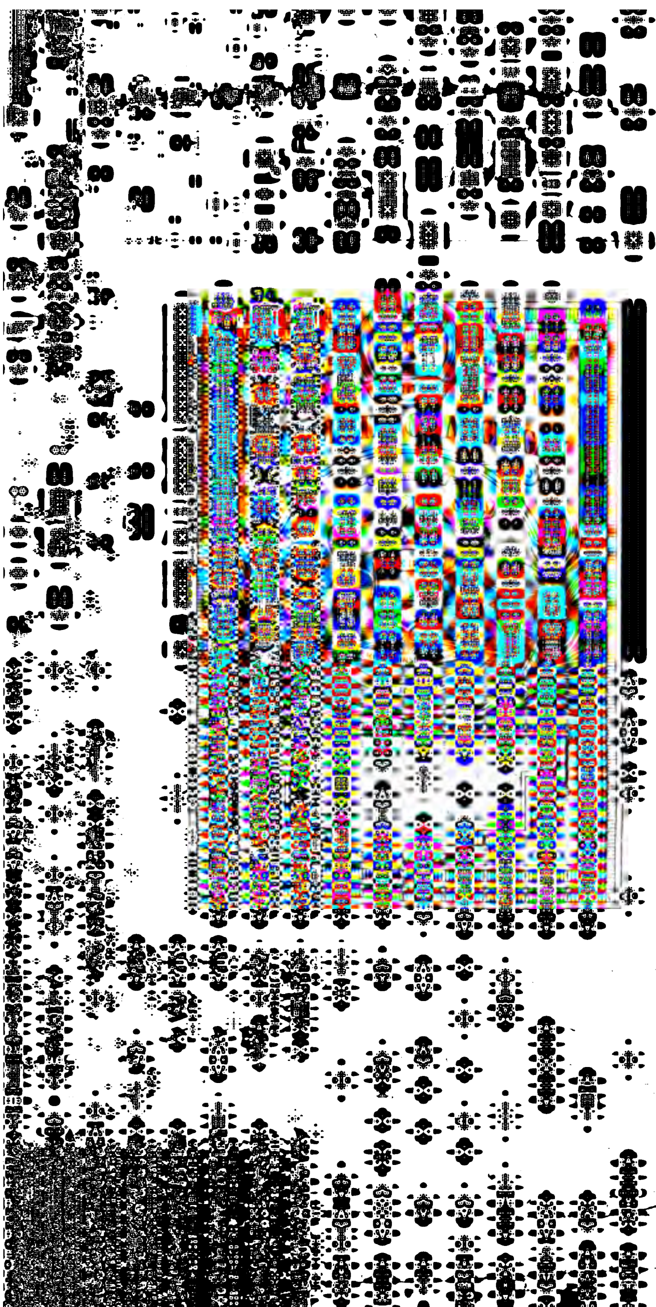

Capit. XVIII

VS

DIÆ

INIS

præ-

venië

C.

frisci

sis,

atque

ob signi

Parsons
Van Stock.
5-20-25
11751

HOLLANDIÆ,

VVESTFRISIÆ VICINARVMQVE NAtionum rectoribus ſuperioris atque inferioris gradus, populoque omni

HVGO GROTIVS SALVTEM.

ETVS *hoc dictum à maioribus noſtris ad nos devênit: mendadacium vtcunque celeres curſus habeat, tandem tamen à veritate deprehendi: cui conſentit illa Græcorum ſententia, veritatem Temporis eſſe filiam. Quamobrem nihil eſt quod miretur quiſquam, ſi defenſio innocentiæ noſtræ quarto demum anno prodit poſt mutatam apud*

nos rempublicam, nosque per iniuriam condemnatos. Iure proditum est, impedito tempora causis fatalia non labi. Ego quo minus iusta mea in lucem proferrem impeditus varie fui: primum Hagæ per menses novem, dum omni hominum aditu intercludor: deinde Lupesteinensi custodia, quæ ut dominantibus libitum intendebatur, etiam supra quam aut sententia ferebat, aut federatorum procerum decreta. Postquam his vinculis divina me beneficentia exsolvit, tempore opus fuit ad ea conquirēda quorum subsidio causa non tam mea, cuius nihil nisi ministerium fuerat, quam eorum quorum sub potestate fueram, indigebat. Adde iam quod quæ vitia efficiunt ut acta & sententia ipso iure nulla sint, atque ea præsertim quæ iuri publico adversantur (cuius generis multa admodum indicabuntur) quovis tempore, dum tricesimum intra annum, detegi possunt, ita ut nec provocatio desideretur, sed ea satis sit ad eorum, quorum interest, notitiam per-

duci: quod factum videmus in causa Vuilhelmi Arausionensium Principis, Comi*tumque Egmondani & Hornani. Iam vero & hoc apparet ademtam nobis fuisse provocandi libertatem, quando iudices dati sunt in nos ab iis quibus dandi ius non fuit & quorum res agebatur. Praescriptio fori qua remitti postulabamus aut ad Proceres Hollandiae & Vuestfrisiae, ut summas nostras potestates, aut ad proprios cuiusque iudices secundum patriae oppidorumque leges, admissa non fuit: sed & inanis erat reddita, deiectis contra leges illis, quibus nos actuum nostrorum rationem reddere & ius & aequum fuerat. illae igitur viae cum nobis sine facto nostro obseptae sint, restat haec quam inimus unica ad veritatem iis omnibus aperiendam qui sub affectibus animũ non habent, etiam post futuris. Ea vero haec est. Inter doctores eius religionis quae Reformatae nomen obtinet, tum apud nos tum alibi sententiarum quaedam varietas fuit,*

super prædestinatione divina, gratiæ amplitudine atque efficaciæ modo & de perseverandi certitudine, quod editis libris manifestum fit. Eorum numerus qui prædestinationem certa sub lege, Gratiam universitati hominum expositam, efficaciam non ineluctabilem, & perseverandi certitudinem non sine conditione aliqua statuunt, cum aliqui pridem fuissent Traiecti, Goudæ, Hornæ, atque alibi, inquirendi studio sumsit incrementa: his opposuerunt se alij prædicantes eam opinionem cum verbo Dei & consensus formulis pugnare, atque illos pastorali munere deiicere, aliisque censuræ Ecclesiasticæ notis inurere aggressi sunt. tum qui accusabantur, premebanturque verbis se defendere. Hollandiæ & Vvestfrisiæ proceres secuti consilium, primùm superioris iudicum apud se consessus, deinde etiam Britanniæ Regis, ore enuntiatum perscriptumque, cum satis appareret, siqua super illis controversiis ex plurium pastorum sententia definitio fieret,

non abituram rem sine divortio, corpus ipsum Reformatæ religionis ipsamque rempublicam non modice afflicturo, multosque magistratuum, ut iam de civibus privatis compluribus virtutis & patriæ amantibus nihil dicam, animo esse ita propenso in eam quæ accusabatur sententiam, ut eius damnationem salva religione neque probare possent, neque ei potestatis suæ vim accommodare, optimum factu iudicarunt edicere pastoribus, ut in iis controversiis alter alterum ferrent, neque tractarent id argumentum nisi temperatè & quatenus ad pietatem conduceret, manente fraternæ caritatis inter ipsos vinculo. Utque abrupta omnia illarum quæstionum vitarentur, neque novis pateret aditus, alia atque alia deinceps facta sunt decreta, quæ viris pie doctis, domi forisque compluribus placuere. Sed enim pastorum aliqui cum certam ex definitione victoriam animo præcepissent, neque ad eam via legitima pervenire possent, intercedentibus de-

138 : 260 : 73
510 : 25

Capit. XVIII
509

VS

DIÆ

NIS

præ-

uenie

C.

frisici

sis,

atque

ob signi

barneveldium Hollandiæ aſſeſſorem (advocatum vocãt) florentiſsimæ pridem apud conventum auctoritatis, à quo olim cum induciæ fierent, diſſenſerat, magis magiſque concitatur: Simul de forma reipublicæ, cui minus ſe immiſcuerat hactenus deſtrictus negotiis militaribus ea docetur quæ neque cum legibus, neque cum moribus congruebant. Tandem igitur quæ pro ferenda ſententiarum diverſitate ab Hollandiæ proceribus decreta erant, improbare incipit, deſertiſque templis publicis aggregare ſe iis qui ſeceſſerant: Etiam proceribus Hollandiæ ignaris præcepta dedit ordinariis militibus ne ſe moverent in negotiis quæ ex eis controverſiis orirentur, cum aliter ſentirent Hollandiæ proceres, ſuis nimirum decretis obſequium à milite deberi & tutelam oppidorum rectoribus, locisque publicis adverſus vim qualemcunque ac ſeditionem. Ea re moti magiſtratus nonnulli oppidorum ubi aut nulla, aut ſuſpecta rectoribus, ob ea quæ dixi, præſidia erant,

ex decreto procerum Hollandiæ custodias oppidi sui auxere atque ordinavere, quo iure & antehac vsi sæpius fuerant nihil contradicentibus proceribus Federatis aut præfecto qui idem ordinariorum militum est magister. Fecerunt idem in sua terra proceres Traiectini: tamque hi quam illi professi sunt habituros se hunc militem suis impendiis extra communia rei bellicæ onera. Sub idem tempus duo iudicum, ad quos ab oppidis provocatio est, consessus, incipiunt contra decreta procerum Hollandiæ decernere iis literis quibus quos visum in ius vocabant. id vero Hollandiæ proceres non iure factum & iudiciariæ potestatis terminos excedi, pronuntiant, vt & ante hæc tempora sæpius. Nationes nonnullæ à Principe Mauritio aliisque impelluntur vt communem Synodum quam nationalem vocari diximus conventus Fœderatorum nomine indicant, & militares oppidorum custodias dissolvant. Opponunt se huic molitioni tum Hollandi, tum Tra-

iectini proceres, testati non licere Federatis ex maioris partis sententia sese intercedentibus iis in rebus quicquam constituere. Pergunt illi Synodum indicere, vocatis etiam aliarum gentium Theologis, nec aliis tamen quam quos constaret accedere illis placitis quibus victoria destinabatur. Reiectæ conditiones quas Hollandi aliique ferebant ad res placide trãsigendas. Atque interim Princeps Mauritius cum nonnullis ex conventu federatorum legatis Traiectum proficiscitur, invitisque eius nationis primoribus custodiam exarmat: quod ne fieret, legati ab Hollandia frustra laboraverant quibus à suis proceribus iniunctum erat, vt Traiectinis primoribus pro virili adessent, & si res exigeret, ordinarium militem sibi merentem monerent nequid invitis proceribus Traiectinis per vim attentaret in rebus ad internum eius nationis regimen eiusque securitatem pertinentibus vt quæ nationes seorsum singulæ penes se retinuissent. Rex

Galliæ intellectis amicorum dissidiis, Bossizium ad ipsos allegat, qui consequenter his quæ per Maurerium eiusdem Regis ordinarium legatum acta hactenus fuerāt, auctor esset omnium quæ ad concordiam spectabant: eiusque spe adducti oppidorum in Hollandia rectores, ut custodias dimitterent. Vix id factum erat cum octo homines procerum Federatorum nomine assumto à quibus mādatum ad eam rem non habebant, capi iubent Oldenbarneveldium (quem Hollandiæ proceres non multo ante in tutelæ suæ fidem receperant) Hogerbetiumque & me. Adversum id Hollandiæ proceres & nostrorum oppidorum rectores querelas exponunt. Cum diu detenti in carcere & interrogati subinde essemus, tandem nomine Federatorum procerū iudices in nos dantur. neq; profuit nobis ex patriis legibus moribusq; docere nullā Federatis primoribus in eos esse iurisdictionē, ipsosq; iudices multis de causis suspectos esse. Pergitur in proposito, neq; data nobis re-

cognoscendi quæ in quæstione perscripta erant, neque iusta nostra patefaciendi, neque probandi facta ad defensionem pertinentia, neque testes refellendi, neque aliorum consilio vtendi potestate, fertur sententia mortis quidem in Oldenbarneveldium, perpetui vero carceris in nos, in vniversos bonorum publicationis. Anno post, inauditis nobis, secuta est sententiæ interpretatio qua in Maiestatem peccasse pronuntiamur. Vere profiteri possum in sententia contra me multa posita extra verum, multa quæ disertè à me negata sunt, quędam quorum plane ignarus eram, quædam de quibus nec interrogatus sum, tantum abest vt auditus me defenderim. Et hoc & alia multa liquidò apparerent, si quæ ad interrogationes singulas in quæstione respondi ea integra atque sincera in lucem proferrentur, quod vt fiat obnixè postulo. Ante nos captos Traiecti nobiles vrbisque rectores, dum capti detinemur per Hollandiam decuriones, consules, oppidani

iudices tempore non ſuo deſtituuntur, ſuffectis aliis contra leges ſanctiſſimas ipſis quondam Hollandiæ Comitibus iuratas & per multa ſecula piè cultas. Antequam haberetur dumq; habetur Synodus quam Nationalem vocabant, multi paſtores qui Prædeſtinationem docebāt conditione ſubnixam (Remonſtrantes appellari mos erat) munere ſuo deiiciuntur. Ex iiſdem alij ad Synodum vocati iubentur cauſam dicere apud adverſarios qui iam ante ſeceßione, declamationibus in templo, Synodoque, libris etiam ſcriptis ipſos prædemnaverant, neque tamen permittitur ipſis ſuam tueri & contrariam ſententiam oppugnare amplius quam Synodo, id eſt adverſariis, æquum videretur. Eiecti Synodo damnantur. ſequitur edictorum ſævitia adverſum damnatæ iam ſententiæ cœtus, ſtipiſque collectionem ad alendos paſtores qui patria expulſi aut relegati ſi redeant, perpetuo carceri mancipantur, illectis per præmia delatoribus. Diſcutiuntur cœtus

inclementius etiam quam ferunt edicta, vi sæpe non incruentâ, magno cum dolore ingentis numeri optimorum virorum Christianæ pietatis patriæque amantium. Ita se habet res gesta. profiteor nunc ego non posse à me probari spretam ferendi se mutuo æquitatem procerum Hollandiæ decretis definitam, pastorumque condemnationem & quæ eam sequuntur. Quæ omnia æquis agendi rationibus præverti arbitror fuisse rectius, cum illa utilia publico Principique Mauritio esse non possint, quorum salus ac gloria, in fallor, in prona civium voluntate consistit, eorum maxime qui Patriæ devoti addictique sunt, quales esse iudico eos qui magistratu sunt demoti, multaque millia triumphatæ nunc sententiæ. Attamen in omnibus eis quorum accusor nihil actum à me est privato studio, sed iussu tum Hollandiæ procerum, tum rectorum oppidi Rotterodami, quibus ego, non Federatis proceribus, non alij mortalium cuiquam sacramentum dixeram:

Quibus

Quibus proinde cum parui nulla à me læsa est Maiestas, sed summis inferioribusque potestatibus id tributum quod natura & muneris necessitas exigebant. Si quis habere se putabat quod de eis quæ vt aliorum minister feceram quereretur, non ego eram conveniendus, sed quibus in me erat imperium: Quod si etiam fecissem aliquid privato ausu (quod ita non est) tamen non ab adversariis eram iudicandus, neque à conquisitis in me iudicibus, nec à quoquam qui à Federatis proceribus accepisset iudicandi potestatem, sed à perpetuis meisque iudicibus vt iubent communes patriæ & oppidorum propriæ leges pro quibus arma olim sumsimus. Animum meum quod attinet, coram Deo & humano genere testor non alium eum fuisse, quam legitimam reipublicæ formam sub qua natus educatusque eram tueri, & Ecclesiæ vnitatem procurare amica, & cum præceptis divinis non pugnante compositione, quam ad rem multa à me sunt proposita, multa etiam tum in

é

parato habita cùm in carcerem abducerer. Qui de proposito meo secus iudicant, iniuriam mihi faciunt, neque ulla iusta ratione nituntur. Vita mea labe notaque caruit. Qui meæ functionis tempore oppido Rotterodamo præfuerũt, sciunt quam pro eius oppidi salute & commodis laboraverim. Curatores fisci testari possunt quam acriter & sine gratia ac metu rem fiscalem defenderim. Consessibus iudicum Hollandiæ nota est integritas mea in persequendis delictis. Qui me in conventu procerum Hollandiæ & in consessu curatorum reipublicæ Hollandicæ vidêre, meminisse possunt quis labor meus fuerit ut per parsimoniam & vectigalium augmenta ærario succurreretur. Neque ignorat Princeps Mauritius quam ipsius desideriis satisfecerim in privatis negotiis quæ mihi committenda iudicavit. Etiam qui in Federatorum conventu mecum unâ fuere rogantur animo repetant quam à me collata sint omnia quæ pertinere poterant ad collocandam in

tuto rem contra vim hostium, ad provehenda commercia per Indiam, Americamque, ad amicitiam recte colendam cum regibus aliisque sociis ac federatis. Quam cordi mihi fuerit gloria reipublicæ & eorum quæ pro republica fortiter sunt facta, peculiariter etiam Principis Mauritij laus atque fama, testari possunt libri partim à me vulgati, partim quos necdum editos amicis videre contigit. Pro his officiis si præmium exspectassem, fuerat id quidem non sine exemplo. Sed nunquam eo respexi, contentus meo salario & honesti nominis mercede. Quæ vero mihi gratia repensa est? Quod per menses novem cum morbis gravissimis tenerer in arctissima custodia habitus sum ita vt nec coniugem, nec amicos semel conspicere liceret: Quod rei habitu in id auditorium deductus sum in quo iuris publici dignitas me tuente steterat. Quod vni deinde cubiculo inclusus & militum copiis circumseptus sum etiam vxori erepta interdum procedendi liberta-

te: Quod facultates exiguæ, & si ulla cuiusquam in omni populo honestè partæ mihi & quinis liberis ademtæ sunt: Quibus cunctis unum est gravius quod popularium exterorumque aures impletæ sunt falso rumore, quasi prava adversus patriam consilia suscepissem, quia plerique adduci non possunt, ut credant ita quenquam tractari qui quæ egit, bona fide egerit. Neque intra me stat iniuria: sed ad propinquos atque affines immeriti odij ac calumniæ pars redundat, qui tanquam hostes publici ac proditores non uno in loco dictis ac factis impetuntur. Contra hæc omnia solatium mihi in Deo positum est & in bona conscientia, & in exemplo plurium optimorum civium qui nullius peccati, sed solidæ virtutis ergo similia pertulerunt. Prodiit nuper incogniti scriptoris Latinus liber qui ait me ob acceptas iniurias si non corpore at animo cum Rege Hispaniæ futurum. Longe id à vero abest. scio omnem ultionis cupiditatem Christia-

nis interdictam. Regi Hispaniæ nec debeo quicquam, nec debere desidero. Corpore in Gallia ago: atque dum ibi agam fidem Regi atque obedientiã ut par est, præstabo: patriæ interim, quæ Regis amicitia præcipuè opus habet, servabo eum quem antehac animum, sollicitum pro ipsius salute, libertate atque commodis; paratumque operam ei navare si qua futura sit utilis. Pro quo affectu nihil expeto, nisi ut vos omnes, quiqui estis cuiuscunq; ordinis ac gradus (neque enim ignoro etiam in rectoribus multos esse quibus vera eorum quæ in causa nostra gesta sunt, notitia pravis aliorum artibus subducta est) exutis præiudiciis de meis aliorumque factis ita iudicetis, ut de vestris iudicari ipsi velletis: Eamque ob rem Deum supplex veneror, ut mentem vobis illustret, quo veritatem conspiciatis, & singuli pro suis partibus id faciatis quod ius & æquum postulant, præsertim verò ut rationes inveniatis concordiæ, quæ, si unquam, hoc tempore maximè necessa-

ria est. Eos vero qui aliter quam ego & mihi impositæ potestates senserunt antehac, amicè oro atque obsecro quæ à me dicentur ne in suam iniuriam dicta interpretentur (quem animum à me abesse aperte testatum cupio) sed tanquam partem necessariam defensionis quam à me res ipsa extorquet. Quos intra fines tam anxie me continui, vt multa nec levis momenti neque, lucem exiguam huic causæ allatura in tempus præsens omiserim, quod ea proferri non possent, nisi quidam qui cæteris multum exstant designatius tangerentur.

CAPITA LIBRI.

APOLOGETICVS

APOLOGETICVS EORVM QVI HOLLANDIÆ VVESTFRISIÆQVE ET VICINIS quibuſdam nationibus ex legibus præfuerunt ante mutationem quæ evenit anno CIↃ IↃCXVIII.

CAPVT I.

De ſummo imperio quod penes quamque nationem eſt in Belgicogermania.

QVi res novare inſtituunt ad conſilij exitum pervenire non poſſunt, niſi amotis civibus qui præſentem ſtatum tuentur: quod ipſum ſpecioſè fieri nequit, niſi aliquid ipſis obiectetur; at verò quoties vita eorum civium probro caret (quod genus ferme præſentibus maxime contentum eſt) quod ipſis obijciatur reperiri haud facile poteſt extra ea quæ in

republica acta sunt: quæ ipsa criminis colorem vt recipiant, asserẽdum est alium fuisse civitatis statum quam revera fuit. Ita Hispani, & eorum clientes cum Belgicogermaniam externo dominatu vellent opprimere, persuasum ibant hominibus, antiquitus ea loca fuisse sub libero & incustodito vnius imperio, cum contrà Principum potestas inibi devincta semper fuisset legibus, & procerum potestate. Atque hoc falso obtentu peractum est, vt legum defensores per delegatos iudices (qui exinde sanguinarij consessus nomen accepêre) damnarentur Maiestatis. Falli sæpè hac in re multos haud mirum est adeo, cum ad pernoscendum civitatis cuiusque statũ, penitus opus sit eius populi iura ac mores tenere. Polybius summi iudicij scriptor tradidit sua ætate Græcis alijsque gentibus externis creditum Romæ summam fuisse Senatus potestatem, quod apud Senatum audirentur legati, atque ab eo responsum acciperẽt. Quare mirandum non est, si nunc ab extraneis quibusdam creditur Belgicogermaniæ nationibus legatos nationum, quibus Federatorum procerum nomen est, summo iure præesse quod in eo Federatorum conventu audiuntur legati, responsáque accipiunt: quodque nomine Fe-

deratorum maxime ad Reges, Principes, atque civitates literæ perſcribuntur. Sed quemadmodum Polybius oſtendit penes populum,non penes Senatum fuiſſe ſummam imperij Romæ, ita apud nos vere dicitur ſummum imperium non penes illos eſſe legatos nationum qui Federati proceres dicuntur, ſed penes cuiuſque nationis primores, quæ quidem nationes ad opem mutuam federe connectuntur; ita vt in Federatorum procerum poteſtate ea ſint omnia quæ ad communem defenſionem pertinent, aut quæ nominatim ex federis formula,aut conſenſu peculiari ad eum conventum deferuntur : manentibus rebus cæteris penes ſingularum nationum primores. Multi de Helvetiis putarunt omnes ſub vno imperio contineri: itidem de Rhetis. Sed rerum gnari Bodinus, Simlerus atque alij nos docent cuique pago ius in ſe ſummum eſſe,ſed ipſos inter ſe pagos arcto federe devinciri. Atque hoc diſcrimen vnius civitatis quæ multas ſub ſe partes complectitur, vt Gallia Normanniam, Britanniam Armoricam , Campaniam, aliáſque, & plurium civitatum inter ſe federatarum, vt apprimè neceſſarium ad diiudicandum imperij cuiuſque ſtatum, nobis commendatur ab iis omnibus qui de

Bod. lib 1. c. 3.

republica scripserunt. Exemplo sint magnæ vrbes Græciæ, puta Athenæ, Thebæ, Corinthus: iis singulis in se plenum erat imperium: neque tamen eo minus aduersus vim Persarum inter se colligabantur: atque ad communia federis negotia institutus erat Amphictyonum conventus. Itaque plerique Italiæ populi Regum Romanorum ævo jus in se summum habebant: sed inter se atque cum populo Romano federe erant devincti. Neque aliter rem se habuisse apud nostros populos tum Principum tempore, tum post sumpta pro libertate arma, & credidi semper, & iam anni sunt duodecim cum publice sum professus in libro cui nomen feci de antiquitate reipublicæ Batavicæ, pro quo Hollandiæ proceres eo tempore gratias mihi habuerunt, addito & munere: neque Federati primores vllum offensi animi signum dedêre. Quanquam verò totus is quem dixi liber id quod dixi me sensisse apertissimè testatur, vnum tamen locum præ cæteris insignem apponam: *Ordinum autem federatorum conventus cum senatu, per quos, salva cuiusque populi maiestate, ea quæ ex federe sunt communia explicantur, Amphictyonico conventui ad amussim respondet.* Verè testari & hoc possum, quandiu conventui Hollandiæ

Sig. de ãtiq. jur. Ital. lib. 1. c. 1. li. III. c. 114.

interfui, ſemper poni extra controverſiam audiviſſe me ius ſummum cuiuſque nationis, nulla inter eius conventus membra hac ſuper re orta diſſenſione, niſi menſe vno aut altero priuſquam nos caperemur, quo tempore delegati nonnulli oppidorum Hollandiæ, & Vveſtfriſiæ, poſtquam clam & iniuſſu eorum à quibus delegati erant cum aliis nationibus coierant, ab illa vetere ſententia nonnihil diſceſſerunt. Argumenta quæ me alióſque impulerunt, vt plane ita quemadmodum dixi ſentiremus, iſta ſunt.

Principio notũ eſt, nationes quæ nunc in vno ſunt fœdere, antiquitus non ſub vnius Principis fuiſſe imperio, niſi quod Hollandia & Zelandia eoſdem ſemper Principes habuêre. Nã Geldria ſuos habuit Tutores primùm, deinde Comites, poſtremò Duces: quorum ius, controverſum tamen, à Carolo Burgundo emtum cum eſſet, non manſit penes eius poſteros, ſed tandem multorum iura certaque poſſeſſio ad Carolum Imperatorem eius nominis quintum pervenerunt. Idem ab Epiſcopis Traiectinis indeptus eſt civile regimen Traiectinæ & Tranſiſalanæ. Friſij tum qui intra Lavicam, tum qui vltra Lavicam sũt, liberam olim rempublicam ſine Principe ha-

buêre: donec illi Saxonem præfecti hæreditarij vocabulo, hi Comites primũ Transsamasianæ, deinde Geldrum, Principes accepêre, quorum ius idem ille Carolus Quintus vt sibi trãscriberetur effecit: tamque ipse, quàm filius eius Philippus apud nationes singulas solemniter in principatus possessionem introducti sunt, & in leges cuiusque nationis iurarunt, & à singulis vicissim obsequij sacramentum accepêre. Ipse Carolus Imperator cum anno CIↃ IↃ LV principatu abiret in allocutione ad nationum legatos dixit: *Quanquam ea essent diversa atque separata* (hæc ipsa sunt verba) *ab ijs tamen vnum constitui corpus, atque eius corporis membra debere opem inter se ferre mutuam. Nam absque tali concordia atque conspiratione partium, promptum hostibus fore ipsas invadere; quod si manerent inter se colligata, & alia alijs auxilio, experimentis compertum quid possent in externa vi repellenda.* Acta publica & annales nos docẽt circa annum CIↃ CCCCXLI ab Hollandis adversus civitates ad mare Balthicum proprium susceptum esse bellum, cum interea Brabanti, Flandri, atque alij eisdem Principibus domus Burgundicę parentes populi cum ijsdem illis civitatibus pacem haberent.

Neque mutavit res ex quo pro libertate

parentes noſtri arma ceperunt. Neque enim initio ſumpta ſunt ea arma decreto omnium Belgicogermaniæ nationum in conventu communi, ſed Hollandorum ac Zelandorum, quibus pauci ex vicinis ſocios ſe addiderant, cum Geldri interim, Traiectina, Friſia cis Lavicam, Tranſiſalana, Friſia trans Lavicam manerent ſub prefectis Hiſpanicis. Hollandiæ autem & Zelandiæ primores, cum anno CIↃ IↃ LXXIII ſcriberent ad primores Belgicogermaniæ totius non aliter quàm amicos atque fratres eos ſalutant. Ac ſub idem tempus in literis ad Regem Hiſpaniæ diſertè ſcribunt : *Nationes haſce, cum olim diverſis Principibus regerentur, matrimoniis, pactis, hereditatibus veniſſe ſub domum Burgundicam primùm, deinde per nuptias Auſtriacæ familiæ, ac potentiſsimo Hiſpaniarum regno connexas : ſed dicta ſemper lege vt quæque natio ſua iura, legeſq́, & proprium regimen ita vti antiquitus retinerent.* Poſt anno CIↃ IↃ LXXVI Hollandiæ Zelandiæque primores & eorum ſocij, quo tempore cum primoribus aliarum Belgicogermaniæ nationum fedus inibant, cui nomen eſt paci Gandavenſi: caverunt *vt Vvilhelmus Princeps Arauſionenſis Hollandiæ Zelandiæque & ſociorum terris imperaret vti imperabat*, id eſt ne ſubeſ-

ria est. Eos vero qui aliter quam ego & mihi impositæ potestates senserunt antehac, amicè oro atque obsecro quæ à me dicentur ne in suam iniuriam dicta interpretentur (quem animum à me abesse aperte testatum cupio) sed tanquam partem necessariam defensionis quam à me res ipsa extorquet. Quos intra fines tam anxie me continui, vt multa nec levis momenti neque, lucem exiguam huic causæ allatura in tempus præsens omiserim, quod ea proferri non possent, nisi quidam qui cæteris multum exstant designatius tangerentur.

CAPITA LIBRI.

ria est. Eos vero qui aliter quam ego & mihi impositæ potestates senserunt antehac, amicè oro atque obsecro quæ à me dicentur ne in suam iniuriam dicta interpretentur (quem animum à me abesse aperte testatum cupio) sed tanquam partem necessariam defensionis quam à me res ipsa extorquet. Quos intra fines tam anxie me continui, ut multa nec levis momenti neque, lucem exiguam huic causæ allatura in tempus præsens omiserim, quod ea proferri non possent, nisi quidam qui cæteris multum exstant designatius tangerentur.

CAPITA LIBRI.

ſummi imperij poteſtate, quæ & olim, & nunc quoque penes ipſos eſſet: orationes quoque eodem tempore multas habuêre iuris nationum ſingularum tuendi ergo, de quibus infra agendi erit copia: Quin & federis primores in oratione quã XXX Auguſti anni CIↃ IↃ LXXXVII ad Comitem Liceſtrium habuerunt, aiunt ita ſibi videri *vtendum ſigillis federatorum procerum in rebus ad nationes vniverſas pertinentibus: in ijs vero quæ ſingularum eſſent propria, vtendum nomine & ſigillis nationis cuiuſque.* Poſt Liceſtrij abitum, vſurpatum ſemper vt qui conventum Hollandiæ ingrediuntur, *iurent ſe iura, libertatem, leges, moréſque Hollandiæ defenſuros, imperijs atque decretis procerum Hollandiæ pro viribus parituros.* Sic & quæſitores, & iudices ſacramentum dicunt Comitatui Hollandiæ, nulla federatorum procerum adiecta mentione. Oppidani quoque magiſtratus & corporati armigeri, cæteríque municipes in verba iurant procerum Hollandiæ & Vveſtfriſiæ. Exemplo ſint quadragintaviri (id curatoribus oppidi nomen eſt) Lugdunenſes: *Iurant ei fidem ſe ſervaturos Comitatui, ſummoque magiſtratui Hollandiæ Zelandiæ & Vveſtfriſiæ, eiſdémque nationibus atque oppido ſuo, eidem Comitatui, ſummo magiſtratui, nationibus atque oppido ſeſe*

parituros. Sunt oppida alia, vbi adduntur hæc verba, *& cæteris qui cum ipsis fedus habebunt*: Sed id accessionis vim habet, postquam proceres Hollandiæ atque Zelandiæ suis nominibus speciatim primo loco sunt nuncupati. Insignia etiam Hollandiæ procerum, vt & aliarum nationum corona ornantur, qualis esse solet neminem superiorem se agnoscentium. Quod si animo repetere libeat partes omnes atque indicia summæ potestatis quæ statuunt rerum civilium periti, videbimus ea quoque penes singulas reperiri nationes.

Principio enim à proceribus nationis cuiusque, leges conduntur & edicta super omni negotio civili, inconsultis primoribus Federatis, quod innumeris exemplis liquet. At contra quæ leges à Federatis procedunt, ad nationum singularum primores diriguntur nō iure imperij, sed cum rogatu vt eas publicari sinant. Si quid nuper aliter fieri cæptatum est, vt scilicet pręcepta aliqua aut tributorum postulata, omissis primoribus populi cuiusque, ad oppida mitterentur, novum id sane est, & inter novatæ reipublicæ argumēta habendū.

Ad iudicia vt veniam, olim ante Caroli Burgundi tempora, suprema iudicia intra vnamquamque erant nationem, post con-

ſenſu nationum inſtitutus eſt Machlinienſis iudicum conſeſſus, ad quem perferri lites civiles ſolebant ex aliis populis per appellationom, ex aliis vero via ſupplicationis, prout ſinguli pepigerant. Poſt ſumpta verò arma, etiam poſt pacem Gandavenſem ius eius conſeſſus per Hollandiam Zelandiamque, deſiit. atque eius in locum ſuffectus eſt conſeſſus magni nomine, qui iudicia vltima per Hollandiam & Zelandiam regit. Eius conſeſſus iudices, vt & iudices antiquioris conſeſſus qui nunc ſub illo magno eſt, ſed itidem per omnem Hollandiam Zelandiámque ius dicit, iuramentum dicunt proceribus Hollandiæ ac Zelandiæ, mandatíſque iubentur eorundem edictis atque præceptis parere, in quibus mandatis federatorum procerum nulla mentio exſtat. At Geldri, Traiectini, Friſij Ciſlavicani, Tranſiſalani, & Tranſlavicani ſuprema iudicia ſeorſim quique penes ſe habent, ac ſi qui rebus iudicatis læſum ſe putat primoribus nationis ſuæ ſupplicat: neque vllus hactenus communis inter federatos conſeſſus iudicum fuit conſtitutus. Iidem illi iudices ius reddunt nomine ac vice ſummæ poteſtatis, non nationum vniverſarum, ſed eius nationis nationumve à qua quibuſve conſtituti ſunt, quod

certum signum est, proceres federatos ab eis vt summam potestatem non agnosci.

Criminum indulgentiæ, & quæ alia beneficiorum nomine veniunt à nationis cuiusque primoribus dantur, aut à præfectis, sed nomine primorum & potestate ab eis concessa.

Tum verò Hollandiæ Vvestfrisiæque primores fiscum habent peculiarem, cuius procuratio est penes Rationales qui Comitatui Hollandiæ soli iureiurando obligantur. Par vsus apud cęteras nationes. Sic & nummi cudendi penes singulas ius. Accedit nominis indicium. nam Federatæ nationes vocantur. in qua appellatione primum illud intelligitur plures esse reipsa nationes, non vnam in partes multas distributam : federatarum verò vox indicat arcto federe eas inter se nexas: quomodo & Germaniæ federati Principes dicuntur. Proinde in pactis quoque induciarũ continetur, haberi ab Archiducibus Federatas nationes pro liberis nationibus atque proceribus. Libertatis autem nomine certum est designari ius imperandi summum. Nũc quoque primores nationum singularum vbi ad Federis primores scribunt, socios se vocant, non autem subditos, vt solent oppidani magistratus, quoties nationis suę re-

ctoribus ſcribunt. Vltima Meteranorum annalium editione, quæ anno CIƆ IƆ CXIV prodijt, relectáq;, & aucta eſt ab ijs qui nũc eminentem in republica locum obtinent, hæc apparent verba: *Quod ius ſummum Imperij in cõmune attinet, id nationes ſingulæ penes ſe retinuerũt tũ in negotijs civilibus, tum in iuredicũdo, ſaluis etiam legibus, moribus, ac libertate.* Quanquam vero poſt eam quæ anno CIƆ IƆCXVIII contigit, mutationem reipublicæ; qui mutationis eius fuêre auctores, domi foriſque rem aliter credi voluerunt quam ipſa ſe habet, ita ſe tamen implicitos in hac cauſa ſentiunt, vt libere profari non audeant. Nam in oratione quam procerum Federatorum legatus iuſſu ipſorum habuit ad Galliæ Regem de ijſdem federatis proceribus agens, ait eos aut eſſe, aut ab eis referri ſummam poteſtatem: quæ anceps locutio ſatis oſtendit prius illud, ipſos ſcilicet federis primores ſupremam eſſe poteſtatem, vero conſentaneum non eſſe. Sed verum eſt eos qui ad conuentum federatorum legantur vicem ſuſtinere eorum à quibus legati ſunt, idque duntaxat in rebus quæ ex federis formula, aut conſenſione ſpeciali communi conuentui attribuuntur. Cancellario Pecquio anno CIƆ IC CXXI menſe Martio, à Federatis

Federatis proceribus pro responso datum est, summum imperium ac potestatem Federatarum nationum extra cõtroversiam esse penes ipsos Federatos proceres, & penes proceres cuiusq; nationis. Sicut verò iuris notissimi est non posse duos eiusdem rei dominos esse in solidũ, ita & hoc constat iisdẽ in locis plures siue homines seorsim sumtos, siue cętus non posse habere ius imperij summum, quia ea summi natura est vt nihil illud non modo superet, sed & exæquet. Quare si imperium supremum est penes proceres nationis cuiusque, fatente ipso Federatorum conventu, non potest idem imperium propriè esse penes Federatos proceres : sed, tantum ius vt diximus ordinandi res, quæ ex federis formula aut consensione speciali communi conventui attribuuntur : ita vt quæcunque illis attributa nominatim non reperiuntur in iis ius summum maneat penes nationes singulas iure ipso civili quod nunquam mutationem pro facta habet ni probetur, præsertim in iis quæ regalia vocantur circa quæ verba quantumvis generalia effectu carent nisi specialis nominatio accesserit, omniaque ea recepta intelliguntur quæ non apparent translata.

Ad id quod à nonnullis dici audio, firmiorem fore rempublicam, si nationes vni summo imperio subessent: responsum in promtu est, de summa potestate iudicandum, non ex eo quod privatus quisque vtilissimum iudicat, quia super re sæpe discrepant hominum sententiæ, sed ex legibus moribusque. Nusquam verò quisquam reperiet à nationum singularum apud nos primoribus, ius imperij summum aut abdicatum, aut cum aliis communicatum. Quod si etiam id vtile videretur (qua super re multa tum in quæstione iuris ipsius, tùm ex prudentiæ regulis essent consideranda) faciendum certè id esset libero consensu, non per vim oppressis iis qui præsentem statum vt bonos cives decet, tuentur, eique obedientiam exhibent.

Prudentiæ auctores nos docent non statim mutandas leges, præsertim quæ de imperio sunt, etiamsi in melius itura sit mutatio, quia vt post Aristotelem & Thucydidem apud Dionem Augustus monet, non tantum prodesse correctio potest, quantum nocet innouatio auctoritatem detrahens, quæ ævo radices agit. *Consuetudinis mutatio*, inquit Augustinus, *quantum vtilitate adiuvat, tantum novitate perturbat.*

Sunt qui putant vtile futurum si totus

orbis, præsertim Christianus, vni potestati pareat. Sed ridentur ab aliis talia commenta. Nam perfectum in re quaque intelligi debet, non nuda contemplatione, sed inspecto quid materia ferat, aut recuset. Plato cum vnum ei in quaque re optimum videretur, omnia voluit efficere communia: sed reprehendit eum Aristoteles, ostenditque vnum illud ab ipso vltra modum intendi. Carolus Imperator, princeps adeo præpotens, operam dedit (vt nonnulli narrant) quo tota Belgicogermania in vnam imperij formam coiret etiam sub iisdem legibus, nummis, mensuris, ponderibus, rebusque aliis eiusmodi: quale erat quod olim Aratus in diversis Græciæ vrbibus effecerat. Sed hic diversitas situs, ingenii, aliæque circumstantiæ id vetabant. Certè nec ille, nec filius eius Philippus (qui Albanicæ præfecturæ temporibus idem egisse dicitur) ad exitum perducere id consilium potuerunt: ac proinde dubitare licet, an conantibus rem tantorum Regum viribus superiorem, negotium melius sit successurum. Etiam Isthmum, sive Achaicum, sive Arabicum perfodere res præclara videbatur, sed qui aggressi id sunt in conatu suo defecêre. Natura vim sibi inferri non patitur. In

civilibus negotiis optima eſt magiſtra experientia. Ea docuit imperio manente penes nationes ſingulas, & belli arbitrio penes Federatos, nationes ſibi tuendis ſufficere. Si qua inter nationes cõtroverſa exoriuntur, multæ ſunt componẽdi rationes ſive judiciis ordinariis eius nationis vnde petitur, ſive compromiſſo facto in nationes quas negotium non tangit, aut in præfectos quoties ipſi quoque partes nõ fecerũt, ſive in cõmunes amicos atque ſocios quorum refert rempublicam ſalvam eſſe.
Inſtituta verò hæc mutatio ſine maximo damno Hollandiæ & Zelandiæ abire non poteſt, quæ magnitudine terrarum, oppidorum, atque hominum numero, & tributorum modo cætéras vniverſas æquant: imò ſuperant: quamobrem æquum ſemper viſum eſt, vt in his quæ communicata ſunt, nationi Hollandicæ ſemper jus aliquod eximium daretur. Nam in Federis Senatu habet hæc natio tres ſenatores, præter quod & curator ærarij & quæſtor hactenus indidem fuerunt: cũ aliæ nationes habeant binos, aliæ ſingulos. Ad res maritimas regendas habent Hollandi tres conſeſſus, Zelandi & Friſii ſingulos, alii populi nullos. In rerum Indicanarum diſpoſitu Hollandia habet tria

Collegia : Zelandia vnum duntaxat. Par Hollandiæ privilegium datum eſt in ſocietate Americana. Compara jam quam iniqua futura ſit proportio in ſummo imperio ſi id Federatorum conventui permittatur. Hollandia & Vveſtfriſia, quæ multo plus dimidio in commune conferunt, ibi ſententiam vnam duntaxat dicent iuxta nationes minimas etiam illas quæ ſanguine atque opibus Hollandicis ad fedus reductæ ſunt. Vt igitur ad conventum talem alia deferantur, quam quæ ad tutandos communiter fines ſpectant, ab omni æquitate abit. Qui divitijs pollent apud nos ſi cum pauperibus nuptias faciant, non ſine pactis ad eas veniunt, ne ſcilicet Hollandici mores bonorum introducant communionem. Sic ergo Hollandi quoque fuerant facturi, ſi cum nationibus cæteris regiminis inire voluiſſent ſocietatem. Atque vel hinc facile eſt animadverſu, quo animo erga Hollandiam ſint affecti, qui cũ nati ſint extranei, Hollandos de poſſeſſione dejecerunt, vt ſe pro Hollandis venditarent.

Neque tamen aliæ nationes, quarum hoc commento gratia captatur, blandiri ſibi debent quaſi longum ex hac mutatione commodum ipſas maneret. Non

eo tendunt iſtorum hominum ſtudia. ſed legitimis magiſtratibus ius ſuum eripi oportuit, vt deinde nationi eriperetur. Sic & nationes ſingulæ jure ſuo ſpoliandæ fuerunt, vt res quæ in federatorum conventu tractari ſolebant, ad paucos pertraherētur, & ſæpe eos ad quos ex legibus id minimè pertinebat, qui in ciues optimos Principis animum exaſperantes, cuncta ſibi vindicant, ignaris ſæpe proceribus Federatis, proceribus nationũ, & magiſtratibus. Diu ne id manſurum ſit ſcit Deus. ſed tale regimen noſtris nō congruere ingeniis anno CIↃ IↃ LXXXVI & anno CIↃ IↃ LXXXVIII ſolidis argumentis à proceribus demonſtratum eſt.

Hoc defendere, non eſt fedus diſrumpere, ſed fedus religiosè obſervare. Viderint an fedus non diſrumpant illi qui non ſtant federis legibus, quas inter prima eſt nationum ſingularum ius tueri, in quo iure præcipuum eſt ſummum arbitrium in res cuiuſque nationis. Non eſt initum fedus vt iura confunderentur: ſed vt inviolata melius defenderentur communi auxilio. Hollandi veteres dicere ſolebant cuique ſuum ad pacis tutelam eſſe optimum: & iniquo commercio amicitias diſſolvi.

CAPVT II.

Quod jus summis potestatibus circa sacra competit, id in Belgicogermania esse penes nationis cuiúsque proceres.

QVi de republica scripserunt omnes, sacrorum arbitrium inter præcipuas partes numerant supremæ potestatis. Quare cùm probatum sit summum imperandi jus penes vnamquamque esse nostrarum nationum, sequitur penes easdem seorsum esse jus de religione publica statuendi, vt quæ pars non sit communis defensionis: quippe cum innumera exstent exempla Principum ac civitatum, quos ad mutuam opem fedus iunxerit, cùm opinionibus ac ritibus sacrorum dissiderent: quomodo & nunc fedus est inter Venetos, & nostras federatas nationes vniversas. Quanquam ergo probandi onus nō nos spectat qui id asserimus quod communis ratio iuris exigit, sed eos qui contrarium defendunt, tamen vt cumulatè satisfiat legentium desiderio, probabimus verum esse id quod nos dicimus.

Hollandiæ & Zelandiæ proceres sum-

tis pro libertate armis, simul templa publica aperuerunt his qui religionẽ sequebantur, quæ Reformatæ nomen obtinet: Atque adeo in Federe quod inter ipsos initum est anno CIↃ IↃ LXXV perscripserunt, vt Princeps Vuilhelmus tanquam earum nationum præfectus, *ius haberet de consensu procerum super vsu religionis statuendi id quod pro temporum ratione oppidorumque ingenio ad tranquillitatem publicam & populi commoda optimum iudicaret, sine diuini nominis detrimento.*

Post pacem Gandavensem idem ille Princeps Vuilhelmus rogatus à nationibus aliis vt in Hollandia Zelandiaque in Romanensium gratiam aliquid constitueret, respondit semper nihil se eius rei posse nisi volentibus Hollandiæ & Zelandiæ proceribus. Sic & vniversæ Belgicogermaniæ proceres in literis ad Atrebates & Hainauios scriptis circa annum CIↃ IↃ LXXIX plus semel professi sunt nihil ad se pertinere, quam sacris legem Atrebates & Hainauij intra fines suos ponerent.

Iam verò quid federe Traiectino anno CIↃ IↃ LXXIX hac de re cautum sit, satis vulgo notum est; verba sic habent. *De religione Hollandi & Zelandi id faciunto quod ipsis videbitur. Cæteris nationibus liberum esto*

sequi pacem religionis, uti antehac concepta est, aut ita constituere seorsim aut universim ut ad quietem ac salutem nationum, oppidorum, partiumque singularum, & tutelam iuris eius quod cuique tum sacerdotum tum aliorum competit, pertinere arbitrabuntur: neque alijs nationibus alias hac in re impedire fas esto: hac tamen lege ut privatis singulis maneat religionis suæ libertas: neque in quemquem eo nomine inquisitio accusatiove sit, prout pace Gandavensi constitutum est. Manifesta sunt verba quæ Hollandis Zelandisque liberrimum de religione arbitrium, neque aliarum nationum voluntati obnoxium addicunt.

Qui ad hæc dicunt, quanquam verba ita sunt concepta, mentem tamen fuisse cavendi Reformatæ religioni tantum, iniuriam faciunt eis qui federi concipiendo adfuerunt, quasi minus ex fide actum ab eis esset. Neque verum esse quod aiunt, vel hinc liquidò apparet, quod post fedus factũ Federati peculiari interpretatione, quæ scripta est Calẽdis Februarij anni CIↃ IↃ LXXIX testati sunt etiã illis nationibus federi liberũ esse adscribi, quę solã Romanensem tutari vellẽt religionẽ, & quidem hac adhibita ratione: *Quia neutiquam ea mens sit paciscentium, ut nationi oppidove alteri ius sit se immiscere negotio ac sacris alterius, quo*

ſcilicet major concordia inter nationes ſervetur, & præcipua auferatur diſsidiorum materia. Quo argumento apparet quicquid poſt id tempus à nationibus in cauſa ſacrorum eſt conſtitutum, id non profectum eſſe ex alicuius antecedentis obligationis neceſſitate, ſed ex liberrimo ipſarum jure.

Quod ipſum docetur federe poſt id tempus inito cum Duce Andino, cuius caput XII. ita Imperat. *Spondeat Dux ſacra, pacemque religionis habiturum ſe quo nunc ſunt ſtatu, aut ita quomodo poſthac cuiuſque nationis proceres conſtituturi ſunt.*

Sunt qui cavillantur intelligenda hæc de iure totius religionis alicuius puta Romanenſis, aut reformatæ recipiendæ, non de iure conſtituendi ſuper controverſiis in hac vel illa religione orituris: quod plane abſurdum eſt, cum non poſſit non ius in partes habere, cui in rem totã ius competit: neque ratio patiatur quod minus eſt ei negari, cui quod maius eſt permittitur.

Dicunt alii poſt fedus Trajectinum mutationem hac in re factam. At promta eſt reſponſio, non doceri quidquam ea in re novatum à nationum proceribus: ſine quorum ſpeciali conſenſu nemo nationes potuit obſtringere. Quam ad rem &

illud pertiuet, ne omnia quidem federis Trajectini capita censeri vim habere obligandi, sed ea demum quæ à nationũ proceribus sunt approbata: vt inter cætera apparet exemplo capitis quinti de paribus oneribus vbique suscipiendis: quod observatum nunquam est.

Contra verò nunquam discessisse nationes à libero sacrorum arbitrio, tam clarè, vt nihil vel in speciem possit contradici, apparere mihi videtur ex mandatis sub quibus Principi Mauritio anno CIↃ IↃ XC præfectura Trajectensis delata est, quarum initium ita habet. *Primum Princeps per oppida agrosque Trajectinos defendito, defendique curato veram Christianam Evangelicam religionem, secundum leges quas proceres Trajectini fecerunt, facturive sunt: quando ea est procerum sententia, arbitrium sacrorum ex decimotertio federis Trajectini capite ad se pertinere. Ita tamen ne in cuiusquam animum inquiratur, neve scrutari domos liceat, nisi gnaris volentibusque proceribus, aut eorum delegatis: neve suæ de re sacrorum persuasionis ergo (siquidem Dei ea dono conceditur) cuiquam injuria molestiave inferatur.* Data sunt hæc mandata consciis approbantibusque proceribus federatis, atque etiam peculiariter Hollandiæ primoribus, addita

promissione proceres Traiectinos eis in rebus tutandi: vnde apparet omnes eos, ipsumque Principem ita tum sensisse ad id tempus, ad annum scilicet CIↃ IↃ XC, ius sacrorum ex federe mansisse penes nationis cuiusque proceres, quo ipso corruant necesse est argumenta omnia quæ petuntur ex actis gestisque ante annum CIↃ IↃ XC: vt quæ, iudicibus proceribus federatis, proceribus Hollandiæ & Traiectinis eam vim habere nequeant vt de eo quod dixi nationum iure quicquam imminuerint.

Quin anno quoque CIↃ IↃ XCV, cum proceres nationum partis Hispanicæ Lisfeldium & Masium misissent, sciscitaturos in quas leges cum Federatis nationibus conveniri posset, responsum eis est per Principem Mauritium: *Ius de sacris statuendi mansurum penes nationes singulas, ita vt aliæ se ei negotio non ingererent*, quod repetitum est in literis quas Federati proceres anno CIↃ IↃ CII scripsere.

Pastoribus in quaque natione annuæ mercedes solvuntur ex ærario suæ nationis, non ex communi ærario federatorum; in Zelandia etiam obedientiam iuramento promittunt primoribus Zelandiæ.

Adde quod de Ecclesiis, & Ecclesiarum

negotiis leges ferre eorum ſit, qui religionis publicæ habeant arbitrium, cum alterum ex altero pendeat, atque ab eadem poteſtate originem ducat. Hollandiæ proceres non conſultis nationibus aliis pridem mandata dederunt conſcribendi leges Eccleſiaſticas: quæ cura renovata eſt anno CIↃ IↃ XCI. Etiam Traiectini proceres eius argumenti leges concepêre. In Zelandia anno CIↃ IↃ XCI leges eiuſmodi plane confectæ publicatæque ſunt, pugnantes (quod notandum eſt maximè) in rebus non paucis cum canonibus Synodi communis ex terris Federatorum quæ Hagæ coierat, nationalis nomine. Etiam Tranſlavicani primores anno CIↃ IↃ XCV eadem de materia leges ediderunt, quæ facta ſunt omnia ne conſultis quidem nationibus cæteris.

Anno CIↃ IↃ XCVII pleræque nationes in communis Synodi evocationem conſenſerant; ſed cum nationes nonnullæ, ac poſtremo Traiectini ſoli diſſentirent, ne tentatum quidem eſt decernere quicquam ex maioris partis ſententia, quia ſcilicet hæc res in earum eſſet numero quæ ad commune federis non pertinerent, niſi ex ſpeciali

nationum consensu, quomodo res omnes quas nationes sibi receperunt, ad communem deliberationem referri possunt sine vllo juris detrimento. De statu publico religionis inter proceres federatos, aliud quam quod jam dixi consultatum, didicisse non memini. Id certum habeo nullum posse adferri exemplum decreti antehac facti in negotiis eius generis ex sententia partis majoris. Proinde dicere non potest conventus federatorum se jus aliquod his in rebus velut possidere, cum per ea quæ liberè fiunt, nemini possessio acquiratur, quod iuris est minimè controversi.

Amstelodamenses, & aliorum aliquot oppidorum in Hollandia rectores, quibus sæpe cum nobilitate, & aliis Hollandiæ rectoribus disconveniebat: super ordinandis hisce Ecclesiæ controversiis, nunquam tamen in Hollandiæ conventu dixerunt hanc rem non ad Hollandiam, sed ad commune federis spectare ante postrema tempora, cum ab hominibus illis qui ex his controversiis quæstum facere & voluerunt, & fecerunt, & facere ne nunc quidem desinunt, quæsiti sunt colores ad pingendum novum hoc, neque auditum antehac commentum.

Ex oppido Amſtelodamo delecti aliquot ad præſcribenda ea quę conſideranda viderentur ſuper oratione apud ipſos habita mandatu procerum Hollandiæ, diſputant an ſummis poteſtatibus in negotio religionis imperare aliquid liceat ſine paſtorum conſenſu: ac proinde controverſiam movent generalem ſuper iure ſummarum poteſtatum, non definitam, an proceres Hollandiæ hac in re ius ſummarum poteſtatum obtinerent. Non motam ab Amſtelodamenſibus eo tempore proceribus Hollandiæ controverſiam de ſacrorum arbitrio, certum indicium eſt, quod dilecti illi in eo ſcripto ajunt, ea regula prius poſita (de iure ſcilicet ſummarum poteſtatum) videre ſe facilè vix vllo colore oppugnari poſſe decreta, quæ de rebus Eccleſiaſticis aut eſſent facta aut poſthac poſſent fieri. Si tunc id ſenſiſſent Amſtelodamenſes, arbitrium ſacrorum penes nationes eſſe vniverſas, certè etiam illa regula conceſſa rectè potuerant decretis contradicere, vt factis ab iis qui in ea re ſummum imperium non haberent.

Ex quo fuere qui rem hanc aliò voluerunt deflectere, adferri eam in rem cæpit primum caput deliberationis Iunio anni CIↃ. IↃ. LXXXIII. perſcriptum ab aliquot

nationum legatis, quo proponitur an non ex vſu ſit decimumtertium Federis Traiectini caput ita mutare, vt nationes habeant perſtandum in Evangelica Reformata religione, nec mutandum in ea quicquam niſi de communi Federatorum cõſenſu. Ex quo capite id primùm apparet, ex formula Traiectini federis licuiſſe nationibus ſingulis etiam citra ſociorũ conſenſum mutare aliquid in negotio religionis: & eo quidem magis, quia dicitur in eo capite deliberationis *verba federis ita concepta, vt quæ tum nationes Romana ſacra ſectabãtur jus haberent ab eis diſcedendi, ſi id ipſæ è re ſua eſſe arbitrarentur.* Ipſæ inquam, non aliæ: jus autem quod ipſæ habebãt, id aliis denegare non poterant, cum fedus illud ſit æquale. Additur ſuper hac deliberatione factum à proceribus Hollandiæ decretum. Sed principio, non hoc decreto dicitur omnino approbatum quod proponebatur: ſed hoc tantum: *vt Evangelica Reformata religio, cuius publicè vſus erat permiſſus receptuſque & quæ tum publicè in vſu erat, vbique intra Federatorum fines defenderetur, neque publicè docendi aut ſacra faciendi ſecundum religionem aliam ius permitteretur: tum verò vt etiam aliter ſentientes adſcribi federi poſſent, uti verba habebant capitis propoſiti.*

Sed

Sed nationes aliæ ſuper hac re ſæpius ampliarunt, ita vt conſtitutum nihil ſit. Proinde non poteſt hæc ab Hollandis dicta ſententia ipſos obligare, cum nihil ſuper eo contractum ſit. Atqui, inſtant nonnulli, quæ tum mens Hollandorum fuerit apparet. At mens ſua neminem obſtringit, & ob juſtas rationes rectè mutatur. Olim mẽs fuit Hollandiæ proceribus manere in ſola religione Romanenſi: non tamen devinxerunt ſe ne inde abſcedere liceret. Adde quod multum differt habere animum religionem aliquam tutandi ope communi, & animum habere judicium omne atque arbitrium ſuper ea religione aut abdicandi, aut cum alijs communicãdi. Nam quomodo id cuiquam fiat probabile, proceres Hollandiæ qui hoc ipſo tempore judicabant in fedus recipiendas nationes non Reformatæ religionis, ademtum ſibi jus voluiſſe quod alijs concedebant? Quatenus autẽ mens primorum Hollandiæ fuerit Reformatam religionem defendere, infra diſſertandi erit locus.

Adfertur & conſilium perſcriptum de novo Senatu inſtituendo, quo contineatur vt is qui tum erat inſtituendus ſenatus *curaret vt Federatæ nationes manerent, atque continerentur in mutua conſenſione atque ami-*

citia tum in ius quæ federibus ante factis continebantur, tum in rebus aliis: imprimis verò nequid concordiæ noxium oriretur in negotio Reformatæ Evangelicæ religionis à nationibus singulis receptæ: atque ea in re nequid senatui imperare liceret, aut imperari novarive aliquid permittere. Additur placuisse hoc proceribus Federatis. Sed primò notandum est, dici hîc Reformatam religionem à nationibus singulis receptam, quæ vox distribuentis significationis satis ostendit nihil ea in re communiter factum, sed ex proprio cuiusque iure: deinde cum proceres Federati ad id certè tempus nihil pro potestatis suæ iure ea in re possent decernere, quicquid eius à Federatis approbatum est, non alio animo esse approbatum, quam si & nationes auctores fierent. Iam verò nationes neque id consilium, neque eum senatum ratum habuerunt: ac proinde totum hoc mansit effectu vacuum. Plane autem à iuris ratione abhorret vim tribuere accessioni, cum principale non subsistit. Fac etiam vim habuisse, fuisset tamen hoc mandatum à nationibus consentientibus senatui datum: non contractus inter nationes: cui consequens est id mandatum non diutius vim obligandi fuisse habiturum quam mandanti-

bus placeret, quæ omnium mandatorum natura est. Neque vero senatui ius permittitur imperandi nationibus: imo iure imperandi ipsis adempto sola cura atque inspectio ipsis permittitur, quæ hortando, consulendo, suadendo, sine vllo imperij maioris iure expediri potest.

Hoc consilium cum evanuisset, consultatum est de senatu instituendo trium nationum Hollandiæ Zelandiæ & Traiectinæ in cuius senatus mandatis, caput etiam de religione factum est, in quo illud de singulis nationibus repetitum est, neque tamē hoc caput tam latè patet quàm illud de quo iam egimus. Ait enim *dandā à senatu operam vt in negotio Evāgelicæ Reformatæ religionis concordia retineretur.* Solvendo huic argumento & hoc facit, cùm ipso senatu extincta esse mandata vt quæ dissoluto eo cœtu subsistere nequirent: atque in eius locum subrogatum esse eum qui nunc quoque est senatum: cuius mandata post graves turbas Licestrianorum temporum concepta sunt relectis diligenter mandatis veteribus, ac de industria omissum est negotium religionis, quia nationes singulæ senatui commune federis referenti arbitrium ea de re nollent permittere: illud quoque repetitū volo quod

paulo ante dixi, etiam si mansisset is cœtus, tamen mandatis cœtui datis non constrictos mãdatores nequid immutarent: cum nihil sit certius quam multa confessuum mandata multis in partibus immutata: deinde curam etiam ei commendari posse, cui nullum concedatur imperium.

Etiam hoc adfertur, post initum fedus Traiectinũ, Reformatam religionẽ concorditer admissam. sed hoc ad rem non facit. Multi enim qui summum in terris suis imperium latos aut angustos intra fines obtinẽt, possunt eiusdem esse religionis, sine vlla tamen obligatione quę impedimento sit quominus super sacrorum re seorsim sine aliorum cõsensu quod visum est, constituant. Quotquot Reges Reformata sacra amplexi sunt antè Romanæ religionis fuere, mutarunt tamen sacra sine consensu eorum qui eiusdem Romanę erant religionis. Elector Palatinus, ac post eum Brandeburgicus, alijque plures cum antea idem sensissent, quod alij qui Augustanæ dogmata profitẽtur, propiorem quæ dicitur reformationem in terras suas induxere. Protestantes Germaniæ Principes qui se eiusdem dicunt religionis, singuli tamen vt visum ipsis, edũt professionis suæ formulas. Etiã Heluetiorũ pagi Protestã-

tes vnius sunt religionis. neq; tamẽ eo minus Bernates super cõtroversia prędestinationis ex vsu suo statuerunt. Quod si isti argumento vis aliqua esset, sequeretur Regi Magnæ Britanniæ aliisque Principibus qui reformati habentur, jus non esse in religione immutandi quicquam sine consensu Federatorum procerum Belgicogermaniæ, Helvetiorum, Genevensium, atque aliorum.

In formula quæ concepta est anno CIↃ IↃ LXXXIII pactionis cum Andino renovandæ insertum fuit, à Duce stipulandum, ne ipse, neve qui in ipsius essent ministerio quicquam innovarent in re religionis, quod ipsum trãslatum est in pacta quæ anno CIↃ IↃ LXXXIV concepta erant, vt fierent cum Galliæ rege: sed hinc inferri non potest à nationibus ius aliquod communi federis tributum, imo contra censeri debet id fuisse consilium, potestatem hanc, atque libertatem penes eos relinquere, penes quos fuerat hactenus.

In federe cum Anglia (quod & ipsum à nõnullis in hanc rem adduci memini) nulla inveniuntur verba quæ aut Federatos proceres, aut nationes singulas aliquatenus obstringant: sed hoc cavetur vt Anglicani auxilij præfectus esset Reformatæ reli-

gionis: vt præſidiorũ rectores iurarent verã Chriſtianam religionem ſe defenſuros: vt Angli qui pars futuri eſſent ſenatus Federatorum, veræ Chriſtianæ eſſent religionis, per quæ omnia ius aliquod proceribus Federatis in Anglos quęſitum eſt, non alijs in proceres Federatos, aut nationum ſingularum primores. Imo contra ibi dicitur neque præfecto neque ſenatui jus fore mutandi quicquam in fraudem Chriſtianæ religionis, aut juris, legum, morum ac conſtitutionum quas proceres aut ſingularum nationum aut vniverſarum facturi eſſent: vnde liquet ſummum imperium in religionem, non minus quam in rempublicam manſiſſe vbi fuiſſet, ac proinde penes nationes ſingulas.

Quæ pacta ac federa facta ſunt cũ principibus externis de ope mutua: ſiquis religionis ergo vim perpeteretur (nam & hoc argumento vſos quoſdam memini) nemini cõtrahentium arbitrium ſacrorum adimunt, imo verò tenetur Princeps quiſque ſibi ſeruare hoc ius, quod ne priuati quidem abdicare aut transferre poſſunt, acceptandi ſemper veritatem quæ ipſi ex divinis oraculis demonſtrari poſſit. Germaniæ Principes Proteſtantes tam Smalcaldico quam Naumburgico federe inter

se colligati sunt: attamen imperium de sacris sibi quisque retinuit. Nunc quoque Euangelici Germaniæ Principes cũ proceribus patriæ nostræ Federatis societatẽ certam inierunt. Sed quis est eorum Principum qui concessurus sit liberum se non esse in negotio religionis, sed obstrictum nequid ea in re faciat nolentibus proceribus Federatis Belgicogermaniæ?

Quod in iuramento præfectorum aliorumque militari potestate fungẽtium positum est, fidem vt præstent communibus proceribus penes fedus & tutelam veræ Christianæ religionis (aut vt aliæ formulæ habent reformatæ) manentibus, eo spectat vt in voce communium procerum ambiguitas vitaretur, quia id nomen sibi præscriberent, qui Hispanicarum erant partium, qui nullo certiore signo dignosci poterãt, quam publicę religionis, quæ hîc atque illic in vsu erat, quatenus scilicet Reformata religio conspectu ipso à Romana discerni poterat, puta eo quod imaginibus aliisque multis cæremoniis careat. At sub cuius imperio sit publicus religionis status, ac cui ius sit interpretari, quæ dogmata ad religionem reformatam pertineant, hinc certè colligi non potest.

Neque cum his quæ defẽdimus pugnat,

quod bello ſuperatis oppidis nõnullis impoſita eſt neceſſitas acceptandi Reformatam religionem: quippe id non aliunde eſt profectum quam ex belli iure quo validior quiſque aliis quas vult leges præſcribit. Quanquam vero capta quoque loca poſtea in partem venerunt publicæ libertatis, notum tamen eſt in ipſa pactione imponi ipſis potuiſſe conditiones quæ ab aliis exigi, neque ius, neque ratio pateretur. Et iuſta hac in re Hollandis querendi data eſt occaſio, quod ipſi qui in aliis ad fedus retrahendis præcipui fuerunt, ita retractis æquiparantur.

Omnia verò quæ iam adferri in contrarium diximus argumenta non earum eſſe virium vt probent nationibus ſummum ius in religionem non competere, ipſi Zelandi agnoverunt. Nam cum in cauſa Conradi Vorſtij ad Hollandiæ primores literas ſcriberent, teſtabantur non eſſe ſibi propoſitum quicquam ipſis præſcribere, aut ſe ingerere in alienam rempublicam, ſed amicis amicum conſilium dare. Deinde verò oratione ea quæ ipſorum nomine eſt habita menſe Maio anni CIↃ IↃ CXVII, qua legati ipſorum dicũt toto animo optatum ab ipſis, vt primores Hollandię mutua inter ſe conſenſione rationes inveniſ-

ſent componendorum Eccleſiæ motuum: teſtantes iterum nolle ſe curioſos eſſe in vicinorum republica, ſed eam permittere ſapientiæ ac prudentiæ procerum Hollandiæ: ſed quòd facerent, id à ſe fieri tanquam ab amicis conſultoribus, Adferebant etiám peculiaria federa inter Hollandos Zelandoſque inita quæ omnino neque nationes cęteras, neque ius Federatorum contingebant; nullam mentionem facientes federis Traiectini, aut vllius iuris Federatorum. Neque verò proceres Federati vnquam contradixerunt tot decretis quæ ab anno CIↃ IↃCVII ad annum CIↃ IↃ CXVII Hollandiæ proceres fecerunt: neque conſtitutioni quam proceres Traiectini ex Synodi ſui cõſilio fecerunt, neque edicto publicato à primoribus Trãſiſalanæ, neque interdicto facto in Geldria. Imo tantum id abeſt, vt cum Noviomagenſes conqueſtum veniſſent apud proceres Federatos de his quæ iñ rebus Eccleſiæ apud ſe non rectè, neque ordine facta eſſent, Geldriæ legati qui in conventu erant Federatorum, dixerint negotium hoc ad ſuam nationem pertinere: quo dicto remiſſionem negotij obtinuerũt. Norant hæc omnia Zelandi, ac propterea ante indictionem Synodi communis nuper

habitæ, proceribus Hollandiæ obtulerunt cautionem eam rem iuri ipsorum fraudi nõ fore. Princeps Mauritius, Comes Vvilhelmus, & nationum legati idem à se intelligi satis ostenderunt, cum etiam post Synodum indictam commendarunt nationibus recognitionem Federis Traiectini, atque in eo capitis decimitertij ad religionem spectantis. Quicum & illud convenit, quod legati nationum complures indictionem Synodi non ex jure suo defenderunt, sed à necessitate quæsiverunt patrocinium: quæ tamen imaginaria necessitas facilè alijs legitimis & benignis rationibus evitari potuit, vt infrà patefiet.

Reperti sunt homines tam improvidi qui hoc non dixêre tantùm, sed tanquam firmum argumentum protulerunt, fædus Trajectinum fundari in religione plane contra XIII caput, & secutam eius interpretationem, cuius ante meminimus. Aliter longe loquebantur Hollandiæ proceres anno CIↃIↃ LXXVI cum Amstelodamensibus scriberent: *in religione quidem inter nos, vosque aliquid est discriminis: sed non eius momenti hæc res est, vt propterea de re summa quæ regimen, jura, libertatem, leges, salutemque publicam complectitur, dissidere debeamus: eoque minus cum professi simus, semper atque*

etiamnum profiteamur arma à nobis religionis causa sumpta non esse. Atque post id tempus, rectores Lugduni Batavorum in oratione perscripta anno CIƆ IƆ LXXXII: *non in hoc inter se devinctas nationes vt vnam certam religionem solam foverent.* Quæ belli causa est, ea sit necesse est & federis causa, cum non in aliud initum sit fedus, quã vt communi ope id defenderetur cuius ergo susceptum erat bellum. Bello autem quæsita fuit tutela regiminis Belgicogermanici iuxta leges moresque avitos aduersus novum dominatum Hispanicum, simulque liberum ius Deum colendi ex animi sententia, in quo haud dubiè præcipue comprehenditur religionis Reformatæ libertas. Verum hoc esse apparet ex supplicatione nobilium, apologetico Principis Vvilhelmi adversus accusationẽ procuratoris regij qui prodijt anno CIƆ IƆ LXVIII, edicto Principis eiusdẽ explicante causas ob quas arma sumsisset, mãdatis quæ idem multis hominibus dedit ad opem sollicitandam, apologetico eiusdem pro expeditione anni CIƆ IƆ LXXII, decreto procerum Hollandiæ facto mense Iulio anni eiusdem ad arcendam vim Albani, literis quas proceres eidem anno CIƆ IƆ LXXIII proceribus Federatis scripsêre, & literis al-

teris quas dicti Princeps & proceres ad Regem Hispaniæ misêre, postulatis eorundem procerum, Zelandorumque, & Principis in colloquio Bredano anni CIↃ IↃ LXXV, pace Gandavensi, apologetico quo Regina Angliæ defendit auxilia à se lata Belgicogermanis anno CIↃ IↃ LXXVII, pace religionis constituta anno CIↃ IↃ LXXVIII, consilio Senatus dato XIII Ianuarij anni CIↃ IↃ LXXIX, apologetico dicti Principis anni CIↃ IↃ LXXX, edicto anni CIↃ IↃ LXXXI quo Rex Hispaniæ pronuntiatur iure in Belgicogermaniam excidisse: altero apologetico qui à Regina editus est anno CIↃ IↃ LXXXV, responso quod proceres Federati dedêre Archiduci Ernesto anno CIↃ IↃ XCIV multisque alijs actis, decretis, literis, quæ memorare longum foret: quæ nimis disertè causam armorum nos docet, ac proinde & initi federis, quam vt aliud hominibus rerum intelligentibus possit persuaderi: quod tamen nunc sunt qui conantur homines alioqui vitæ tenore ac moribus satis patefacientes, quam parum ipsis cordi sit religio, id est Dei reverentia & Christiani hominis officium: conantur autem maximo reipublicæ malo: nam id cum dicunt, quid dicunt aliud quam ingẽtem terras nostras habitantium partem, vt

pote alienam à receptis in publicum ritibus, nulla de causa ferre onera quæ ferenda sunt, neque eorum quicquam interesse salvam esse rempublicam.

Instatur tamen, firmum esse vinculum religionis vnitatem: sed prætерquam quod iam ante diximus regendam rempublicam non ex cuiusque opinionibus de eo quod optimum atque vtilissimum videatur, sed ex legibus publicis, notandum & hoc est, in vita humana ad id quod optimum est, sæpe non posse perveniri. Optimum haud dubiè foret non in Belgicogermania tantùm, sed in vniuerso orbe vnam duntaxat esse religionem, eam scilicet quam sospitator noster de cœlo detulit: Sed humana infirmitas erroribus, consuetudine, affectibus abrepta facile hinc exorbitat; quod cum commonstrare alij volunt, cum superindicto ab initio sic non erat, eos tum differre vt rerum novarum studiosos, turbatores quietis publicæ, pestes populi, factu id quidem proclive est: sed supra quod iniqua est ea agendi ratio, à nostris damnata sæpiùs, sæpe ad bonum publicum nihil ea via proficitur, quod experientia quidem abundè docuisse nos debet. Vir bonus ac sapiens Camerarius ait mendosè dici diversas de rebus divinis sententias

turbamenta esse reipublicæ, cum ea inde potius nasci soleant, cum quis suæ sententiæ libertate non contentus alijs negotium facessit. Vvilhelmus Princeps Arausionensis olim Fracisci Balduini Iurisconsulti nobilis opera libellum conscribi fecit, qui & rationibus & exemplis probat consistere posse quietem publicam etiam vbi sacra sunt diversa. Id verò nunc quæritur (vt jam seposita juris quęstione, quod vtile est tantum spectemus) quoties sententiarum discrepantia inter magistros, plebemque exoritur (quod sæpe humana ope impediri nequit, sive quia vult Deus veritatem in lucem perducere, sive quia humana duritia monstratæ veritati cedere contumaciter recusat) potiusne tum sit nationes vbi orta est ea dissensio, omnino cogi se aptare ad normam nationum cæterarum, magno populi sui cum incommodo, cum labe cōmerciorum atque opificiorum, cum vulneratione animorum, an verò sit rectius proceres cuiusque nationis (qui optime sciunt quà se calceus vrgeat) quantum lex diuina permittit, quieti publicæ consulere, & ad oppidorum, locorumque ingenia jus temperare, vt jubēt mandata Principi Vvilhelmo data belli initio, & fedus factum sub idem tempus.

Eos qui ſupremo vtuntur imperio, quales ſunt nationes Belgicogermaniæ ſingulæ, cùm alijs pari jure vtẽtibus arbitrium rerum divinarum communicaſſe non reperio: illud contra reperio ſæpe ſummarum poteſtatum beneficio minoribus poteſtatibus indultam ſacrorum libertatem. Ita Romani populo Iudæo, Imperator Carolus V. cum Germaniæ conuentu Electoribus, Principibus, ac civitatibus liberis, Rex Galliæ oppidis nonnullis & nobilibus in vniverſum, id iuris conceſſit.

Præterquam verò quòd Belgicogermaniæ nationum ſingularum ob rem ipſam refert plurimum, vt arbitrium religionis penes ſe retineant eo animo, vt eo nihil minus præſtent quod Deo debent obſequium, & ſociis quam dederunt fidem: ita momentum hoc habet etiam ad aliarum rerum conſequentiam. Eſt enim ſummum imperium, quod coronæ comparari, eaque imagine depingi ſolet, eius naturæ, vt parte amiſſa ſubſtantiam ſuam amittat. De præcipiti loco qui cadit, non in medio hæret, ſed ſubito de ſummo in infimum decidit. Rem autem hanc non eſſe ſine conſequentiis ipſæ minores nationes ſatis perviderunt. Nã cum novi Hollandiæ rectores mẽſe Novẽb. anni CIↃ IↃ CXVIII,

ne plane ius patriæ proijcere viderentur, postularunt vt Hollandiæ legati qui ad communem nationum Synodum erãt ituri, ob ingentem numerum Ecclesiarum Hollandiæ (nam ad quingentas is exit,) ius haberent trium aut certè duarum sententiarum, recusatum id est à nationibus alijs propter exemplum, quia (sic habent acta) in negotiis ad conventum federatorum spectantibus, nationi cuique non nisi ius vnius sententiæ esset. Magna illis gratia debetur, qui olim, cũ instituerentur Senatus federis, consessus de rebus maritimis, alijque, curam gesserunt vt Hollandiæ pro sua magnitudine ratio haberetur, neque se illo colore quem nunc adhibitum diximus, passi sunt eludi. Cui digitum concedis, sæpe manum attrahet.

Vltra dicitur, si libertas sacrorum vnicuique nationi permittatur multa inde incommoda sequi. Sed vetus, verumque verbum est: aliud esse incommoda ostendere, aliud refellere argumenta. Nam res humanæ ac præsertim publicæ eiusmodi sũt, vt vix quicquam statui possit, quod incommodis omni ex parte careat. Ex majoris partis sententia inter nationes constituere quicquam in religionis negotio, magnis hoc quoque incommodis non caret:

ret:

ret: vt iam ante demonstratum est, & ipso rerum experimento certius fortè cõstabit. At si relinquas libertatem, proceres nationis cuiusque etiamsi socijs obstricti non sint, non desinunt obstricti esse Dei verbo, rationi & vtilitati publicæ, sicut & in aliis rebus civilis imperij non sociis, sed legibus patriæ & bono publico obligantur. Quin etsi nulla orta esset aut exspectari posset de religione controversia, tamen ad honorem spectat procerum cuiusque nationis vt quam tuentur religionem, eam noscantur tueri non aliorum imperio aut metu, sed sua sponte. Neque verò tanto functionis suæ tempore ita se gesserunt, vt aut pro contemtoribus pietatis, aut pro inimicis boni publici haberi mereantur. Etiam Licestrianis temporibus peregrini quidam præ se tulere ardentius studium religionis, quasi genuini legitimique rectores eam rem frigidiùs curarent: sed res docuit ambitionis & avaritiæ id fuisse obtentus. Suo contentum esse non exigua veræ pietatis pars est.

CAPVT III.

Qualem ſacrorum reformationem tueri propoſitum fuerit proceribus Hollandiæ & Vveſtfriſiæ.

ET olim, & temporibus noſtris vbique ferme terrarum magnum diſcrimen annotari potuit inter eos qui in republica, & eos qui in ſacris muneribus occupantur circa controverſias de rebus divinis. Nam hi quidem magni eas omnes ſolent pendere, vt in quibus ars ipſorum & quicquid ſupra cæteros eximium habent, conſiſtat. Illi contra intēti in quietem civitatis, putant in rebus eius generis ſæpe incolumi lege divina, eſſe æquitati & conceſſioni mutuæ locum, vnde ſæpe accidit, vt à ſacrorum profeſſoribus magiſtratus traducantur tāquam quibus divina veritas non ſatis cordi ſit: contra ſacrorum magiſtri à magiſtratibus tanquam duri, & intractabiles.

Hoc ipſum diſcrimen iam ab initio bellorum in Hollandia ſe aperuit. Princeps Vvilhelmus & Hollandiæ rectores non

tantùm inquisitionem in hominum animos, & sanguinaria edicta exhorruerunt, sed cum iam ante centum pluresque annos pii doctique plures animadversis erroribus, quos longi temporis incuria in Christianitatem invexerat, reformationem desiderassent, id est emendationem, repositionemque rei in statum pristinum, & ipsi animo in id propenso fuere: sic tamen vt non arctè nimis se alligarent sententiis in quibus inter eos ipsos qui reformationem vrgebant, disconveniebat. At pastores studio in præceptores suos quorum voce aut libris profecerant, annitebantur eorum dogmatis quantum possent auctoritatis circumdare. Hæc intentionis diversitas non parum augmenti inde accepit, quod rectorum plerique cognitionem errorum qui se in sacra insinuaverãt, Erasmi Rotterodamensis scriptis debebãt, qui ad pacem & æquitatem totus ferebatur. Pastores contra institutionem suam maximè hauserant è scriptis Calvini, & aliorum sua placita animosiùs defendentium. Huic rei id consequens fuit vt reformationis aut Reformatæ religionis vox aliter à reipublicæ moderatoribus, aliter à pastoribus Ecclesiæ sumeretur: nam hi quidem eo nomine intelligebant consensionem

cum magiſtris ſuis circa dogmata quævis: illi verò Dei cultum à mendis gravioribus purgatum, &in ſenſu ſuper controverſis placitis non nimis anguſtis finibus conſtrictum. Cui ambiguitati vitandæ ſæpe reipublicæ rectores Chriſtianam religionem aut Euangelicam dicere maluerunt, aut certè Reformatæ vocabulum addita voce Evangelicæ explicare, vt qui religionem alligare ſoli Evangelio, id eſt Chriſti dogmatibus vellent, non multis adſcititiis interpretamentis. Ita videmus in fœdere quod Hollandi & Zelandi anno CIƆ IƆ LXXVI fecere agi de tuẽdo vſu Reformatæ Evangelicæ religionis, & inhibendo vſu ſacrorum Evangelio pugnantium, hac tamen lege ne cui ob animi ſui ſententiam, negotium exhiberetur. Idem conſpicere eſt in legibus ſub quibus Principi Vvilhelmo anno CIƆ IƆ LXXXI poteſtas quædam quaſi dictatoria delata eſt. In fœdere quod cùm Anglia initum eſt anno CIƆ IƆ LXXXI mentio eſt veræ Chriſtianæ religionis: quæ verba etiam in ſacramento militis navalis reperiuntur: & in mandatis præfecturæ Hollandicæ datis Principi Mauritio.

Quantum Principi Vvilhelmo diſplicuerit paſtorum quorundam nimius rigor,

inter cætera intelligi poteſt ex literis quas Aldegondius, inter Principis amicos id temporis gratia & conſilio primus, belli primordio ſcripſit: vbi ſic ait. *Princeps certè partim ſuo, partim Ordinum nomine mecum expoſtulavit, quaſi id agatur vt imperium Eccleſiaſtici ſibi in conſcientias arrogent, & ſuis legibus ac inſtitutis ſubijcere ſibi reliquos ſtudeant, laudavitque dictum monachi qui nuper fuit, excipientis ad ea quæ tum ſibi obijciebantur, haud æque noſtrorum ollam calefactam fuiſſe, atque illorum quos tantopere inceſſeremus: videre ſe plane antequam par ſæculorum labatur, parem vtrobique imperij Eccleſiaſtici fore rationem.* Idem ille Princeps cum annotaſſet ea quæ durè ac rigidè acta erant in Synodo Middelburgenſi anni CIↃ IↃ LXXXI, & ſecutam inde animorum offenſionem, Hollandiæ primoribus denuntiavit, ni in tempore obviam irent, prævidere ſe & religionis reformatæ & reipublicæ exitium, quæ ipſa verba inſerta ſunt primis mandatis quæ Hollandiæ proceres dederunt à ſe delegatis ad concipiendas leges ſuper negotiis Eccleſiarum, in quibus & hoc additur: *Spectandum hoc in ijs legibus vt incolumis eſſet Chriſtiana libertas, & ne decretis atque conſtitutionibus materia ca-*

lumniæ, ac dissidia tum in religione tum alibi orirentur.

Princeps idem religionem ex formula Augustana, quę Lutherana dici solet, eandẽ cũ Reformata esse iudicavit, cũ tamen inter vtriusqu e doctores cõtroversias esse non nesciret. Itaque tum in Apologetico, tum in aliis ab eo scriptis sępe invenies, vbi profiteatur Reformatę se esse religionis, & rursum vbi dicat se eius esse religionis cuius pater fuerat, quem Augustanæ formulæ sectatorem fuisse constat. Rursum in ipse Princeps, fraterque eius Ludovicus & Brederodius sæpe hortati sunt magistros familiæ Reformatæ, vt nomine ac titulo formulæ Augustanę se commẽdarẽt. Etiam oppido Vvordano Princeps vsum religionis publicum ex ea formula concessit. Et cum anno CIↃ IↃ LXXVIII pax religionum constituta est, Romanensem tantum & Reformatam religionem admittens, Bruxellæ, Antuerpię, atque alibi data sunt templa formulam Augustanam sequentibus, tanquam qui & ipsi sub Reformato nomine comprehenderentur: sicut & in colloquio Agrippinensi postulata est libertas publica sacrorum non minus pro Augustanę disciplinę vętibus, quã pro aliis Reformatos se vocantibus.

Rectores Lugduni Batavorum in oratione quadam sua ad verba Synodi Middelburgensis, *Qui religionem Reformatam profitentur*, quærunt an sub Reformatæ nomine intelligant religionem cum Synodi placitis in omnibus partibus consentientē: quæ mens si esset, aiunt se quidē graves habere causas, cur id admittere nō possēt.

In dicto iam federe cum Anglia, Christiana religio ita circumscribitur: *Quomodo nunc ea in Anglia, & terris Belgicogermaniæ Federatis in vsu est*: cùm tamen nemini ignotum esse possit Ecclesias Angliæ à Belgicogermaniæ Ecclesiis differre non ritibus tantùm, & gubernandi modo, sed & opinionibus quibusdam, vt de descensu ad inferos. Vnde apparet manifestè, neutiquam eam mentem proceribus nostris fuisse, vt discrepantia sententiarum super quæstionibus inter eruditos controversis, aliam constitueret religionem.

Vt propius veniamus ad cōtroversias de Prædestinatione quā alij purā, alij cōditione subnixā volunt: primùm hoc discrimen à Principe Vvilhelmo non magni nimis æstimatum ex eo apparet, quod cum conditiones proposuit in quas Reformati (qui distinctè sic appellantur) cum Lutheranis coirent, eæ omnes ad quæstionem de Eu-

chariſtia pertinebant, quaſi ea compoſita nihil reſtaret, quòd diſſidio cauſam prębere poſſet, cùm tamen ſatis conſtet à Lutheranis defendi prædeſtinationem conditione ſubnixam.

Quanquam verò pars maiór paſtorum patriæ noſtræ ex magiſtrorum ſuorum inſtitutione amplexi ſunt dogma puræ Prædeſtinationis, certum tamen eſt ab ipſo belli initio, paſtorum nonnullos, magiſtratuum multos, de plebe verò innumeros conceſſiſſe in alteram ſententiam: Neque verò ſe res aliter habere poterat cum tanta eſſet his in locis auctoritas libris Eraſmi, tanta gratia Decadibus Bulingeri, & locis communibus Melanchthonis, item libello cui titulum Laicorum ductori fecit Anaſtaſius Velvanus in ipſo Reformationis initio quem librum Geldriæ proceribus dedicavit: ſicut & proximè noſtra tempora in Friſia Gellius Snecanus libros nonnullos fecit, partim etiam Friſiæ primoribus inſcripſit, in quibus defendit dogma de Prædeſtinatione quæ conditionem in ſe contineat, non tantùm Dei verbo eſſe conſentaneum, ſed novitatis accuſari nullo iure poſſe: qui quidem libri nunquã à poteſtatibus publicis damnati ſunt, neque ſcriptori aut inuſta Ec-

clesiasticæ censuræ nota, aut aliud exhibitum negotium: qui omnes cum id quòd dico defendant dogma Prædestinationis certa lege factæ, vel ex hoc vno satis intelligi potest, quàm malè eius dogmatis natales ad Iacobum Arminium referantur. Sunt qui de Melanchthone, & Bulingero negant eos istius fuisse sententiæ, sed id verè est contradicere rei omnibus qui sine affectu eorum libros legunt manifestissimè apparenti.

De mente procerum Hollandiæ in hac re testimonium illustre præbet oppidum Gouda, vbi perpetuo neque vnquam interrupto vsu viguit dogma de Prædestinatione conditionem in se continente: quod testari possunt & veteres magistratus, & plebs tota. Ac quanquam pastorum nonnulli impedire id aggressi sunt, tamen & pastores eius dogmatis ab oppidi magistratibus, & magistratus à proceribus Hollandiæ, & Principe Vvilhelmo in hac causa defensi sunt, ita vt quod in Fœdere Hollandiæ & Zelandiæ, item in legibus quasi dictatoriæ potestatis dictum fuerat, de ordinandis rebus religionis pro oppidorum ingenio ad maximam tranquillitatem, id vsu interprete ita explicatum fuerit, vt extra publicam religionem exclu-

ſum non fuerit dogma de Prædeſtinatione conditionem complectente.

In oppido Hornæ Clemens Martini filius diſcipulus Hardenbergij, qui Hardenbergius Melanchthonem habuerat præceptorem, & Cornelius Menardi publicè etiam ſcriptis editis teſtati ſunt, adhærere ſe mollibus Bulingeri explicationibus, neque tam ſublime ſapere ſe audere, quam ſaperent alij: atque ita porrò ſententiam ſuam explicarunt, vt quotquot Prædeſtinationem ſub conditione docent, ei libenter ſint ſubſcripturi. Etiam hi in munere ſuo defenſi ſunt: quanquam à paſtoribus vrgerentur ſatis inclementer, atque accuſarentur.

Viguit ſententia eadem Medemelacæ, atque ad eam formam docuit Taco Sibrandi: quem contra, cum rigidæ cenſuræ vis intenderetur, decreverunt Hollandiæ proceres, ne Synodus vltra de eius ad paſtorale munus vocatione controverſiam moveret: vtque Eccleſia dum res plenius cognoſceretur, quicquam adverſus Taconem agere abſtineret.

In Lugdunenſem Academiam ante Arminij tempora accitus fuit Holmannus rerum divinarum interpres, plane Melanchthoni conſentiens, quod omnes teſtan-

tur qui eum noverunt, nec quisquam ad hoc tempus ausus est inficiari.

Sed & alijs in locis multis, pastores fuisse qui Prędestinationem docerent conditione suffultam volentibus magistratibus, sæpe affirmatum antehac fuit, & oblata probatio per testium turbas.

Quod de Hollandiæ proceribus dictum est, ad Trajectinos quoque porrigi debet: notum enim est in oppido Trajectino Hubertum fuisse qui iam ab anno CIↃ IↃ LXXVII docuerit sub conditione factam Prædestinationem, atque ea in re contra Ecclesiæ censuram à minoribus majoribusque potestatibus defensus fuerit.

Plebs eum audiens (ita aiunt Trajectinę vrbis rectores in litteris anni CIↃ IↃ LXXXI ad Principem Vvilhelmum) magno erat numero & vrbis flos ipse. Dignum quoque notatu est dogma istud, cum in publico vsu fuisset, deiectum inde à Comite Licestrio eo ipso tempore quo vis ibi data est actis Synodi habitæ anno CIↃ IↃ LXXXVI, & civium potissimi de republica patriaque ejecti, cum Leoninus Geldriæ Cancellarius, non incommodè dixit hoc agi à novis (id est ferventioribus) Protestantibus, vt veteres (id est moderatiores) expellerent. Post verò restituta re-

publica etiam dogma illud in vſum redijt: atque in vſu erat cum Principi Mauritio data eſt eius nationis præfectura cum ea lege quam iam ante diximus, *tutandi veram Chriſtianam Evangelicam religionem* (ita verba habēt nullo addito alio cognomento quo ea religio diſcriminetur) *ſecundum leges quas proceres Trajectini feciſſent, facturive eſſent, quando ea eſſet procerum ſententia arbitrium ſacrorum ex decimotertio federis Trajectini capite ad ſe pertinere*. Quæ lex præfecturæ addita directè cavebat ei libertati quæ Trajecti ab initio fuerat, & à Comite Liceſtrio concuſſa republica ſimul fuerat concuſſa. In eadem terra Trajectina paſtorale munus obijt is quem dico Taco Sibrandi, cui permiſſum eſt docere ex præſcripto Helveticæ antiquioris, ſiue Tigurinæ formulæ ad quam Remonſtrantes (ita appellantur qui nunc docent Prædeſtinationem ſub certa conditione) ſæpe provocant.

Sed & hoc notatu dignum nunquam formulam illā quæ profeſſio vocatur Belgicogermanicarum Eccleſiarum publico imperio ab Hollandiæ primoribus approbatam: cuius rei ego non aliam puto reddi poſſe rationem, quàm quod viderent proceres id agi, vt poſt religionem ea for-

mula circumſcriptam, ipſa deinde formula anguſtius circumſcriberetur interpretamentis, quæ res oneri erat futura multorum animis. Cui incommodo vitando Hollandiæ proceres anno CIↃ IↃ XCVII adſenſerunt in indictionem Synodi communis è nationibus ea lege, vt formula illa ibi revocaretur ad examen, videreturque qua ratione optimè conſuli poſſet vnitati Eccleſiarum. Sperabant enim proceres in ea recognitione datum iri operam vt omnibus ſuper eius formulæ ſenſu anxijs ſatisfieret ea via quæ à definitionibus non neceſſarijs ſe temperaret. Poſt quod tempus & aliæ nationes in communem Synodum conſenſerunt lege eadem vt inibi illa formula, ſimulque inſtitutio puerorum, quam Cathecheſin vocant, relegeretur: cui legi adſcriptæ paſtores plerique ſe oppoſuêre, qui ita ajebant in Synodo ea ſcripta recognoſci non debere omnino, ſed poſſe, atque ita demum ſi ipſi Synodo ita videretur: in quo mirari ſubit ab illis non conceſſum Federatis proceribus jus id imperandi quod licere nec ipſi negabant: Ex quibus actis aliiſque pluribus apparuit quanto alia mens veteribus reipublicæ moderatoribus, alia non paucis Eccleſiæ paſtoribus fuerit, cum hi ſemper ad defi-

nitionem contenderent, illi ad æquitatem, quę pręcipuè in ferendis placidè dissidentibus consistit: hi arctum facere vellent in Ecclesiam aditum multis septis effatorum super rebus controversis: illi aperire Ecclesiam quantum fieri eis poterat, Christianis omnibus, quorum vita probro vacaret.

Adferuntur in contrarium notæ censoriæ in Casparem Colhasium, & Cornelium Vviggeri, additurque probatas eas ab Hollandiæ proceribus. Colhasium quod attinet, multa cum eo erant disputata ad hanc rem non pertinentia etiam de vitæ disciplina: Ac tamen quæ in eum sunt constituta, à proceribus Hollandiæ probata non sunt: sed id dictum est duntaxat, vt inspectores Ecclesiæ in censura ita pergerent, vt Dei verbo consentaneum esse existimarent: quod revera nihil erat aliud quam rem ipsorum religioni commendare. Quid verò tam Princeps Vvilhelmus, quam proceres Hollandiæ existimaverint de actis Synodi Middelburgensis anni CIↃ IↃ LXXXI. (nam in ea Synodo res Colhasij tractata est) satis intelligi potest ex verbis quæ iam adduximus è mandatis delegatorum ad concipiendas leges de negotijs Ecclesiasticis. Etiã res Cornelij Vviggeri

exibat fines negotij quo de agimus: nam professores rerum divinarum in Academia Lugdunensi ei obiectabant, quod libertatem volendi doceret nulla addita divinæ opitulationis mentione: atque altera ex parte quod diceret plane extinctã in homine divinitatis imaginem: quod ipsum, illis iudicibus, homini suppeditabat excusandi se materiam de omnibus delictis. Didericum verò Volqueri Cornhartium quantum attinet (cuius libri suppressi à proceribus Hollandiæ dicuntur pastorum instinctu) quod maximam ei invidiam concitabat, hoc erat quod originariam labem negare & omnes cætus Christianorum improbare diceretur. Quare ne hoc quidem exemplum subvertit id quod asseruimus, neutiquam proceribus id fuisse animi, religionem Reformatam tam arctis limitibus circumscribere, vt qui sub conditione Prędestinationem docent, ab ęa arcerentur.

CAPVT IIII.

An mutuo ſe ferre in controverſiis de Prædeſtinatione diſsidentes fas fuerit, fieri ne id ipſum potuerit, & an ex vſu fuerit.

SVper controverſiis exortis de Prædeſtinatione, & quæ ei cohærent, Hollandiæ & Vveſtfriſiæ proceres aut omnibus aut pluribus ſententiis eo ſemper propenderunt, vt diſſidentes ferrentur, non ſub eodem imperio tantùm, ſed & in Eccleſia, ita ſcilicet vt relicta ſic vel aliter ſentiendi libertate, & præſcripta docendi moderatè ratione quæ ad pietatem conduceret, vtriuſque ſententiæ tum paſtores, tum cæteri ſervarent Eccleſiæ pacem ſub earundem poteſtatum civilium tutela. At alij ad definitionem perducere negotium laborarunt, exiſtimantes in omnibus quæſtionibus eiuſmodi certi aliquid conſtituendum, ſicut inter litigatores fertur ſententia cui ſtare pars vtraque tenetur ſive rectè, ſive perperam eſt iudicatum. Sed non reſpondet hæc comparatio, nam

nam sententiæ iudicum feruntur super rebus quæ nostri sunt dominij ac iuris, de quibus quod iudicatum est, vt maximè iniquum sit, ei tamen sine vlla officij prętermissione pareri potest de re sua cedendo: sed hoc non procedit vbi veritatis res agitur. Nam etiamsi de humanis tantùm, non de divinis rebus ageretur, non posset quisquam obstructum se credere eorum dicto quos falli posse autumat, aut vt contra credat quam se rei habet veritas, aut vt eam silentio plane sepeliat præsertim si eam vtilem existimet humanæ vniversitati. Exemplum sume in quæstionibus de Medicina, de sapientia naturalium rerum, in arte mensuræ, numeri, ponderis. Etsi talibus super rebus in quamvis specioso cœtu aliquid pronunciaretur, non ea tamen interfecta esset quæstio: sed quivis liberum sibi existimaret aut rationum ductum aut experimentis de veritate periculum facere, & repertam in lucem producere. Sed ne disceptationes eiusmodi agitentur cum conuitiis aut iniuria graviore obtineri id certè potest. Genevenses in anteloquio editi à se concentus formularum, Harmoniam confessionum vocant, Britanniarum Rex, in Epistola quam Cardinali Perronio scripsit per Isaacum Ca-

ſaubonum, pluresque alij cenſent quam pauciſſima eſſe definienda: quod ipſum eidem Britanniarum Regi placuerat in colloquio Hamptonienſi, cum poſtularēt nonnulli vt capita quædam de Prædeſtinatione concepta Anglicano Symbolo annecterentur. Reperti ſanè ſunt homines tam feri qui dicerent Eccleſiaſticam vnitatem retinere velle cum illis qui circa dogmata aliqua diſſiderent, id verò eſſe Chriſtum miſcere Beliali. ſed contra nos docet vox à Deo inſpirata Rom. XIV. 1. Philipp. II. 4. III. 5. I. Cor. IX. 19. XIII. 4. II. Tim. II. 22. & mos Chriſtianorum per omnia tempora terraſque diffuſus, nō omni dogmatum diſcrepantia communionis Eccleſiaſticæ fedus abrumpi, ſed eis demum quæ ad religionis fundamentum propriè pertinent, id eſt quibus divina conſtitutione æternum illud bonum ita annexum eſt, vt nemo niſi illis aſſentiens id poſſit adipiſci. Auguſtini eſt: *Sunt in quibus inter ſe aliquando etiam doctiſsimi atque optimi regulæ Catholicæ defenſores ſalva fidei cōpage non cōſonant.* Cui cōgruit illud Vincentij Lirinenſis: *Antiqua ſanctorū Patrum conſenſio non in omnibus divinæ legis quæſtiunculis, ſed ſolum certè præcipuè, in fidei regula magno nobis ſtudio & inveſtiganda eſt, & ſequen-*

da: Ita videmus Christianos veteres, neque idem sensisse neque docuisse super animarum origine ac statu post mortem antequam corpora resurgant, alijsque de rebus, non abrupto tamen ob hæc fraternitatis vinculo. Hanc mutuo se ferendi æquitatem non posse tantum, sed & debere servari docent Calvinus Institutione 4. cap. 1. lect. 12. Perquinzius ad Galatas capite 1. commate secundo, & cap. III. commate 15. Etiam in symbolo suo Helvetij cum ita loquuntur: *Abunde piæ vetustati satis erat mutuus ille in præcipuis fidei dogmatibus, inque sensu Orthodoxo, & charitate fraterna consensus.* Elector quoque Palatinus cum elogio vltimo liberis suis mandat, *ut sibi quàm diligentissimè à turbulentis tam Ecclesiarum, quam scholarum ministris caveant, qui nunc in religionis & fidei negotijs, & omnis generis contentiones, logomachias, ac exitiales condemnationes in pias Ecclesias & Scholas, quæ tamen in fundamento & præcipuis Christianæ religionis capitibus consentiunt, & salutem suam vna nobiscum in vnicum nostrum Servatorem Iesum Christum collocant, introducere conantur.* Ait insuper, *ex ea re & in Politia & in Ecclesiastica gubernatione distractiones sequi & vtriusque gubernationis perturbationem*: ideoque *debere principes summopere à turbulentis*

istis hominibus, & pacis ac tranquillitatis publica inimicis sibi cavere. Docet id ipsum Paræus locis pluribus, capite ad primam ad Corinthios tertio commate duodecimo, & latius in libro de vnione Evangelicorum: *Qui in fundamento conveniunt,* ait, *in bona conscientia coitionem facere possunt, & debent: quamvis in minus principalibus aliqui nimium scientiosi ab alijs rudioribus differenter sentiant. Si enim omnes per omnia consentire possent: quorsum hortaretur Apostolus ut alij alios tolerent; ut firmi fide infirmos suscipiant, ut alij aliorum onera portent, ut si quis quid aliter sentit à Deo revelationem petat, & expectet? Optandus quidem erat plenus in omnibus consensus, verum in tanta rerum humanarum fragilitate vix unquam Ecclesiæ datus fuit; vixque faciendа videtur talis felicitas.* Exemplo ad hanc rem nobis esse potest labor piorum Principum, atque pastorum insumtus ad recomponendos cum Lutheranis Reformatos alios quantumvis (in Eucharistiæ controuersia dissidentes, nam de Prædestinatione (quanquam etiã de ea cõtroversiæ sunt inter ipsos) nulla facta est mẽtio, cum pro certo haberetur eã vnitati ipsorũ impedimẽto esse nõ posse. Hæc cõglutinatio interlocutione illustriũ virorum confecta fuit anno CIƆ IƆ XXIX

& CIↃ IↃXXXVII inter ipſum Lutherum & Helvetios paſtores: poſtea anno CIↃ IↃ LXX in conventu Sendomirienſi Poloniæ inter ſectatores formulæ Auguſtanæ Bohemicæ & Helveticæ qui omnes polliciti ſunt, quanquam de Euchariſtia ſententiis diſcreparent, habituros ſe invicem pro piis cœtibus & mutuam vnitatem ſervaturos tam in audiendis ſacris exhortationibus, quam in ſacrorum rituum participatione. Factum idem anno CIↃ IↃ LXXV in Bohemia inter Auguſtanæ formulæ profeſſores, & eos qui Huſſitæ, quique Valdenſes dicuntur. Eodem allaboratum eſt anno CIↃ IↃLXXVII à legatis Reginæ Angliæ, multorumque Principum qui tum Francofurtum venerant, ab Eccleſiis Belgicogermanicis libro quem ea de re ediderunt anno CIↃ IↃ LXXIX: à Synodo Hollandiæ Auſtrinæ anni CIↃ IↃ CV, ab Electore Palatino qui nuper vixit literis ſcriptis ad Palatinum Neoburgicum, & aliis literis quas anno CIↃ IↃ CVII ſcripſit ad regem Britanniarum, & primores noſtræ patriæ Federatos: ab Electore Brandeburgico nuper editis in eam rem edictis, ab Vrſino, Ivello, Danæo, Vvithakero in libris ſuis, à Molinæo in conſilio quodam quod Gallicè ſcripſit hoc de argu-

mento ; à Paræo in eo quem iam laudavimus libro. Cui consequens est Ecclesiasticam vnitatem & posse, & debere retineri cum ijs doctoribus qui super Eucharistia consentientes, cum Lutheranis commune tantum habent dogma de prædestinatione quæ conditionem in se habet. Semper enim quod majus est, in se continet id quod eo est minus.

Vt rem propiùs commonstremus, legatur præfatio Calvini ad Gallicè à se versos locos communes Melanchthonis, vbi Melanchthonem summis extollit laudibus, cum tamen fateatur se in Prædestinationis negotio ab eo discrepare. Perquinzius inter controversias quæ fundamentum salutis nostræ inuiolatum relinquunt, ponit dogma de Gratia vniversali, & de libero arbitrio. Pareus etiam inter conclusiones quæ ad necessaria capita non pertinent, recenset eas quæ sunt de Prædestinatione, eius causis, atque effectionibus, de liberi arbitrij natura : additque si Euangelici doctores attendere vellent ad hoc discrimen capitum, multo minus rixę in Ecclesijs fore, & sanando vulneri, sarciendęque paci remedia haud longè futura. Idem Regi Britanniarum visum est, qui cum legisset indiculum quęstionum, quę de Prę-

destinatione, & annexis capitibus apud nos exortę erant, literis scriptis sexto Martij anni CIↃ IↃ CXIII. pronuntiavit, non ita inter se distare sententias, quin cum Christiana veritate & salute animarum possent consistere. Molinęus eo de quo loqui cœpi consilio quęstionibus illis quas in communi symbolo concipiendo prętermitti posse existimat, ac sine quarum notitia hominem ait posse ad salutem perpetuam peruenire, accenset ea quæ ab Arminio essent proposita de libero arbitrio, perseveratione piorum, & prædestinatione. Quæ Arminij super his rebus sententia esset, notũ satis erat Amstelodami, cum inde dimitteretur in Academiam Lugdunensem iturus: neque eo minus Ecclesia Amstelodamensis discedenti Arminio dedit præclarum testimonium dogmatum ac vitæ. In Academia cum aliquoties hac de re colloquia essent instituta, testati sunt Gomarus, Trelcatius, Arminius, Cuchlinus inter se nullas esse controversias ad fundamentum pertinentes. Superioris consessus in Hollandia iudices, qui cætus si vnquam tunc certè viros ingenij iudiciique summi habuit, vt satis omnibus notum est, controversiis hisce apud se disceptatis, iudicarunt non aliud præsentius

esse remedium quam in se invicem ferendi æquitate. In eo colloquio quod coram Hollandiæ conventu habitum est anno CIↃ IↃ CVII collocutores se mutuò fratres salutarunt: neque contradixerunt quicquam procerum hortamentis pacem ipsis commendantium. imo multo post tēpore perstiterunt in Ecclesiastica communione. Quibusdam in locis vt Lugduni etiam pactiones ea de re sunt confectæ. Synodus Gallicarum in Belgicogermania Ecclesiarum anno CIↃ IↃ CXII & CIↃ IↃ CXIII testata ac pollicita est, quominus fraternitatis iura cum pastoribus sui corporis servarent controversias istas non obstituras. Etiam Plessæus, & alij viri sapientes non minus quam eruditi ad retinendam inter dissentientes pacem hortatores fuêre.

Excipitur alias fuisse controversias quæ notis quinque capitibus non continerentur: & earum in numero nonnullas ad fundamenta religionis pertinentes. Sed respondeo, nullam esse causam ea de re conquerendi quando Hollandiæ proceres decreta de ferendis dissidentibus semper adstrinxerunt ad quinque illa capita, in cæteris nihil constituentes novi, vt videre est in decreto quod factum est vice-

ſimo menſis Maij anni CIƆ IƆ CXI, in eo quod factum eſt anno CIƆ IƆ CXIV, in alio facto die decimotertio Decembris anni CIƆ IƆ CXV, in alijs quæ facta ſunt, alterum decimo octavo Martij, alterum viceſimo octavo Aprilis anni CIƆ IƆ CXVI: item in edicto quod proceres eidem ediderunt quinto Auguſti CIƆ IƆ CXVII, in reſponſo dato legatis Zelandiæ, aliiſque actis pluribus. Proinde ſi qui putabant extra quinque capita factum à quoquam quod alios meritò offenderet, eis liberum fuerit exſerere aciem Eccleſiaſticę cęnſuræ. Sed inſtatur non potuiſſe adverſus tales agi, quod Synodi non haberentur. ſed rurſum parata eſt reſponſio has cauſas non directè ad Synodum pertinuiſſe, ſed primum ad Preſbyteria loci, deinde ad conventus vicinales quos claſſes vocant? quod ſi ab ijs provocatum eſſet, tum demum tempus fuiſſe veniendi ad Synodum Hollādicam, quam convocare Hollādiæ proceres parati ſemper fuêre, dummodo ſuper quinque capitibus decretis de pace colenda factis pareretur, vt videre eſt in eorum decreto quod factum eſt IV Decembris anni CIƆ IƆ CIX. Multi ſolent aggerere colloquium Delphis Batavorum habitum quaſi in quo Remonſtrantes, id eſt paſtores qui ſub condi-

tione prædestinationem docebant, recusassent mentis suæ sensa aperire de magni momenti rebus. Sed res est, obtulisse ipsos aperturos se sua sensa, modo prius alij de ferendo in ipsis quinque capitibus dogmate professionem edidissent. Deinde semper apud nos etiam à proceribus, magistratibusque id iuris habitum est in causa religionis, accusatione, non inquisitione grassandum: probationes foris adferendas, non petendas de reo. Si presto erant documenta culpę circa dogmata commissæ, cur silebat censura? Si non erant, quid attinebat in suspicionem vocare homines integræ famæ?

Objicitur vlterius in ipso argumento Prædestinationis, & eorum quę inde pendent eousque potuisse de via deflecti, vt læderentur fundamenta, atque ideo illicita esset pax mutua. Sed & hoc perfacilè solvitur. Antiquitus enim ab ea parte quę sub conditione Prędestinationem statuit, vnus tantum scopulus formidatus est: ea scilicet sententia quæ docet posse hominem aliquid boni salutaris perficere, aut certè incipere sine interna divinę bonitatis operatione, ac proinde talem opem homini non esse necessariam. legantur attentè omnia quę in Conciliis Carthaginien-

ſibus, Milevitano, & Affricano contra Pelagium & eos qui Pelagij reliquiæ dicebantur, conſtituta ſunt, apparebit omnia in id quod dixi, redire. Atqui huic malo obviam itũ eſt illorũ quinque capitũ capite 3. ita vt nemo qui illis capitibus aſſentitur, ſuſpectus eſſe poſſit Pelagiani aũt Semipelagiani erroris. Sed & proceres Hollandiæ decreto anni CIƆ IƆ CXIV huic periculo præcaverunt, iubentes doceri principium, progreſſum, & conſummationem humanæ ſalutis, ipſamque ſalutiferam perſuaſionem non nativis hominum viribus aut factis, ſed ſoli neque promeritæ Dei ob Ieſum Chriſtum Servatorem noſtrum benignitati aſſcribi debere, contraque doceri vetantes id vnde quod his contrarium eſt ſequeretur, hoc ſcopulo vitato, nihil vltra in dogmate de Prædeſtinatione, quæ conditionem ſibi innexam habet, rebuſque conſectaneis cogitari poteſt, vnde metus ſit ne fundamenta convellantur.

Ad id quod præterea dicitur non debuiſſe de ferenda diſcrepantia ſententiarum decretum fieri niſi rebus bene exploratis: vnde porro inferunt nonnulli prius convocandam fuiſſe Synodum, conſiderandum eſt neque Synodos à proceribus Hollandiæ omnino fuiſſe reprobatas (vt

partim iam ostensum est, partim infra ostẽdetur) sed eas demum quæ ad decisionem controversiarum ducerent. Tum verò potestas summa (cuius officium est non necessarijs Ecclesiæ scissuris intercedere) etiam absque Synodo instrui potest de natura controversiarum, hactenus saltem tolerabiles sint: ex partium scilicet contendentium confessione: quomodo hîc ex his quę vtrinque dicta erant in colloquio anno CIↃ IↃ CXI promtum erat colligere quæ inibi disceptata erant, non excedere terminos intra quos ferre alter alterum possent: aut etiam veteris Ecclesiæ iudicio, quæ certè minus ponderis apud nos habere non debet, quam nostrorum temporum Ecclesia: quomodo in hoc argumento Concilia habita adversus Pelagium & Pelagij reliquias satis ostendunt, totam tũc de Prædestinatione controversiam habitam esse tolerabilem, & quæ definitionis non egeret: quo & illa spectant Cæléstini Romæ Episcopi hac de re scribentis verba: *Profundiores verò difficilioresque partes intercurrentium quæstionum sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus adstruere.* Conspicua etiam sunt in rem eandem exempla veteris Ecclesiæ. Neque enim negari potest dogma Prædestinatio-

nis conditionem complectentis magno consensu & creditum fuisse, & traditum ab omnibus tractatoribus ante Augustini ætatem, & post id tempus à Græcis omnibus, qui tamen in eadem fuerunt communione. Imo Hieronymus & Augustinus, qui eodem ęvo vixere, & ambo Pelagium scriptis oppugnarũt, & communionis eiusdem fuerunt, deprehenduntur super his rebus sententiis dissidere, cum Hieronymus vbique etiam in libris novissimis Prædestinationem doceat sub conditione, quam sine conditione ab Augustino doceri plerique credunt.

Cùm igitur probatum sit nefas non fuisse ferre se in vicem pastores in hisce controversiis, ita vt diximus circumscriptis, videndum restat, an id ipsum fieri etiam potuerit. Ad cuius quęstionis explicationem, primùm rationes & argumenta pertinent iam ante prolata, quæ scilicet non hoc tantùm docent fas esse, vt in his & similibus rebus feratur opinandi diversitas, sed etiam id ipsum fieri oportere; quicquid autem fieri oportet id prius tale sit necesse est, vt fieri possit. Pertinẽt eodẽ multarũ Ecclesiarũ exẽpla: neque multũ hîc refert, sint ne eæ pluribus, an paucioribꝰ vitiis inquinatæ: quia id ipsum spectandum

esset si ab earum auctoritate duceretur argumentum, non vbi per exemplum duntaxat ostenditur quid fieri possit. Quis mos fuerit veteris Christianitatis tam in hisce quam in aliis controversiis, iam ante commonstratum est. In Romanensi Ecclesia quæstiones sunt plures centum, quę salva vnitate, inter eruditos disceptantur: inter quas est & illa de Prædestinatione, quanquam de libertate consensus humani, & piorum perseveratione idem inter se sentiunt. Etiam in Lutheranorum cætibus qui æquiores sunt super controversia, an vbique sit Christi corpus, ferunt alij alios. Habent & qui Reformati peculiariter dicuntur inter se controversias, manente tamen pace fraterna, qualis est quęstio de obedientia Christi quæ in agendo, quæque in perpetiendo consistit, vtra scilicet sit ob quam Deus nobis peccata condonet, ac pro innocentibus nos habeat, qua de re non tantùm cum Piscatore actum est placidè, sed & inter Tilenum & Molinæum interloquente Plessæo, atque aliis citra definitionem transactum est. De regimine Ecclesiæ, de sacris ritibus à Christo institutis, sunt quæ ventilantur quæstiones vnitate incolumi. Vt propius ad negotium nostrum accedamus,

videmus, pridemque vidimus inter eos qui puram defendunt Prædestinationem, esse qui ponant eam ante spectatam Adami ruinam, esse qui eandem ruinam ei substernant, at ne hoc quidem vnitatem abrumpit. Dubitari tamen non immeritò posset, an non illi alter ab altero tantum differant, quantum ab vtrisque hi qui sub conditione, Prædestinationem tradunt. Verum quidem est, illos vtrosque adversum tertios in eo consentire quod decretum de salute cuiusque hominis factum ponunt ante consideratam assensionem Evangelio præbitam: sed rursum tertiis cum secundo ordine id commune est adversum primos, quod putant non decrevisse Deum hominis cuiusquam perniciem æternam, ac ne potuisse quidem decernere, nisi eum vt sontem intueretur. Si fieri potest & fit reipsa, vt isti alij alios ferant retinentes vnitatis compagem, cur non & isti simul tertios ferre possent? Sed & hoc fieri posse iudicavit Hollandica Synodus Harlemi habita anno CIↃ IↃ LXXXII in qua deliberatum est quatenus tolerari possent, qui Prędestinationis dogma probare non possent.

Sunt qui putant hanc mutuò se ferentium pacem consistere non posse, nisi ubi

pars altera docet, altera quod ſentit ſilentio premit, ſed ſcripta, tum veterum, tum eorum qui nunc ſunt in Romanenſi Eccleſia, Lutheranorum quoque & Reformatorum contra nos docent ſententias diſcrepantes & doceri,& defendi ſine ſpacis ruptura. vetus dictũ eſt,incolumi amicitia poſſe amicos ſeorſim ſentire,& quod ſentiant,modeſtè rationibus munire: quod non in divinis tantùm,ſed & in humanis rebus vſu venit.

Alij poſſe id fieri exiſtimant, ſi diſſidentes in diverſis ſint locis,vt hîc illud,ibi aliud doceatur pace incòlumi, non ſi in vno loco munere ſuo fungantur. Quæ ſubtilitas primum valde aliena eſt à naturâ Eccleſiæ Chriſtianæ quæ vbique diffuſa vnum corpus facit, ita vt dogmata quod attinet, nihil hic neceſſarium eſſe poſſit,quin ſimul vbique ſit neceſſarium. Deinde libertas illa Prophetarum Apoſtolo memorata quæ in veteri Eccleſia Chriſtiana viguit, ſatis oſtendit poſſe in vna Eccleſia diverſas ſententias proponi illæſa fraternitatis concordia. Etiam teſtibus evincere poſſem ex eodem ſuggeſtu, noſtris in terris ſine offenſa propoſitas fuiſſe ſententias diverſas, etiam de argumento cuius ante memini pertinẽtẹ ad cauſam ob quam Deus

culpis

culpis nostris ignoscit: quod sunt qui putant maximi esse momenti. Imo in his ipsis de quibus agimus controversiis diu vidimus non vno in oppido sine vllis incommodis pacem cultam inter sententiis dissidentes, donec secessio de industria omnibus modis promota est. Et qui credibile est, cũ Reformati Lutheranos invitarunt ad Ecclesiæ vnitatem, id eos sensisse non posse concordiam retineri, vbi tum sit, tum illi essent in eodem oppido? Imo contra recte etiam iisdem in locis manere posse inter diversa sentientes fraternitatis consortium, docet adductum modo Poloniæ exemplum. Sed & eorum qui apud nos sæpe in vna Academia, aut Ecclesia alij Prædestinationem Adami culpæ præviam, alij eidem culpæ consectaneam docuerunt.

Qua propter alij propius in rem intuentes aiunt non negandum quin fieri possit, vt diversæ sententiæ proponantur, dum id fiat æqua ac placida ratione: Sed vbi per illationum gradus alter alteri odiosa placita impingit, nõ posse tum quietem & pacem retineri, quod sine accurata distinctione transmittendum non est. Nam in privata veri indagatione eam argumentandi rationem prohibere velle, qua osten-

ditur ex adversaria positione absurda sequi, id vero foret absurdissimum, cum omnes qui disputandi artem tradiderunt, nos doceant eam docendi rationem facillimam esse cõprehensu: non quod æquum sit quenquam onerare quasi omne id sentiat, quod ex ipsius sensu per legitimas consequentias deduci potest (sæpe enim accidit, vt is ipse eam consequentiæ necessitatem non videat, ac potius quam id quod infertur concedat, effatum suum sit deserturus) sed vt horrore eius quod ipsius assertio secum trahit, connexione rectè expensa, ab errore abducatur, quod ipsum tamen in colloquijs etiam privatis ita fieri debet, vt evitetur quicquid asperare animos potest, vereque appareat non ruborem alterius, sed emendationem quæri. Sed publicas allocutiones quod attinet, sapientissimum mihi videtur eorum consilium qui putant ea, quæ absurda cum sint, defensorem habent neminem, refelli quidem posse, sed ita ne simul significetur ea sequi ex sententia aliorum in eadem communione viventium, vt scilicet mos geratur plebis infirmitati quæ per orationem eiusmodi incendi animis divellique posset. Verum putate ideo vnitatem retineri animo nequire, quia alter alterius senten-

tiam incommodis premat, extra rationem est, & exemplis refutatur. Reformati Lutheranis, hi illis vicissim multis in libris absurda multa sæpe, nec sine ludibrio obiecere tanquam quod ex sententia ipsorum flueret: non eo minus Principes, doctoresque iam ante nominati, etiam Beza in Montipellicardẽsi Colloquio pacem fraternam Lutheranis obtulerunt. Qui apud nos Prædestinationem puram considerationi humani generis in crimen lapsi anteponunt, ab alijs qui eandem Prædestinationem super communi culpa ædificant, Deum aiunt statui improvidum. Hi contra aiunt ab illis Deo manifestam iniustitiam assignari: neque tamen ideo rumpitur vnitatis compages. Idem in Romanensi Ecclesia videre est inter diversa docentes de quæstione an citra originariam labem concepta sit, quæ futura erat Domini nostri mater, de Prædestinatione etiam, rebusque aliis. In disputationis certamine arripit quisque, & vrget quod sibi vsui putat: sed non ideo communionis nexus dissolvitur.

Ego verò semper existimavi in publicis allocutionibus facilè eum posse modum reperiri qui non modò animos non exasperaret (quod multi ad tranquillitatem

plebis retinendam satis esse existimant, & extra controversiam exempla habet, tum in antiqua Christianitate, tum sæculo nostro) sed talis etiam esset, vt in docendo disparitas, aut esset nulla, aut non appareret. Et hac quidem in causa eo facilius, quia hi qui puram docent Prædestinationem, & Contraremonstrantes appellātur (vtinam ignota essent illa partium nomina) in Colloquio Hagiensi fassi sæpe sunt quædam suorum dogmatum non nisi adductè & temperate proponi debere. Beza ipse in Montipellicardensi Colloquio dicebat incōsultum esse de iis quæ ipse tuebatur placitis apud populum certare, quod ea res plures offensura, quam instructura esset. De reiectiône hominum Contraremonstrantes in eodem illo Hagiensi Colloquio, ne agerent, deprecati sunt inuidiæ declinandæ ergo. Multi eorum gregis & hoc dicunt; quoties ad vsum res confertur, dogma suum de Prædestinatione non esse proponēdum nisi ab imo sursum; quæ docēdi ratio plane cum Remonstrantium docendi ratione consentit, vtrunque sententiæ discrepant. Legere memini inter Zanchium & Marbachium, qui pariter in Argentinensi schola iuuentutem sacris disciplinis informabant, in eum modum

conventionem factam. Quin & apud nos curatores reipublicę Geldriæ & Zutphaniæ concordiæ formulam in modum eundem conscripserant quæ mihi impensè placuit: vt & consilium ab eximijs Zelandiæ (ni fallor) pastoribus missum ad Principem Mauritium, quod mihi monstratum, vt ad publicam tranquillitatem valde faciens commendaui. Etiam in allocutione ad rectores oppidi Amstelodamensis quædam aperueram quę huc pertinere mihi videbantur, ac serius etiam ex libris partis vtriusque ea excerpseram in quibus quam proximè alij ad alios accedere videbantur, vt inde hauriri posset benè temperata docendi præscriptio quę nullius animum læderet. Comperi & Rotterodami, cum ibi primum agitari cæperant controversiæ de proponendis dogmatibus initam conventionem, quæ & placidè observata est, dum ibi fuit Colonius. Postea quoque cum iam me rectores eius oppidi vterentur, à pastoribus publicis conditiones quædam latæ sunt his qui ab Ecclesia discessérant tam ęquæ, vt eas repudiandi causa me certè iudice, nulla esset. Neque aliorsum spectant tot monita Hollandiæ procerum quę in omnibus ferme decretis apparent, vt de his capitibus doceretur ad plebis in-

ſtitutionem, ad Dei gloriam, ad ſalutem publicam, ad Eccleſiarum incrementum, vt fraterna & Chriſtiana charitate ſe mutuò foverent, cunctaque dirigerent ad quietem & pacem, ad introducendam retinendamque charitatem, vt ſacra ſcripta modeſtè explicarent, vt ad Chriſtianum amorem, vnitatem, & bona exempla componerent ſeſe, pluraque alia eius ſenſus quæ in ipſis decretis videre eſt, ad quæ acceſſit quod menſe Februario anni CIↃ IↃ CXVII proceres Hollandiæ teſtati ſunt ſibi non diſplicere, *vt benignis ſuaſionibus & peccatorum hominum conſilio prorſus negotium expenderetur, conciperet urque formula aliqua prauis ante decretorum interpretationibus vitandis, & regendo eorum vſui, ſecundum quam orationes ad populum à paſtoribus diſſentientibus animo non reluctante haberi poſſent ad pacem ſimul, emendationemque populi*. Sic & in Edicto quod evulgatum eſt menſe Auguſto CIↃ IↃ CXVII, aiunt proceres eidem *ſemper ſuam mentem fuiſſe, ne controverſa placita niſi modeſtè & ad bonam plebis frugem tractarentur*. Si quid adverſus hęc peccatum fuiſſet, id omne imperio publico coerceri poterat ſi de re principali, hoc eſt de retinenda inter diſſentientes vnitate, conveniſſet. Certo mihi conſtat penes nobiles & maiorem

oppidorum partem non ſtetiſſe quominus acerbitatibus cunctis obviam iretur.

Quod ſi fas erat, fierique poterat vt ſe ferrent mutuò diſſidentes, certè quin id expedierit, vtiliuſque fuerit quàm decidi controverſias, puto neminem ſani iudicij dubitaturum. Ita certè ſenſerũt non Hollandiæ tantùm proceres qui hoc nomine non rectè accuſantur: ſed & iudices ſuperioris conſeſſus. Quid deciſio ſibi præmiſerit, quid poſt ſe traxerit videre eſt operæpretium. Pij paſtores magno numero finibus ſunt expulſi cõtra proclamatam ſemper à noſtris animorum libertatem: dejecti ſunt ſuis muneribus legitimi magiſtratus, ſuffecti alij extra ordinem, & contra leges, pro quibus legibus, & illa quam dixi animorum libertate ſumpta, arma ſemper profeſſi ſumus: anxietate, ac mœrore premuntur multa civium millia qui ſtudioſiſſimi ſemper fuerunt publicæ ſalutis: interim præſidia ad fines tuendos neceſſaria abſumuntur in eorum iniuriam quorum ſumtu ſuſtentantur. Quæ verò plura adhuc ſequi hinc poſſint mala, Deum quæſo vt propitius avertat. Ex adverſo recepta admonitione ferendi ſe invicem, primum diſputandi libido, quæ initijs accerrima eſt, refrixiſſet paulatim: reſpublica con-

cordibus animis fuisset gubernata, cives vixissent in pace ac charitate mutua, rectorum amantes, ac reverentes. Hæc quæ exspectanda erant hinc bona, mala inde non à me tantum, sed & ab aliis mecum legatis (quos inter fuit Hugo Musius quæsitor Dordrechtanus) rectoribus oppidi Amstelodami accuratè satis commonstrata fuerunt; quod si tum ipsis libuisset diligentius ad rationes nostras attendere, & rogatu nostro venire ad colloquia propiora, multa incommoda quæ Hollandiæ, ac proinde & oppido Amstelodamo supervenerunt iam, aut supervenire adhuc possunt, in tempore potuerant anteverti.

CAPUT V.

Convocationem Synodi ad definiendas controversias non modò illegitimam fuisse, sed & tranquillitati publicæ procurandæ inidoneam.

EX eo quod demonstratum est hactenus, nationis cujusque Proceribus, non autem Federatis communiter, deberi arbitrium religionis, rerumque Ecclesiasti-

carum, evidenti necessitate sequitur non potuisse communem Synodum convocari nisi ex nationum omnium consensu, quando Synodos indicere summi est imperij, vt tum alibi ostenditur, tum in libro qui dicitur Recognitio Synodi Tridentinæ libro tertio, septimo capite. Quod cum viderent quidam, ius convocationis eius de qua controversia est, deducere voluerunt ex consensu quem Hollandia præbuit anno CIↃ IↃ XCVII. Sed cum is consensus adnexam haberet legem, vt in litteris indictorijs insereretur præceptum recognoscendæ formulæ quæ Confessio Belgica appellatur, certè manifesti est iuris ea conditione cessante pro non concesso habendum, quod non nisi sub ea conditione concessum fuerat. Præterea notum est, omnes assensiones eiusmodi, quamdiu res est integra, neque in contractum itum est, revocari posse, præsertim mutata rerum causa, sicut in Hollandia per secutam secessionem, multaque alia rem valde mutatam negari non potest. Iam verò hoc tempore Hollandiæ primores & nationes aliæ professæ sunt se hoc rerum statu in Synodi talis indictionem assentiri non posse.

Sed & hoc inquirendũ, dicine possit indictio talis Synodi ad cõtroversias definiẽdas

(vndè non poterat non ſequi Eccleſiaſtici corporis divulſio) facta ex ſententia maioris partis nationum. Nam Hollandos & Traiectinos vſque ad mutatam rempublicam interceſſiſſe nemo ignorat? Mandatum Geldriæ legatis datum pertinebat ad vitandam ſciſſionem: quam ob cauſam è legatis non pauci, quod vlteriora mandata non haberent, dixerunt ſibi non placere quicquam decerni ex maioris partis ſententia. Quin poſt etiam, menſe ſcilicet Martio anni CIↃ IↃ CXVIII in conventu Geldriæ conſtitutum eſt *ſuaſionibus id agendum, vt diſcrepantes nationes in convocationem Synodi aſſentirentur.* Tranſiſalana verò natio quo tempore decreta fuit Synodi indictio, conſtituerat indictioni intercedere: quanquam poſtea inducta eſt vt conſentiret, ſed in has leges modumque: *Cùm Princeps Arauſionenſis connixè poſtulaverit à nobilitate atque oppidis Tranſiſalanæ, vt indicendæ Synodo aſſenſum ſuum accommodarent: certo ipſis affirmans atque promittens non alio animo eam indici, neque aliò tendere, quam vt placide componerentur Eccleſiaſtica diſsidia, & religionis controverſiæ ad pacem atque concordiam nationum, quod quidem futurum eſſet abſque detrimento iuris, legum, atque imperij tum nationis cuiuſque*

tum eius partium, atque ita etiam ne religionis causa cuiquam noceretur: super qua & hoc à Principe affirmatum est, æquis rationibus ac persuasione nationes dissentientes eodem permotum iri, vt cuncta concorditer sine vlla nationum divulsione peragantur: neque verò ratum habitum iri quod Synodus definiisset, nisi nationes singulæ auctores fierent, sub his legibus ac pollicitatione Principis, nobilitas & oppida Transisalanæ assenserunt, vt eum in modum convocetur Synodus, ad pacem scilicet atque concordiam nationum, & placidam transactionem dissidiorum Ecclesiæ, & controversiarum in religione: hoc addito, vt capita perscripta antehac de modo atque ordine agendorum in Synodo communi consilio expenderentur, & emendarentur quoque, si ita opus esse iudicaretur.

At verò legatis nationum aliarum (legatos nomino quia de ipsis nationum proceribus idem affirmare non ausim cùm sciam primoribus Zelandię semper visum divisioni Ecclesiæ omnibus æquis modis obviam eundum) sed vt dicere cæperam legatis aliarum nationum, id fuisse propositum, rem perducere ad controversiarum definitionem, apparet ex oratione legatorum Zelandiæ ad Hollandiæ primores anno CIↃ IↃ CXVII, qua rogãtur Hollandi (nam de iure decernendi quicquam ex

ſententia maioris partis nationum nihil dum cuiquam in mentem venerat) *cum nationibus aliis quam citiſsimè indicere communem legitimam Synodum, in qua ea quæ erant controverſa, expenderentur, atque definirentur.* Ac poſt iterum loquuntur *de exſpectanda deciſione.* Sic & Friſiæ cis & vls Lavicam legati ad eoſdem Hollandiæ proceres aiebant, *nullum ſe remedium invenire melius definitione per Synodum communem.* Ea mens apertiùs etiam inde detegitur, quod trium illarum nationum legati paſſi nunquam ſunt in actis indicendæ Synodi mentionem fieri tolerandæ ſententiarum diverſitatis. Sed & eventu idem comprobatum eſt: nam ad componendas amicè controverſias nihil actum in Synodo eſt, ſed ad diffamandos, damnandoſque Remõſtrantes inſtituta omnia.

Definitione tali nõ potuiſſe pacari animos ſatis inde intelligi poterat, quod ab iis fiebat definitio qui in hac cauſa partes fecerant. Nam indigenarum paſtorum præcipui quique Remonſtrantes qua voce, qua ſcriptis prædemnaverant: partim & exemplo ſuo ad ſeceſſionem prꝰiverãt, aut etiam de ea promovenda in arcano coiërant. Extranei autem quorum maximus eſſe debuerat vſus in pace concilian-

da ex partium altera erant conquisiti. Neque enim Ecclesias tantùm Augustanæ professionis quibus fraternitas toties oblata hac super re auditæ non sunt, sed & in alias Germaniæ Ecclesias inquisitum, an eius essent sententiæ cuius victoriæ studebatur, priusquam inde peterentur legati. Amplius constitutum fuisse ne quis cum Remonstrantibus sentiens in Synodum admitteretur, ex sententia in me lata apparet, quæ mihi vertit vitiò quod operam dederim, vt ad Synodum venirent nonnulli, qui novis dogmatibus (ita Remonstrantium dogmata appellantur) non erat cōtrarij. Ipsa mandata externis data damnationem Remonstrantium præ se ferebant, vt & orationes habitæ ante causā cognitam. Ad hoc sunt qui regerunt exceptionem hanc aduersus iudices alteri partium addictos in civilibus negotiis valere, non in Ecclesiasticis, quòd satis mirari nequeo; cum origo eius exceptionis ex naturali æquitate descendat, quæ in negotijs omnibus valere debet. De Ecclesiasticis negotijs loquebatur Optatus Milevitanus, cum diceret: *non possumus facere quod non fecit Deus, qui in iudicio suo personas separare dignatus est, nec eundem voluit esse accusatorem, & iudicem.* Et alibi idem: *Quærendi*

ſunt iudices, de vtraque parte dari non poſ-ſunt, quia ſtudiis veritas impeditur. Eccle-ſiaſtica erant negotia de quibus agebat Conciliũ Conſtantinopolitanũ cũ diceret natura nos doceri vitandos eſſe iudices ſuſpectos. Athanaſius, Cæſareenſem, Maximus Patriarcha Hieroſolymitanus, Antiochenam, Occidẽtis Epiſcopi, Smyrnenſem, Paulinus, Mediolenenſem recuſarũt, quod qui eo mittebantur iniqui in ipſos eſſent: quà in re factum ipſorum communi ſapientum iudicio probatur. Compara ea quæ à Proteſtantibus dicta ſunt contra Synodum Tridentinam: Dixerunt non modo Romanum Pontificem, ſed omnes Epiſcopos ipſi parentes, eo quod in partibus eſſent iudices, eſſe non poſſe. Vide recognitionem Concilij Tridentini libro primo, capite tertio, & quarto: addiderunt id eo eſſe iuſtius quod Pontifex ipſos iam prædamnaſſet. Inſpice ad hanc rem ſcriptum Federis Smalcaldici, factum anno CIↃ IↃ XXXVIII, item dictam modò recognitionem libr. I. cap. 5.

Quæ ineundæ ſunt viæ quoties aperta ſunt ſtudia, imo iam rumpi vnitas cæpit, non imprudenter oſtendit eiuſdem recognitionis ſcriptor ita loquens: *veniendum ad aliquam viarum quas iam monſtravimus?*

nempe ut aut Christianæ potestatis iudices dent partim ex civili, partim ex Ecclesiastico ordine pari numero de parte utraque, aut ut amica instituatur collatio cum pio pacis desiderio. Deinde porro agens de tali conventu non ad definiendas, sed ad componendas controversias, adijcit. *Hæc libertas in eo quod convocatur concilio tum apprime necessaria est cum magnus est numerus; sic atque aliter credentium, cumque iam in partes itum est, & sententiæ vindices habent gentes totas aut nationes*: addit deinde, *ita cum se res habent, censura ac damnatione partis alterius res non indiget: nam per illa nil profici exitus ostendit veniendum ad benigniora, ad colloquia amica, ad transactiones*, & quæ ibi sequuntur plura. Rursum interrogans quis iudex sit futurus provectarum eousque controversiarum, *non*, ait, *accusatores, nec qui accusantur: & quo se ei magis ingerunt, quo magis se reddunt suspectos atque ejurabiles*. Vnde intelligi satis potest, si quis in hac causa dicat ius possidendi stare ab hac aut illa parte; aut hanc illa esse validiorem, eo negotium non expediri. nam vbi de ijs quæ credenda sunt, agitur, possessionis vix vllum est privilegium: neque possunt qui pauciores sunt in hac re aliorum qui plures sunt, dominatu premi nisi per vim, vt multis ostenderunt Protestantes temporibus.

Synodi Tridentinæ.

Quod si etiam spectare libeat eum qui in Synodo propositus erat agendi modum, nihil boni inde sperari poterat. Nam nimium manifesto apparuit quæsitos obtentus quo ius sententiæ dicendæ adimeretur Remonstrantibus qui eius dicendæ ius habebant: cum tamen vt hi ipsi non nisi pauci esse possent, iam ante provisum fuisset ejectis per iniqua iudicia in Synodo cuiusque nationis quotquot ejici poterant, & vbi qui superfuerant apposita illis æmula Ecclesia: deinde quo qui citati advenerant, è conventu ejicerentur, ne quis externorum (inter quos etiam nonnullis per literas domo scriptas incussus est metus) eorum argumentis moveretur; atque vt ita condemnatio iis absentibus, quorum res agebatur facilius procederet. Neque verò Remonstrantibus dum in Synodo fuere libertas concessa est, quam Protestantibus in Synodo Tridentina negatam non meminí, proferendi citra impedimentum argumenta quibus sententiam contrariam oppugnandam censebant (quanquam indictionis literæ id continebant) sed tantum quatenus id Synodo, quæ ex adversa parte constabat, videretur: planè adversus æquitatem naturalem, cum in disputando

tam

ſam opponendi aliena quàm ſua tuendi par eſſe libertas debeat: quippe etiam impares cætera hac in parte pares ſe faciant oportet quoties rationum põderibus examinanda eſt veritas. etiam præter iudicum omnium morẽ qui nunquam litigatoribus præſcribunt quem ad modum ſive in oppugnando, ſiue defendendo cauſam ſuã acturi ſint, quia argumenta in partium debent eſſe libertate, non in arbitrio iudicis.

Iuſtam libertatem huic Synodo abfuiſſe etiam apparet ex manus iniectione in Remonſtrantes paſtores facta Dordrechti, tanto rigore vt in ſumma neceſſitate, nec vxores, nec liberos adire ipſis licuerit.

Quæcunque definitiones vnquam factæ ſunt rebus ita præſtructis ad obtinendam maiorem ſententiarum partem, nullius vnquam bonæ frugis fuiſſe apparebit. Multa huius rei exempla attulimus in oratione habita Amſtelodami mandatu procerum Hollandiæ.

Præterquam verò quod hæc Synodus malis internis mederi non poterat, aliud & ipſa malum attulit, cum ſpes omnis redeundi in vnum corpus cum illis qui Auguſtanam formulam ſequuntur per hanc Synodum ſublata ſit, quia eius formulæ ſectatores plane exhorreſcunt quædam pla-

cita quæ huius Synodi definitionibus, tanquam communia Reformatarum Ecclesiarum dogmata, ostentantur.

Accedebat quod istud definiendi propositum ad mutationem rectorum contra leges spectabat ne scilicet bruta essent Synodi fulmina. Synodus communis nationum alia quæ celebrata est anno CIƆ IƆ LXXXVI apud Trajectinos similes effectus produxerat, quę sola ratio sufficiebat vt civilium rerum gnari & præsentis status amantes, & rebus novis adversi à tali Synodo abhorrerent.

CAPVT VI.

Quibus modis Hollandiæ & Vvestfrisiæ, vicinarumque nationum proceres componenda censuerint Ecclesiæ dissidia, & quæ consilia in eam rem sint data.

CVm primum innotescere controversiæ cœperunt, atque Hollandiæ proceres de earum natura colloquio præcipuorum è pastoribus edoceri voluerunt, peracto eo colloquio XX Maij anni CIƆ IƆ CXI ipsorum decreto iniunctum est pasto-

ribus, *vt alij alios Christiano atque fraterno amore amplecterentur, resque cunctas ad pacem ac tranquillitatem dirigerent, atque eius rei ergo plebem quantum possent maximè de ipsorum procerum proposito commonefacerent, & in allocutionibus ad populũ de hisce capitibus ita adductè temperateque agerẽt quemadmodum pax & emendatio populi exigerent, neque alij aliorum se victores aut crederent aut iactarent.* Hic decernendi modus (quanquam calidos obtrectatores habuit) plane convenit, cum eo consilio quod iam ante à superiore iudicum consessu datum fuerat, ita vt si proceres hoc suo decreto dicantur aluisse dissidia, idem de illis iudicibus dicendum sit. Reperiuntur in Hollandia antiqua exempla similium constitutionum. Nam anno CIƆ IƆ LXV præfecta Belgicogermaniæ ad asceteria ita scribebat. *Carissimi nobis: plane compertum nobis est errores qui nunc plebem distinent, fluxisse ac fluere maximè ex inconsideratis tum ascetarum tum aliorum allocutionibus ad populum: cui rei vt eatur obviam visum nobis est ne quem posthac ad docendum populum mittatis, neve quem intra cœtus vestros docere permittatis, nisi cui adsit iudicium, prudentia, & castigati mores, quique in docenda plebe rectè sit exercitatus: vtque eum qui populum allocuturus est, præmoneatis, vt temperet offendere populum*

fabulosis narrationibus, ut nimium sæpe iam factitatum est: neque verò aut Martini Lutheri meminerit, aut olim damnata dogmata recitet, addita comminatione si quis secus faxit in eum animadversum iri interdictione fungendi muneris ac reipsa etiam delinquentibus adimatis ius plebis docendæ. Anno vero CIϽ IϽ XXXIX consessus iudicum Hollandiæ (cui tum & in rempublicam mandata erat inspectio) ita scripsit magistratibus. *Carissimi nobis. Cum ex diverso modo populum docendi, & quia ipsi qui docent sæpè difficilia atque ardua & populi captum effugientia argumenta tractant, nonnunquam etiam de suggestu alij in alios declamant, populus graviter commovetur: nos ei rei occursum volentes, iubemus atque præcipimus vobis Imperatoris nomine, ut interdicatis pastoribus omnibus, eorumque vicariis, & aliis qui, intra fines vestros populum compellant, caueant sibi ne imprudenter in suis allocutionibus tractēt obscura argumenta, aut quibus offendi populus posset, aut unde materiam sumere posset obtrectandi magistratibus suis alijsve, sed ut assignatam sectionem Evangelij exponant secundum receptas doctorum interpretationes cum severa criminum insectatione: abstineant etiam alij in alios declamare: sed si quid à quibusdam dictum intellexerint quod à veris dogmatibus exorbitet, aut merito quenquam posset offendere eum solum*

ea de re conveniant, aut quæsitori, nostrove consessui indicium faciant, vt constituatur quod è re erit. Keckermannus, qui in Systemate Politico, regulas congessit laudatas à peritis rerũ civilium, inter cætera sic ait: *In dissensionibus de religione non patiatur Princeps certamina publica nimis invalescere præsertim pro suggestu & apud populum, sed disputationes de religione subtiliores iubeat proponi & disputari in Academijs & Scholis inter viros doctos & intelligentes ac capaces subtilium controversiarum.* Episcopus Eliensis ante, nunc Vintoniensis inter ea quæ ad officium summæ potestatis pertinent ponit, obviam ire Ecclesiæ secessionibus. Neque aliò spectat consilium quod Rex Britanniarum anno cIↃ IↃ cx legatis Federatorum voce, anno autem cIↃ IↃ cxiii Hollandiæ proceribus scripto dedit: *vt controuersias publico imperio sedarent, interdicentes pastoribus ne eiusmodi disputationes ad suggestum & populum perferrent, cum præcepto pacem colendi & ferendi placidè dissidentes, saltem donec percognita re propius aliquid imperio publico constitueretur.* Obiici solet consilium hoc ab his qui inter nos erant præparatum ac postulatum fuisse. Fac ita esse. Tamen certo scio etiam ipsius Regis professione, controuersias ab ipso diligenter expensas, & quia eas ad

fundamentum religionis non pertinere compererat, ideo hoc consilium datum fuisse. In præfatione quæ actis Synodi Dordrechtanæ anteposita est, dicor ego composuisse indicem controversiarum Regi exhibitum,& Regi subrepsisse, vt literas impetrarem. Falsum est vtrumque. Nam indicem ne videram quidem antequam Regi is fuit traditus, qui & literas scripserat priusquam ego in Britanniam venirem, sine vlla mea ad hanc illamve rem opera. Non nego aliquot post annis ab eodem Rege diversum consilium datum esse super indicenda Synodo communi, sed & hoc certum est persuasum tunc Regi fuisse propositum esse Hollandiæ proceribus placita quædam tueri à receptis vniversim dogmatibus aliena. An non etiam suspicio Regi injecta fuerit, in republica aliquid agitatum in ipsius iniuriam (cùm tamen res ita se non haberet) nolo nunc anxiè inquirere. Non longè ab hac forma discedit interdictum factum à consessu iudicum Geldriæ & edictum procerum Transisalanorum.

Tendebant eodem exhortationes plurimæ quæ Regis Galliæ nomine tum à Maurerio legato perpetuo, tum à Bossizio extra ordinem misso factæ sunt, & ad

Federatos proceres,& ad proceres Hollandiæ. Item oratio quàm Scyttus legatus Regis Sueonum habuit in Hollandiæ conventu.

Eiusdem argumenti est, eodemque spectat decretum ab Hollandiæ proceribus factum atque editum anno CIↃ IↃ CXIV: tantum ad vitandam calumniam quasi sine fine omnia dogmata circa has quæstiones tolerare propositum esset, scopuli quidam vtrinque sunt indicati quos vitari oporteret. Mens enim Hollandiæ primorum neque erat, neque verò esse debebat, tolerare in Ecclesiis suis aut dogma quod gratuitam Dei opem abnegaret, aut illud quo Deus constitueretur peccandi causa, sed illam docendi rationem quæ ab istis præcipitiis sibi cavens quod in medio restaret discriminis super capitibus controversis id charitate velaret. Eum in finem memorato iam decreto hæc docendi ratio sufficere iudicatur. *A Deo Domino omnipotente ab æterno placito suo quod quidem in servatore ac sospitatore nostro Iesu Christo fundatum esset, ad perpetuam salutem electos eos qui gratuito atque incommerito Dei beneficio & Spiritus sancti operatione in Dominum Iesum Christum fiduciam suam reponerent, atque in ea fiducia per vim similis incomme-*

riti beneficij ad exitum vsque perstarent: reiectos vero ad damnationem qui Iesu Christo non confiderent, atque increduli permanerent. Quæ docendi forma illis verbis tradita, non est, vt quidam existimant, Remonstrantium propria, sed Remonstrantibus, Contraremonstrantibusque inter se communis. Fatetur enim pars vtraque qui suo tempore Deo confidunt atque in eo perseverant eosdem ab æterno electos, incredulos vero rejectos esse. Præceptum de cauendis præcipitijs quod attinet, Remonstrantes nunquam recusarunt parere parti ad se maximè pertinenti, cavendum scilicet dogma quod secum ferret nativis hominum viribus aut factis æternam salutem parari. Sed & Contraremonstrãtium non pauci paratos se ostenderunt vitare de quo ipsi monerentur. Quin & Dordrechti rectores re cum pastoribus suis communicata decreti istius formulam receperunt, & eius oppidi quæsitor Hugo Musius Holitanus pariter mecum apud rectores Amstelodamenses eam formulam defendit. Sed pauci homines alios contra hoc decretum concitarunt proferentes res à ratione alienas & inter se pugnantes. Nunc enim clamabant Ecclesiam iniuria per eius decreti verba accusari: nunc vero

prohiberi decreto id doceri quod divinæ paginæ veritas testaretur.

Prius illud quod attinet, tantum abest vt proceres Ecclesias notare voluerint quasi culpæ talium præcipitiorum affines, vt etiam Contraremonstrantes qui pars tantum Ecclesiæ erant ab ea culpa immunes censuerint. Quid ergo attinebat, dicet aliquis, ista præcipitia indicari? quia scriptores nonnulli improvido certādi calore in vltima quæque abrepti, aut eadem illa aut tantundem valentia defenderant, quod si opus sit, ostendi potest clarius sole meridiano. Sicut ergo monentur Remonstrantes vt à Pelagij veneno sibi caveant, ita Contraremonstrantes monentur vitare errorem eorum quos Prædestinatianos appellabat antiquitas. Neque illud firmius est quod in alteram partem dicitur divinæ veritati illo decreto silentium imponi. Veritas enim divina etiam Heidelbergensi Catechesi testata hæc est, creatum à Deo hominem vt ipsi serviat & cum eo perpetuum vivat: item nolle Deum id quod perversè fit, neque aliunde quam ab homine esse hominis exitium, vt tradit etiam Belgicogermanicæ professionis formula, tum vero quos Deus ad felicitatem æternam invitat eos ab ipso serio invitari, quia

ſcilicet hominis obedientia ac ſalus ipſi placeant, neque vllum ab eo præiudicium factum ſit adverſus hominem ſine culpæ intuitu. Multis locis colloquij Hagienſis demonſtratum eſt hæc omnia à Contra-remonſtrantibus concedi. Quid igitur hîc eſt quod ipſos oneret? Aiunt quidam ita tamen exponi poſſe decreti verba, quaſi ipſorum ſententia illis notetur. Certè in pravum ſenſum detorqueri omnia poſſunt, etiam ſacri codicis effata. Sed qui pacem amant, ad pacem interpretantur omnia. Prava eſt ſubtilitas, ſummarum poteſtatum leges extra mentem ipſarum adverſus ſemet exponere, vt imperia earum detrectandi prætextus quæratur. Alij probant rem decreto contentam, non decernendi modum, quia ea de re conſtitui oportuerit ex ſententia Eccleſiaſtici cœtus. Atqui in Trajectina terra id factum iam erat. Nam res eadem continetur regulis Synodi Trajectinæ quæ & conſenſu paſtorum & procerum imperio ſunt probatæ. Neque tamen id ſuffecit, ſed hoc quoque opus mutatis rectoribus everſum eſt. Tum verò ad hanc obiectionem reſponſum eſt in oratione quæ habita eſt Amſtelodami, requiri conventum Eccleſiaſticum, vel vt ſuppleatur quod juri ſum-

mæ poteſtatis deeſt, vel vt re plene cognita aliquid ſtatuatur. De iure, omnium Proteſtantium perpetua eſt ſententia iuris ſatis eſſe penes ſummam poteſtatem iubendi omnia quæ vero bono & æquo congruunt. Edoceri verò de eo quod faciendum eſſet, poterant proceres non minus ex antiquis quam ex novis Synodis, tam ex Trajectina quam ex Hollandica Synodo, tam ex ipſorum in Hagienſi collatione collocutorum ſcriptis ac verbis, quam aliunde. Antequam editum eſt hoc decretum, opera Iſaaci Caſauboni Regi Britanniarum, & inſignibus Theologis aliquot oſtenſum eſt: reſponſumque in hunc modum. *De edicto Illuſtriſsimorum Ordinum, quod nuper miſiſti, egi accuratè cum Rege Sereniſsimo, cum D. Archiepiſcopo, cum alijs præſtantis doctrinæ Præſulibus. & Rex & omnes qui legerunt, conſilium vehementer & probarunt & laudarunt. Intereſt enim religionis Chriſtianæ, & ad Proteſtantium exiſtimationem vel maxime pertinet curioſis hominibus fibulam imponi, vt deſinant tandem φρονοῦντες παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, pacē Eccleſiarum turbare, & ſua illaudabili πολυπραγμοσύνῃ infamiam ἀκαταστασίας & νεωτεροποιΐας, apud veritatis hoſtes Reformationem profitentibus inurere. Summa igitur laude Illuſtriſsimorum Ordinum*

prudentia digna est quæ huius sui Edicti publicatione, & curiosas hominum mentes, Deo cœptis favente, in officio continebit, & sui Imperij Ecclesiis publicam reddet tranquillitatem. Faxit Dominus Iesus ille unicus Ecclesiæ auctor & conservator, ut quem boni sperant fructum ex hoc saluberrimo consilio, Illustrissimi Ordines percipiant, & nos pro stabilita inter Ecclesias vestras tranquillitate occasionem ipsis gratulandi brevi habeamus. Neque vero consilium duntaxat Rex εὐσεβέστατος, & alij viri gravissimi probarunt, sed & formulam quoque ipsam, iussu Ordinum conceptam. Apparet enim id esse actum, ut à duobus scopulis in hac doctrina æque periculosis, hinc Manichæorum, inde Pelagianorum populi avertantur, & in ea doctrina confirmentur, quæ salutis nostræ proram & puppim, principium inquam, progressum, & τελείωσιν uni Deo adscribens, contemptum tamen bonorum operum non inducit. XIII Kalendas Iunii CIↃ IↃ CXIV.

Sed ut undique omnia amoverentur quæ offendere quenquam poterant, sæpe in conventu Hollandiæ lata est conditio, si quid in decreto esset pravæ interpretationi obnoxium, id ipsum commoda interpretatione ab eo periculo liberandi; tandemque XXI Februarii die anni CIↃ IↃ CXVII pars maior placere sibi ostendit,

congruenter ei consilio quod iam ante protulimus ex recognitione Synodi Tridentinæ, *Vt certo numero diligerentur viri eruditi, placidi, & rerum sacrarum periti, tum qui in civilibus, tum qui in Ecclesiasticis muneribus versarentur, qui primum hortamentis ac suasionibus adhibitis apud pastores qui colloquio interfuerant, aut quomodo idipsum vtilissimè confieri posset, audito etiam si opus esset aliorum æquorum hominum consilio de toto negotio propius viderent, certamque regulam conciperent, non tantum vitandis decreti pravis interpretationibus, sed & vsui eius ordinando in certum modum, quem pastores vtriusque sententiæ in allocutionibus ad populum salva animi sui religione ad pacem & tranquillitatem populi sequi possent, cunctaque dogmata cum Reformatæ Ecclesiæ placitis pugnantia ritè arceri, quæ regula primum exhiberetur Principi Mauritio, & post eius sententiam intellectam referretur ad conventum Hollandiæ, vt re expensa id statueretur quod ad Dei honorem, salutem populi, & prosperum Ecclesiæ statum conduceret.* Prima huius consilij mentio facta erat ab Enchusanis: etiam à quibusdam Amstelodamensium, ego cum sperarem futurum, vt ipsorum oppida ei consilio acquiescerent, & nobis auxilio essent

ad res placidè componendas, eos qui opera mea vtebantur, aliosque eodem laboravi perducere: rogatusque ab Oldenbarneveldio, conventus Hollandiæ adsessore (Advocatum vocant) scripto eam rem complexus sum. Optima fide profiteri possum huic consilio promovendo datam à me operam, quòd id imprimis vtile iudicarem sanandis animis qui iam erant exulcerati, & procurandæ quieti quod vnum mihi propositum erat in hoc negotio. Si rectè memini oppidis, quæ à nobis dissenserant hactenus, concessum eousque est, vt cùm numero essent perpauca, tamen in facienda ad hanc causam delegatione cum oppidis cæteris æquarentur, hac lege, vt à nobilibus suprà numerum aliqui delegarentur, eo quòd dicerent nobiles nolle se haberi in partibus, vt qui nunquam huic aut illi de controversiis sententię accessissent, sed tantùm ferendi se mutuo auctores vtrisque fuisset. Etiam hoc additum erat, vt delegati rem hanc tractarent communicatis cum Principe Mauritio consiliis. Negari sanè non potest quin interventio virorum in civilibus imperiis versantium multum sæpè contulerit ad componendas Ecclesiæ controversias: eademque via pridem ini-

ta fuerat à proceribus Hollandiæ in caussa Harmanni Herberti, Cornelij Vviggeri atque aliorum.

Synodos singulare esse remedium dissidiis sanandis nunquam intelligere potui, gnarus multis olim controversiis impositum finem aut colloquio, aut arbitrio publicarum potestatum bonis consiliis vtentium: quin & nostro sæculo à Regibus, Principibus atque aliis potestatibus colloquia instituta ad resarciendam Christianitatis concordiam (quod sæpè in Germania tentatum inter Romanenses & Protestantes, etiam in Gallia Possiaci, sæpè & à Reformatis oblatum Lutheranis tanquam optimum ad pacem reconciliandam) interim & à potestatibus vsurpatam in rebus eiusmodi vim imperij: neque tantùm in recipienda Reformatione vniversa sed postea quoque in Palatinatu, in Hassia, Brandoburgica, Borussia, ac speciatim de controversiis super Prædestinatione apud Bernates. Attamen nequid intentatum relinqueretur, vnde spes pacis appareret, ne Synodos quidem omnino recusarũt Hollandię & Vvestfrisiæ primores: sed & huic consilio aptarunt sese (quanquam non exigua impedimẽta

ob animum versabantur) verum hoc proposito vt negotium omne ad ferendam sententiarum diversitatem, non ad partium alteram damnandam dirigeretur, in quem finem omnia consilia, lataeque ab ipsis conditiones spectabant.

Iam anno CIↃ IↃ CIX antequam super his controversiis certi aliquid decretum esset, postquam Gomarus & Arminius hac de re in conventu auditi fuerant, placuerat Hollandiae & Vvestfrisiae proceribus certamen hoc deferri ad Hollandicam Synodum modis legitimis indicendam, atque congregandam. Causam cur talis Synodi indictio non processerit, ipsi proceres in decreto diei quartae Decembris hanc proferunt, quod conventus Ecclesiasticus tractus Alcmariani designatis pastoribus negotium facere coeperat quaestione super hisce capitibus instituta, hoc proposito, vt qui ab ipsis discrepare invenirentur eos pastorali munere arcerent, quod causae toti praeiudicabat: quodque hac de re & ob postulatam novo more subsignationem symboli Belgicogermanici, & Catecheseos à proceribus admoniti, ab hac rerum innovatione (quae pendente deliberatione super re principali attentari non debuerat) absistere noluissent.

luissent. Pollicebantur vero proceres decreto eodem indicturos se ex Hollandiâ Ecclesiasticum cœtum simulatque conventus ille tractus Alcmariani paruisset, vt moris est antequam de re principali quicquam statuatur imperare ea restitui quæ sunt innovata, vt res partium in integro sit.

Mense Maio anni CIƆ IƆCX ad consilia convocandæ Hollandicæ Synodi reditum est. Procerum pars major, quo certius ad pacem negotium regeretur per homines æquos & extra studia positos deligi à suo conventu optaverant eos qui ad Synodum mittendi essent, non sine exemplo: nam & olim ab ipso Constantino in causa Donatistarum dilecti erant arbitri: vt & à Bernatibus in hac ipsa Prædestinationis controversia. Sed oppida nonnulla non quod hanc rem per se inconsultam ducerent, sed quod metuerent ne id in offensam pastorum pateret, petierunt Synodo convocandæ ad tempus supersederi. In hac deliberatione eam retinentes iuris publici Amstelodamenses fuere, vt censerēt ab Ecclesiasticis conventibus tractus cuiusque nominandos complures, vnde nonnulli ad Synodum ituri ab oppidis maioribus legerentur, & ab ipso procerum

conventu acciperent rei agendæ potestatem.

Cum de Synodo silentium aliquamdiu posthæc fuisset, quia spes erat decretum aliquod in ipso procerum cœtu consensione vnanimi institui posse quod omnibus placeret (quo pertinuerant tot formulæ super ratione mutuo se ferendi partim ante à nobis commemoratæ) memoria recolo, cùm ab Amstelodamensibus semper Synodum vrgeri animadverterem, cum eius oppidi legatis locutum me, vt intelligerem an propositum ipsis esset eo laborare in Synodo, vt dissidentes alij alios tolerarent. Cuius rei facta spe cum Pavone magistratuum eius oppidi assessore, Oldēbarneveldium adij, eique permultas rationes auctor fui vt repetito illo, quod iam aliquandiu quieverat, consilio rem ad Synodum perduceret: sed ita vt priùs animi acceptando huic remedio rectè pararentur. Quod cum ipsi videretur non absonum à temporum ratione, in formula decreti concepta XXI Februarij anni CIↃ IↃ CXVII, cuius meminimus ante, quæque de viris ex ordine ciuili atque Ecclesiastico delegandis ad vitanda prava interpretamenta decreti alterius facti anno CIↃ IↃ CXIV agebat, adscriptum est: *sperari post*

quam isto modo suspiciones amotæ, certamina imminuta, animi mitigati essent, & Ecclesiæ conventusque Ecclesiastici tractuum nunc divulsi ad vnitatem rediissent, etiam eo negotium perduci posse vt cum spe bonæ frugis æqua & legitima Synodus convocaretur.

Sed cum conventus Hollandiæ partes concordare super deligendi modo non potuissent (instigatu maximè eorum pastorum qui æquitatem ferendi alteros adversabantur) eodem anno CIↃ IↃ CXVII alia lata est conditio de æqua & legitima Synodo indicenda, Hollandica scilicet ab ipsis proceribus gubernanda, hac lege vt prius quæ morbo leniendo erant, adhiberentur: quorsum concepta est epistola quæ à proceribus mittenda esset ad tractus cuiusque conventus Ecclesiastici continens pollicitationem Synodi, & pastoribus iniungens, *vt capita in colloquio Hagiensi tractata, quantum ferrent explicanda sacri codicis loca, devitarent, & si qua ea attingendi necessitas incumberet, facerent id prudenter, modestè, atque temperate, continentes se inter loquẽdi modos in divinis verbis vsitatos, ac ne in alios super eisdem capitibus à se dissidẽtes acerbè aut contumeliosè inveherentur, sed cives qui reformatæ essent religionis salutaribus præceptis*

imbuerent hortarenturque, tum ad mutuam charitatem atque amicitiam & vitæ emendationem, tum ad obsequia & reuerentiam legitimis rectoribus debitam, quando præsentia tempora id vel maximè exigerent. Nam ad eam formam ad conciliandas sententias in epistolæ modum mutatum atque mitigatum est quod ante conceptum erat vt edicti publicandi pars. Quod attinet fugam controversiarum quãtum eius fieri posset, id congruebat cum consilio à Zelandis quibusdam pastoribus dato, cuius iam ante facta est à nobis mentio. Siqua vrgeret necessitas, ne alia tamen loquendi genera vsurparẽtur, quam ex ipso sacro codice ad verbum depromta, consilium Zanchij est, qui in quarti præcepti divini explicatione ait, quandiu libera Synodus haberi non potest, *debere Principem mãdare, vt vtraque pars contenta sit simplici locutione Christi: item ne altera pars alteram publicè damnet.* Quod interdictionem convitiandi & alios criminandi attinet, sæpe ad eam rem prolatum est exemplum insigne Casimiri qui Palatinatum tentorio nomine rexit, atque inibi dissidentes de Eucharistia pastores prohibuit mutuo se insectari: quod nuper imitati sunt Bohemiæ proceres, & Elector Brandeburgicus, ita vt in hoc omni præpa-

ramento nihil esset quod iuste à quoquam obtrectari posset. quod vero proponebatur decernẽdam primum Synodum Hollãdicam, non vero simul communem omnium nationum, quod volebant alij, evidens erat eius consilij ratio. Nam simul decreta Synodo communi, ex Hollandica nihil exspectari poterat, cum hi qui condemnandi libidine tenebantur, certi essent per communem Synodum consequendi quod optabant, cum contra decreta tantum Hollandica Synodo spes esset auctoritate procerum, qui per legatos suos Synodum erant gubernaturi, facilè rem perduci posse ad æquam transactionem, quæ deinde etiam communis Synodi iudicio potuerat approbari. Memini Lugduni Batavorum colloqui me cum viris eruditionis eximiæ inter Contraremonstrantes (erat inter illos & Fraxinus qui nunc obijt) atque vnanimem eorum fuisse sententiam à communi Synodo præter condemnationem nihil posse exspectari, ex Hollandica vero componendi negotij spem dari aliquam. Iam olim anno cIↃ IↃLXXXII in Hollandica Synodo tractatum est quousque tolerari possent pastores de Prædestinatione dissidentes: manifesto argumento in Synodo Hollandiæ solius disceptari

hoc negotium ritè posse. In ea epistola quam conceptam modò retulimus, id quoque affirmabatur, quod & alibi affirmatum fuerat sæpius, procerum mentem non esse vlterius quam ad quinque capita proferre mutuam tolerationem: sed liberum Ecclesiis fore censura vti adversus eos qui quicquam proponerent vniversalibus dogmatibus contrarium: & si Ecclesiasticus cœtus maior quàm ex tractibus singulis Hollandiæ coïre solet, requireretur, ipsos proceres aut dilectos reipublicæ curatores ei rei provisuros. Formula edicti eodem tempore concepti præterea vetabat libellos, & scripta omnia aut dicta quæ ipsos proceres, Principem Mauritium, magistratus aut iura ipsorum læderent. In conscribendo tam edicto quam epistola mea opera vsus fuit: vereque testari possum arbitratum me idoneam esse hanc rationem mitigandis animis atque ita muniendæ viæ ad placidam conventionem. Quid contradictum sit ab animosis quibusdam pastoribus & rectoribus oppidi Amstelodami sit traditum, videndi cuiuis copia est quando id publicatum exstat. Ego æquis omnibus iudicium permitto. Verum istis quæ ad præparamenta

Synodi suadebantur reiectis ab Amstelodamensibus & aliis quibusdam, tantum adhuc penes Hollandię proceres studium pacis fuit, vt nihilominus de Synodo Hollandica cogitarent, hoc magis solliciti de dilectu eorum qui Synodo erant adfuturi, deque huius habendæ modo ac gubernatione, quod illis rebus repudiatis quæ ad leniendum morbum valituræ fuerant, difficilior facta esset ad pacem via. Cumque professi sæpe essent Amstelodamenses paratos se in Synodo omne illud ius proceribus Hollandiæ tribuere quo maxima Christianæ potestates vllæ vterentur, propositum est, vt secundum ea quæ à Marsilio Patavino, Evangelicis in Germania atque aliis scripta erant super hoc argumento, magistratibus locorum injungeretur, adessent dilectui mittendorum ad Synodum, operamque darent, vt qui placido essent ingenio eo mitterentur: (videat ad hanc rem, cui otium est, in recognitione Synodi Tridentinæ quæ leguntur libro tertio capite decimo.) Addebatur, vt si eos recusandi nulla esset iusta ratio, ab ipso procerum conventu, qui dilecti essent, ius potestatemque acciperent: alij insuper viri eruditi atque istis negotiis tra-

ctandis idonei ab ipſo conventu procerum adiungerentur cæteris: vtque Synodi regimen ac principatus penes ipſos proceres eſſet, quo turbida & iniqua omnia rectius vitarentur. Obiectum eſt abire hęc à veteri more: ſed reſponſum eſt quæ ante Liceſtrica tempora habitæ ſunt Synodi, non imperio publico procerum, ſed ipſis diſſimulantibus celebratas: neque confirmata Synodorum acta: eam vero quæ ſub Liceſtrio habita eſſet, communem Synodum proceribus extortam, qui & poſt habitam Synodum oſtendiſſent eam ſibi diſplicere. Sed enim prætérquam quod oppida à cætero conventu diſſentientia, de modo Synodi habendę movebant controverſiam, etiam in eo perſtabant non decernendam Synodum Hollandicam, niſi communis nationum Synodus ſimul decerneretur, quæ via certo ducebat ad partis alterius condemnationem, cui vni maximoque periculo, ſi qua ratione occurſum fuiſſet, nobiles atque oppidorum pars maior quantum poterant de modo habendæ Synodi cæteris conceſſiſſent, vt non ſemel teſtatum fecerunt.

Neque hac ſtetit procerum benigna æquitas: ſed fine anni CIↃ IↃ CXV propoſitum eſt, *vt decerneretur Hollandiæ & Vveſt-*

frisiæ Synodus in qua pio animo ad sensum divini codicis expenderentur, atque explorarentur quinque controversa capita, operaque daretur constituendæ Christianæ paci illæsa veritate salvaque unitate cum his qui eiusdem Reformatæ religionis participes essent: simulque ab Hollandiæ & Vvestfrisiæ proceribus per literas edocerentur vicinarum nationum proceres quo loco ac tempore, & quorsum Hollandica illa Synodus celebranda esset, & quo in ea Synodo cuncta cum consilio atque consensione pastorum ex vicinis nationibus transigi possent, rogarentur dicti proceres pios, eruditos, & pacis cupidos è suis pastores suorum Ecclesiasticorum conventuum bona cum gratia ad Synodum mittere, qui ad pacem constituendam, opem, consilia, sententiamque contribuerent.

Sine vllo certè periculo tentari hæc via poterat, præsertim cum constaret sæpe antehac vsitatum, vt ad vnius nationis Synodum vicini auxilio vocarentur. Mihi vero & hoc liquebat, hunc agēdi modum apud nationes nonnullas, tum civilis, tum Ecclesiastici ordinis præcipuis gratissimum fore. Sed calor pastorum qui per impensos ad eam rem labores Synodum communem, & quod per eam Synodum sperabant certo sibi pollicebantur (quod ipsum in litteris jactabant quæ in lucem pro-

dierunt.) tantillum æquitatis à se imperari passus non est. Ego verò cum vehementer perhorrescerem mala quæ rigor oppidorum quorundam apud nos, obfirmantibus iam cum maximè eorum animum legatis sociarum nationum, minabatur, animo revolvens quicquid ad sedamen pertineret,& repetens memoria ex literis Casauboni intellexisse me non displiciturum Regi Britanniarum vniversalem è Reformatis conventum Ecclesiasticum indici, vbi & de reconciliandis Lutheranis ageretur, (quorsum spectabant Paræi Irenicum, consilium Molinæi, Plessæi atque aliorum pridem labor, & eiusdem argumenti liber à Polonicis Ecclesiis editus anno CIↃ IↃ CX) persuadere mihi non potui externas Ecclesias benè edoctas de natura controversiarum, deque impensa ad pacem cõstituendam opera, rigidius quicquã definituras quam olim Pelagij tẽporibus & statim post illa definitum fuerat (quod ipsum me iudice contendentibus apud nos partibus sufficere poterat, atque debebat) ac propterea suasi in conventu, vt primum per Hollandicam Synodum paci studeretur, quæ si contra quam sperandum videbatur nõ evenisset, vt definitio vniversali Synodo servaretur, quippe multo vtilius sic fa-

cienda, quod rationibus & exemplis demonstrabatur: Interim vero post Hollandicam convocaretur communis Synodus è Federatis nationibus non vt ibi definiretur quicquã (apparebat enim non nisi iniquum iudicium fore) sed vt per colloquia res ad vniversalem Synodum præpararetur. Iam ante huius consilii mentio aliqua facta fuerat in edicto quod Hollandiæ proceres evulgaverant mense Augusto anni CIↃ IↃ CXVII vbi cum actum esset de Synodo Hollandica convocanda ad inveniendas pacis rationes additum fuit: *Si post eam Synodum deprehenderentur capita quædam decisionis agere id negotium per Synodũ communem è Federatis nationibus ad vniversalẽ deferretur, quæ non tãtum de veritate, sed & de necessitate eorũ capitum ex verbo Dei cognosceret: atque Hollandiæ proceres paratos esse eo conferre quicquid suæ esset opis.* Hoc consiliũ congruẽs cum iis quæ ipsi Contraremonstrantes in colloquio Hagiẽsi dixerãt, salubre esse, ipsa etiam alterius sententiæ oppida fatebãtur: sed rem aiebant in longum duci: cum tamẽ intra idem tempus nec maioribus impensis vniversalis Synodus potuerit convocari intra quod tot legati ex tam dissitis terris petiti sũt. Id tantũ intererat, quod ad vniversalem Synodum qui vẽturi fuerant

mandata attulissent ab Ecclesiis & earum nomine dixissent sententiam. Sed qui hoc consilium defugerunt, considerabant id si fieret, primùm Ecclesiis patefacienda fuisse quæ acta erant ad id tempus, vnde credibile erat secutura ad pacem conciliandam mandata, deinde in Synodo quæ vniversalis titulum prætulisset Synodum è federatis nationibus constantem, vt partem vnam illius corporis facilè aliorum sententiis superari potuisse, cum nunc Synodus è Federatis nationibus composita externis duntaxat adsidentibus totius cœtus pars esset maxima: quin etiam, prout res ferret, externorum sententiæ aut cœteris accenseri possent pari iurè definiendi, aut duntaxat æstimari in vicem consilij dati ita vt planè, certus esset qui destinabatur eventus, condemnatio scilicet Remonstrantium, & sub ea latens reipublicæ mutatio.

Anno CIƆ IƆ CXVIII cùm diligenter apud animum expendissem quæ difficultates consensum vtrinque morarentur; quæsitis anxiè rebus omnibus quę ad conciliandas procerum sententias facere videbantur, per viros graves partim in publicis dignitatibus constitutos, partim pastores partis Contraremonstrantium: Principi

Mauritio & Comiti Vvilhelmo copiam feci consilij quod apud me excogitaveram: quod & perscriptum postea quo intelligeretur rectius vt Principi traderetur, effeci, id autem sic habet.

Ad præcidendas contentiones vlteriores testabuntur proceres Hollandiæ nolle se extra controversias quinque capitibus comprehensas alias vllas moveri nisi in conventu omnium Reformatarum Ecclesiarum: sed cupere se vt pastores omnes in cæteris doceant convenienter iis quæ per Reformatas Ecclesias hactenus credita ac tradita fuere, atque apud nos consignata symbolo Belgicogermanico, & Catechesi Heidelbergensi. Contra si quis fecit, faxitve in eum agatur censuris Ecclesiasticis, etiam publici imperij potestate si res exigat: rogabunturq; proceres aliarum nationum vt idem de se testentur: ac proinde pro hoc tempore supersedebitur recognitioni eius symboli atque Catecheseos.

Quamprimùm sub ductu procerum Hollandiæ & Vvestfrisiæ habebitur Synodus nationis eiusdem, cui adsidebunt interpretes sacrarum literarum qui sunt in Academia Lugdunensi & bini rerum sacrarum magistri ex quaque nationum vicinarum.

Poterunt pastores etiam qui à tractus sui conventibus Ecclesiasticis delecti non erunt accedere ad Synodum, & quæ videbuntur aperire ac rationibus firmare.

Inibi amica institutione ex scriptis divinis dabitur opera, ut perveniri queat ad consensum super quæstionibus quinque capitum.

Id si non succedat, ex divina regula inquiretur quid insit illis quæstionibus ad fundamenta religionis pertinens, quid non, & in iis quæ ad fundamenta non pertinere deprehendentur, quæ ratio ferendi se invicem, aut alioqui transigendi negotium cum bono Ecclesiarum iniri servarique possit.

Consilia aut consentientia, aut seorsim partis utriusque, perferentur ad communem Synodum è nationibus Federatis.

Ei fini communis illa Synodus concordibus nationum sententijs decernetur, confecta prius testatione nihil imminutum iri hoc facto summum cuiusque nationis ius in res Ecclesiasticas.

Ex nationibus singulis aliqui delegabuntur, qui modum habendæ Synodi perscribant, quique videant de numero eorum qui ex quaque natione iuxta proportionis modum ad Synodum regendam constituendi sunt, de adsciscendis ad opem ferendam exteris, deque aliis negotiis ad Synodi conformationem pertinentibus.

In ea communi Federatorum Synodo dabitur opera per amicam ex verbis divinis institutionem ut ad consensum perveniatur super iis quæstionibus quæ in conventibus Ecclesiasticis nationis cuiusque controversæ manserint.

Quod si id nequeat obtineri, tum legentur, & ad divinam regulam expendentur meditationes traditæ in Synodo nationis cuiusque de iis quæ in quinque capitibus ad fundamenta pietatis aut pertinere, aut non pertinere iudicata fuerint, cùm consiliis de modo ferendi se mutuo, aut aliter negotium transigendi, ut si fieri posset de communi sententia concorditer aliquid statuatur: Cæterùm ne citra communem consensum Synodo isti liceat definire quicquam, aut pro parte altera inve partem alteram pronuntiare de quæstionibus quinque capitum.

Si verò in eo cœtu res ad consensum vnanimem perduci nequeat, tum insumatur opera ad convocandam Synodum generalem Reformatarum Ecclesiarum, vbi omnia peragantur quæ ad servandam inter eas Ecclesias in dogmatibus vnitatem necessaria atque vtilia censebuntur: atque etiam ex divina lege pronuntietur quænam quæstiones quinque capitibus involutæ habendæ sint ad fundamenta pietatis pertinere: & super his quæ eo pertinere non iudicabuntur, quæ transigendi via bono Ecclesiarum iniri servarique possit.

Atque vt interim animi ad pacem & quietem rectius parentur, edictum statim publicabitur, severeque observabitur adversus seditiosos & famosos libellos atque sermones etiam adversus scripta has controversias tractantia.

Interim quoque res Ecclesiæ maneant quo sunt statu.

Serio monebuntur pastores ne alter alterum probris proscindant, aut condemnent, aut odiosis consequentijs traducant, deque hisce controversijs, si loca divinæ paginæ id omnino exegerint, loquantur non alio modo quam loquuntur ipsi libri divini, aut certe symbola Reformatarum Ecclesiarum.

Vbi dogmata Ecclesiarum per conventum è nationibus aut generalem, aut alio quovis modo ad concordiam perducta erunt, consultabitur de adijciendo ad Fedus Trajectinum pacto de religione.

Quo facto auditis consilijs eruditorum civilis atque Ecclesiastici ordinis ex communi nationum consensu sub nomine procerum Federatorum concipietur, ac publicabitur communis lex super negotijs Ecclesiasticis, vt tollantur dissidia quæ de regimine Ecclesiarum suborta sunt.

Sed Princeps Mauritius, & Comes Vvilhelmus ab alijs, quibus nihil minus quam pax erat propositum, vt satis apparuit, aversi sunt à consilijs eiusmodi : ita vt nationum legati pergere voluerint in cœpta convocatione Synodi communis ad definitionem faciendam spreta intercessione Hollandiæ atque aliarum nationum. Quo tempore proceres Hollandiæ magno numore

mero accedentes ad conventum Federatorum vt eos ad æquiora perducerent, voce Oldenbarneveldij dixerunt: *Quantum sibi constaret in dogmatibus non aliam esse controversiam quam de Prædestinatione & quæ ei cohærent quinque notis capitibus comprehensa: quando semper ipsi voluissent atque edixissent, nunc etiam vellent atque edixissent, ut in cæteris omnibus pastores plebem Christianam instituerent congruenter sacris literis & ei formæ quæ hactenus in his terris recepta esset, summatimque comprehenderetur Symbolo Belgicogermanico & Heidelbergensi Catechesi, tanquam concordiæ tesseris quas par esset iuxta divini codicis normam intelligi: atque ut qui contra facerent Ecclesiastica censura, & si opus esset publicæ animadversioni essent obnoxij. Præterea verò paratos se suo ductu convocare ac celebrari facere Synodum Hollandicam & Vvestfrisicam intra menses tres proximos, & ad eam suis impensis rogare nationes vicinas, ut ex iis qui apud ipsas essent pastoribus, pios eruditos & pacis cupidos allegarent qui Synodo adessent, consilium darent, etiam sententiam dicerent pari cum cæteris iure. Quod si intra mensem aut sesquimestre tempus post incboatum negotium res ad expectatam pacem, transactionem Christianam, aut mutuo se ferendi rationem, saltem per interdicti modum perduci nequeat,*

tum commodum intra tempus ex Germania, Gallia, Britannia, & Helvetiis qua fieri optimè posset ratione ac modo evocarentur viri pij pacis amantes & rerum sacrarum scientes, ut eorum ope atque consilio instauraretur negotium, atque opera daretur constituendæ unitatis per modum ferendi se mutuo aut etiam transactionem: quod si id contra quam speraretur intra menses duos post inchoatum negotium nequiret ad exitum perduci, ab illis tum consilium peteretur an Reformatæ Christianitati expediret controversa illa definiri, & quomodo ritè atque utiliter perveniri eo possit. Simul rogabantur nationum legati: *æqui consulerent hæc quæ proponebantur, ut ex conventu Ecclesiastico salutares fructus exspectari possent.*

Sed ne hæc quidem placandis animis sufficere videbantur, adeo penitus illud sederat nihil remittere de summo rigore. Itaque hæc mense Iulio cum evenissent, mense Augusto nos capimur. Ego in custodia constitutus, quamdiu concessus mihi est usus calami & chartæ, patriæ caritate vetus institutum meum persequens, tempus animumque impendi inveniendis rationibus quibus Ecclesiasticæ controversię componerentur, quorsum pertinuit libellus quem Latino sermone scripsi, & ad Principis manus venisse arbitror. Eidem Principi per ministros domesticos

ostendi manere me in ea sententia: *Omnibus æquis modis id agendum ne cogerentur Remonstrantes seorsim Ecclesiam facere.* Atque ideo aiebam molliter habēdos qui in controversis capitibus de Prædestinatione & rebus annexis consensum suum alijs accommodare non possent, commemorans simul quæ olim cum Hermanno Herberti, cum Tacone Sibrandi, cum Clemente Martini placide erant acta, atque addens si quid constitueretur severius, id spem concordiæ cum Lutheranis præcisurum magno malo federis Germanorum Protestantium. Sed quantū ab hoc animo meo, & eorum qui meo tempore Hollandiæ & eius oppidis præfuere, diversus fuerit aliorum animus qui, clam præstructo pridem negotio, nobis captis palam rempublicam occuparunt, satis aperuit magistra rerum plurimarum dies.

Ex tot latis conditionibus ad inveniendam pacem satis intelligi potest quantum à vero absit, quod pristinis rectoribus exprobrari solet, propositum scilicet fuisse ipsis pastores Contraremonstrantium sententiæ opprimere & ob eam sententiam deijcere pastorali munere. Contrarium manifestè testantur omnia decreta, quibus monentur pars utraque fraternitatem co-

lere & factis testari: atque ita quidem vt nemini (verba sunt decreti facti xv Novembris anni CIↃ IↃ CXI) quinque capitum sententia nolenti obtrudatur: nec quisquam huius aut illius opinionis ergo (verba sunt decreti facti XXVIII die Aprilis anni CIↃ IↃ CXI)calumniam malumve patiatur. Edictum vulgatum ab Hollãdiæ Proceribus Augusto mense anni CIↃ IↃ CXVII disertè dicit neutiquam procerum mentem fuisse sententiam sublimiorem ab Ecclesijs excludere. Iam ante anno CIↃ IↃ CXVI vna cum cæteris Amstelodamum legatis nomine eorundem procerum atque eorum mandatu dixeram: *velle eos qui huius aut alterius essent sententia arcere à munere pastorali, neque Christianum esse, neque exitum reperire. Christianum non esse quia Iesu Christi institutio plus æquitatis requirit, quam vt collata cuiquam dotes ingenij sterilitati damnandæ sint, tantum ob diversitatem opinandi in rebus tam arduis & captum multorum fugientibus. Sed neque exitum reperire, quia major esset tum pastorum tum aliorum ita sentientium numerus quam vt fieri id possit sine reipublicæ incendio.* In Apologetico octo oppidorum dictum est: *Omnibus civibus atque incolis sine discrimine suæ de sacris sententiæ securitatem deberi & vitæ & in sentiendo libertatis contra vim om-*

metropolitam vocant certamen dirimebat. Bulingerus libro secundo de Episcoporum ordinatione atque institutione sic loquitur: *Vtrum totius Ecclesiæ comitijs, an paucorum suffragijs Episcopum designari melius sit, nulla potest certa præscribi omnibus Ecclesijs constitutio. Sunt enim alijs regionibus alia iura, alij ritus & instituta. Si qui abutuntur per tyrannidem, cogantur in ordinem à sancto magistratu, vel transferatur ab eis ius designandi ministros. satius enim est eligendi munere seniores aliquot ex Regiis, vel magistratus iussu defungi, advocatis consultisque illis qui norunt qualis sit functio Episcopi, quæ eius populi aut Ecclesiæ ratio, cui aliquis præficiendus est, qui item possunt de ingenijs, eruditione, & moribus cuiusque iudicare.* Bucerus amplius ait, *formam electionis à pijs principibus præscriptam.* Qui historias temporum eorũ ex quo Imperatores ac Reges Christo nomen dederunt cognitas habẽt, non ignorant sępe à Principibus super hoc negotio non modo lęges constitutas ex Synodorum cõsilio, aut etiam citra Synodos: sed & ab ipsis factas sæpe electiones, ita tamen vt explorandi electos atque probandi ius (quod manuũ impositione significatur) penes inspectores esset Ecclesiæ & libertas obijciẽdi crimina, si qua ad impugnãdã electionẽ valerẽt penes populũ. nã electiones

quæ eam libertatem non relinquunt, merito sunt antiquitus improbatæ. Ita Theodosius Nectarium elegit ad pontificium Constantinopolitanæ Ecclesiæ. Multaque alia exempla in eam rem tum ab alijs, tum à nobis quoque antehac sunt prolata. Nam in Occidentis partibus, puta Italia, Germania, Gallia, Anglia, Hispania, Hungaria tam ante quam post Caroli Magni tempora, tam sæpe id factitatum est, vt plena sint eius rei acta publica & annales. Ipsi Antistites apud Reges precibus monitisque contendunt eo iure vt rectè vtantur. Pugnare hunc morem cum lege divina Episcopi illorum temporum non crediderunt: neque magis Marsilius Patavinus cum ita loquitur: *Non est lege divina prohibitus legislator aut Princeps ab officiorũ Ecclesiasticorum institutione, collatione, seu distributione.* Interdum quoque Imperatores ac Reges satis habuerunt alijs permittere electionem, ita vt eius aut confirmandæ aut rescindendæ ius sibi retinerent. Notant annalium conditores ab Imperatoribus amissam partem imperij alteram postquam eo iure exciderunt. Thomas Bilsonus Vintoniensis Episcopus in libro quem de gubernatione Ecclesiæ scripsit, disertè ait: *Nullam eligendi formam divino iure præscriptam: quumque*

pleri alijs in locis: nam loco religionem non offendi apertissimum est. Qui Schonhoviæ erant, iis liberum erat sacrorum causa convenire in ipso pomœrio. Roterodamenses & qui agrum Scianum colunt in Delphorumportu, vico Transciano, & Scidami, postea & Rotterodami. Sed enim ad res novas eos spectasse qui cœtus hos segreges sectabãtur, vel inde apparet quod qui domi sacrorum vsum habebant ex voto, vt Lugduni & Scidami, magnis catervis ad vicos agri Rhenani & Sciani veniebant, vt eiusmodi cœtibus interessent. Tum verò oppidorum rectores qui intra fines suos secessionem talem probare non poterant, semper dixerunt etiam illis qui secesserant paratos se præstare indulgentiã, dummodo aliquid in cõmune & vtrique parti æquum cõstituerétur: quanquã simul profitebantur nihil futurũ sibi gratius quã vt vtriusque opinionis cives in eadẽ manerent sacrorum cõmunitate. At qua fronte audẽt obloqui huic curæ insumptæ ad servandam pacẽ ferendo se invicem, cui Remonstrãntes semper se aptaverãt, quorum facto Remõstrantes, qui vt tolerarentur cũ id vellent, vnicè non obtinuerunt, adversariorũ iudiciis ejecti ex Ecclesia, privatos quoque extra tẽpla cœtus, quib⁹ religioni

animi sui satisfaciant, nullo in loco Federatorum imperij habere permittuntur: sed pastores perpetuis addicuntur carceribus, interdicto vxorum quoque & liberûm conspectu, cæteri vero vexantur acerbè sæpe etiam non citra sanguinem, idque eo in solo, vbi arma tam ab illis ipsis qui nunc tam duriter habentur, quam ab alijs sumpta sunt pro legibus & religionis libertate; sub qua ex sensu & more Christianorum omnium etiam sacrorum vsus comprehenditur?

CAPVT VII.

De vsu legis Ecclesiasticæ anni CIↃ IↃ XCI.

INter controversias de religione, etiam alia exorta est de gubernatione Ecclesiæ, & nominatim de collatione Ecclesiasticorum munerum. Huius contentionis culpam sunt qui magistratibus assignent, quasi qui occasionem disputationum de dogmatibus arripuerint ad intendendam vim potentiæ suæ: alij vero illos de Ecclesiastico ordine accusant, qui postquam

obtentu ſtudij pro vero, ac repudiata ferendi ſe mutuo æquitate magiſtratuum concordiam ruperant, & reverentiam in eos exuerant, ius Eccleſię, quod vocant, ad excludendos ab ea cura Magiſtratus multo quam ante confidentius & aſſerere cæperunt, & in rem conferre. Nunc quid eius apud nos verum ſit, videamus.

Paſtores cum de hoc argumento agitur, provocare ſolent ad legem divinam: vnde inferũt ius electionis ad Eccleſiaſtica munera deberi Eccleſiaſticis hominibus, id eſt ſibi & ſenioribus quos plerunque ſibi addictos habent. Sed præter quod Seniorum illud genus in multis reformatis Eccleſijs vſitatum divinæ legi ignotum eſt (quanquam non eo volo evincere ratione ſua caruiſſe hanc inſtitutionem, præſertim ſi prima Reformationis tempora inſpiciãtur) etiam præceptum nullum (vt à viris ſacrorum peritis commonſtratum eſt) reperitur, vnde appareat penes quem talis electio eſſe debeat neceſſario atque incõmutabili iure. Nam exempla aut conſuetudines omnes in legem vertere iniquum ſit, præſertim cum appareat in primæ ætatis Eccleſia, munera quædam fuiſſe (puta Diaconiſſarum) etiam mores qui nunc vix vſquam obſervantur: ita vt regula vnica

huius rei esse videatur, facienda omnia ritè atque ordine, & vt maximè expedit pro temporum ac locorum ratione. Proinde sentiunt veteres viventibus Apostolis plerunque collata munera Ecclesiastica indicio Spiritus sancti. Absentibus illis aut mortuis videtur electio facta plerunque popularibus suffragijs, quomodo & civilia munera per Asiæ ac Græciæ civitates mandabantur. Sed hoc in desuetudinem multis postea in locis abiit, ac postremo interdictum est à Synodo Laodicena quæ vniversalis Synodi iudicio cõprobata est. Igitur antequã potestates Christianismum sunt professæ plerunque Episcopi Presbyteros delegerunt, sed ita vt eorum nomina proponerent, hortantes populum vt siquis quid haberet criminis probaret manifestis rebus, vt Lampridius in vita Alexandri Severi loquitur, cuius moris aperta apud Cyprianum indicia sunt. Circa electionem ad Episcopi dignitatem itidem discrepavit consuetudo. Nam quibusdam in locis electio facta est à Presbyteris & Diaconis (Diaconos intellige qui Ecclesiæ ministerio in omnem vitam se addixerant) alibi ab eisdem sed conscia plebe; aut de plebe præcipuis; quod si qua incideret controversia fermè Episcopus vrbis matricis quẽ

nem externam internamque, nec libertatem animorum ad sola publicè recepta dogmata astringi. Scio contra adferri exempla eorum qui pastorali munere moti aut oppidis ejecti sint: sed nunquam id factum est aut ob opinionem solam aut etiam ob eius prolationem. Imo vero manifestum est in omnibus Hollandiæ oppidis, etiam Rotterodami, Colonij tempore dogma Contraremonstrantium publicè fuisse permissum atque defensum. Sed quod eius factum est plane idem est ei quod in Palatinatu, Paræus iure ac merito Lutheranis quibusdam accidisse memorat, & quidem eo in libro in quo Lutheranos ad pacem invitat. *Ad concionatores quod attinet*, ait, *turbulenti quidam stentores annis abhinc* XXV *in Palatinatu Electorali dimissi fuerunt quod mandata Principis pio & æquissimo de non calumniando, sed de Evangelio ad ædificationem prædicando, sine acerbitate deque controversijs modeste & absque virulentia ad populum tractandis obtemperare recusarent.* Nihil tale Simoni Goulartio obijci poterat, cum Gallicanæ Ecclesiæ pastoratu moveretur non alio obtentu quam quod contradixisset placito dicentiũ quosdam Christianorum liberos intra infantiæ tempora morientes ad ęterna supplicia reiectos esse: cum tamen para-

tum ſemper ſe oſtēderet cū collegis pacem colere, quin & illud rogaret, ſi quid ipſi excidiſſet durius benigne ignoſceretur: offerens etiam non aliter ſe docturum quam docuiſſet Melanchthon. Verum & hoc eſt, quibuſdam in oppidis interdictos conventus ſegreges. Sed maius eſt quod factum olim eſt à Bernæ magiſtratibus cum cives quidam ob prædeſtinationis controverſiam Genevam irent ad Euchariſtiæ communionem: quod illi ſub magnis pœnis vetuerunt, laudati eam ob rem à Beza. At illud vel maximè notandum eſt adjectum ſemper à noſtris magiſtratibus, paratos ſe ad publicum docendi ius admittere paſtores ſententiæ alterius qui cum Remonſtrantibus fraternitatem colere vellent, quod Roterodami & Brilæ etiam publicatum eſt. Regerent fortè nonnulli libertati animorum hac re non factum ſatis, quod ſcilicet ipſis dictet animus fas non eſſe cū Remonſtrātibus hanc inire ſocietatem. Sed in promptu reſponſio eſt, haud facilè credi id poſſe de ijs qui Lutheranis eandem ſententiam tuentibus pacem fraternam ſemper obtulerūt. adde quod verba, ſcripta, facta illorum ſatis monſtrabant aliquid in republica illos movere. Sed fac ſola animi religione actos, poterat ea ex-

Principes populi sui sint capita, & divino atque humano iure omnis externæ & publicæ administrationis curam tam in sacris quam in civilibus causis creditam sibi habeant, has rationes necessario evincere electiones eorum fidei committi debere, saltem si onus illud in se suscipere voluerint. Eiusdem hæc sunt verba: *Luce clarius apparet alios etiam Principes præter Romanos Imperatores à prima Christianæ fidei professione non solum summam potestatem in electionibus Episcoporum habuisse: sed quos dignos eo honore iudicarunt non exspectatis populi aut cleri suffragijs propria auctoritate constituisse.* Apparent & passim exempla Archimandritarum, pastorum, Diaconorum quos Principes, potestatesque alię constituerint: quæ non ideo adferimus, vt mos ille vbi receptus non est, introducatur, sed vt pateat semper ita fuisse iudicatum, liberum esse hac in re cuique genti arbitrium. Musculi effatum est: *Pastorem Christianum de vocatione sua sollicitum esse non debere, neque ambigere quin Christiana ac legitima sua sit vocatio, vbi ad Evangelium prædicandum à pio Magistratu aut Principe vocatus est.* In Palatinatu curę pastorales conferuntur arbitrio Senatus, qui mandato & nomine Electoris Ecclesiis præsidet. In ditione Basileensi Ecclesiarum extra vrbem in pastore eli-

gendo poteſtas nulla. quem magiſtratus vrbis ad paſcendum illas mittit etiamſi docentem nunquam audierint, reverenter accipiunt.

In patria noſtra Vvilhelmo Principi Arauſionenſium id videtur fuiſſe propoſitum, vt paſtorum electiones omnino ad magiſtratus pertinerent, vt videre eſt in formula quadam legis ipſius iuſſu concepta & rationibus atque exemplis defenſa. Eandem fuiſſe procerum ſententiam docent nos mandata quæ ab ipſis ei quem diximus Principi ſuper præfecturæ ſuæ adminiſtratione data fuerunt anno CIↃ IↃ LXXXV in quibus hoc eſt caput: *Ne vllis in oppidis, lociſve inſtituantur collegia aut conſiſtoria niſi de conſilio nominatione, atque inſtitutione aut conventus procerum aut Magiſtratuum.* Longè alia mens non paucis eorum, qui in Eccleſiaſticis muneribus verſabãtur. hi enim id ſemper egerunt vt ius hoc omne ad ſe pertraherent: quod conſpicere eſt tum in Synodis aliis, tum in illa communi nationum Synodo quæ Hagæ celebrata eſt anno CIↃ IↃ LXXXVI temporibus Liceſtricis, vbi totũ hoc negotium Eccleſiaſticis hominibus permittitur, nulla re magiſtratibus relicta, niſi hoc ſolo, poſſe ab ipſis exquiri numquam iuſtam haberent cau-

ſam contradicendi quæ electi vitam converſationemque ſpectaret. Quod quidem nihil amplius magiſtratibus concedere eſt quam minimo de plebe Quiriti debetur. Nam ei quoque liberum eſt adferre quod in electi vita culpandum exiſtimat, quorſum ſpectat electorum prædicatio. Huic Synodico decreto proceres Hollãdiæ decretum contrarium ſuo in conventu fecerũt anno eodem: *Tum ſibi, tum nobilibus, atque oppidorum rectoribus ſalvum fore ius ac morem eligendi, deſtituendique paſtores, hac tamen cautione ne qui paſtores reciperentur niſi qui poſt diligentem explorationem vitæ ac dogmatum inculpati in vtroque reperirentur.* Eo verò iuſtius fuit hoc decretum, quòd ante belli tempora Comites Hollandiæ, quorum ad ipſos ius devenerat, eo iure vſi fuerant vt Epiſcopos nominarent, quemadmodum à cõſeſſu iudicum Hollandiæ annotatũ eſt inter animadverſa ad Conciliũ Tridentinũ, ſicut & rectores oppidorũ locorumque aliorum vſi fuerant iure legendi paſtores. Sed nec Zelãdiæ proceribus placuit illud Synodi Hagiẽſis decretũ. nam ipſi pro ſua poteſtate anno CIↃ IↃ XCI Synodũ peculiarẽ indixerũt, in qua conſtitutũ eſt, vt magiſtratus rogarẽtur quoſdã ſui ordinis qui in Eccleſiæ publicæ cõmunione eſsẽt legare

qui simul cum presbyterio consultarent de eligendo pastore.

Ad Hollandiam vt redeamus ibi, nedum hinc proceres & magistratus, inde Ecclesiastici serram reciprocarent (quamquam non obscurum est ęquis hominibus vtrius potius officiũ sit concedere ne in negotiis quas lex divina non definit) omnia conturbarentur, tantum de iure suo decesserunt proceres anno CIƆ IƆ XCI, vt delegatis ex publico & sacro ordine viris primariis de gubernatione Ecclesiæ leges iusserint concipi, quæ leges ius electionis ita partiuntur, vt de magistratuum numero quatuor; de Ecclesia (id est de presbyterio in oppidis, de conventu vicinali per agros) totidem electionem peragerent eamque factam offerrent magistratibus vt probaretur: quod si illi eam probare defugerent, nova institueretur electio: qui agendi modus idem ferme est cum eo quē præscribunt Romana iura quæ apud nos quoque auctoritatem habent quoties loci certa consuetudo non exstat. Iustinianus enim novellis quas vocant constitutionibus ius eligendi defert tum Ecclesiasticis, tum primoribus vrbium. Concepta eo tempore formula vtrique concessui iudicum per Hollandiam probata est: sed

ſed quominus perrogaretur oppida quædam interceſſerunt exiſtimantia magiſtratibus non ſatis poteſtatis per eam tribui. Aiunt Amſtelodamenſes ſibi fuiſſe mandatum non aſſentiri in eam legem niſi prius in Synodo legitima expenſa fuiſſet ad legem divinam: quod ipſum tamen in actis non invenitur. Sed vt ita ſit propria, vnius oppidi ea fuit ſententia. Quanquam verò formula hæc ob ea quæ diximus impedimenta perrogata non fuit, vt vim habere poſſet legis publicæ cui parere omnes tenerentur, cenſendi tamen sũt & proceres & magiſtratus non dereliquiſſe poſſeſſionem iuris priſtini in paſtoribus inſtituendis, vt habet decretum anni CIƆ IƆ LXXXVI: ac proinde etiam ius fuit magiſtratibus ſequendi formulam anno CIƆ IƆ XCI conceptam, vt quæ non magiſtratibus ſed Eccleſiaſtici ordinis hominibus plus tribuat quam proceres, quorum erat leges dare, ante eum quem dixi annum CIƆ IƆ XCI deberi ipſis exiſtimaverant. Cui conſequens eſt, nullam cuiquam à proceribus factam iniuriam, nullum de ſua poſſeſſione deiectum, cùm anno CIƆ IƆ CXV & ſequentibus pronuntiarunt poſſe rectores oppidorum vicorumque quibus id ex vſu videretur eam for-

mulam ſequi atque ipſos in eo publico imperio tuendos. Præſertim cum & Harlemenſes, & alij manifeſtum fecerint etiam poſt annum CIↃ IↃ XCI vſurpatum à ſe ius maius quam ferret illa formula, nempe vt paſtores ipſi eligerent de conſilio preſbyterij. Quod ſi etiam alicubi non in vim legis, ſed conſenſu peculiari quicquam conceſſum foret, id cum meræ ſit facultatis ad poſſeſſionem evincendam, præſertim adverſas publicas poteſtates, valere non poſſet. Quòd vltra dicitur nihil hoc de negotio debuiſſe decerni antequam compoſitæ fuiſſent religionis controverſiæ, ſpeciem veri haberet, ſi ad componendas eas controverſias per mutuo ſe ferendi æquitatem opera communiter data fuiſſet: & ſi interim Eccleſiaſtici ordinis homines non laboraſſent magiſtratus de iure ſuo deijcere. Nam ſine eo cum quotidie multa munera Eccleſiæ vacua fierent, omnem de electionibus normam tenere in incerto, id verò nihil fuerat aliud quam ſummam inducere rerum confuſionem. quod mihi tam clarum videtur, vt æquos omnes facilè mihi aſſenſuros non dubitem. Sunt qui dicant hac formula plus aliquanto tribui magiſtratibus quam Eccleſiaſtici

ordinis hominibus, ius ſcilicet electos recuſandi. Sed obſervandum contra eſt Eccleſiaſtico ordini tãtundem, aut plus etiam tribui per examen & impoſitionem manuum: deinde verò ius illud poteſtatum publicarum in recuſando tam eſſe manifeſtum in vſu omnium gentium & ante & poſt inſtitutam reformationẽ, vt de eo dubitare nullius ſit, niſi qui dubiæ ſit ſanitatis.

Ab hoc iure quòd poteſtatibus publicis, qua tales ſunt, competit, veniamus ad ius quod patronatus dici ſolet iis conceſſum initio qui ære ſuo ædificaſſent ſacras domos. Paſtorum quidam adverſus hoc ius libros ſcripſere, præcipuè apud Friſios Tranſlavicanos, vbi ius hoc in vſu viget. Sed vbi venitur ad probationem, poteſtatem hanc ſcilicet quæ deſignationem ſolam continet eorum qui paſtorali muneri deſtinantur, in quos tamen, & Eccleſiaſtico ordini explorandi curam & dogmata. ius eſt & plebi cauſas adferendi ob quam recipi non debeant, hanc inquam poteſtatem cum lege divina pugnare, ſubſidunt argumenta, vt ab Epiſcopo Vintonienſi latè probatum eſt, vbi & hoc quærit quæ ratio, quæ auctoritas nos cogat talem poteſtatem ſenioribus qui vocantur

id recusavit & ei iuri contradixit, vnde lites & controversiæ multæ ortæ sunt, quinetiam homicidium: quæ res ad nostri & officiatorum fraudem pertinent. Verba Philippi de Leidis qui in Hollandia natus iurisprudentiam in Gallia professus est quo tempore Vvilhelmus & Adelbertus Baioarij Hollandiam regebant antehac in alio opere à nobis producta sunt. Inter iura Comitatensia in rerum fiscalium inventario, invenitur notitia Ecclesiarum in quas Comes haberet jus patronatus. Anno CIↃ IↃ XXIV Carolus Imperator vt Hollandię Comes edictum edidit, quo imperabat omnibus qui in Ecclesias ius aliquod conferendi sibi vindicaret, eius iuris documenta exhibere cum comminatione, ni id fieret, se in eas Ecclesias conferendi iure vsurum. Et cum filio Philippo principatum Belgicogermanię transcriberet inter cætera principatus iura commemoravit iura patronatus. Quinquaginta & amplius nobiles in Hollandia familiæ intra iurisdictionis suæ terminos hoc iure in Investituris suis comprehenso gaudent: sicut & oppida multa id ius legibus Comitum sibi donatum obtinent. In ijs quæ ad Synodum Tridentinam ab antiquo consessu iudicum Hollandiæ observata sunt, etiam locus quidam ex eius Sy-

nodi actis obelo. notatur pugnans cum iure patronatus: atque eam maximè ob caussam multæ nationes oppida atque Collegia eius Synodi actis publicandis intercesserunt: quæ res Philippum Principem movit, vt publicari acta iuberet asscripta lege ne ius suum aut suorum subditorum eo deterius esset. Hoc ergo ius patronatus (quod in nonnullis reformationem profitentibus populis plenam suam vim obtinet) per formulam quam diximus anni CIↃ IↃ XCI eum in modum constrictum est, vt Patronus qui dicitur non per se pastorem (vt olim) offerre possit, sed ad electionem peragendam quatuor viros deleget, quos alioqui quæsitor, & loci iudices delegaturi fuerant.

Amoliends scrupulis omnibus, cum formula iam sæpe memorata dicat generaliter à magistratibus, aut patronis delegãdos viros quatuor quos idoneos iudicaverint, proceres Hollandiæ Amstelodamensibus dici iusserunt, atque etiam in edicto quod publicatum est mense Augusto anni CIↃ IↃ CXVII clarè testati sunt, eos idoneos maximè intelligi qui saluti Ecclesię quam optimè consultum vellet. Iudicium iam cuilibet permitto an iniquum fuerit interim dum certius aliquid constitueretur, re gu-

lam adeo temperatam in exercendo magistratuum & patronorum iure observari.

Quod verò ex eadem formula anni cIↃ IↃ XCI tralatum est, licere magistratibus de suo numero mittere qui adessent Ecclesiasticis conventibus, novum non erat, quando antiquitus potestatum legati interfuere Synodis, neque vero inter Synodos & cœtus minores Ecclesiasticos vlla ad substantiam rei pertinens differentia possit recitari. Adde quod Enchusæ & aliјs nõnullis in locis à belli initio ita vsurpatum fuerat: & aliis vero magistratibus liberũ fuerat idem facere, ita vt nulla cõtrarij iuris possessio adversum eos allegari posset. Neque vero hæc delegatorum pręsentia eo pertinebat, vt Ecclesiastici ordinis hominibus ius censendi liberum adimeretur: sed nequid inibi tentaretur quo perturbari posset reipublicæ & oppidorum quies, quod vt caveretur iustas fuisse causas, inferius docebitur.

Si quis scire avet quid spectaverint qui æquum modum ne pro tempore quidem recipere voluerunt, non difficilis erit conjectura. Acronius librum conscripserat contra ius patronatus, Adrianus pastor Harlemi, Mænius in Geldria & alij scriptores librorum nomina nõ præferẽtium,

totidem Synodi anteambulones, potestates publicas, vt profanas, ab inspectione Ecclesiæ, & electione ad munera Ecclesiastica arcebant penitus. Plus dicam. Harlemi secessio, cùm de dogmatibus non dissentiretur, orta est ex eo tantum quod magistratus in electionis partem veniret, quã-quã eousque concesserant vt profiterentur à se delegatos suffragium laturos tanquam Ecclesiæ cives. Etiam coïtiones scriptæ ac signatæ fuere de abstinẽdo ab eorum communione qui illam anni CIↃ IↃ XCI formulam probarent, aut sequerentur, vt mox narrabitur. Bene hunc animum perspexerant Trãslavicani proceres cũ ad formulã continentem mandata dãda delegatis qui ituri erãt ad Dordrechtanam Synodũ dixerunt: *Non permissuros se vt in Synodo illud examinaretur an iura patronatus & quæ alia apud ipsos erant, divinæ legi essent consentanea nec ne*: quod ipsum in acta referri voluerũt. Qui antea quanquã sæpe admoniti hoc nõ consideraverant, certè nũc saltẽ agnoscere id debẽt conspectis canonibus quos Synodus Dordrechtana fecit de Ecclesiæ gubernatione, qui tales sunt, vt nõ tantũ complures viri eruditi è gẽtibus exteris eos sibi displicere ostènderint, sed & nationum pars maxima eosdem recuset approbare,

aut certè multa in ijs inveniat quod vt iuri ſummarum inferiorumque poteſtatum nocens mutationis egeat, quæ ipſa mutatio alicubi ſic facta eſt, vt re ipſa conveniat cum illa formula anni CIↃ IↃ XCI. Optem ſane harum nationum proceres, ſicut hac in re quod ſui eſt officij faciunt, ita etiam propius intendant aciem, videantque annon ijdem illi qui poteſtatum ius multis in partibus læſerunt, etiam Dei honorem alicubi violaverint, revocantes ſibi in memoriam illam Reformatorum vocem ad Regem Hiſpaniæ tunc Hollandiæ Comitem: *Tuum eſt clementiſsime Domine, de negotio cognoſcere vt te erroribus opponas, quantumvis multo ævo radices egerint*, & preces eorundem Reformatorum ad eos qui tum proceres erant, ne diutius miniſtri eſſent, ac ſatellites iudiciorum & cenſurarum Eccleſiaſtici ordinis, cum poteſtatum publicarum munus eſſet de iſtis rebus cognoſcere: quibus hæc addebantur verba: *Cum Deus Ioſuam conſtitueret populi ſui ductorem atque Principem, vetuit ne legis liber vnquam ab oculis manibuſque eius diſcedat*: vnde inferunt, iniquum eſſe poteſtates publicas ab vſu legis arceri qui in dijudicandis ſecundũ legem dogmatibus conſiſtit. Quod delegati procerum qui Synodo Dordre-

chtanæ interfuerunt acta Synodi non probarunt, sed tantum quid se præsentibus gestum esset, testati sunt, haud equidem miror: sed illud magis, quod potestates adeo non certæ intra animum suum Synodi decreta divinis edictis congruere, super illis tamen decretis exstruunt edicta tam dura, quorum ius sæpe ad sanguinem quoque extenditur.

CAPVT VIII.

De iure maioris partis in conventu Hollandiæ.

NOn mos tantum omnium gentium quæ sub civilibus institutis vivunt, sed & ipsa natura docet vbi penes cœtum est potestas aliqua, veniendum ad illud legitimum: hæc pars major videtur: Nam neque rerum in deliberationem venientium difficultas, neque humanarum mentium varietas permittit, vt super re quaque eadem singulis placeant, tum verò res multæ nihil agendo fiunt deteriores: & vt pars maior minori cedat manifestam habet iniquitatem. Iurisperiti qui hoc argumentum pertractarunt, distinguunt inter

ea quæ communia ſunt, vt ſingulis, quale eſt fundus cuius cohęredes quatuor ſinguli quartam partem in dominio habēt, & ea quæ communia ſunt vt vniverſis, quomodo baſilica eſt civitatis. Itaque in prioris generis rebus negant ius aliquod præcipuū eſſe partis maioris, exceptis dūtaxat negotijs quibuſdam in quibus lex civilis ius tale conſtituit: at in ijs quæ corporis alicuius ſunt, ſive vniverſitatis, majori parti idē eſſe ius quod toti vniverſitati, niſi ſi quod negotium lex civilis ſpeciatim exceperit. Huc illud pertinet Plinianum: *Singulos integra re diſsentire fas eſſe: peracta quod pluribus placuiſſet cunctis tuendum*: Et Livianum illud: *Dicendi aut ſuadendi quod quiſque aut velit, aut optimum putet occaſio eſt priuſquam quicquam decernamus: vbi ſemel decretum erit, omnibus id, etiam quibus ante diſplicuerit, pro bono atque vtili defendendum.* Quibus ſimilia apud Demoſthenem, Dionyſium Halicarnaſſæum & Dionem Caſſium exſtant. Religionem quod attinet, certum eſt liberam electionem penes vnūquemque eſſe iure proprio. at arbitrium de ſacrorum ſtatu publico haud dubiè ad ſummam poteſtatē pertinet, ſive ea eſt vnus homo, ſive corpus aliquod ex iuris præſcripto perſonę vicem ſuſtinens. Proinde in proœmū imper-

rio penes proceres id ius est, & quod sequitur, quod maiori parti placuit, sequendum est, cum alioqui nullus possit negotiorum exitus reperiri. Ita apud Helvetios atque alibi conspectum est sacra publica ordinari prout visum fuerat parti maiori. Quod si apud Venetos huius generis controversia aliqua oriretur, nihil posset constitui nisi ex parte maiore sententiarum. Apud nos notũ est per Hollãdiam & Zelãdiam, deinde & apud nationes alias mutatũ esse religionis statũ arbitrio partis maioris in quaq; natione. Sic & in Zelãdia & alibi leges de Ecclesię gubernatione cõditæ sunt, vt visũ parti maiori. Anno CIↃ IↃ LXXXI in Hollãdiæ conventu lex scripta est de modo habẽdi conventus & rerum ibi agendarũ hoc continens : *In negotijs omnibus decretum faciendum ex sententia partis maioris : ac proinde dinumerandas sententias vt antiquitus in omnibus deliberationibus ad rempublicam spectantibus : atque ita facto decreto vim suam fore in omnibus, dempto quod maior pars minorem vincere non debeat in tributis & oneribus instituendis, in pace aut bello faciendo, in mutanda Reipublica forma. Teneri verò & nobiles & oppidorum maiorum minorumque rectores sequi & curare vt effecta reddantur, quod ad ipsos & sub regimine suo habitantes attinet, leges*

omnes atque decreta hoc modo ritè & consilio publico facta de omnibus quæ in consultationem venient negotiis sine vllo renisu seu directo, seu per obliquum. Iam vero ex iure notum est verba soni vniversalis vt illa in omnibus nihil excipere: tum vero additis exceptionibus (quales hic tres reperiuntur) hanc esse vim, vt in iis omnibus quæ excepta nō sunt, regulam confirment. Si quis dicat arbitrium religionis, ac sacrarum rerum non minoris esse momenti quam quæ excepta sunt ac proinde hoc quoque censeri debere positum extra ius partis maioris, obstabit ei ius illud quod docet à paritate quam quis mente sua concipit non esse confingendas exceptiones alias adversus legem exceptiones disertè continentem. Sed nec procedit illa quæ fingitur paritas. nam tributa, pax, bellum, reipublicæ mutatio in vniversum decreta partes singulas communi subijciunt necessitati, cum publicis sacris in hunc vel illum modum constitutis, quilibet tamen incolumem retinet libertatem alio modo Deum colendi, si id ad salutem suam referre existimet.

Illa vero obiectio, in conventu Hollandiæ pugnatum pro iure partis maioris, in Federatorum vero conventu ei iuri contradictum, facillimè ab alicuius sensus ho-

mine ſolvi poteſt ex his quæ iam diximus. Non enim hoc quærebatur, an in Federatorum conventu valere deberet quod parti maiori placuiſſet in negotijs quę vniverſitati Federatorum attributa ſunt, (id enim omni controverſia caret) ſed an de ſacris imperium Federatorum corpori delatum ſit. Negamus id nos, & dicimus ſiquando in Federatorum cœtu actum ea de re eſt, id factum non ex iure antecedente, ſed ex peculiari nationum omnium conſenſu, vt pote cum res ea non corporis illius, ſed partium & quidem partitim propria eſſet.

Aiunt alij, cum inter Hollandiæ membra non conveniret abſtineri à decernẽdo debuiſſe, vt factum eſſet antehac aliquoties. Ego vero fateor conventum (etſi iure ſummo id facere non obligetur) rectè tamẽ facere ſi ſe partibus ſuis attemperet, & ſuſtineat ſe in rebus moram ferentibus. Sed & in hoc negotio ſuaſiones plurimæ, etiam legationes eum in finem decretæ ſunt, vt concors ſententia eliceretur. Sed cum ortæ eſſent de religione cõtroverſię, abſtinere proceres non poterant quin modum eis ponerent non definiendo, ſed pacem conciliando, quod poteſtatum ſummarum officium eſſe civilium rerum periti ſciſcunt.

Similiter in tanto paſtorum quorundam conatu ad deijciendos magiſtratus de iure electionis ad munera Eccleſiaſtica, quieſcere proceres non poterant quin magiſtratus infra ſe poſitos, præſertim id poſtulantes, tuerentur in eo iure modo quodã benè temperato, ſaltem dum plenius aliquid ſtatueretur: præſertim cùm omnes qui in conventum veniunt iurare ſoleant, curæ ſibi fore vt iura leges moreſque defendantur: primumque fedus factum inter Hollandos & Zelandos contineat magiſtratus alios alijs ope atque auxilio pro virili adfuturos. Neque verò in negotio hoc vna, aut altera ſententia pars minor ſuperata eſt: ſed cùm conſtet conventus ex nobilitate (cuius ſemper in Hollãdia ſumma fuit auctoritas) & oppidis octodecim, plerunque nobilitas aſſenſum habuit quatuordecim aut tredecim oppidorum neque vnquam minus duabus tertiis partibus.

Adde iam quod omnem obiectionem elidit, ſemper à conventu dictitatum non eam ſibi mentem eſſe, vt oppida aliter ſentientia cogeret decretis ſuis obtemperare atque ea effecta apud ſe dare, quod tamen ſummo iure maiori parti licet. Itaque cum mitteretur ad magiſtratus formula anni

CIↃ IↃXCI,

CIↃ IↃ XCI, dictum simul est: *Si qui rectores oppidorum vicorumve Hollandiæ & Vvestfrisiæ in eligendis pastoribus, & habendis conventibus Ecclesiasticis vicinalibus eam formulam sequi vellent id ipsis fas ac ius futurum, atque eos publico imperio tuendos.* Sic & decreta facta mẽsibus Martio & Aprili anni CIↃ IↃ CXVI, aiunt, *decretis anni* CIↃ IↃ CXI *&* CIↃ IↃ CXIV *per oppida vicosque omnes quorum rectoribus vtilia aut necessaria videantur paritum iri: non autem eam esse procerum mentem vt consules rectoresque, & decuriones oppidorum qui ea decreta apud se necessaria non existimarent ijs decretis vti compellerentur.*

Ipsi Amstelodamenses circa initia æquũ hoc iudicarunt. nam in ordine oppidi sui constituerunt, & mandatum dederunt legatis suis ad conventum euntibus dicendi, sibi probari non posse vt in suo oppido decreta illa ad effectum perducerentur: quod multum abest ab eo quod dici cœpit postea, decreta ista pro legitimis non habenda.

Notandum & hoc, non hic actum de nova religione introducenda, (quod facere nulli rectorum in animo fuit) sed tantum de ponendo modo controversijs quæ inter Reformatos doctores alibi plus, alibi minus ab initio fuissent agitatæ: Atque

apud nos semper ex vsu visum ius attemperare ad oppidorum locorumque ingenia, vt Goudani oppidi exemplo iam ante ostensum est. Anno CIↃ IↃ LXXVI proceres Hollandiæ,& Zelandiæ Vvilhelmo Principi Arausionensi (qui ad id tempus Regis Hispaniæ,vt Comitis Hollandiæ vicarium se ferebat) *mandarunt, vt super vsu Evangelicæ religionis statueret id quod pro temporum ratione oppidorũque ingenio ad tranquillitatem publicam & populi commoda optimum factu iudicaret, sine divini nominis detrimento*: Talia mandata post id tempus data sunt nemini ac proinde post eiuratum Regis Hispaniæ principatum penes ipsos proceres mansit ea potestas.

Illud vero nullum habet colorem quo defendi possit,oppida scilicet & vicos quibus ius dicendæ in conventu sententiæ non est aliud quicquã sequi debere quam quod visum sit parti maiori, præsertim vbi maioris partis decreta ipsis etiam locorum magistratibus vtilia & apta rebus videntur.

Meminerint Amstelodamenses , Enchusani,atque alij sæpe in rebus longè maximis suam quoque sententiam ad vincendos alios valuisse , & quidem eousque vt (quod hic factum non est) qui sensisset

aliter ſequi decreta cogerentur. Non æquum eſt pati legem quam tuleris quaque vſus fueris in alios.

Imo ipſa illa oppida in conventum adferebant ſententias quas domi ex maioris partis placito perrogaverant,& quidem ita vt ſæpe duo treſve tantùm conſentium plures eſſent in parte victrice. Et talibus ſententiis impedire volebant ne in conventu perrogaretur quod maiori parti viſum eſſet,quiſquamne ab affectu vacuus id probet atque defendat?

CAPVT IX.

De his quæ acta ſunt contra pacem mutuam in Eccleſia eiuſque ſuaſores vt ad mutandum reipublicæ regimen perveniretur.

HAud dubiè omnibus quos non abripuit partium æſtus mirum videri debet, quod cùm Lutherani ſuper his controverſijs à Contraremonſtrantibus diſſẽtiant, atque eorum dogmata earundem conſequentiarum abſurditate impugnent, præterea vero & alias cum eis controver-

ſias habeant, multi tamen Contraremonſtrantium quam illæſa (vt aiunt) animi ſui religione Lutheranis offerunt vnitatem, eam cum Remõſtrantibus eadem religione ſalva (vt aiunt) colere poſſe ſe negant. Quæ res fecit, vt dubitarent multi an religionis hoc negotium fuerit apud eos præſertim qui cæterorum incentores erãt, an ſtudium potius factionis res in ſtatu publico novas molientis. quod vt rectè dijudicetur, noſci convenit quę in hoc negotio ſuccedentibus ſibi temporibus geſta ſunt.

Neque minus mirandum quod cum Reformati, tam in Anglia quam in Germania, ſummis poteſtatibus plenam liberamque concedant ad munera Eccleſiaſtica electionem, quin & eorum magiſtri morem hunc libris editis probent atque defendant, tamen noſtris in locis Reformati ab Eccleſia ſeceſſerunt ea ſola de cauſa quod magiſtratus ſibi in electione tali ius non niſi dimidiatum vindicarent.

Certè ſi quis attenderit ad ea quæ Iunius, Paręus, multique alij ſcripſere, is facile advertet ex dogmate Reformatorum cœtuum multo graviores cauſas requiri antequam rectè atque piè ab Eccleſia alicui divortium fieri poſſit.

Res ipſa experimento docuit, vbi pauci erant peregrini (vt in oppido Roterodamo) ibi paucos etiam fuiſſe quibus ſeceſſio allubeſceret, & quidem eius fermè notæ qui ad publica munera aditum ſperare vix poſſent, quod alij multi ad ea aptiores eos præcederent. Contra vero Harlemi atque Lugduni (quæ oppida magnam advenarum multitudinem receperunt, cum oppida alia id recuſarent) vidimus magnos divertentium greges atque in eis partem multo minimam indigenas.

Neque vero ſponte ſua natum eſt, atque proceſſit divortium, ſed teſtimonijs patuit veniſſe aliunde paſtores qui tranquillis in locis turbas concitarent, & collecto exiguo quamvis numero Preſbyterium novum, id eſt altare contra altare, exſtruerẽt, vt perpetuam atque manſuram ſegregi Eccleſiæ formam darẽt: vt inter alia à Samuele Borrio Schonhoviæ factum apparuit. Sic & vicinales conventus diu quieti, vt in tractu Vorenenſi, & Putteno, alijs inſtigantibus rupti ſunt.

Sed cum ne ſic quidem pro lubidine impellentium ſatis procederet ruptura, libri multi conſcripti ſunt qui plebem diſtraherent, etiam conventus inſtituti annis CIↃ IↃ CXII, CIↃ IↃ CXIII, CIↃ IↃ CXIV, CIↃ IↃ CXV

vbi concepta ſunt capita quædam tum ad excludendas poteſtates ſuperiores atque inferiores ab omni Eccleſiarum cura, tum contra pacis inter diſſidentes ſtudium, qualia illa fuerunt quæ caloris initio conſcripta ſunt Scidami, ſcriptæ & literæ ad abſterrendos eos qui ad pacem proniores videbantur, & procerum edicta pro pace publicis libris refutata. Poſt quæ anno CIƆ IƆ CXVII Amſtelodami clam cætus eſt habitus, vbi paſtores quidam ac ſeniores, huius rei primarij auctores vt exẽplo ſuo atque auctoritate cæteros ad divortium impellerent, profeſſi ſunt, *rectè facere fratres eos qui ſe ſubducerent à conſortio* Remonſtrantium quos *perturbatores & vexatores Eccleſiæ* vocant. Quin imo *habendos Remonſtrantes eo loco vt cum quibus fas non eſſet communes habere cætus neque agnoſcendos eos vt membra concorpora, ſed faciendum ab eis plenum divortium donec à dogmate ſuo abſiſterent:* Simul rogabant, *fratres cunctos ſecum eiuſdem ſententiæ participes, vt idem ſubſcriptione ſua firmarent, quo in hunc modum ad finem bonum* (vt loqui ipſis lubet) *inter ſe colligarentur.* Cum vero in multis conventibus vicinalibus viri probi idem cum illis de dogmatibus ſentientes tamen iſtud *divertij Chirographum* (nam id nomen chartæ

ipſi dederant) ſignare cunctarentur, miſſi ſunt à ſignatoribus primis qui ad ſignandum cæteros vrgerent, & qui pro afflictis Eccleſijs, (id eſt ſegregibus) ſtipem colligerent. Secutus deinde eſt inter ſe ſociatorum conventus clandeſtinus Hagæ, atque ibi decretum eſt, *cum illis tanquam cum fidis minimeque ſuſpectis fratribus colendum propius commercium qui Remonſtrantes & eis adhærentes alios pro falſis doctoribus haberent tantumque Synodum è nationibus exſpectarent, cuius nunc magna ſpes eſſet* (ita loquuntur) *vt ibi ſeceſſio à Remonſtrantibus ritè ex iudicio Eccleſiæ ad exitum perduceretur: promitterentque, vt ſi ea Synodus propediem non indiceretur ſe cum fratribus cæteris qui iam ſeceſſerant* (quod huius inſtrumenti ſcriptores iuſtis atque ſufficientibus de cauſis factum pronuntiant) *conſultaturos ſe modo ac via qua res perduci poſſit ad plenum atque vnanime divortium.* Apparet hinc quorſum communis nationum Synodus poſtulata fuerit, nimirum vt iam penitus conſtituta ruptura plus inde acciperet auctoritatis. Eodem tetendit conventus alius qui Scidami habitus eſt menſe Ianvario anni CIↃ IↃ CXVIII & alij cœtus eius generis. Dici ad hoc ſolet etiam à Remonſtrantibus cætus habitos & perſcripta quædam ac fa-

ctum id vt se subtraherent à consortio pacem secum colere cupiẽtium dictum non est, tantum abest vt probatum sit.

Qui vero hunc in modum discessionem fecerant, contenti non fuerunt ex vetere Christianorum exemplo pietatis cultu intra privata tecta, sed ausu privato publica templa occuparunt, partim dum publicum divortium introducunt in ea loca in quibus servata vnitas fuerat, novumque Presbyterium & cõmunionem peculiarem instituunt, neque vero id saltem permittunt vt docente pastore Contraremonstrante pastor sententiæ Remonstrantium intra septa sederet, quæ Veteribus aquis acciderunt, partim dum pastores novos non ritè atque ordine in cathedra locant, vt Husdę, partim dum per minas magistratui templum extorquent, vt Brilæ, vbi secessores rumorem sparserant invasuros se templum quicunque tandem futurus esset exitus, partim etiam dum reipsa invadũt templa, sicut plebs segrex Hagiensis cum primum Nosocomij sacellum obtinuisset sub pollicitatione presbyterium novum se nõ erecturos, ea fide violata mox templum claustrale nondum benè ad sacros vsus paratum irrupere, allatis eo suggestu & subsellijs, atque ibi concio habita est, ne con-

ſultis quidem aut proceribus Hollandiæ (quorum erat & ſolum & ſuperficies) aut magiſtratibus Hagienſibus, adeo ſine eorum conſenſu: quin & maiore cum contemptu procerum Henrico Roſæo (quem proceres munere fungendo interdixerãt) ibi vſi ſunt paſtore. Excuſant hæc nonnulli dicentes templa plebis eſſe, quod ita acceptum & eo modo ad rem perductum, non poteſt non magnis ſeditionibus ac tumultibus cauſam præbere. Nam in plebe, id eſt inter eos qui ſub vno imperio vivunt, multæ ſunt diverſi inſtituti familię, vt Romanenſes, Lutherani, Mennonitę atque alij. Si iam partes hæ ſingulæ plebis nomine ſibi publicas ædes vindicarent, quid inde aliud quam cruenta colliſio ſequeretur? Propterea penes quem publica templa eſſe debeant, ſummæ poteſtatis arbitrium eſt, ſicut & Romanæ leges inter iuris publici partes ſacra & ſacerdotia cæremoniaſque commemorant. Aliter quicquid fit ab omnibus reipublicæ moderandæ & legum peritis illegitimum cẽſebitur.

Iã vero vbi Contraremõſtrantes hoc aut illo modo in partem templorum venerant eo non contenti fuerunt, ſed quacunque poterant id egerunt, vt Remõſtrantes inde vi depellerent, vt apparuit in dicto

iam oppido Veteribus aquis, vbi missum pastorem qui Poppij vicibus fungeretur, privati à cathedra abstinuerunt dictitantes cum magistratibus nihil sibi esse negotij: ipse quoque Poppius qui magistratuum accitu venerat hominibus armatis impeditus est officium facere, quanquam comitatus veniebat quæsitore, consulibus oppidique iudicibus cumque cõsulum vnus diceret, quod res erat, Poppium à proceribus ad se missum per ludibrium illi respondere, à vestris scilicet proceribus.

Quid vero actum vbi Contraremonstrantes soli publica templa insidebant, vt Amstelodami post motum loco Simonem Goulartium? An ibi secuti sũt certissimam naturalis æquitatis regulam, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris, nihil minus. Nam tantum cum suspicio insedisset Remonstrantium cœtum haberi in domo Remi Episcopi, qui civis erat notissimæ probitatis fæx ipsa vulgi (quo impulsu scit Deus, sed & homines quidam non ignorant) furore incredibili clara luce domum involarunt ac diripuerunt, inaudito hactenus per Hollandiam exemplo, non impedientibus illis quorum ad officium id spectabat, sed contra adventum suum

differentibus donec, barbaricum ſatellitium impleſſet deſtinata. Neque vero de tanto ſcelere, quod ad ſummam oppidi Amſtelodami & patriæ infamiam ſpectabat, ius dictum eſt. Pauci de tanto numero capti ſunt, & dimiſſi.

Si qua res eſt aliena à Chriſtiani nominis profeſſione, ea vero eſt libellos vulgare qui exiſtimationem cuiuſquam vulneret: quod & ex Romanis legibus capital cenſetur merito ſane: cum eo modo quiſque odio publico obijci poſſit, neque habere vbi ſe defendat incognito accuſatore qui eo mentitur impudentius quod ad probanda crimina ſciat ſe cogi non poſſe. Quantoperè Contraremonſtrantium paſtores nonnulli & eiuſdem partis alij hoc modo rem ſuam promoverint ex ipſis ſcriptis apparet. Multis enim libris nobiles & oppidorum magiſtratus tum vniverſim, tum ſingulatim non pauci contumelioſè traducti ſunt. Oldébarneveldius conventus Hollandiæ adſeſſor, qui grave illud onus per annos iam quadraginta tam fortiter pertulerat, atque hanc tempeſtatem iam bis exhauſerat, prius ſub Liceſtrio (cum eadem omnia ipſi obijcerentur) deinde cum induciæ fierent, denuo in ætate vltima innumeris mendacijs (quæ

nemo in iudicio defendere audeat) atrocissima accipit famæ vulnera, imo Marchioni Anchoritano confertur, vt omnino appareret quid harum rerum incitatores de illo fieri vellent. O sanguinaria ingenia! Adversus gliscentem licentiã sæpè de remedijs in conventu actum est. Conceptum quoque edictum, in quo honori Principis, iudicum Hollandiæ, Ecclesiastici quoque ordinis non minus quam ipsorum procerum, nobiliũ, ac magistratuum consulebatur. Iussio in nihil aliud quam adversum libellos tales & sermones, vulgi turbamenta, concepta erat: etiam speciatim contra scripta quędam quibus Amstelodamenses iniuriam sibi factam conquerebantur. Tamen legati oppidi Amstelodami atque alij, ne id fieret, obstiterunt. Dicebantur esse leges veteres. Sed nonne vsitatum est antehac tanta grassante licẽtia renovare leges, & temporibus aptare? Tandem cum anno CIↃ IↃ CXVIII ab Amstelodamo æquiores legati ad conventum venissent, perrogatũ quidem est edictum, sed multis in oppidis sine vi irritum mansit, in quibusdam ne promulgatum quidem est, magno cum despectu procerum Hollandiæ, quorum illa tantis Dei beneficiis tamdiu educata auctoritas hoc

hoc modo fœdè proculcabatur. Etiam postquam capti eramus scribere cuique in nos permissum est. qui id non vetuerunt, imo per autoratos sibi scriptores rerum gestarum id ipsum prædicant, satis ostendunt nos eo tempore in legitimorum iudicum manu non fuisse, cum qui in verorum iudicum sunt manu, simul in eorum sint fide ac tutela adversus noxam omnem quæ extra ius inferri ipsis possit.

A verbis ad res venitur. Ab armorum initio duo hominum genera fuerunt in rempublicam res novas molientium: alij studio suorum dogmatum, vt pastores nonnulli (in quo ordine fuerunt & qui maiora insuper congiaria, & dignitatis augmentum inde sperarunt) alij vt ad honores perrumperent, ad quos alioquin obseptum sibi aditum videbant, vt externi, aut cęteroqui impares aliis quoad eas quę in mandandis muneribus spectari solent qualitates. Nam antiquissimæ Hollandiæ leges continent, ne quis extra Hollandiam natus honores capiat, quanquam postea proceribus placuit eo iure non vti nisi adversum nationes quæ par ius in Hollandos vsurparent. Alia oppida ius habent specialius ne quem admittant nisi genitum certos intra fines, vt intra Mosam

& Zypam. Quanquam verò externi ſatis habere debuerant quod placidam vitam in ſolo noſtro degerent,& contracta indigenarum affinitate exſpectare,vt liberi ſui in Hollandia nati iuxta alios honorum participes fierent , apud nos tamen non minus quam apud gentes alias experimento compertum eſt,eius generis hominum ingenia moræ impatientia magnas ſæpe turbis cauſas aut alimentum dediſſe, cum talia molientibus nunquam deſit quo præſentem reipublicæ ſtatum obtrectent. Similiter animatos videre ſemper fuit quoſdam indigenas quidem ſed ortu, divitiis , peritia rerum non inter primos quos leges noſtræ cæteris in honoribus anteponi volunt. Dudum eſt quod hic morbus aperire ſe cœpit. Incipiente primulum bello paſtores fuere qui proceribus nomen imponerent Caudicum. Cùm maximè ferreret dura illa & in omnis ævi memoriam tradenda Lugduni obſidio, veriti non ſunt paſtores de ſuggeſto apud populum magiſtratus ſuos (quorum prudentia atque conſtantia ſecundum Deum eo tempore non oppido tantùm ſed patriæ ſaluti fuit) incuſare quod in nummis qui per argenti penuriam charta cudebantur, ſcripſiſſent pati ſe iſta libertatis ergo , cum

vellent pastores dictum, tolerari ista Reformatæ religionis ergo, quasi non sub communi libertatis nomine etiam religionis libertas cõtineretur, aut quasi non alij quoque extra Reformatos odio inquisitionis in animos & Hispanici dominatus fortiter pro patria fecissent. Sed hæc licentia in magnum malum erumpere non poterat, quamdiu Hollandia ex Hollandia constabat. At postquam perditis Brabãtiæ, & Flandrię rebus, magna inde multitudo nostri moris ac reipublicæ non satis gnara nobis se infuderat, Princeps Vvilhelmus Arausionensis extremo vitæ proceres monuit ad eam rem intentos esse, & severe occurrere sermonibus turbidis. Eo Principe mortuo, cum Comes Licestrius qui nec leges nec ingenia nostri populi perdidiscerat) præfecturã accepisset, omnes quibus præsentia displicebant rei faciendæ tempus sibi advenisse existimarãt. Hinc factum, vt legitimi rectores traducerentur non modo vt irreligiosi homines (quia scilicet hominum commentis quibusdam arctè nimis alligari se non patiebantur) verum etiam vt fidei incertæ, imo in Hispanum propendentes. His consequenter peregrini in terra Traiectina ad honores producti, extrusis qui ex legibus

eos honores possederant, quod exemplum quominus ad Hollandiam penetraret, magistratuum Lugduni, Amstelodami, Enchusæ atque aliorum sapiens virtus prohibuit. Hæc affectio cum ab anno CIↃ IↃ LXXXVIII dormijsset, resuscitata est his nostris calamitosis temporibus. In curribus, navigiis, per vicos & compita palam sermones habiti de mutanda reipublicæ forma eiusque rectoribus. Nec facta discrepabant. Apparuit hoc in oppido Veteribus aquis, vbi posteaquam rectores oppidi in ipsa basilica per vim oppugnati coactique fuerant id facere quod aggressoribus placebat, inde armorum metu oppidi ordo adactus est legere consules, & oppidi iudices ex arbitrio hominum regi nescientium, qui ijdem privato usu custodias per oppidum disposuerunt, ac collegium instituerunt quasi alterum oppidi consilium, qualis cœtus & Lugduni fuit institutus ad regenda communia partis tam calidæ negotia. Sic & Husdæ concursu facto electio magistratuum, quæ facta erat ab oppidi præfecto vt arcis custode & à quæsitore (secundum morem per annos quadraginta servatum) rescissa est & quæsitori nova extorta electio ad arbitriũ seditiosæ turbæ. Delphis Batavorum

homo

homo privatus, ac ne habitator quidem eius oppidi, invitis consulibus ac rectoribus corpus armatorum municipum coegit. Nautæ quoque edocti sunt in aplustribus ponere Principis Mauritij insignia cum hoc dicto: *Potius cum Arausionensi sub dio agere, quam Arminianos diutius perpeti.* Etiam in vulgus edita est notitia oppidorum & castellorum quæ Arminianis (id est Remonstrantibus) essent contraria.

Quod motu plebis facere impetus fuerat id postea persuasum est Principi per ipsum fieri debere ab his qui dicebant rectores legitimos infestos esse ipsius dignitati: cum tamen partim eidem essent qui Principi præfecturæ ius detulerant, quique ipsius labores consilio & sollicita ærarij cura sublevaverant: tum vero omnes procul abessent ab invidenda ei potestate quæ collata ipsi fuerat: quinimo paratissimi essent vicem referre meritis eius, quantam respublica pateretur, præsertim grata recordatione quod maximum benefactis pretium est. Quantopere verò hæc res legibus adversaretur ipsum Principem non latuit, qui in multis oppidis cum è consilio vrbis alios amoveret, alios amotis sufficeret, consules quoque & oppidorum iudices legeret non suo tempore, neque è no-

minatis, teſtabatur facere ſe id *neceſsitatis imperio, ſine detrimento iuris ac legum, atque eo animo ne res in exemplum iret.* Ipſi novi hoc modo creati proceres idem ſe quoque intelligere oſtenderunt in decreto quo ratum id factum habebant, in rem ſuam ſcilicet, ſed metu ne in ſe recideret exẽplum, addebant ea mente ſe id facere, vt nollent per id deteriora eſſe iura legum ac libertatis. An tali teſtatione, quæ rei contraria eſt, auferatur iuris detrimentum, iudicent ſapientes. certè cum legibus, imo omnium legum fundamento id pugnare notiſſimũ eſt. Nam in ordinem oppidi qui allegũtur, eorum perpetuum eſſe munus, aut certè dum municipes manẽt, ab omni ævo vſurpatum eſt: vt & illud, in locum decedentium aut eligi, vt in plurimis oppidis, aut nominari numero maiore qui ſuccedant. Cum primum hæ nationes ſub Burgundicum imperium venêre, ſolliciti fuere proceres, vt ius hoc novis legibus confirmarẽt. Notitia conſtitutionum oppidi Lugduni ſic habet: *Vniverſitatem oppidi Lugdunenſis, ita vt antiquitus refert conſilium & conſeſſus quadragintavirûm, quorum munus durat quã-diu vivunt nec domicilium mutant. Deinde quadragintaviri cum quis de ipſorum numero vita exceſsit, domicilium mutavit, aut cætero*

qui oppidum dereliquit in basilica congregati maiore parte suffragiorum mortui aut digressi in locum alium legunto de insignioribus quem intra animum suum ei muneri aptum atque idoneum iudicabunt. Lex quam Maria Burgundica oppido Amstelodamo dedit anno CIↃ CCCC LXXVI sic ait: *quod si accidat quemquam ex trigintasexviris mori, aut municipatu exui cæteri eiusdem consessus superstites; ita ut officij ac iurisjurandi religio suadebit, alios sufficient viros insignes ac probos*; quæ verba repetuntur in lege quam Carolus Imperator ipsis dedit anno CIↃ IↃ XXV. Sic & in Schonhoviæ archivis lex est quam rex Philippus anno CIↃ IↃ L confirmavit ita habens: *Si quando ex vigintiseptemviris quisquam vita abeat, aut ius municipatus amittat; qui de eo numero supersunt alij, aut pars eorum maior, unum aut tot quot deficient novos eligent bonos, idoneos, insignes.* Cæteris oppidis pares sunt leges. Iam vero consulum & iudicum oppidanorum munus præfinitum ad tempus durare, certo quoque tempore faciendam surrogationem, tum vero ius eligendi, aut nominandi penes oppidi ordinem esse aut penes eos quos leges eius rei compotes faciunt, aliter vero electionem ne à Principibus quidem fieri legitime posse norunt Hollandi omnes. Documenta passim in

basilicis asservantur, quorum quædam exempli gratia recitabimus. Lex quam Philippus Burgundus oppido Lugduno dedit anno CIƆ CCCC XXXIV de consulum electione sic loquitur: *Quotannis pervigilio Martini quæsitor, iudices & ordo oppidi Lugduni, qui tum erunt, eligunto quatuor consules vt leges antiquæ ipsis concessæ imperant. Et cum eius negotij ergo in basilicam convenient quæsitor, iudices, & oppidi ordo, qui tum erit quæsitor, compellato ac moneto ipsos iudices, oppidiq; decuriones, vt memores iurisiurandi quod nobis atque oppido præstiterunt integra animi religione eligant consules quatuor viros probos bonosque nobis & oppidanæ rei vtiles. Et cui maiore suffragiorum parte obtigerit consulem creari, huic quæsitor oppidi præito verba sacramenti, servaturũ se nostra atque oppidi iura & bona oppidi dispensaturũ ita vt vsus exiget.* Constitutionum notitia de iudicibus legendis sic ait: *Quadragintaviri quotannis* XXIII *Iulij, id est pridie pervigilium Iacobi, maiore suffragiorum numero in basilica eligunto viros sedecim, ex quibus iuxta oppidi leges & morem hucusque observatum octo iudices creantor.* In lege anni CIƆ CCCC LXXIV quam Amstelodamẽsibus datam iam diximus, ita Princeps Maria loquitur: *Ab hoc die in perpetuum trigintasexviri, quos iam maioris minorisque*

censûs municipes oppidi Amstelodami legerunt, ius habento eligendi concorditer, aut maiore suffragiorum parte, idque ex fide iurisiurandi quod eam in rem palam quæsitori oppidi, aut si is aberit maximo natu consuli præstabunt, quotannis quinto die ante diem lustricum sacri puerperij, viros XIV *ex opulentissimis, probissimis, nobilissimis & æquissimis municipibus oppidi Amstelodami, nemine per odium invidentiam aliamve similem ob causam excluso: quos deinde quotannis transmittendos habebũt nobis, nostrisve successoribus, aut Vicario & consessui iudicum Hollandiæ, vt ex eis nos nostrive successores aut vicarius cum dicto consessu eligant septem viros per eum annum ius dicturos, qui ipso die lustrico intra oppidum nostrum solemniter instituantur & iurent quomodo leges veteres, & mos exigũt.* Dicta lex quam Maximilianus & Maria oppido Roterodamo dederunt, sic loquitur: *Quadragintaviri in posterum biduo ante diem* Kalendas *Maij eligunto per fabas albas & nigras aut alio sortitionis genere quod optimũ iudicabunt, septem homines sui cõsessus:* (is numerus legibus posterioribus in quinarium mutatus est). *Septem verò illi quos sors dixerit statim surgunto, & digitis ad cælum erectis sancte iuranto verbis ijs quæ consulum maior, aut si is absit minor, aut si neuter adsit iudicum maximus, cõcipient, neque gratia, neque offensa, nequeu*

odio, neque invidētia, neque vlla re alia abstituros se, quin sine mora neque cibo, neque potu, neq; colloquio cuiusquam interposito, octodecim viros idque maiori suffragiorum parte eligant, sic tamen vt alius alium non eligant, sed alios extra numerum suum ex insignibus maxime probis ac placidis oppidi eius municipibus, quibus ætatis & cēsus satis sit, ex præscripto legum veterum, tam ex toto municipum corpore quam ex consessu XL virûm, nemine excluso, quos ipsi quinque pro religione sua ac iurisiurandi fide honestißimos & aptißimos iudicabunt vt per eum annum fungantur publico munere. Eorum vero octodecim nomina septem illi statim nobis, aut si nos abesse contingat Vicario nostro & consesßui iudicum Hollandiæ perscripta transmittant per eum quem de suo numero ad id negotium delegabunt: vnde nos aut Vicarius cum consesßu eligemus duos consules, iudices vero oppidi septem quos nos aut Vicarius cum consessu idoneos iudicabimus gubernando oppido Roterodamo in annum vnum nec vltra: quibus succedatur Kalendis Maij vt leges antiquæ iubent: hac tamen lege, vt consules eligi fas non sit nisi ex ipsis quadragintaviris: Nos vero aut Vicarius noster cum consessu iudicum Hollandiæ eorum qui electi erunt continuò aut certe intra Kalendas Maij nomina perscripta per eum qui ex oppido delegatus venerit, Roterodamum remittemus, vt Kalendis Maij ma-

gistratum ineant, & solemni iureiurando adigantur, vt vetera iura & leges exigunt: Quod si evenerit à nobis, aut Vicario cum consessu iudicum Hollandiæ post transmissa nomina octodecim virorum non eligi intra diem quartum consules duos & iudices oppidanos septem, ita vti dictum est: tum duo primo loco nominati consules & septem primo loco nominati in eum annum oppidi iudices sunto: atque ij à quæsitore maiore aut si is absit à quæsitore minore, aut vterque si absit à maximo exconsule iureiurando adigentur ex more & legibus oppidi antiquis. Lex autem Schonhoviæ supra allegata hac de re sic præcipit: *Qui vigintiseptemviri, postea quotannis quarto Novembris die concordibus suffragijs aut eorum parte maiore eligent quatuor viros probos insignes & idoneos, vt ex eis constituantur consules duo: & quatuordecim viros bonos & æquos, vt ex eis constituantur septem iudices oppidani: ac quatuor & quatuordecim sic electorũ nomina nobis mittent, aut successoribus nostris Comitibus Hollandiæ maribus feminisve, si nos intra Hollandiam esse contingat: alioqui mittent eos Vicario & consessui iuditum Hollandiæ, Ex quibus tum quatuor, tum quatuordecim aut nos aut Vicarius cum consessu tenebimur constituere ex illis Consules duos, ex his iudices oppidanos septem atque eorum nomina perscripta mittere ad eum qui tum futurus est*

oppidi Schenbovia quæsitor octavo die mensis Nouembris vt pervigilio Martini in possessionem honoris inducantur, nostraque vice oppidum, & oppidi res regant, & cuilibet ius æquum dicant secundum leges & mores oppidi. Similes leges sunt penes alia Hollandiæ & Vvestfrisiæ oppida: quas quia non omnes habemus ad manum, sufficiet earum in locum inserere hic ipsa procerum verba in edicto quod ipsorum nomine ac mandatu Franciscus Frãco tunc magistratuum Goudæ adsessor, iudex postea factus in consessu superiore, composuit, quodque anno CIƆ IƆ LXXXVII editum est ab ipsis proceribus, vt populus fundamenta reipublicæ (quæ iam tum quassari cœpta feliciter id temporis conservata sunt) quæ essent, intelligeret. *Oppida* (inquiunt ibi proceres) *ferme eundem in modum gubernantur ab ordine qui cõpositus est ex ipso flore municipum: Hi alibi numero sunt* XXXVI, *alibi* XXXII, XXVIII *aut* XX: *atque ei cœtus parem cum oppidis antiquitatem obtinent, aut certe talem quæ omnem memoriam longe excedat. Semel electi honorem retinent quamdiu vitam ac municipatum. In eorum qui mortem oppetunt, aut municipatum deserunt, locum sufficiuntur alij ex municipum corpore arbitratu ordinis ipsius.* Deinde: *Ab his cœtibus eliguntur quotannis ordinarij ma-*

gistratus, quatuor scilicet tres aut duo consules, & septem pluresve iudices oppidani, quibus bonos annalis. Sed nonnullis in oppidis plene hæc electio peragitur; alibi maioris numeri nominatione, ex quibus vicarius eligit quos visum est ad iustum usque numerum. Quibus sanum est iudicium, facile intelligent in perpetuitate honoris eorum qui cœtum ordinis participant, consistere regiminis firmitatem, quia permanet corpus imbutum rerum succedentium notitia, ex quo corpore omnia decreta omnesque potestates super communibus patriæ aut propriis oppidi negotiis emanant: Tum verò in eo quod Consules nominandi aut eligendi sunt ab ipso ordine aut illis quos leges indicāt, situm esse præsidium libertatis, quo perrupto tota respublica nihil sit futura nisi theatrum in quo gratia aulæ, quæ sæpe est apud peregrinos, cuique quam volet personam sit impositura. Huic rei provisum rectè est in formula iurisiurandi quod præstat Hollandiæ præfectus, inter cætera id continens, *ipsum nobilitati maiori minorique & rectoribus oppidorum Hollandiæ ac Vuestfrisiæ, ut qui nationis ordines referant, fidum & obsequentem fore.* Sed & mandata ad eandem præfecturam pertinentia imperant: *Vt præfectus aut per se, aut cum principe*

confessus & ceteris iudicibus Hollandiæ Zelandiæ & Frisiæ quotannis renovet consules, iudices, magistratus aliosque honoratos ita vt oportet atque antiquitus secundum leges & mores communes, ac proprios oppidi cuiusque factitatum est: eosque honores conferat in bonos fidosque cives patriæ amantes, & ad eam rem maxime idoneos. Tenentur verò mēbra Hollandię ex primitivo federe, alia aliis pro virili opem, auxilium ferre, consilio ac reipsa, pariterque tueri iura ac libertatem publicam. Ex edicto eiurati principatus & vsu perpetuo nullum ius est Federatis proceribus in civilę regimen cuiusque nationis; imo verò tenentur ipsi ex Traiectino federe tum nationibus, tum oppidis in suis legibus constitutionibus suaque libertate non modo nihil damni aut noxæ dare, sed eis quantum possunt maximè, etiam vitæ & rerum (si opus sit) periculo, opitulari ad tutelam iuris quod ipsis competit. Vnde ergo potestas proficisci potuit tam directè agendi adversum leges? Periculosissimis belli temporibus proceres Vvilhelmo Principi concesserant, *Si necessitas aut publica securitas poscerent demoveri, aut mutari extra ordinē magistratus, aut honoratos oppidorum, id ei facere ius vt esset rebus bene expensis, ac de consensu maioris par-*

tis eorum qui ordinem constituerent, & oppidi vniversitatem referrent. Ecce erat ibi potestas illa non solùm necessitati summæ sed & consensui maioris partis consilij publici adstricta; neque tamen Princeps (quanquã valde suspectis temporibus) vnquam vti extraordinario hoc iure voluit. At cum anno CIↃ IↃ LXXXIV cum eodem Principe ageretur de deferendo ipsi Comitatu Hollandiæ, in pactis tum conceptis ea potestas repetita non est: sed obligatus Princeps servare & curare, vt servarentur leges, atq; libertas tum nationis tum oppidorũ. Nationem Traiectinam quod attinet mandata eius præfecturæ vltima expresse hoc cõtinent: *Magistratus vrbis atque oppidorũ. Princeps Mauritius, si in vrbe erit, constituet ex consilio atque consensu procerum vniversorum: aut eorum qui ad vrbem erunt, quibusve ipsi id negotij dabunt, idque ex veteribus magistratibus & alijs quadraginta quas ipsi magistratus supra sui numerum nominabunt ac Principi tradent perscriptos: quod si absit Princeps aut aliqua de causa ei non vacet intra vrbem electioni magistratuum intendere, eidem praeterea, aut qui ab ipsis eam ad rem specialiter delegati erũt, ex duplo nominatorum numero eligent viros quadraginta qui consules, iudices, quæstores & decuriones sint in annum ineuntem.*

Quæ vero tandem causa tantæ nunc immutationis adferri potest? Num crimen aliquod cõmiserant veteres rectores? Cur igitur iudicium in ipsos peractum non est? id; vero tantum abest, vt decreto quo confirmatur hæc destitutio dictum sit *demotis magistratibus honorem atque existimationem illibata servari*. Necessitas obtenditur. At quid erat quæso quod metui posset ab eis qui patriæ atque oppidis tanto tempore fidem suam probaverant, partim ipsi obsidiones oppidorum Harlemi, Lugduni, Alcmariæ toleraverant? De novo milite calebant querelę quo de agemus postea. at is certe, hæc cum fierent, dimissus iam erat. Tum vero Amstelodami ea querela locum habere non poterat, vbi illi ipsi militem oppidanum auxerãt qui collegas suos honoribus pepulerunt, in quibus pulsis nonnulli erant tantæ probitatis ac fidei quantam vnquam tulit Hollandia. Quæ ergo illa necessitas? An illud dicent veteres magistratus non satis promptos futuros fuisse, vt Dordrechtanę Synodi decretis & consequentibus edictis vim suam commodarent? Sed ad hanc necessitatem nulla necessitas duxerat, cum vt mutuo ferrent se pastores, potuerit fieri, vtile insuper & æquum fuerit. Hoc quoque multis mirum

& exempli gravis visum est, quod post generalem illam mutationem aliæ quoque nonnullis in locis extra ordinem factæ sunt, quodque nuper adeo lecti sunt magistratus extra eos qui ad eam rem erant nominati, cum legum manifestissimo contemptu.

Conqueritur nobilitas quod in Hollandia, vbi ab initio belli ad vltima vsque tempora nobiles ad conventum venire non solebant nisi à cœtu nobilium vocati, nunc post res novatas nonnulli aperte defendere cœperunt, *natalium iure sibi in conventum veniendi libertatem esse, neque se vllo colore inde posse arceri*: cùm contra in Geldria & Trajectina natione, vbi nobiles venire ad conventum solebant proprio suo ac gentilitio jure, multi primariarum domuum inde amoti sint, substitutique alij, cum tamen mandata præfecturæ Trajectinæ diserte vetent, *alios nobiles ad conventum vocari quam qui intra annum proximum* (is erat annus CIC IↃ XC) *vocati fuerant, sine speciali adsensu procerum ac nominatim nobilium qui tum vocari solebant*. Sed & illud incusant multi quod in Hollandiæ conventum introducti sunt extra Hollandiæ fines geniti, cum olim Mariæ Burgundiæ temporibus proceres Hollandiæ Co-

mitem Nassavium, qui Leccæ & Polanæ toparcha erat, in conventum admittere recusaverint, quod ipsi locus natalium obstaret. Neque minus illud multos offendit, quod tot quæsitores, tot scribæ, tot alij quorum fides ac probitas longo tempore explorata est, non judicio, non vlla probabili ex causa, sed sola imperii potestate tum in Hollandia tum alibi loco moti sunt, atque inter eos nonnulli quibus munus mandatum erat à toparchis, quos toparchas nemo antehac prohibuit vti quorum vellent opera, nisi per iudicii modum aliqui aut munere dejicerentur aut interdicerentur muneris functione.

Sane hac nova neque audita hactenus agendi ratione pasci potuit multorum aviditas honoribus inhiantium: simulque talium inventoribus propositum stipare se clientelis, quomodo Romanorum aliqui securitatem suam quæsivere militibus in aliena prædia deductis. Verum hæc eadem domi forisque sinistris rumoribus differri, ac proinde non famæ tantum, sed & saluti ac tranquillitati reipublicæ periculosa esse, non est quod multis demonstremus. Sed & alia quæ super hac re prudentibus in mentem venire possunt consulto

nunc reticebuntur. Tantum omittere non possum quin adferam ipsa procerum Federatorum verba in epistola qua in Angliam missa quarto die Februarii anno CIↃ IↃ LXXXVII de iis quæ tum in republica gerebantur querelas exponunt. *Multi*, inquiunt, *mimi pietatis, tum indigenæ, tum exteri contra leges & æquum provecti ad honores dignitatem ac gratiam per omnes nationes multa legibus & libertati contraria moliti sunt adversum cives, spretis & in suspicionem adductis nationum atque oppidorum rectoribus. Quin & hoc perfecerunt, ut potestas atque auctoritas illis decederet, quibus ex jure debebatur, intrusis de plebe aliis qui neutiquam muneribus sustinendis essent idonei: qui ausi sunt & reos facere defensores juris, libertatis, ac legum, atque eos quorum pro patria salute ac pace indefessum erat studium.*

CAPVT X.

De oppidorum custodiis.

ET sunt adhuc qui clamitant, quorsum oppidorum custodiæ? id ne vero interrogari? Omni tempore oppidis sui fuere conducti custodes, modo majore,

modo minore numero, quos hoc tempore auxerũt, ex peculiari decreto procerum Hollandiæ facto frequente conuentu, nimirum quia & necessitas auxerat: primum vt templa publica defenderentur contra vim priuatam, ne vbique fieret quod Hagæ factum fuerat, & quantum conjecturis erat assequi alibi transire, non poterat sine tumultu graui, & cædis periculo: deinde vt tuti essent oppidani adversus expilationem talem ex odio religionis qualis Amstelodami fuerat conspecta: præterea vt legum servaretur sanctitas adversus magistratuum vitio creationem, qualis Veteribus aquis contigerat; Nam hæc exempla simulque sermonum & libellorum vulgi animos turbantium summa impunitas justo metui causam dederat.

Obijcitur occurri his malis potuisse per militem ordinarium. Sane & militis ordinarij fuisse officium in rebus eiusmodi parere decretis procerum in quaque natione, ac magistratus tutari verum est, & infra argumẽtis certis probabitur. Sed primum multis in oppidis, vt Harlemi, Lugduni, Hornæ nullus erat ordinarius miles. Tum vero Princeps, cuius quanta sit apud milites reuerentia nemo nescit, concitatus in Hollãdiæ Proceres ab hominibus privata

sua

ta sua commoda spectantibus, aperte iam dicere cœperat, nolle se agere quicquam adversus eos qui Reformatæ essent religionis, quo nomine tum publice tum privatim solos appellabat Contraremõstrantes exclusis Remonstrantibus: quod & re ipsa confirmabat, cum se ipse subduceret Ecclesiasticis cœtibus quos tanto iam tempore post exortas controversias frequentaverat, seque adiungeret gregi templi claustralis. Quo vero vsque id procederet, quod negabat Princeps acturum se quicquam contra eos qui religionis essent Reformatæ, apparuit ex re nata Veteribus aquis. Nam quantumcunque laboratum est, vt post multa ibi licenter acta vna adhuc militum centuria in oppidum induceretur (quando quæ iam in oppido erat sufficere ad vim arcendam non videretur quoniam ea inspectante tanta insolentia & quidem diu regnaverat) Princeps tamen & alij nonnulli eo perduci nequiverunt. Sed & alij centuriones alijs in locis agitantes præsidium dixerunt aut voce aut scripto mandata se accepisse à Principe (inconscijs sane curatoribus reipublicæ Hollandiæ quibus iuxta Principem inspectio in militem data est) ne magistratibus parerent in negotijs ex religione or-

tum ducentibus. Federati vero proceres, qui ex federe tenebantur procerum Hollandiæ, & magiſtratuum oppidanorum imperium tueri, hæc cum geri conſpicerent, ſermones ſeditioſos audirent, libellos eius argumenti legerent ipſi, tantum abeſt vt vltro ſocijs opem amicam obtulerint, menſe Septembri anni CIↃ IↃ CXVII cum iam Veteribuſaquis multiſque alijs in locis plurima per vim ac ſeditionem acta eſſent, rogati ſerio & ab Hollandiæ Vveſtfriſiæque, & à Traiectinæ legatis, vt animum ſuum expromerent de tuenda poteſtate procerum per eas nationes, nobiliumque & oppidanorum magiſtratuum contra motus vulgi, vt id facerent permoveri non potuerunt impedientibus legatis quibuſdam nationum, qui extra ordinem miſſi aduenerant. Menſe Novembri iterum non Hollandiæ tãtum, & Traiectinæ, ſed & Tranſiſalanæ nomine inſtitum eſt, ſaltem vt edicta relegerentur ac renovarentur coercendis adverſus rempublicam rectoreſque ſermonibus: ſed conatu irrito: quæ res oſtendunt manifeſte cauſas fuiſſe cur illæ quas diximus cuſtodiæ conſcriberentur. Comprobavit eaſdem ſuo teſtimonio exitus. nam ſimulatque oppida Hollandiæ (non ſine pro-

misso post id factum cuncta in tranquillo fore) custodias illas dimiserant, secuta est contra leges magistratuum mutatio. Sic & in apologo lupi ovibus dicebant canes discordiæ causam esse, quibus ablegatis pacem fore.

Ad ius vt veniam, cum natio vnaquæque, vt ostensum suprà est, antiquitus ius summum habuerit imperij, in quo & armorum ius comprehenditur, neque verò per fedus id ius ademtum ipsis fit; sequitur adhuc singulis id ius manere. Prohibet quidem Fedus bellum suscipi nisi de communi consilio: sed longe est aliud bellum suscipere, aliud sese adversum vulgi motus tueri. Quanquam enim tenentur socij socijs ad eam rem opem ferre, nemo tamen ea re impeditur sibi suæque securitati prospicere, quod & alijs in locis eos qui communi federe devinciuntur, facere videmus quoties ita res postulat. Cum verò tum causæ, tum ius ipsum huius negotij perspicue admodum declarata sint in decreto quod mense Septembri anni CIↃIↃC. CXVII proceres Trajectini fecere, cum à Federatis essent moniti, vt custodias partibus cum Hollandia causis conscriptas dissolverent & ad Federatos transmisere; pretium erit operæ id ipsum huic loco inserere.

Doctores in c. quæ sint regalia: de Feudis.

Traiectinæ nationis proceres, visis & expensis cum cura quæ in cōventu suo die Veneris proxime acto à nobilibus claris atque eruditis viris Arnoldo Rantviceno Bemmelio, Cornelio Nicolaida Drilano Consulari Rotterodamensi, Marco Liclema Niholdio Iurisconsulto Quæsitore partis Orientalis Stellincuervi, Georgio Apiario Toparcha, Albransuartia, illis senatoribus in senatu federis, hoc vero ærarij communis curatore, mandatu procerum Federatorum, Principis Mauritij, & senatus dicta fuere, ac die Saturni sequente perscripta ac tradita: primum testantur gratissima sibi esse magnoque in pretio haberi quæ nomine conventus Federatorum, Principis ac Senatus sibi offeruntur. Grates quoque se agere maximas pro officijs quæ eidem Federati proceres Princeps ac Senatus anno CIↃIↃ cx fecerunt ad restituendam rempublicam Trajectinam, cum spe ac fiducia si qua similis ingruit necessitas (quam Deus à natione atque urbe clementer avertat) eosdem ijsdem officijs non abstituros. Sed & se vicissim paratos esse quoties res tulerit socijs per vim periclitantibus præsto esse, & contra invasores commodare quicquid suæ esset opis. Sed cum res eiusmodi multis soleant difficultatibus implicari, ac tempore opus sit ad auxilia decernenda, & paranda quæ in eam rem sunt usui: neque vero fieri non possit, ut incommoda interveniant quæ effectum impediant:

sicuti in hac terra visum est, quo tempore turbæ ac factiones à Comite Licestrio alebantur, interventu proditionis qua oppidum Daventria, & castellum ad Zutphaniam hosti tradita sunt, restitutionem reipublicæ per biennium retardatam, quo demum exacto oppreßi atque ejecti proceres Trajectini post multas miserias damna & clades tum publicas tum privatas quas alij & ipsi perfenserant, Deo aspirante & juvantibus socijs atque amicis rem effectam dedere: Rursum anno CIↃ IↃ CX, *quanquam multum operæ insumtum est, tamen in quartum mensem res exijt antequam destituerentur vitio creati magistratus, & restituerentur quibus leges eum honorem adiudicabant: Imo nato interea bello Brandenburgico res in periculum & incertum adducta fuerat, an effici posset: Tum vero pravæ molitiones sæpe per insidias repentinas procedunt, ut apparuit in scelerato consilio cædis destinatæ in pervigilium Nicolai mense Decembri dicto anno* CIↃ IↃ CX: *Adde iam quod motus tales non ita sanantur, quin post se relinquant studia partium quæ in hac natione ne nunc quidem intermortua sunt: Has ob causas proceribus Trajectinis visum in tempore occurrere, ac prospicere saluti ac tranquillitati publicæ suæ aduersus vim atque licentiam eiusmodi prauorum hominum, qui nec quiescere ipsi possunt, nec alios pati. Quod genus turbarum summo suo cum dolore pridem vi-*

Traiectinæ nationis proceres, visis & expensis cum cura quæ in cõventu suo die Veneris proxime acto à nobilibus claris atque eruditis viris Arnoldo Rantviceno Bemmelio, Cornelio Nicolaida Drilano Consulari Rotterodamensi, Marco Liclema Niholdio Iurisconsulto Quæsitore partis Orientalis Stellincuervi, Georgio Apiario Toparcha, Albransuartia, illis senatoribus in senatu federis, hoc vero ærarij communis curatore, mandatu procerum Federatorum, Principis Mauritij, & senatus dicta fuere, ac die Saturni sequente perscripta ac tradita: primum testantur gratissima sibi esse magnoque in pretio haberi quæ nomine conventus Federatorum, Principis ac Senatus sibi offeruntur. Grates quoque se agere maximas pro officijs quæ eidem Federati proceres Princeps ac Senatus anno CIↃIↃCX fecerunt ad restituendam rempublicam Trajectinam, cum spe ac fiducia si qua similis ingruit necessitas (quam Deus à natione atque urbe clementer avertat) eosdem ijsdem officijs non abstituros. Sed & se vicissim paratos esse quoties res tulerit socijs per vim periclitantibus præsto esse, & contra invasores commodare quicquid suæ esset opis. Sed cum res eiusmodi multis soleant difficultatibus implicari, ac tempore opus sit ad auxilia decernenda, & paranda quæ in eam rem sunt usui: neque vero fieri non possit, ut incommoda interveniant quæ effectum impediant:

ſicuti in hac terra viſum eſt, quo tempore turbæ ac factiones à Comite Liceſtrio alebantur, interventu proditionis qua oppidum Daventriæ, & caſtellum ad Zutphaniam hoſti tradita ſunt, reſtitutionem reipublicæ per biennium retardatam, quo demum exacto oppreſſi atque ejecti proceres Trajectini poſt multas miſerias damna & clades tum publicas tum privatas quas alij & ipſi perſenſerant, Deo aſpirante & juvantibus ſocijs atque amicis rem effectam dedere: Rurſum anno CIƆ IƆ CX, quanquam multum operæ inſumtum eſt, tamen in quartum menſem res exijt antequam deſtituerentur vitio creati magiſtratus, & reſtituerentur quibus leges eum honorem adiudicabant: Imo nato interea bello Brandenburgico res in periculum & incertum adducta fuerat, an effici poſſet: Tum vero pravæ molitiones ſæpe per inſidias repentinas procedunt, vt apparuit in ſcelerato conſilio cædis deſtinatæ in pervigilium Nicolai menſe Decembri dicto anno CIƆ IƆ CX: Adde iam quod motus tales non ita ſanantur, quin poſt ſe relinquant ſtudia partium quæ in hac natione ne nunc quidem intermortua ſunt: Has ob cauſas proceribus Trajectinis viſum in tempore occurrere, ac proſpicere ſaluti ac tranquillitati publicæ ſuæ aduerſus vim atque licentiam eiuſmodi prauorum hominum, qui nec quieſcere ipſi poſſunt, nec alios pati. Quod genus turbarum ſummo ſuo cum dolore pridem vi-

derunt, ac nunc etiam vident ali atque augeri in oppidis & locis sociorum atque amicorum suorum, at verò per pœnas iustas aut alio modo medicinam ei malo adferri id vero non vident. Quæ sola ratio præter alias in epistola scripta quinto huius mensis die comprehensus satis fuit, cur maluerint ipsi uti iure imperij quod intra suos fines sibi competit, ac legitimis modis incendium ac ruinam talem prævenire, quam resuscitata atque adulta peste socios (qui quod dolendum est singuli satis domi habent quod agant curentque) denuo ad opem ac remedia sollicitare, & ad labores sumtusque huius nationis ergo sustinendos impellere. Ius quippe illud imperij post abdicatum Regis Hispaniæ principatum semper à se servatum usurpatumque. Cumque pactiones omnes leges atque mandata ab ipsis quoque Federatis proceribus ad eam normam composita sint, neque vero ulla nationum, quantum ipsi credunt, ea de re consulta de iure illo imperij quicquam sit decessura, certum habent proceres Trajectini nemini fas esse quicquam adversum id ius attentare: ac nominatim adversus hanc conscriptionem custodiæ ad rempublicam & eius tranquillitatem tuendam, quod unum illa respicit citra noxam aut fraudem cuiusquam. Id vero facere proceribus nationis cuiusque quoties id ex usu indicat liberum est semperque fuit. Fecerunt id antehac nationum pro-

ceres & nunc quoque faciunt suo arbitratu: neque Federati proceres nationum proceribus ea in re vnquam impedimento fuêre. quin ex capite primo federis (cui fundamento ipsorum conventus innititur) tenentur ipsi nationum singularum proceribus oppidis atque membris adesse ope consilio, vitam quoque & fortunas impendere, vt mores ac iura ipsorum pertinentia ad vim summam imperij, cuius pars præcipua est securitatis publicæ tutela, defendant atque protegant. Proinde impedimentum adversus hanc rem, pugnaturum omnino esset cum illa iurata pactione. Quod vt faciant legati nationum ad conventum federis nullam accipere potuerunt legitimam potestatem, cum relatione ad nationes singulas facta aut perscriptis consultandi capitibus ea de re deliberatum nunquam sit. Et si ea de re deliberare placeat, quod tamen omnino inconsultum & vtilitati publicæ adversum ab harum rerum gnaris iudicabitur, in conventibus nationum singularum, ad quarum consultationem res tanti momenti pertinent, perspicue demonstraretur à socijs citra controuersiam spectare hoc ad evertendam nationis cuiusque potestatem, libertatem, & pacem internam, ac proinde ad commune exitium. Princeps Mauritius, vt qui præfectus est Trajectinæ, tali impedimento quale diximus assentiri nec velle putandus est, nec iure posse, quandoquidem fide data voce ac

manu promisit ex præscripto mandatorum quæ ipsi data sunt, legibus ac decretis, tam super religione quam super rebus alijs, quæ iam facta essent, aut posthac fierent à Trajectinæ proceribus, se vim daturum & vt detur effecturum: iussibus quoque & imperatis eorum pariturum, facturumque vt pareatur. Neque magis Senatus consentienter potestatis suæ mandatis assentiri tali negotio posset, cum eorum mandatorum peculiari capite caueatur: neque proceres Federatos, neque singularum nationum proceres institutione eius Senatus abdicasse imperium, sed sibi excepisse in rebus omnibus quæ mandatorum ambitu diserte non includerentur: imo & saluum sibi esse voluisse ius, quoties suæ nationis oppidorum membrorumque res id exigerent, eadem illa exequi quæ senatui mandabantur. Iam vero illud manifestißimum est, res vrbis, oppidorum, terræq; Trajectinæ nulli quam ipsorum proceribus esse notiora, neque ab alijs certius posse dijudicari: satis quoque sollicitos esse ipsos vt se eximant oneribus non plane necessarijs. Sed quia modo sermonibus ac libellis multa in ipsorum regimen spargi audiebantur, modo ius ipsorum ac potestas alijs transcribebantur, tum vero nec deerant qui dicerent ac scriberent vtcumque ipsi suæ securitati consultum putarent breui longe alium futurum rebus habitum, præter alias majoris etiam momenti rationes, hæc omnia in cau-

sa fuerunt cur custodiæ decernerentur, & rite conscriberentur. Neque vero existimant ipsi causas ullas esse iustas, cur ordinarius miles in urbe præsidium agitans ægre id ferat, ut qui ipse ex sacramenti lege teneatur, quamdiu in urbe aut oppidis aut agro Trajectino agit, proceribus Trajectinis, & eorum imperatis obsequi. Mirum vero quod nunc adversus Trajectinos magis in crimen vocetur sacramēti diversitas, quam adversum alios apud quos ipse ordinarius miles qui in communes Federatorum rationes venit, mandatis peculiaribus ac sacramento peculiari adstringitur. Neque vero hoc modo perturbabuntur rationes onerum bellicorum, cum mens sit procerum Trajectinorum, supra has custodias, ad alendum militem communem quæ promissa sunt tributa nō minus quam cæteræ nationes inferre. Quare confidunt Traiectini proceres, neque primores Federatos, neque Principem Mauritium, neque Senatum quicquam agere velle quod Traiectinorum iuri, imperio ac libertati detrimentum adferat: sed potius paratos eosdem Traiectinis opem ferre quam Federis pactio exigat. Rursum certo sese illud affirmare proceribus Federatis, Principi ac Senatui, à proceribus Trajectinis nihil ipsis exspectādum, nisi quod ab optimis socijs optari ac desiderari posset: prout ab initio ostensum ab ipsis sit, & in qua fide decretum sit ipsis perpetuo persistere, procul à proposi-

to quicquam agendi quo ius alterius violetur aut deterius fiat. Rogari vero legatos ut hæc omnia proceribus Federatis Principi ac senatui benigne renuntient, & cum amica salute proceres Trajectinos ipsorum amicitiæ commendent. Actum Traiecti xvij Septẽbris anni CIↃ IↃ CXVII. *Subscriptum: iussu procerum Æg. Ledenbergius.*

Caput illud è mandatis Senatui præscriptis cuius in hoc decreto mẽtio est, sic habet: *Præterea ad servandum ius Belgicogermanicarum nationum universarum ac singularum declarant Federati procères se hac Senatus institutione nolle abdicatum ius quo poßint aut ipsi universi aut seorsim nationis cuiusque primores quantum ad se attinet, ubi neceßitas aut usus exegerit, imperare bono publico ijs de rebus quæ Senatus potestati permittuntur, & imperata ad effectum perducere, regendo negotia bellica qua terra, qua mari quæque inde pendent, censum agendo, disciplinam militarem conservando, puniendo delicta, alijsque modis. Declarant insuper res omnes ad civile regimen aut iudicia nationum oppidorumque pertinentes neque diserte Senatui attributas manere debere penes Federatos proceres, primores cuiusque nationis, magistratus oppidorum, & alios rectores legitimos intra suæ iurisdictionis fines.* Notandum vero est hæc mandata consulto ita concepta esse vitando certamini quod Licestricæ

præfecturæ temporibus inter Senatum nationesque inciderat. Si ergo nationes singulæ aliquam etiam rerum belli curam sibi receperunt, quis color efficiet, vt credamus abdicatum ab ijs ius se tuendi adversum seditiones vimque aliam? Ipsi Federati proceres, Princeps & Senatus illo ipso anno CIↃ IↃ CXVII idem quod nos censuerunt. Nam in responso Federatorum ad illud quod recitavimus decretum Traiectinum, quod quidem responsum à Principe & Senatu præformatum erat, nationibus singulis de eo iure nulla movetur controversia. *Vrgetis præcipue* (aiunt Federati ad Traiectinos) *summum imperium quod vobis intra fines vestros competat: eoque multum disseritis de iure ac potestate Federatorum, Principis ac Senatus. Rogatos vos volumus expendere non id quæri: quemadmodum neque legati nostri mandatum habuerunt hac de re disputandi, vt nec fecisse eos confidimus. Hoc ergo vnum quæritur, an quod licet* (en verba satis expressa) *id recte & vtiliter fieri semper possit.* Deinde in fine huius responsi orantur Trajectini novas custodias dimittere: *incolumi tamen iure suo & sine vlla eius fraude aut detrimento.* Qui eo tempore in conventu Federatorum fuere (mihi tum inter cæteros honos obtigit in eo cętu pro Hollandia loquendi) me-

miniſſe poſſunt inter legatos nationum ex occaſione ſermonum quorundam diſſeri cœpiſſe an contra fedus eſſet quod nationis cuiuſque proceres ſecuritati ſuæ etiam armis proſpicerent, & ab omnibus iudicatum non eſſe, dum non eo minus promitterentur, ac perſolverētur tributa ad communem nationū tutelam neceſſaria. Iam vero & Hollandiæ, & Trajectinæ proceres, tum in promittendis, quæ Princeps, & Senatus poſtulabant, tum in eiſdem præſtandis officio ſuo functi erant præter cæteros, & in vtroque de aliis perpetuo erant conqueſti. Tum vero legati nationum, & ij qui in conventum Hollandiæ venerant, ſimiliter poſſunt meminiſſe, quod cum Hollandi ex ſuo conventu magno numero menſe Iunio anni CIↃ IↃ CXVIII in conventum Federatorum veniſſent, Hollandorum omnium ea erat ſententia, nullum Federatis proceribus ius eſſe impediendi quominus Hollandiæ proceres, & eius nationis partes ſecuritati ſuæ proſpicerēt quomodo neceſſarium iudicarent. Erat quidem inter Hollandiæ partes aliquid controverſiæ ſuper tolerandis ſumtibus cuſtodiarum: ſed ea controverſia facile tranſactione aut compromiſſo finiri poterat, neque vero ad iuris pertinebat quæ-

stionem quæ hoc loco à nobis tractatur. Quod vero dicitur laboratum, vt custodię istæ sumtibus Federatorum haberentur, falsum omnino est. Anno quidem CIↃ IↃ CXVI inter Hollandos consultatum fuit de milite subsidiario conducendo: sed tum spes erat id ipsum cæteris nationibus placiturum, ac proinde dilectum illum, vt sæpe olim, fieri posse communiter concordi decreto atque impensa. At vero cum postea conscriptæ essent custodiæ peculiari Hollandiæ ac Traiectinæ decreto, nunquam tentatum fuit eas asscribere oneribus Federatorum: quin contra proceres vtriusque iam dictæ nationis testati sunt, suo dilectu nolle se augere Federis impendia, sed non eo minus se iuxta nationes cæteras implere velle quod ad sustinenda belli onera condixissent: quemadmodum videre est in recitato iam responso Trajectinorum: & ab Hollandiæ legatis sæpe aliarum nationum legatis significatum est.

Quod nonnulli absurdum existimant ijsdem in locis milites esse diversi sacramenti, & diversis imperijs parētes ex ignorantia moris ac reipublicæ nostræ proficiscitur. Nam cum rectores nationis cujusq; & partium eius in verba adacti sint eius na-

tionis, nationes autem federe adstrictæ inter se, ipsique milites Federis teneantur proceribus cuiusque nationis & magistratibus obsequi, vt postea docebimus, sequitur inter iusiurandum quod Federatis, & id quod nationis cuiusque primoribus ac magistratibus dicitur nihil esse pugnæ. Contrà vidimus etiam aliis nationibus sæpe commodatam operam eorum quos ad sui tutelam alia natio aut oppidani magistratus conscripserant. Par ratio armatorum municipum qui solis magistratibus oppidi sui iureiurando tenentur, vnde nihil vnquam incommodi exortum est: imo sæpe vicini à vicinarum nationum municipibus sublevati adiutique sunt. Neque aliud discrimen inter armatos municipes & oppidorum custodias, hâc causam quod attinet, quam quod municipes gratis arma ferunt, custodiæ autem mercede conductæ sunt in supplementum ac levamen municipum.

Non nationes tantum iure summi imperij, sed & oppida iure naturalis tutelæ tam ante hoc bellum quam post id exortum vsa ministerio armatorum hominum, & vtendi ius habuisse, annales & acta nos docent, resque ipsa in recenti multorum memoria est. Nam Comitum tempore sole-

barit oppida Comitibus præsto esse certo armatorum numero quos impẽsis suis alebant. In actis oppidi Lugdunensis exstat testatum anno CIↃ CCCC LXXXVIII conscriptos ab oppidi ordine custodes, viginti-quinque sub ductu quæsitoris, & sub ductu cuiusque consulis vicenos, quorum opera Consules oppidum, & oppidanos tutarentur, portasque cluderent & recluderent. Anno CIↃ IↃ LXVI Princeps Vvilhelmus Arausionensis, vt motus omnis intra Antuerpiam arceretur, magno eius oppidi consilio auctor fuit, vt mille ducentos milites suo ære conscriberent: quod tandem vrgente sæpius Principe factum est: atque horum custodum mẽtio est in pactis super religione Antuerpiæ factis secundo die Septembris anni CIↃ IↃ LXVI, & alijs pactis quæ facta sunt quinto die Martij anno CIↃ IↃ LXVII. Sic & rectores oppidi Amstelodami anno CIↃ IↃ LXVII milites quadringentos in suum ministerium assumsere: quod cum ab ipsis primum suæ potestatis iure factum esset, à Principe Vvilhelmo probatum est postea, vt apparet in consilio eius quod datum est XXVI Martij anni eiusdem. Etiam ab vrbe Trajecto, & clero conscripti sunt octingenti primum, deinde plures numero milites, vt cognoscere

est ex defensione tum Cleri, tũ procerum Trajectinorum in commune: qui milites nihil aliud quam vrbis tutelam iuraverant, vt ibidem videre est: neque vero illo tam sævo atque acerbo tempore id vrbis rectoribus crimini datum est, quasi adversum ius summæ potestatis quicquam fecissent. Id quidem didici in colloquio cum Amstelodamensibus habito, Principem Vvilhelmum cum probare non posset, vt qui tum oppido præerant, ipsique multis de causis invisi & suspecti erant, militem haberent ipsis parentem, & sacramento addictum, inter cætera dixisse cõtrarium hoc mandatis quæ ipsi, vt Regis Vicario, & iudicum Hollandiæ consessui essent data. Sed nec minus verũ est ex adverso dictum ab Amstelodamensibus semper fuisse sibi in oppidi ministerio ad id tempus milites sexcentos, neque verò Vicarios Hispanicarum partium, Comitem Bossuium puta, Comitem Rochium, & Toparcham Hiergium quicquam imperij sibi arrogasse in eos milites qui in duas centurias partiti erant. Verum & hoc est insuper, postquam id oppidum à probatæ fidei magistratibus regi cœpit, non tantum in eorum ministerio fuisse custodias oppidi, sed easdem relatas in onera communia federis, quomodo

do, & custodias oppidorum Dordrechti & Gorinchemi. Etiam oppida Hollandiæ ad Septentriones sita custodes plures aut pauciores partim habuere; partim quasi haberent Hollandiæ imputarunt; eo quod Federatorum vniversitas id oneris abnueret agnoscere. Hoc ipso de quo nunc disputatio est tempore Amstelodamẽses suorum numerum qui ad quadringẽtos erat, auxerant ad sexcentos inconsultis federatis proceribus, sed re duntaxat denuntiata reipublicæ Hollandicæ curatoribus qui dixerũt liberum esse, oppidis id facere suo arbitratu dum suo sumtu id facerent. Anno CIↃ IↃ LXXXVII. rectores oppidi Lugduni supra vigintiquinque custodes quos habebant antea centum alios suo stipendio conduxere, idque ipsum vt factum ad tutelam oppidi vicinorumque oppidorum & agri, proceribus Hollandiæ (non proceribus Federatis) significarunt, dictitantes eius militis impendia à corpore Hollandiæ agnoscenda. Eiusdem oppidi Magistratus anno CIↃ IↃ CI. conceperunt atque ediderunt leges impositas militi suo peculiari, quarum primum caput sic habet: *Cum necessarium sit iudicatum militem certo numero in oppidi Lugdunensis privato ministerio haberi.* Forma autem Sacramenti sic habet:

Pollicemur ac iuramus nos probe modesteque vi-cturos ex præscripto legum quæ iam nobis præle-lecta sunt, aut in futurum prælegentur ad disci-plinam militarem pertinentes, ac cætera omnia nos facturos quæ boni ducis, militisque officium est facere. Qui alijs oppidis præfuerunt iti-dem norunt in ijs oppidis custodias fuisse, quarum intensus aut remissus sit numerus consilij publici arbitratu. Magistratus Ro-terodamenses mihi testati sunt, fuisse sibi supra annos viginti, triginta & amplius militum centuriam sub centurionis impe-rio: qui & vexillo vsi semper essent quod in basilica pendere vidi: interdum autem pleni numeri fuisse centuriam, interdum minutam ad sexaginta, interdum vltra ex-crevisse: & cum per incuriam dilapsa esset, restitutam vigori suo ac disciplinæ: eaque omnia evenisse sine cuiusquam querela.

Iudicent nunc omnes vtri res novarint, rectores ne nationum singularum & op-pidorum qui iuri antiquo institerunt: an illi potius qui non modo nationibus & op-pidis ea in re impedimēto fuêre, sed etiam pro crimine duxerunt, quod somniare non potuerint quas ipsi rerum potiti leges es-sent condituri.

Manifestum indicium attentatę in rem-publicam mutationis & hoc est, quod edi-

ctum conceptum à Federatis proceribus de dimittendis custodiis, in Hollandia, imò in ipso Hollandię palatio, publicatum proscriptumque est cum ad ipsos Hollandiæ primores missum non esset. Ipsi nostri olim Principes solebant edicta sua non directe inde vbi agerent mittere publicanda, sed ea mittere ad iudices nationibus impositos, vt siquid esset adversum iuri nationum de eo docerentur, sin minus, tum vt publicatio accedente eorum iudicum auctoritate per pittacium testata rectè atque ordine procederet.

CAPVT XI.

De sacramento ducum & militum qui continentur in Notitia militari Federatorum.

CVm militum vsus sit duplex, tum vt vim externam à finibus propulsent, tum vt intus adsint magistratibus & eorum civilibus imperijs vt pareatur efficiant, apud nos vero rei militaris cura delata sit communitati Federatorum (non sine cautione tamen aliqua, vt ostendunt manda-

ta ſenatus modo allegata) cæterum civile regimen earum quæ in federe ſunt nationum, manſerit penes proceres quidem cuiuſque ſummo loco, deinceps vero penes oppidorum ac locorum magiſtratus, conſequens eſt geminam apud nos eſſe militum obligationem, alteram ratione ſui muneris cuius reſpectu ſubiiciuntur vniverſitati Federatæ, alteram territorii ratione in quo degunt: ſicut iure proditum eſt poſſe eundem hominem duabus iuriſdictionibus ſubeſſe, alteri ex munere quo fungitur, alteri ex domicilii ſui loco. Diſtinctæ obligationes iſtæ etiam peculiaribus Sacramentis diſcerni ſolebant, vt videre eſt in ſeptimo capite Federis Trajectini, quod ſic habet: *Hoc ſenſu tamen, vt centuriones ac milites præter commune ſacramentum etiam peculiare ſacramentum dicant nationi, vrbi, oppidove vbi moraturi ſunt.*

Cum vero poſt hæc tempora Comes Liceſtrius, vt Præfectus vniverſalis negotia omnia ita ad vniverſitatem federis traheret, vt nationes ſingulę id ad ſuam iniuriam pertinere cenſerent, ipſi Federati proceres die triceſimo Auguſti mẽſis anno LXXXVII. poſtularunt: *Vt omnes nationum ſingularum præfecti, duces maiores minoreſque cæterique milites ſeu cum imperio eſſent, ſeu gregarij, ſa-*

cramento adigerētur fidem & obedientiam præstare nationibus in commune, Comiti Licestrio, ut universali præfecto, tum vero nationibus singulis oppidis ac partibus ubi opera ipsorum futura esset usui. Cui postulato à Comite Licestrio responsum est: *non rectum sibi videri, ut sacramentum præstetur nationi alicui, aut oppido, eorumve præfectis aut vicariis: quod ea res non esset & in periculum patens, ipsaque sacramentorum diuersitas turbis, & comtemtui causas esset datura. placere tamen, ut milites præsidio venientes in oppida supra sacramētum quo sibi Comiti & nationum universitati obstricti essent, iurent ea oppida ac loca se rectè custodituros in fide procerum Federatorum, & præfecti universalis, neque se quicquam tentaturos eis locis noxium.* Quod responsum cum ipso postulato si diligenter conferatur, intellectu facile est Comitis Licestrij eam fuisse sententiam, vt neque nationibus singulis, neque oppidis quicquam iuris in milites tributum vellet, etiam in negotiis civilis imperij, nisi quod Federatorum vniversitati subesset, ipsorum autem procerum Federatorum contrariam, super hac re fuisse sententiam. At verò nationum singularum primores, in proposito perstiterunt, vt videre est in edicto procerum Hollandiæ quod vulgatum est die decimosexto

Octobris anni CIↃ IↃ CLXXXVII vbi aiunt; *Cum viderent errationem subortam super sacramento, postulare se, vt ex pactorum præscripto milites fidem suam iureiurando addicerēt vniversitati nationum, & Comiti Licestrio, vt præfecto vniversali: item nationibus singulis oppidis ac partibus vbi vsus esset ipsorum opera, vbive præsidium agitarent.*

Duas res insuper notari convenit, quas nationum singularum proceres defenderunt, & in vsum perduxerunt, quo magis iuri suo caverent adversus omnes in contrarium ausus: prius est, quod distributionem militis in præsidia ita voluerunt esse penes Federatorum vniversitatem, & præfectum vniversalem, vt tamen peragi ea non posset nisi per præfectos peculiares consciis proceribus nationis, aut in ea reipublicæ curatoribus. Per præfectos peculiares disponi præsidia debere proceres tum Federati, tum Hollandiæ asserunt in vtroque illo libello cuius verba citavimus. Ipsos autem peculiares præfectos ea in re nihil facere potuisse nisi de consilio procerum nationis, aut in ea natione reipublicæ curatorum apertissimum fiet ex decreto quod iam recitabitur.

Alterum vero quo nationes singulæ ad iuris sui munimentum vsæ sunt, est partitio

militis in diversas federis nationes. Voluerũt enim certo numero milites præfecto cuiusque nationis tanquam militum magistro suppositos à proceribus eius nationis petere pittacium, cuius præscripto ex peculiari nationis ærario stipendium acciperent, non autem pittacio communi Federatorum aut ex eorum ærario, vt milites, qui plerunque stipendij datores respiciũt, hoc quoque vinculo nationum singularum proceribus validius adstringerentur: mens enim hæc erat, vt quantum eius fieri posset intra nationis cuiusque fines illi locarentur, qui indidem stipendium acciperent.

Quod dictum iam est de obligatione & sacramento duplici, de disponendis præsidiis ex consilio procerum nationis cuiusque aut in ea reipublicæ curatorum, de dispartiendis etiam copiis, inter cætera docetur decreto quod Hollandiæ proceres cum Zelandiæ legatis fecerunt anno CIƆ IƆ LXXXVII die sexto Februarii quod quidem tale est.

Proceres Hollandiæ cum Vvestfrisia, simulque procerum Zelandiæ legati, accuratè expenso præsente reipublicæ statu, atque iis quæ ad eius salutem, & peculiaris præfecturæ per dictas nationes administrationem facto opus est, bene

consultato negotio, ita decreverunt. Quando antiquitus, etiam Imperatoris Caroli temporibus, præfecto ac magistro militum Hollandiæ, Zelandiæ ac Frisiæ hæc cura incubuit, vt oppida ac castella Hollandiæ, Zelandiæ & Frisiæ tuta ac defendi idonea haberentur: inter capita verò mandatorum quæ data sunt super pactionibus, cum Angliæ Regina ineundis de offerendo ipsi principatu, disertè cautum exstat, vt penes nationis cuiusque præfectos vna cum eius nationis proceribus reive publicæ in ea curatoribus maneat cura oppidis ac castellis quæ mihi essent consulendi per fida præsidia: Principi vero Mauritio iam ante Comitis Licestrij huc adventum à proceribus Hollandiæ, cum Vvestfrisia ac Zelandia delata sit præfectura, magisteriumque militum per Hollandiam, Zelandiam ac Frisiam, prout habet eius potestatis codicilli ac mandata: quæ potestatis delatio, vt vim plenam habeat Comes Licestrius pati tenetur: vtetur proinde Princeps Mauritius, iure sibi concesso iuxta dictos codicillos ac mandata; Comes vero Hohenloius retinebit honorem vicarij per Hollandiam, Zelandiam ac Frisiam: Curam vero belli per Hollandiam ac Zelandiam, & militis in præsidia distributionem, idem Princeps Mauritius administrabit de consilio procerum, ibidem aut reipublicæ curatorum. Præfecti vero militares, tribuni, ductores, centuriones qui per oppida ac castella Hollandiæ,

Zelandiæ & Frisiæ in præsidium missi sunt, aut mittentur, ac nominati tribuni & præfecti qui adhuc constituendi sunt in partibus Hollandiæ Septentrionalibus, & in Zelandia à Principe Mauritio accipient codicillos sui muneris ipsisque proceribus Hollandiæ & Zelandiæ ac Principi Mauritio sacramentum dicent fidei atque obedientiæ. atque id quam poterit primum per Hollandiam & Zelãdiam effectum dabitur, discingenturque si qui nec parentes erunt. Mutabuntur, augebuntur, minuentur præsidia per oppida, & castella Hollandiæ, Zelandiæ & Frisiæ (exceptis oppidis, & castellis quæ Regina Angliæ accepit pignori) imperio Principis Mauritij, aut Comitis Hohenloi, ut vicarij: Neque verò per agros Hollandiæ, Zelandiæ ac Frisiæ metari aut transire eques pedesve poterunt, nisi ex pittacio dato à Principe aut vicario eius de consilio procerum nationis reive publicæ curatorum. Ac proinde quicquid in posterum Comes Licestrius, ut præfectus universalis Federatorum nationum, aut Senatus de custodiendis oppidis ac castellis Hollandiæ, Zelandiæ ac Frisiæ, de mutandis præsidiis, de metatura aut transitu per Hollandiam, Zelandiam ac Frisiam agendum censebunt, id Principi Mauritio significabunt, ut per ipsum de consilio procerum nationis reive publicæ curatorum effectum detur. Ad præfecturæ verò huius administrationem, tutelamque terra-

rum ac finium illico magisterio militum Principis Mauritij supponentur octuaginta militum centuriæ aut tanto amplius quantum necessitas exiget. Petunt vero proceres Hollandiæ cum Vvestfrisia,& procerum Zelandiæ legati,vt hæc mandata singuli ad securitatem ac tutelam earum nationum recipiant,& vt alij sequantur,efficiant. Ipsi verò proceres simul ac seorsim, tum vero partes, oppida atque habitatores eorum Principi Mauritio ac Comiti Hohenloio hac in re opem atque auxilium ferent, quoties aut interpellabuntur, aut res postulabit. Ita perrogatum decretumque est à proceribus Hollandiæ,& à procerum Zelandiæ legatis secundum potestatem ipsis datam. Atque in eius rei testimonium nomine procerum Hollandiæ cum Vvestfrisia Scriba eorum publicus, nomine vero procerum Zelandiæ legati decreto huic subscripsère sexto Februarij die anno CIↃ IↃ LXXXVII. *Subscriptũ erat, mandatu procerum Hollandiæ C. Rechterius. B. Roessius. Adrianus Nopperus: Caspar Vosbergius.*

Post abitum Comitis Licestrij nemo creatus est præfectus vniversalis, cuius rei ignorantia multos fefellit: sed Princeps Mauritius à proceribus Geldriæ, Hollandiæ & Vvestfrisiæ, Zelandiæ, Trajectinæ & Trãsisalanæ factus est earum nationum præfectus: at Comes Vvilhelmus Nassa-

vius à proceribus Cislavicanis,& Transla-
vicanis prefecturæ potestatem accepit. Sacramentum quod Princeps Mauritius, vt Hollandiæ præfectus, præstitit, tale est.

Polliceor ac iuro me proceribus Federatæ Belgicogermaniæ, qui in fœdere & tutela Reformatæ religionis perstituri sunt, nominatim vero nobilitati majoris ac minoris gradus, & rectoribus oppidorum Hollandiæ & Vvestfrisiæ, qui earundem nationum ordines referunt, fidelem atque obsequentem futurum: Legibus atque imperatis in commune quidem Federatorum procerum, & senatus qui ad regimen commune institutus est, aut postmodum instituetur, peculiariter vero procerum Hollandiæ paritutum, effecturumque vt à præfectis militaribus ac centurionibus & alijs nostro imperio suppositis pareatur.

Qua occasione Reformatæ religionis hîc facta sit mentio, & quomodo eius interpretatio sit penes nationis cuiusq; proceres antea attigimus. Ceterum patet hinc ipsum quoque Hollandiæ præfectum duplici teneri obligatione, altera Federatis proceribus, vt eis pareat in rebus communis regiminis (id est belli administratione ex federis præscripto) altera vero Hollandiæ proceribus, nobilibus, & rectoribus oppidorum, vt ipsis fidem ac obedientiam

præstet, & eorum leges ac decreta peculiariter sequatur, efficiatq; vt sequantur alij: vnde manifestum est proceres Hollandiæ hic non spectari qua pars sunt conventus Federatorum (nam eo sensu peculiariter eos nominari nihil attinebat, imò inutile ac noxium fuerat) sed vt qui extra vniversitatem Federatorum ius habent proprium iubendi atque imperandi in negotijs suæ nationis.

In mandatis quæ eidem Principi Mauritio data sunt, vt præfecto & magistro militum Hollandiæ, præcipitur ei, *vt custodiat, tueatur ac promoveat iura publicæ potestatis, leges ac salutem eius nationis*, post quæ sequitur, *vsus quoque Christianæ religionis*, cum nulla alia notione strictiore. De præsidijs autem caput tale est.

Præfectus cum reipublicæ curatoribus dispiciet de præsidijs, securitate, ac tutela terrarum, oppidorum, castellorum, portuum, amnium, aquarumque eius.

Cui convenit caput XXXI. mandatorum quæ proceres Hollandiæ, & VVestfrisiæ reipublicæ curatoribus dedere iubens, *curent diligenter, vt præsidia sæpe mutentur, neq; minus tertio quoque mense.* Frisij vt intelligo proceres in hunc vsque diem sollicite caverunt nequa ibi præsidia mutentur nisi de

consilio curatorum reipublicæ qui apud ipsos sunt. In Zelandia idem antehac, & ius esse creditum & factitatum est.

Quod militum sacramentum attinet tum quo Federatorum communitati, tum quo singularum nationum proceribus magistratibusque devinciuntur, ex Federe Trajectino, vt ex contentione cum Comite Licestrio apparet, antiquitus duplex iusiurandũ ab ipsis exactum. Postea videtur in Federatorum conventu instituta formula iurisiurandi quæ vtramque obligationem pariter complecteretur, addita & mentione eorum qui stipendia prębent. Verba hæc sunt.

Promittimus ac iuramus nos proceribus Federatis Belgicogermaniæ qui in Federe ac defensione Reformatæ religionis perstabunt, & nominatim nobilitati maioris ac minoris gradus, & rectoribus oppidorum Comitatus, & nationis Hollandiæ ac Vvestfrisiæ, qui referunt eius nationis ordines, sed & proceribus nationum apud quas nostri vsus erit, rectoribusque oppidorum tam intra quam extra Hollandiam & Vvestfrisiam vbicunque præsidium agitaturi sumus, fidos & parentes fore: iisdem sub ductu Principis Mauritij, præfecti eiusdem nationis nos probe ac strenue militaturos: sed & reverentiam atq; obsequium, vt par est præbituros nos tum fœdera-

tis, tum nationis cuiusque proceribus, atque aliis nationum singularum apud quas præsidium agitabimus, aut operam nostram navabimus; præfectis, aliisque ductoribus qui nobis præpositi sunt, aut præponentur in his quæ nobis imperaturi sunt pro tempore quo apud easdem nationes, & in earum oppidis vsus nostri erit.

Hac sub lege vſurpari cœpit, vt codicilli poteſtatis ductoribus dentur à Federato conventu, quod tamen proceres Friſiæ Ciſlavicanæ noluerunt locum habere in centuriis ſuæ partitionis.

Sed quanquam poſtrema hæc formula omnes obligationes ſatis in ſe complecti videbatur nũquam tamen; aut nationum ſingularum proceres, aut oppidorum magiſtratus ius abdicarunt centurias apud ſe morantes adigendi peculiari ſacramento ad ſui obſequium.

Inter cæteros rectores oppidi Goudani à belli initio ad inducias vſque, & poſt eas factas, huic mori ac iuri inſtiterunt, vt diſcere eſt ex hac formula antiqua; quæ adhuc anno CIↃ IↃ CXV in vſu erat, ac proinde ab optione Altirivij ibidem præſidium agentis iurata eſt.

SACRAMENTVM

CENTVRIONVM QVI cum suis centurijs Goudam veniunt præsidium acturi.

I.

PRomittet per sacramenti fidem centurio, se cum militibus suis huius oppidi magistratui fidelem, ac parentem fore.

II.

Habiturum se modeste ac sub disciplina militem: ac proinde effecturum, vt post signum nocturnæ quieti datum omnes se intra tecta contineant, cum pœna in contumaces.

III.

Neque se, neque milites ingesturos se negotijs ad oppidum, municipes, & habitatores pertinentibus.

IV.

Si quid ad notitiam ipsius pervenerit quod oppido, aut magistratibus damno esse possit, se, id illico ad magistratuum notitiam perlaturum, vt ij constituant quod ex vsu erit.

V.

Centurio, militesque alij tum promoti tum gregarij sibi domicilium quærent, cōtenti doma-

ria ad eam rem destinatio: ita vt magistratibus & alia ve de causa negotium non facessant, neque hospitibus iniurij sint.

V I.

Neque se neque milites magistratibus, aut municipibus graues fore stipendiorum ergo, sed ea petituros ab his quibus merent.

V I I.

Curaturum se vt milites agro abstineant, ne ibi populabundi agant; contra si fiat animadversurum ni faciat, ipsos magistratus animadversuros.

V I I I.

Neque vero passurum, vt milites in pometa, aut olera municipum involent, aut damnum cuiquam inferant corporis bonorumve.

I X.

Militibus ne liceat extra mœnia prodire alijs cum armis, qualiacunq; ea sint nisi quæ lateri accinguntur.

X.

Neminem introducturum se qui oppido sit relegatus, aut quem consules negent se ferre posse: si quem habeat eiusmodi, curaturum vt exeat.

X I.

Militibus dum in oppido erunt, neque gregatim procedere, neque excubias habere liceat nisi consulum iussu.

X I I.

XII.

Si quid peccauerint milites, neque id vindicet centurio, magistratus id vindicaturos.

XIII.

Neque militibus, neque eorum vxoribus liberum sit, lixarum titulo vinum, faculam aut cereuisiam cauponari, aut aliũde in domos suas perferre perferriue curare, vt à militibus, aut municipibus per contubernia bibatur. Secus si fiat, centurionem missione, aut alio modo, vt res exiget, pœnas sumpturum.

XIV.

Sedum in præsidio hic erit milites non adscriptorum numeris, nisi consulibus apparuerit de Principis Mauritij ipsorumve procerum iussu, at sic quoque se indicium factorum metatoribus, vt nomina diemque annotent.

Sacramentum hoc præstitum est ab optione centuriæ tribunalis toparcha Altirivij XV Septembris anni CIↃ IↃ CXVI. *Et in eius rei documentum huic chartæ ab ipso subscriptum est. Engonnes.*

Rectores oppidi Rotterodami qui antehac fuerunt moris semper apud se fuisse affirmarũt mihi, vt centurias ad se missas habẽdo præsidio portis intercluderent, donec centurio, & qui alij cum imperio militari erant ipsis rectoribus sacramẽtum dixissent: Idem ex aliorum oppidorum

rectoribus intelligere memini.

Vnde perſpicuum eſt milites in notitia comprehenſos in rebus belli (quæ ipſæ tamen quantum præſidia attinet adminiſtrari debent de conſilio procerum nationis, curatorumve reipublicæ) obedientiam debere proceribus Federatis & Senatui, ac deinceps præfectis ductoribuſque. At in negotijs nationis cuiuſque obedientiam ab ipſis deberi proceribus nationis à qua ſtipendia accipiunt, ſi in eius finibus verſentur, aut alioqui eius nationis in cuius finibus degūt, ac porro rectoribus oppidorum locorumque vbi in præſidio agunt: ac poſſe eos vbi id expedire iudicatur ad eam fidem etiam peculiari ſacramento adigi.

CAPVT XII.

De his controverſiis quæ cum iudicum conſeſſibus inciderunt.

COLLIDI inter ſe conſeſſus eos quibus reſpublica, & eos quibus iudicia commiſſa ſunt ſuper poteſtatis ſuæ finibus haud novum eſt, ſed omnibus ferme temporibus, & apud gentes omnes vſita-

tum. Sed hoc mirari subit partes quasdam conventus Hollandiæ de sacris certamine eousque abreptas, vt iudiciorum perturbationem interpretatæ sint id quod, & olim, & nuper fecerant, & tãquam factum pro tutandis legibus ac procerum potestate defenderant.

Principio notandum est ante belli tempora consessum iudicum Hollandiæ non iudicijs solis præfuisse, sed & consilium fuisse Vicario Comitis additum ad curandas res præfecturæ, vt ex mandatis ei consessui datis, & multis edictis ab eodem consessu olim factis super civilibus negotiis videre est. Sed post sumta arma placuit ob negotiorũ multitudinem consessum erigere peculiarem ad res præfecturæ, quos reipublicæ curatores vocamus: sicut & ad res maris regendas instituti sunt consessus maritimi.

Sacrorum notio ante belli tempora partim erat penes antistitem Trajectinum, & eius ministros, partim penes iudicum Hollandiæ consessum, vt qui & in Ecclesiasticos, & in alterius ordinis homines reipublicæ servandæ causa inspectionem haberent. At bello exorto in mandatis reipublicæ curatorum positum est, *darent operam vt procerum decreta effectum acciperent*, & in

mandatis adsessorum Principis Vvilhelmi, quod collegium postea cum reipublicæ curatoribus in vnum coaluit, *curam haberent Ecclesiasticæ gubernationis*. In appendice mandatorum consessus veteris iudicum, & in mandatis consessus iudicum superioris, quæ vtraque post belli exortum facta sunt, neutri eorum notionem vllam de religione rebusque annexis tributam legimus. Imo id tantum abest, vt superiori consessui iudicum per mandata interdictum sit, ne in rebus ciuile imperium spectantibus prouocari ad se patiatur, nisi grauis causa aliud suaserit.) Evenit olim, vt seniores quidam Ecclesiæ Lugdunensis à rectoribus oppidi demoti rem pertulerint ad cognitionem Principis Vvilhelmi procerumque Hollandiæ, qui quosdam etiam cognoscendæ causæ delegarunt. Verum quidem est cum oppidani iudices Lugdunenses postea de ea causa pronuntiassent, appellatum à senioribus consessum iudicum Hollandiæ: sed acta causæ nos docet accusatum ab ipsis iudicium, vt vitio latum ea de causa, quod deliberante Principe ac proceribus nihil innouare licuisset. Quod si quando super negotijs Ecclesiasticis aliqua iudicum consessui cognitio attributa est, id non ex vi perpetuæ iurisdictionis, sed

ex delegatione ortum censeri debet. Illud certe constat antequam hæc disputatio cæteris se immiscuit consessum veterem iudicum Hollandiæ, quoties proceres id se velle significaverant, causis huiusmodi se exemisse.

Quod si etiam controversum esset ius de rebus Ecclesiasticis cognoscendi, illud tamen negari non posset, in procerum Hollandiæ potestate esse controversiam talem inter iudices, & reipublicæ curatores dirimere, cum ijdem proceres iudicia de indictionibus publicis soli curatorum reipublicæ consessui attribuerint, sicut & cognitionem de prædis mari actis collegiis maritimis,& iudicia de seditione rebusque alijs dicto consessui curatorum reipublicæ si ipsi causam cognoscere occupassent. A proceribus autem Hollandiæ constitui id posse intra fines suos etiam citra assensum procerum Zelandiæ, primum probatur exemplis aliquot noviter attributæ iurisdictionis quæ à iudicum cõsessibus in quæstionem non vocantur : deinde capite secundo primæ pactionis initæ super iurisdictione consessus superioris vbi hęc leguntur verba. *Ne proceres Hollandiæ quantum ad proceres, membra, ac habitatores Zelandiæ pertinet, ac vicissim proceres Zelandiæ quantum ad*

proceres, oppida, membra, ac habitatores Hollandiæ universos aut singulos pertinet, quicquam superiori consessui imperent, aut vt imperetur curent, quod spectare possit ad mutanda aut imminuenda iudicia eius consessus: Nec quicquam iubeant, iuberive curent quod proceribus, membris, oppidis aut habitatoribus nationis alterius damno esse possit: at si iudiciorum ordo aut celeritas, aut vtilitas tranquillitasque publica novari aliquid exigāt id communi consilio consensuque fiat. Secus factum si quid fuerit procerum alterius nationis iussu, id vim nullam habeat adversus proceres, membra, oppida atque habitatores nationis alterius qui sua id interesse existimaverint. Vnde irrefragabiliter sequitur talia imperata vim habere adversus subditos eius nationis, cuius nomine mutatio instituitur. Neque aliter hac de re scripserunt consessus vterque iudicum anno CIↃ IↃ XCI, cum in scripto quod adversus eius anni decretum Hollandicum exhibuere non id decretum accusant, vt vitio factum quod Zelandiæ proceres non assensissent, sed hoc tantum aiunt observari non posse adversum Zelandos, vt qui ea super re auditi non essent.

Decreta verò consessibus iudicum significata parem habere vim atque edicta, & conventus Hollandiæ, & nominatim Am-

ſtelodamenſes ſenſere quo tempore decretum illud anni CIↃ IↃ XCI de quo & infra agemus factum eſt. Idem apparet ex fœdere quod inter Hollandos & Zelandos ictum eſt anno CIↃ IↃ LXXVI vetante, *ne quæ citationes fiant, neu quid iudiciale exerceatur adverſus leges & decreta procerum*, & ex ſecundo capite poſteriorum pactionum iubente, *vt ſuperior conſeſſus ſequatur imperata, decreta & edicta tum huius quam illius nationis*. Atque hic obiter obſervandum decreta quæ generalem negotijs formam præſcribunt, multum differre ab epiſtolis quæ ſæpe ſuper peculiaribus cauſis importuna flagitatione, aut per gratiam eliciuntur.

Neque vero ratione carebat, quod Hollandiæ proceres, qui vt æquum erat decretis ſuis cupiebant pareri, potius reipublicæ curatoribus hanc cognitionem aſſignabant, quam iudicum conſeſſibus, non modo quia iudicum pars erat ex natione altera, Zelanda ſcilicet, verum etiam quod eorum multi ſeceſſionem ab Eccleſia publica exemplo ſuo probabant, ac proinde damnabant decreta quibus pax mutua imperabatur. Accedebat quod ſpoliatio illa quæ Amſtelodami contigerat cum iam ab eo tempore annus iudicibus maioribus cognitionis aperiens viam trãſijſſet, diſſimu-

labatur à iudicibus, quodque superioris consessus iudices decretis procerum Hollandiæ factis ad postulata Enchusanorum (cum tamen ea in causa dignitatem suam atrociter læsam cõquererentur) parebant, decretis autem quæ aliis oppidis postulantibus facta erant, non item parebant: vt nunc prætereamus epistolas in ius vocantes à iudicibus missas quæ in præcepto inhibente manifeste pugnabant cum mandatis de ipsorum iurisdictione. Ad hæc apud consessus iudicum longæ sunt litium sufflaminationes, cum res civiles (quibus semper publicum religionis statum annumero) exigua mora sæpe in deterius prolabantur: tum vero iudiciorum rigidæ sunt regulæ, cum negotia civilia rectius sæpe flexu quodam ac moderatione transigantur.

Hæc quanquam ita se habebant, tamen quo inter diversos consessus æmulatio vitaretur, maiori parti conventus placuit, cognitionem de rebus sacrorum primum oppidis permittere, deinde ipsis Hollandiæ proceribus, vt summæ potestati.

Atque adeo tota cum iudicum consessibus cõtentio ad duo maximè capita rediit.

Prius horum est, quod in Hollandia distinctum semper fuit ius imperãdi id quod

salus publica exigit à iudicum potestate. Ipsi proceres edicto quo ius suum Licestrianis temporibus asserebant, sic aiunt. *Penes hos cœtus solos* (ordinis scilicet oppidani) *est ius deliberandi, decernendi, imperandi de rebus omnibus quæ statum reipublicæ atq; oppidi tangunt. Consulum autem officio continetur quotidiana administratio & imperium circa negotia publica, tum quæ ad curam bonorum oppidi & obventionum, tum quæ ad eius salutem atque securitatem pertinent. At consessus iudicum oppidi in iudicijs occupatur tam circa crimina quam lites exercetque omne iurisdictionis genus, summum, infimum, medium.* Inter ea quæ statum remque publicam tangunt antiquitus annumerata fuit potestas temporibus turbidis cõstituendi de domicilio habitatorum sine famæ aut bonorum dispendio, sive ex sua regione oppidi in alteram migrare iuberentur (quod vetus constitutio Rotterodamẽsis vocat præcipere cuiquam, vt extra suum oppidi quadrantem moretur) sive etiã oppido toto ipsis interdiceretur, quod & Dordrechti & Amstelodami factum est pridem adversum viros insignes & honoratos qui ad iudicium rem perducere permissi non sunt. Eiusdemque moris documenta tum testium, tum actorum fide producta memini ab Harlemensibus, Lugdu-

... estas
... consi-
... gno-
... uen-
... ma-
... verba
... *eret,*
... *is il-*
... *sine*
... tum
... de-
... cia-
... e li-
... m in
... tum
... in-
... dictú
... bens
... pro-
... XXVI
... rum à
... no
... n

ſtati controverſiam movere. Mens autem fuit ipſius conventus non exercēdam eam poteſtatem niſi vbi neceſſitas flagitaret: ſicut & paratos ſe ſemper oſtenderunt proceres ſiquis ſine cauſa tali imperio læſum ſe quereretur eum audire, & comiter tranſigere negotium incolumi dignitate magiſtratuum & oppidorum quiete. Sed videntur qui ſe querelas hac de re habere exiſtimabant maluiſſe contemta hac via inuſitatam in negotijs eiuſmodi iudiciorum viam inire, vt legitimis rectoribus invidiam crearent.

Alterum caput eſt, quod in Hollandia ea quæ iudicata ſunt à iudicibus criminalem in modum, id eſt cauſa nō ordinata ad formam civilium litium, vim habent poſtremæ ſententiæ, neq; vlli provocationi ſunt obnoxia, congruenter mori aliorum populorum tum in Belgicogermania, tum in Germania. Minime vero hoc novum eſt, ſed antiquitus affirmatum ab ipſis Hollandiæ proceribus, vt in lite adverſum Brabātos, quæ dijudicata eſt anno CIƆ IƆ XLIX, ab ipſis quoque Hollādiæ totius iudicibus vt videre eſt in eorum epiſtola ſcripta anno [illegible]XLV ad conſeſſum iudicum Machli-[illegible]m. Facta quoque huius rei mentio [illegible]eficio quod proceres Hollandiæ à

Dam-houd in praxi crim. cap. 121. Gail. lib. 1. obſ. 1. num. 27.

Rege Philippo impetrarunt anno CIƆ IƆ LXII: post quod tempus consessus iudicum Hollandiæ anno CIƆ IƆ LXII iterum scribẽs consessui Machliniensi tale mori isti testimonium præbet; *in caussis criminum tam apud primos iudices quam apud nos dijudicatis ubi corporis membrorumve res agitur, tamen antiquitus in Hollandia provocationem non concessam*. Post bellum susceptum cum iudicum consessus inciperent contra hunc morem de caussis cognoscere, relatione facta ab Amstelodamensibus anno CIƆ IƆ XCI decretum est: *ne superior aut alter iudicum consessus literas vocata ad se caussa emittat rogatu eorum adversus quos criminaliter atque extra ordinem & ex ipsorum confessione actum erit; sed quicquid in caussis eiusmodi pronuntiatum fuerit, effectum habeat, nulla appellatione aliave provocatione permissa*. Verum quidem est contra eum morem etiam tum dictum à iudicum consessibus licere sibi provocationem admittere etiam cum inhibendi præcepto adversus sententias pronũtiatas super caussis criminaliter tractatis, additum quoq; se decreto non parituros, sed à proceribus iam tum eo tempore rescriptũ est, *factum id decretum re percognita, & post relationem ad oppida factam consultato; quapropter sperasse proceres iudices ei decreto sine ulla tergiver-*

stione fuisse parituros. Quod si tamen ea iure difficiles forent, caussas scripto complecterentur, vt proceres rem quomodo oporteret expenderent: interea vero iudices obseruarent id quod decretum esset donec aliter constitueretur. Post id libello quodam à principe aliisque consessoribus superioris auditorij conscripto, (vt & nuper factum est) tunc quoque non minus quam nuper eis imperatum est parere decreto. Zelandiæ vero proceres ad munimentum antiquissimi moris eius etiam apud se vsitati in pactione anni CIↃ IↃ XCVI clare ponendum curarunt, *Oppidis Zelandiæ ab omni æuo ius fuisse de criminum caussis postremo loco pronuntiandi: ne proinde iudices consessus superioris in caussis eiusmodi appellationem prouocationemue vllam admitterent: neque id tantum vbi super reorum confessione extra ordinem iudicatum erit, verum etiam vbi pronuntiatum erit super indicijs à quæsitore collectis.* In pactione quoque temporaria quæ postea inter Hollandiæ cum Westfrisia & Zelandiæ primores inita est, dictum est: *De cognitione consessus iudicum veteris super criminum caussis, ne plus iuris is consessus haberet, quam quod iam memorata pactione priori superiori consessui tributum esset.* Amplius dicam: ipsi veteris consessus iudices, in controuersia quæ inter ipsos & su-

periorem cõsessum de Iacobi Wittij causa incidit, moris illius & decreti quod citavimus presidio vsi sunt. Ne verò sub nomine causarum criminaliter actarum aliæ civilem in modum instructæ occultarentur, receptum semper fuit, vt proceres ad querelas oppidorum acta causæ ad se perferri curarent, vt iis visis per homines idoneos constaret quis in cognitione ordo fuisset servatus. quod idem nuper quoque factum est. Certumque habeo, si summi consessus iudices in postremis causis non minus quam in illa Enchusana & aliis antehac multis reveriti fuissent procerum iussa & cognitionem suspendissent donec acta perspecta fuissent, siquas causas apparuisset ordinatas fuisse in civilem modum, futurum fuisse vt ex consessui superiori aut alteri remitterentur: atque etiam si paruisset rem tractatam in criminalem modum, tamen operam daturos fuisse proceres placidè componendo negotio.

Quare mirum est legatos Amstelodamenses, Enchusanos, Edamenses & Purmerendanos dixisse apud iudicium consessus: *Suis oppidis probari id non posse vt noxa qua habitatoribus inferretur per modum agendi extraordinarium sive criminalem à cognitione consessuum iudicialium prohiberetur;*

cum illo ipſo tempore apud eos ipſos conſeſſus ipſi faterentur; *Quædam cauſarum genera procerum conventui & oppidorum magiſtratibus excepta de quibus per edicta publica & concorditer facta decreta ſatis appareret.* Nam inter ea decreta haud dubie eſt decretum anni CIↃ IↃ XCI quod conſeſſibus iudicum omnem interdicit cognitionẽ de his quæ ſuper actis criminalem in modũ inſtitutis iudicata erunt; cuius decreti, vt iam diximus, præcipui ſuaſores ipſi Amſtelodamenſes fuerant: ſed nec Enchuſanis tam ſubito excidere potuerat, quid ipſi in Blauhulciana cauſa feciſſent, & vt rite factum defendiſſent: cum pati nollent vt iudicum conſeſſus cognoſceret de noxa quam Blauhulcius ſibi factam querebatur, eo quod oppidi ordine motus eſſet.

Dicere iudicia claudi non debuiſſe hominibus reformatæ religionis, perabſurdum eſt: cum iudiciorum ordo communis ſit omnibus terras noſtras habitantibus, cuiuſcunque tandem ſint de religione familiæ, quod & ipſa poſcit communis libertatis ratio: ita vt Reformata religio hac quidem in re nihil cuiquam aut obſtare aut præcipuum largiri potuerit.

De me vt loquar, facile patiar vt iudicum conſeſſibus tanta concedatur pote-

stas quantam similes consessus habent apud populos qui rectè gubernantur. sed & ipsorum æquitas hoc postulat ne succenseant, si qui oppidis iureiurandi fide obstricti sunt oppidorum iura tueantur. Simul opto ne vnquam in exercendo suo munere magis impediantur, quam impediti fuere ab illis qui proxime fuerunt reipublicæ rectoribus.

CAPVT XIII.

De his quæ vitio aut inique gesta sunt circa nostri capturam.

AVdivimus supra conquerentes proceres Federatos anno CIↃ IↃ LXXXVII de his quæ iniustè essent acta adversum vindices legum ac libertatis, publicæ salutis ac quietis imprimis studiosos; auctoribus maxime peregrinis; sed qui tunc quoque indigenarum abuterentur opera sub religionis prætextu. Vetustior historia, temporum scilicet sub Albano, nos docet *ipsius imperio, captos adsessores tum nationum tum oppidorum in Flandria, Machliniensi ac Namurcensi terra, in quos novis modis, imo crudeliter*

crudeliter & inique actum sit: & quanquam cognati, & affines atque insuper ipsi nationum oppidorumque legati ad eam rem missi crebrò instarent detentos tamen in carcere per menses multos antequam de eis quicquam pronuntiaretur: ac postremo vix quicquam eis crimini datum præter negotia quæ eorum gessissent imperio quibus operam suam fidemq; addixerant. Idem & nunc, externorum maximè impulsu gradum sibi ad honores facientium, fieri vidimus. Oldenbarneveldius procerum adsessor, Hogerbetius oppidi Lugdunensis, ego Rotterodamensis capti sumus, non ordine neque ex legibus: diuque detenti in carcere, ampliata semper cognitione: postremo quid tandem nobis crimini datum? Quod nobis agendum, scribendum, dicendum aut à proceribus Hollandiæ summis potestatibus nostris aut ab oppidis nostra opera vtentibus erat imperatum. At docent iura eum qui sub alterius est potestate nō teneri earum rerum nomine quas facere iussus est, nisi res ipsæ manifestum in se delictum contineant. Quæ autem nos fecimus ea per se extra controversiam illicita fuisse nullo colore dici potest, cum nostrorum temporum rectores quibus in nos imperium fuit ita ab honoribus sint destituti, vt fama ipsis integra servata sit;

L. ad eā L. is dā nū, De reg. iuris L. is qui §. an igno scatur D. vnde vi L. servus D. de obli. & act. L. Sed si vnū §. plane D. de iniuriis Iul. Clar. §. vlt. qu. 90. nū. 15. post Ias. nos. sium & alios.

tanquam nullius delicti compertis. Cum ergo ipsi mandatores nullius criminis rei agantur, quomodo æquum est ministros conveniri? Quod egimus omne intra naturalem tutelam constitit, quæ non modo licita est, sed & favorem meretur. Certè quicquid à nobis actum est, id sui natura & extra controversiam in delicti causam incidere dici non potest, cum legitimum id, an illegitimum esset, penderet à summi imperij quęstione, de qua id quod nos sensimus, cum plurimis sapientibus idem placuerit, saltem probabile quin sit negari non potest, quod vnum sufficit, vt nos in mandatis exequendis à crimine vindicet. Alioqui dissolvetur ius omnes imperij, si qui in parendi conditione est præstare tenebitur etiam in controversi iuris negotiis ius stetisse ab eo cui parebitur, aut alioqui in pœnas incidere. Cum Sophocle dicere liceat.

Non vlla maior pestis imparentia est:
Hac & domos evertit & claras diu
Prosternit vrbes: ordines turpi fuga
Conturbat.

Si quis dicat consilium à nobis datum, respondebo consilium dare nostri fuisse officij: eius enim rei ergo advocati ad munus, eius ergo iuramento adacti eramus, ea

de causa salarium accipiebamus. At consilij non fraudulenti nulla est obligatio, vt notissimi est iuris: Fraudis animo datum à nobis consilium non apparet: Mentium inspector Deus est, qui de me scit, propositum mihi fuisse Hollandiæ patriæ meæ & oppido Rotterodamo fidelem operam navare iuxta receptas in vsu leges. Addã sæpe remissiora fuisse mea consilia quam quæ facta sunt decreta, quæ tamen decreta, cum secundum ius patrium ab his quibus parendum habebam, facta essent, mihi erant enuncianda:

His generaliter præstructis, peculiariter iam commemorabimus quæ vitio ac per iniuriam adversum nos acta sunt: atque ea primo loco quæ ad capturam nostri pertinent: quo in negotio considerandum est qui fecerint, in quos, vbi, quomodò.

Qui capturam decreverunt, mere fuere priuati qui neque ius, neque potestatem habebant quenquam capiendi.

Iidem erant pars altera in hoc negotio. Nam vt omittam inimicitias quas adversum nos gerebant, multaque certamina ac contentiones, hi ipsi erant qui Trajecti ausi fuerant, iniussu procerum Federatorum, custodias procerum Trajectinorum eorundem ingratia discingere. Iniussu inquam

procerum Federatorum. Nam decretum XXIII Iulij die anno CIƆ IƆ XVIII factum non aliud continebat, quam *ex conventu quosdam nominandos, vt eis legatis Trajectum proceres Trajectini ratione quam posset optima, aptissima & benignissima moverentur ad dimittendas quas conscripserant custodias*. Quæ certè verba nullo modo trahi possunt eousq; vt liceret ipsis dimittere militem invitis proceribus Trajectinis, eoque minus quia addebatur, *peragendum hoc negotium congruenter decreto quod factum erat die* XII, *ac consilio quod die* XVIII *Princeps Mauritius, Comes Vvilhelmus ac Senatus dederant:* Nam decretum illud diei XII sic habebat: *vt pergeretur in cœpta opera ad benigne dimittendas custodias*. Benigne autem non fiunt quæ nolente quoquam fiũt. Consilium vero Principis, & Comitis & Senatus erat: *vt Proceres Federati Hollandos & Trajectinos proceres atque oppida amice persuaderent per literas aut legatione missa, ad dimittendas eas custodias*. Hi ergo homines qui citra & contra mandatum Federati conventus in terra Trajectina rem tanti momenti peregerũt, cuius nomine ipsi accusari poterãt, violasse summam potestatem nationis Trajectinæ, ex iure & æquo non aliter censendi erant, quam vt adversarij eorum qui ipsis con-

tradixerant, quorum ex condemnatione ipſis abſolutio quærebatur: ita vt omnino in hac cauſa rem ſuam egerint.

Multo autem magis captores iſti infeſtum nobis animum prodiderunt, cum ſtatim à nobis captis programma ediderunt ſignatum à nemine cõtra quam fieri oportuit, quo nos inauditos, indefenſos, atroci præiudicio confodiebant tanquam multorum malorum, & adductæ rei in plurimi ſanguinis fundendi periculum auctores, addentes Traiecti detectas res maximi ad rempublicam momẽti de quibus antehac ſuſpicio exſtitiſſet, quæ omnia à vero erant alieniſſima. Nam mala quæ ex Eccleſiaſticarum quæſtionum minus æqua deciſione metui par fuerat, vitare nobis propoſitum fuerat pace mutua inter diſſentientes, atque oppida, ex mandato eorum qui nobis præerãt, tuta habere adverſus omnem vim quæ ad ſanguinem poſſet erumpere. Neque Traiecti detectũ eſt quicquam, quod non ante cognitum eſſet, quippe cum palam optimáque fide geſta eſſent omnia. In ipſa ſententia adverſum nos lata nihil plane reperire eſt, quod dici poſſet antea in ſuſpicionem veniſſe, poſtea vero eſſe detectum: ita vt apertiſſimum ſit hoc programmate id actum, vt plebs falſis rumoribus imbueretur.

Obtendunt homines illi mandatum Foederati conventus: sed frustra. Nam in actis nihil tale conspicitur, Quid ipsi in arcana charta conscripserint, mihi ignotum est. sed qui conventui adfuerunt, scire possunt nihil datum mandati, nisi forte generaliter videndi quid ad publicam quietem faceret: sub quo ambitu certe res momenti tanti, tam nova & exemplo carens comprehensa censeri nullatenus potest, vt quae mandato speciali opus habuerit. Si qua enim res insolita & incogitata dici potest, haec illa erat, quod septem, octo homines eos auderent capere qui certe dignitate nihil ipsis cedebant, idque contemto tam Hollandiae conventu, quam iudicibus legitimis.

Dicat hic aliquis quod factum erat probatum postea, actis etiam gratijs. credo equidem. metuebant enim quisque vestigia, specum leonis

—*advorsum spectantia, nulla retrorsum.*

Sed praeterquam quod approbatio talis metum magis prae se fert, quam consensus libertatem, notum & hoc est, quod ab initio non valuit ex post facto convalescere non posse; quod enim factum est, infectum fieri nequit: Et speciatim iure proditum est, quod non antecedente iussu publico

L. au-ctori-tate C vn-de vi & ibi Dd.

factum est id publicum fieri ratum habendo non posse.

Fac tamen mandatum, etiam speciale, à proceribus Federatis datum fuisse, non tamen desineret vitiosus esse actus defectu iurisdictionis. Nam proceribus Federatis nulla est iurisdictio in nationis cuiusque subditos, multò minus in ministros nationis partiumque eius, quod hîc breviter dictum infra quantum satis est commonstrabitur, vbi de iudicum datione agendum erit. Certum autem est capturam consistere non posse, nisi subsit iurisdictio. Adde iam factam hanc capturam non tãtum sine consensu, sed & invitis Hollandiæ primoribus, quorum summum in nos imperium erat: Cui consequens est, si proceres Federati capi nos mandassent (quod ita se non habet) hunc quoque actum futurum fuisse, non privatum modo, sed & federi adversum, cum federe caveatur, ne socij alij aliorum iura imminuant, sub qua generalitate haud dubie nationis cuiusque iurisdictio comprehenditur: sed vt teneantur alij aliis ea in re auxilio esse. Imo quod amplius est, fuisset is actus hostilis, quandoquidem Oldenbarneveldius Hollandiæ assessor, propter libellos ac minas quibus contra ius & æquum quotidie

L. III. de iurisdict. omn. iud.

impetebatur, ab Hollandiæ proceribus in fidem eorum ac tutelam erat receptus; ac nos quoque, vt consiliarij non oppidorum tantum nostrorum, sed & reipublicæ Hollandicæ, & pars eo tempore Hollandici conventus, ipso iure intelligi debebamus in fide ac præsidio esse procerum Hollandiæ. Apertissimum vero est inter actus manifeste hostiles numerari, si quis adversus summæ potestatis fidem publicam quicquam attentaverit.

L. quisquis, & ibi Dd. C. ad L. Iul. Maiest. Iul. Clarus §. Læsæ Maiest. crim. num. 5. vbi allegat Par. de Puteo & Afflict.

Præterea (quod cum reverentiæ præfatione dictum volo) ne potuissent quidem iure Federati proceres capturam hanc decernere, eo quod ipsi in hoc negotio partis personam sustinerent, ipsorumque adeo res ageretur; quo impedimento iurisdictionis exercitio tollitur, cum nemini liceat sibi ius dicere; apud nos vero antiquitus hæc regula etiam adversum Principem valuerit. Quod dico rem ipsorum actam evidens est, nam aliarum nationum legati (qui ex maiori parte sententiarum nomen totius corporis, id est procerum Federatorum, sibi imponunt) adversum nos, & nos adversum ipsos disputavimus de iure procerum Hollandiæ, tum in ordinandis Ecclesiæ controversiis, tum in tuenda magistratuum securitate. Natio-

nes aliæ , à quibus legati illi potestatem suam acceperant, commodum exspectare poterant ex hac supremi imperij contributione, quia Hollandia cum Westfrisia tanti est, quanti aliæ nationes coniunctim sumptæ. Ac proinde aliæ illæ nationes earumque legati in hac disputatione integri æquique non erant.

Hi qui capti sunt, erãt eo tempore membra conventus Hollandiæ. Atqui etiam apud populos qui regnantur conventus ordinum eo advenientibus præstant securitatem ; quanto magis in ea republica vbi penes conventus eiusmodi summa est imperij , adde vbi ne in speciem quidem dici potest quicquam à nobis durante conventu potuisse metui. In Hollandia habet concursus hominum ad alluviones aliave locorum stagnantia siccanda & aggeribus claudenda , quoties publicè id concessum est fieri , ius tutelæ publicæ, & conventus procerum id ius non habebit ? Accedat , quod nec subditi eramus procerum Federatorum , atque insuper legum beneficio eramus exempti ab omni alia iurisdictione præterquam oppidorum nostrorum , quod infra commonstrabitur: quodque fides publica , sive expressa vt quæ Oldenbarneveldio erat data ,

ſive tacita vt quæ nobis competebat, efficiebat nos à captura immunes, niſi præceſſiſſet eorum conſenſus ſub quorum fide eramus, id eſt procerum Hollandiæ.

Locus ipſe in quo capti ſumus non modo in territorio erat Hollandiæ, ſed in ipſo Hollandiæ palatio, in fundo fiſcali Hollandiæ, vbi nemo iuriſdictionem habet niſi Comitatus Hollandiæ, & qui eam Comitatus nomine exercent. Sollicitos pro eo loco fuiſſe Comites Hollandiæ apparet, cum is vnus in omni Hollandia exemptus ſit omni alij iuriſdictioni, ſoliſque ſubſit iudicibus Comitatenſibus, id eſt conſeſſui iudicum Hollandiæ. Vt vero Federati proceres, qui ne pedem quidem ibi proprium habent, ſed ibi morantur beneficio procerum Hollandiæ, in ea parte quam proceres Hollandiæ ſuo vſui receperunt ius dicere poſſent inconceſſu procerum Hollandiæ, à iuris ratione manifeſte abhorret. Neque vero ſanari hoc vitium poteſt multo poſt ſecuta ratihabitione, tum ob cauſas quas ante diximus, tum quia ea ratihabitio non obtenta eſt niſi per mutationem rectorum contra leges factam, qua de re & actum eſt ſupra, & infra iterum loquendi erit

locus. Sed enim ante hanc mutationem, etiam ipso illo die quo decreta erat captura, conquesti sunt proceres Hollandiæ suam iurisdictionem violari: sicut & rectores oppidorum Lugduni ac Rotterodami postea à Principe postularunt, vt Hogerbetius & ego ipsis traderemur, quorum mandatu ac nomine Trajectum profecti eramus.

Enormis est & ipse capiendi modus. Ego ex curatorum reipublicæ exedra, qui & ipse locus proprius est procerum Hollandiæ, Oldenbarneveldius ex ipso vestibulo, Hogerbetius quoq; ferme indidem, & cum iam in conventum iturus esset, exciti sumus falso nũtio, velle Principem nos conventos, quomodo olim Comes Bossujus Iacobum Endium Hollandici conventus eo tempore adsessorem ceperat. Iurisdictionis actus per dolum expediri non decet, imo sentiunt iurisprudentes si quis verbis dolosis ex tuto loco elicitus fuerit, eum eximendum vinculis & reddendum pristinæ libertati. Princeps qui in Hollandia nullum ius habet nisi Vicarij, & magistri militum ex codicillis procerum Hollandiæ, non autem ex codicillis procerum Federatorum, qui promisit nobilitati maiori ac minori, & oppidorum rectoribus fidum

ſe & obſequentem fore, qui ex mandatorum formula neque in rebus iuris dicundi quicquam agere poteſt niſi præſente iudicum Hollandiæ conſeſſu, neque in negotijs ad rempublicam ſpectantibus, niſi cum proceribus Hollandiæ, reipublicæve eorum curatoribus, rite atque ex legibus huic negotio impendi non poterat.

Ad modum illud quoque pertinet, quod capti ſumus cum nulla inquiſitio præceſſiſſet. Notũ autẽ eſt ex antiquiſſimo ſemperque obſervato per Hollandiã iure, neminẽ criminis cauſa detineri capive poſſe ſine inquiſitionis anteceſſu, extra quam ſi quis in ipſo delicto fuerit deprehenſus, aut ſi alter quiſpiam de eo queſtus apud iudicem fuerit. In delicto nos deprehenſos nemo dixerit: veniebamus enim ad conventum, cum mandato pacis cauſa quidvis concedendi. Queſtum quenquam de nobis ne id quidem verum eſt: ni quis proceres Feᵭeratos conqueſtos dicat, qui, ſi ita ſit, ipſi de captura cognoſcere non potuerũt. nam nemo apud ſe querelam adverſus quenquam inſtituere poteſt. Inquiſitio verò fieri demum cœpit poſt nos captos: neque per quæſitores aut iudices publice conſtitutos, ſed per eos ipſos qui contra leges nos capiendos decreverant. Iam vero ab Hol-

landiæ iudicibus ſemper iudicatum eſt, capturam quæ non prægrediente inquiſitione facta ſit adeo ipſo iure nullam eſſe, vt per ſequentem inquiſitionem confirmari nequeat, ſed ſemper ea rei ſpecie iuſſi ſint in libertatem reſtitui qui capti fuerant. Si capturæ cauſa petatur ex his quæ nota erāt omnibus, vt de auctis cuſtodijs, Synodo recuſata, & ſimilibus negotijs; ea vero nos nihilo magis quam alios ſpectant, imo minus nos, vt qui alijs miniſterium debebamus, ac proinde non poterat captura noſtri, aliis in libertate relictis, huic fundamento inædificari. Hoc ius, neminem ſine inquiſitione antecedente capiendum, tāti habitum eſt à nationum noſtrarum proceribus, vt inter reipublicæ fundamenta allegatum ſit in omnibus orationibus ac libellis factis contra Hiſpanienſem inquiſitionis modum, qui ſuſpicione perſtrictos capi permittit, & in captos inquiri.

CAPVT XIV.

De his quæ vitio aut inique geſta ſunt poſt nos captos ante datos iudices.

POſtquam capti eramus, diu in vaſta ſolitudine relicti ſumus, antequam nos

quisquam conveniret, quanquam multæ ad promovendum negotium interpellationes à nobis factæ sunt: post semel atq; iterum auditi, rursumque per dies plurimos ampliati sumus, & interclusi interim ab omni amicorum commercio consilioque. Atque ita tracta res est vltra mensem sextum antequam iudices in nos darentur, ac proinde antequam iudicio cum nobis agi inciperet, contra leges & mores antiquissimos, qui & Margaritæ Augustæ Principis Hollandiæ lege tam Septentrionalibus quam Austrinis Hollandis concessa firmati sunt. Ea lex sic habet: *Quisquis nostro nomine capitis arcessitur, convenitor intra sesquimestre tempus postquam delatus est, aut reatui eximitor, ni classis procincta sit, tum fiat id intra tertium mensem aut reatui eximitor.* Vnde apparet, quanti maiores nostri hoc ius fecerint, qui nullam exceptionem admittere voluerunt nisi publicæ expeditionis, & hanc quoque non vltra quam, vt tempus duplicaretur prohibita mora longiore. Consentit huic legi vsus perpetuus, & si quando quæsitores voluerunt captos diutius detinere aut trahere quæstionem, semper consessus iudicum Hollandiæ iussit captos sisti iudicio, aut vinculis solvi. Par consuetudo apud finitimos, & nomi-

natim apud Trajectinos in quorum per-
scriptis moribus caput hoc reperitur. *Illico postquam captus quis erit, instituitor quæstio: nec ante eam factam cuiquam propinquorum aut alteri colloquium, aut aditus ad captivum dator, nisi in conspectu eorum quos quæsitor & iudices ad eam rem delegaßint.* Longa captivorum ampliatio vnum est inter gravissima in quibus Dux Albanus leges patrias perrupisse arguebatur. Neque negari potest, quin quod contra leges publicas adeoque notas committitur ipso iure nullũ sit cum omnibus consequentiis.

Qui medio hoc tempore quæstionem exercuerũt, non habebant iudicum potestatem: ac proinde quod coram illis actum est, pro legitima quæstione haberi non potest. Nam quæstio, vt quæ vim habeat litis contestatæ, nisi apud iudicem peragi non potest. Neque vero ad interrogata responsum à nobis est, nisi interposita testatione, ne fraudi id nobis esset in his quæ super competenti iurisdictione dicenda arbitrabamur. Hinc sequitur, super his interrogationibus atque responsionibus non potuisse à iudicibus ius reddi, nisi coram ipsis iudicibus eæ interrogationes atque responsiones relectæ essent, quod nos, citra detrimentum præscriptionis adversus iu-

dices, fieri debere diximus, neque tamen factum est: atque nihilominus inserta sententiæ sunt multa, de quibus sedentibus iudicibus nulla vnquam mentio facta fuerat. Verè profiteor me super decima parte eorum quæ sententia continet post datos iudices non interrogatum: cum tamen dixerim prius interrogatorum atque responsorum rationem haberi non posse, nisi eadem mihi præsentibus iudicibus prælegerentur, copiaque mihi daretur sensa mea vberius explicandi: quod eo erat magis necessarium, quia in illa ante constitutū iudicium quæstione, sæpe cū defensionis meæ causas dictare vellem, prohibitus fueram, edictumque ne nisi nude ajendo aut negando responderem: sed cum promisso postea dandum mihi tempus ac facultatem me super singulis defendendi, quod tamen factum nūquam est. Noti autem iuris est super confessione extra iudicium facta, aut etiam facta coram alio iudice, à negotij iudice ferri sententiam non posse, nisi quæstione apud ipsum repetita.

Iul. Clarus §. fin. quæst LV. num. 1. & 2.

Ex illa quæ extra iudicium in nos habita erat quæstione eo minus iudicari de nobis poterat, quia pars maior eorum qui quæstioni adfuerant (paucos enim exemtos volo, qui pravum hoc institutum conspicati

spicati tempestive se negotio subduxerunt, professi apud complures nolle se ea re animi sui religionem offendere) adversarij nostri erant. Prima in me & Hogerbetium quęstio habita est cum ex Hollandia nemo adesset: quod à iuris & æqui specie manifeste declinabat. Tum verò qui huic & cæteris quæstionibus adfuere, eidem fermè erant qui Trajecti custodias iniussu Federatorum procerum, & nolentibus primoribus Trajectinis discinxerant: qui clandestina coitione capiendos nos decreverant: qui nos falsò criminati erant in programmate cui nomina sua ipsos subscribere pudebat: quibus illi se postea addiderunt qui contra voluntatem ac decretum procerum Hollandiæ, summam in hos atque ipsos potestatem habentium, se Trajecti adiunxerant legatis aliarum nationum, vt eos in proposito adversus proceres Hollandos ac Trajectinos obfirmarent: qui & inaudito ad id tempus exemplo effecerant, vt oppida Hollandiæ contra id quod pars maior conventus Hollandici constituerat in ipso Fedeiatorum conventu suam sententiam dicerent. Hi ipsi tum ex Hollandia, tum ex alijs nationibus, in ipsa quæstione non delegatorum æquitatem prætulerunt, sed partis adversæ

ſtudium, ſæpius obtundendo atque interpellando, non ſine turbulentis clamoribus, ita vt loquendi libertas non eſſet, aliiſque modis infeſtum animum nudantibus, per quæ factum eſt vt poſtea relegi quæſtionem noluerint, eos reveriti qui minus iniqui ad numerum acceſſerant.

Et cum non ſatis infenſi nobis crederentur hi quibus publice munus accuſandi iniunctum erat, ſpeciatim in nos delecti ſunt vnus è Traiecto, (qui à Ledenbergio læſum ſe exiſtimabat) alter ex Geldria qui ex noſtro exitio profectum ſuum ſperabat & reperit, tertius ex Hollandia præcipuus Oldenbarneveldij inimicus, cui & mortui ſpolium, adſeſſoris Hollandiæ dignitas, obtigit.

Et hoc iure proditum eſt, nec iudicibus nec quæſitoribus fas eſſe capto tormenta comminari niſi ex iudiciali decreto, cum ipſe tormentorum metus tormentum ſit quoddam. Contra hoc certiſſimum ius, ſine decreto Federatorum procerum, ante iudices conſtitutos, ne ex eorum quidem communi conſilio qui præerant quæſtioni, imo nonnullis inſciis, comminatio talis non ſemel & acribus verbis adhibita eſt. Cumque dubitari nequeat quin Ledenbergio idem incuſſus ſit metus, facile

hinc intelligi poteſt quis mortis eius cauſam dediſſe cenſeri debeat : neque illud iuris ambigui eſt, quod ab animi minus robuſti hominibus in manu inimicorum poſitis poſt illegitimas minas ipſis adhibitas perpetratur ad crimen probandum non ſufficere.

Paucis diebus poſt me captum vxor libellum obtulit, vt adeſſe mihi permitteretur, & mecum in cuſtodia manere ad cauſæ definitionem, ſed repulſam tulit. Poſt id in graves & periculoſos morbos incidi: nunquam tamen coniugi permiſſum eſt me aut videre, aut alloqui, ne quidem arbitris cuſtodibus. Cum ſecunda in nos quæſtio eſt habita, charta nobis, & atramentum ſubducta ſunt, atque ita detenti ſumus per menſes ſex , nec omiſſum quicquam eorum quæ ad nos vlterius vexandos ſpectare poſſe videbantur.

CAPVT XV.

De his quæ vitio aut inique acta ſunt in dandis iudicibus.

VEntum eſt ad eorum qui ſe iudices vocant dationem : circa quam duo

ſpectanda, qui dederint, quique dati ſint.

Dederunt Federati proceres, quibus ius dandi non fuit.

Cum enim iuriſdictio omnis fluat ex iure ſummæ poteſtatis, idque ius ſemper fuerit, & poſt fedus manſerit penes nationes ſingulas, non poteſt Federatis proceribus vlla eſſe iuriſdictio in nationis cuiuſque ſubditos. Federis naturam habet vinculum illud quo nationes inter ſe connectuntur. Fedus autem per ſe iuriſdictionem non tribuit, ni diſerte cautum id ſit, aut per conſequentiam manifeſtam, vt cum alter alterius maieſtatem obſervare tenetur, ac proinde in federe ſuperior alter, alter verò inferior eſt. Hoc vero noſtrum fedus æquale eſſe apertum eſt: neque vero communitati Federatorum in nationes ſingulas earumve cives iuriſdictio vlla attributa invenitur. Verum quidem eſt communitati Federatorum coerctionem eſſe in nationes non implentes ea quæ ſunt federis, ſed ea coerctio non ex ſuperiore quodam imperio oritur, ſed ex naturali libertate quæ omnibus ſummis poteſtatibus in æque ſummas id iuris concedit. Et hanc coerctionem habet Federatorum vniuerſitas in nationes ipſas cum quibus contractum eſt, non in cives natio-

Bodin de rep. lib. I. c. VII lib. V. c. VI. Menoch. de arb ind. qu. lib. I. quæſt. 100. Vvaſ. ab Eremb. de Federibus parte I. c. III. nu. 44 & cap. IV. nu. 16.

num singularum, quibus sufficere debet, si suæ nationis potestatibus parent atque earum imperata exsequuntur. Exemplum sumamus à subditis Principum Federatorum Germaniæ. obedientiam debent suo quisque Principi. At si quis Principum desit implendis quæ fedus exigit, potest is à Principibus aliis ad fidem servãdam cogi. Aliter si accipiatur negotium, per fedus reipsa damnum fecissent nationes singulæ libertatis iuris & legum, quæ tamen tam anxie sanĉteque salva fore stipulatæ sunt. Nam leges ipsæ vocem non habent. Quod si qui eis vocem suam commodant suæ nationis imperio atque vtilitati, rationem actus sui aliis quam suæ nationes reddere tenebuntur, neque nationes ministros neque leges patronos invenient. In hoc sita est vis imperii, ne ratio alii quam imperium habenti reddatur. Secus si esste, ministri ac cives nationum iureiurando adstringi debuerant, non in verba procerum suæ nationis, sed in verba procerum Federatorum. Ita cognitum cuique fuisset quid sequi deberet. Sed vt iuramento fides, & obedientia nationis proceribus addicatur, deinde verò quod eius summæ potestatis imperio factum est, de eo vt causa sit dicenda apud potestates alias, perquam est

absurdum & in se sibi mutuò adversantia continet, & subditos omnes in periculum adducit aut periurii, aut malæ tractationis. Si Federatis proceribus ius est summi imperii in cives & ministros nationum, id omnibus clarè significatum oportuit, ne per ignorantiam iuris vitam amitterent aut libertatem. Si non habent, tutus esse debet qui suæ nationis primoribus paruit, ita tamen vt sociis ius sit conveniendi eosdem nationis primores vniversos siquid adversum fedus factum existimant.

Federis tabulæ, in quibus omnis potestas procerum Federatorum fundata est; ipsis Federatis proceribus nullam attribuunt iurisdictionem, aut in nationes, aut in subditos eius. Nam capite primo non modò nationibus servantur iura sua atque libertas, (in quibus certe etiam comprehẽsa est iurisdictio ipsis solis in cives suos competens) sed & hoc dicitur: *ne socij se immisceant controversiis quæ inter nationes diversas super legibus, iure, libertate, constitutionibus, moribusque ipsorum nascuntur, nisi conciliationis faciendæ causa se velint interponere.* Atque ita ius habitum, ita vsurpatum fuit, orta contentione inter proceres Geldros & Hollandos de Dalemo, & in ea controversia quæ Hollandis cum Frisiis & Transisla-

lanis incidit de sinus Austrini piscatu. Decimo vero septimo dicti Federis capite dicitur, *nationes singulas tam externis quam civibus ius æquabile dicturas: ni fiat, socios comiter operam daturos vt fiat.* Quod si etiam hoc pactione comprehensum non foret; satis esse debebat quod in contrariam partem nihil pactũ esset, cum, si absint novæ cõventiones, res censeri debeat manere in statu quo fuerat. Amplius dicitur nono federis capite, res induciarum, pacis, belli, indictionum & tributorum ab vniversitate federis regendas ex cõsensu communi nationum: *demto si forte nationes de rebus induciarum, pacis, belli, aut tributorum inter se consentire non possint, ea controversia vt pro hoc tempore referatur ad præfectos, inque eos compromittatur.* Decimo sexto autem capite cavetur. *Si inter nationes cõtroversiæ, dissensionis, aut litis aliquid oriatur, qua de re inter ipsas convenire nõ possit, id, si peculiariter nationes aliquas tangat, componitor ac transigitor opera cæterarum nationum, aut quibus eæ nationes id negotij dabunt: quod si res nationes omnes spectet opera præfectorum, ita vt nono capite dictum est.* Rursum capite XXI. *Si quid in his ambiguum aut obscurum reperiatur, vnde contentiones ac lites oriri possent, ius interpretandi penes socios federis esto, qui communi consilio atque consensu constituent quod fa-*

ctum opus existimabunt: quod si inter ipsos convenire nequeat, consulant præfectos in modum ante commemoratum. Si communitati Federatorum vera iurisdictio data esset, nihil attinebat monstrari vias transactionis, &, si ea non succederet, compromissi. Nationes mediæ & si eæ desint præfecti (nimirum si ipsorum quoque nihil intersit quomodo finiatur controversia, quam exceptionem & rationis paritas & æquitas naturalis satis indicant) commonstrantur, vt conciliatores, aut arbitri rerum inter nationes litigiosarum: non vt iudices impositi nationibus, multo minus civibus nationum, tantum abest vt criminum sint cognitores.

Post fedus nihil specialius inter nationes de iurisdictione convenit. Neque vsus etiamsi probaretur (qui tamen non probabitur) ius faceret, cum legati nationum sine particulari ipsarum mandatu summum earum imperium neque transcribere neque imminuere potuerint. Quod plus est, multa Federis capita, vt quintum & sextum de tributis, octavum de censu agendo omnium qui militaris essent ætatis; vicesimum quartum de iurando in fedus, vi sua caruerunt, quia post fedus conceptum, nationes eam in rem non

assenserunt. Sed enimvero multum abest, vt probari vsus possit intra eos fines qui negotio nostro aptari possint. Nam in quos antehac ius à proceribus Federatis dictum fuit, aut externi fuerunt peregre primum adventantes, aut hi qui operam Federatorum communitati addixerant, vt milites similesque alij, aut subditi partium Brabantię & Flandriæ, in quas partes communitas Federatorum omnes summi imperii actus exercet, quomodo nationum proceres in suas nationes, tam in condendis legibus, quam in exigendis tributis; quod ius Federati proceres in vllā septem nationum exercere ne conati sunt quidem. Sed vt primores Federati pro sui imperij potestate ius dicant in subditos cuiusquam septem nationum, atque adeo in ministros eius publicos, & de negotiis gestis auctore natione ipsa, novum plane est, & antehac inauditum. Dicitur Houflinus quondam imperio Federatorum procerum captus: sed dimissus suæ nationis postulatu. Trajecti anno CIↃ IↃ CX iudicium expeditum est per delegatos procerum Federatorum, procerumque Trajectinorum & per iudices vrbicos. Sed ibi iudex ordinarius, quo magis extra suspicionem ageret, opem ac pręsentiam socio-

rum depoposcerat, sine fraude legitimæ iurisdictionis: quomodo & Delphis olim iudices oppidani aliquos ex consessu iudicum Hollandiæ sibi adiunctos habuere.

Præter vero quod proceribus Federatis ius non fuit iudices dandi, etiam nationes ius habebant contrarium, quod locum haberet etiamsi proceres Federati in ius Principum successissent, quod ita se non habet. Nam ab omni ævo nationes ius habuerunt de causis non evocandis, id est de non avertenda cognitione à legitimis nationis cuiusque iudicibus ad ipsum Principem. Philippus anno CIↃ CCCC LII proceribus Hollandiæ necesse habuit promittere neque se, neque senatum suum causas evocaturũ nisi eius generis quæ domi expediri non possent, quales quæ sint ibidem explicatur: Post anno CIↃ CCCC LXXVI Maria Dux Burgundiæ pro se & successoribus suis pollicita est mansuros proceres singulorum in iure non evocãdarum causarũ. Ac serius anno nempe CIↃ CCCC LXXX eadem Princeps fæmina cũ marito Archiduce Maximiliano spopondit, *causas omnes atque lites in Hollandia nascentes, & quæ ad cognitionẽ quæsitorũ maiorũ minorumque, aut his similium non pertinerent, definitum iri à Vicario & consessu iudicum Hollandiæ qui quoque tem-*

pore futuri essent, prout veteres leges imperarent. Quod si quæ lites causæve per evocationem, aut aliter pertracta fuissent, postmodumve pertraherentur ad Principem aut senatum eius, in iis ne procederetur: sed remissio fieret ad Vicarium & consessum iudicum Hollandiæ, vt per eos primitus definirentur ex dictarum legum præscripto.

Oppidum Amstelodamum, vt & alia Hollandiæ oppida, cum anno CIↃ IↃ XLIX iuberetur mores suos perscriptos exhibere, huius iuris tanquam inter Hollandica præcipui mentionem non omisit. Qui conventui Federatorum procerum interfuerunt, sciũt à nationibus diversis, ac nuper etiam à Translavicana, ius simile de causis non evocandis allegatum fuisse, & locum ei à proceribus Federatis datum. Neque omittendum leges has adversus proceres Federatos multo magis esse necessarias, quam olim adversus Principes fuerint. Nam Comes Hollandiæ iureiurãdo obstrictus erat, omnes Hollandiæ leges tueri, ita vt in caussis etiam ad Principem excitis civis Hollandus retineret iura cætera ad defensionem sui spectantia: cum Federati Proceres nunquam iurarint in leges Hollandiæ, ac proinde per causæ evocationem civis Hollandus, non vnum illud ius duntaxat, sed alia quoque iura amitteret.

Federati proceres cum & deliquium hoc iurisdictionis penes se, & nationum leges contrarias non ignorarent, dari à se iudices professi sunt, *sine fraude iuris quod aut communiter, aut speciatim nationibus competeret*, vt conspicere est in decreto quod fecerunt die XIX Novembris anni CIↃ IↃ CXVIII. Quæ adiectio tacitam quidem continet confessionem rei novæ & illegitimæ, cæterum non aufert noxam in re sitam, quia ipsa actus natura verbis reluctatur.

Sed & Hollandiæ proceres facile viderunt quantum hæc res à iure deflecteret, atque ideo decreto suo facto fine Ianuarij mensis anno CIↃ IↃ CXIX constituerunt, *ne ea res perduceretur ad consequentias, aut exemplum fieret in fraudem legum, summique imperij ac libertatis Hollandiæ, atque eum in finem vt cautio conciperetur quæ esset optima & Actis inderetur.* Quæ poterat evidentior haberi confessio qua pateret rem hanc legibus congruentem non fuisse?

Nec est quod quisquam existimet, tali consensu convaluisse iudicum dationem. nam proceres Hollandiæ antequam mutati essent agi contra nos cœptis contradixere: atque ipsi postea, vt & hic consensus atque alia obtinerentur, mutati fuerunt. Non potest vitiosus actus alter

alterum sanare. nec quisquam conditionem suam meliorem facit contra leges faciendo.

Quod si etiam sine mutatione proceres ijdem mansissent, adhuc illud esset considerandum, summum imperium non posse alienari ab eo qui id imperium habeat. Iudices consessus superioris paulo antequam hæc fierent in libello ad proceres Hollandiæ liberaliter disseruerant, exceptiones quas ostenderet lex Philippi Ducis posteriori lege Maximiliani ac Mariæ fuisse sublatas, ac proinde omnem simpliciter causarum evocationem interdictam, quod ipsum cousque extendebāt, vt ne proceribus quidem Hollandiæ permissum vellent cognoscere de civiū causis, aut qui cognoscerent delegare, etiam vbi duntaxat de arcendis oppido quibusdam ageretur sine famæ bonorumve iactura. Hic verò non de oppidi vnius interdictione agebatur, sed de vita, de libertate, de fortunis hominum, non de plebe, sed qui publicis honoribus eximiis fungerentur: neque illud quærebatur an ipsi proceres Hollandiæ aut ab ipsis dati iudices eiusmodi causas cognoscere possent, sed an ea cognitio ad Federatos posset transferri. Quid ergo de hoc negotio iu-

dices illi dicere poterunt, siquidem stabũt suis pronuntiatis, nisi apertam hîc esse legum perruptionem, & rem eiusmodi in quam proceres Hollandiæ consensum præbere legitimum non potuerunt?

Supra legem hanc nationis communem, sunt & propriæ oppidorum: sicuti municipibus Lugduni concessum est, ne de criminibus iudicem alium habeat quam oppidanum: cumque Dux Albanus erecto novo tribunali sub Maiestatis nomine hanc legem eversum iret, oppidi istius, vt & aliorum nomine, denuntiationes sunt interpositæ. Lex similis est apud Rotterodamenses, etiam hoc adiecto valituram legem etiam si quis municeps alio in loco deliquisset dummodo inde abiret non accusatus. Ego vero Rotterodami; Lugduni Hogerbetius omne ius municipum consecuti eramus.

Si dicat quispiam in nostra causa huic iuri fuisse renuntiatum ab oppidi ordine, primum id non liquet. Imo notum contra est paucis post nos captos diebus ad has leges apud Principem ab oppidorum Lugduni & Rotterodami legatis fuisse provocatum, ipsumque, vt Vicarium Hollandiæ, interpellatum, curaret vt nos earum legum effectu frueremur. Hinc pa-

tet quæ voluntas oppidorum fuerit, non ex eo quod postea mutatis rectoribus effectum est. In maximum certè periculum adducuntur, & civitatũ rectores & ministri, si rebus contra leges novatis ministris subducentur mandatores, & aliis immissitiis in ipsos potestas dabitur. Grave est, aiebat Cato, apud alios causam dicere cum inter alios vixeris. Sed ne poterat quidem oppidi ordo huic iuri renuntiare in fraudem nostri qui adsessores eorum eramus: quia legum ius ad nos devenerat ex contractu, quem cum decurionibus oppidi inieramus quando operam nostram deposcebant. Præterea ordo oppidi tenebatur nobis ex mandato, quod & speciali instrumento procuratorio munitum fuerat. Nam quicquid Hagæ egimus, id egimus vi specialis aut generalis mandati ab oppidis accepti: quod autem iussu conventus Hollandiæ fecimus, vt de Trajectina profectione, haberi itidem debet quasi ab oppidis mandatum, quia oppidorum legati oppidi sustinentes personam sua sententia id probaverant.

Tam notæ leges ad ius publicum pertinentes efficiunt, vt nullum sit quod contra fit, quod & leges multæ, ac nominatim illa Mariæ Burgundicæ exprimunt. Sic &

postrema pactione inter Hollandos & Zelandos inita super iudiciis communibus dicitur ; nullas literas in ius vocationis emittendas quæ notis patriæ legibus adversentur : secus factum si sit, non proceres tantum nationis, sed oppida quoque satis officio fecisse videantur, si legem significent tantum. Ea vero significatio in causa nostra ab oppidis Lugduno & Rotterodamo apud Principem, & per eum apud proceres Federatos facta est. Sic Princeps Wilhelmus in ius vocatus à regio procuratore dixit, non teneri se ad exceptiones in iudicio allegandas, quando vim nullam haberent quæ contra leges nationum, ac proinde contra ius publicum fierent. quod ipsum late defensum videre est in recognitione Synodi Tridentinæ libro I. cap. XII. At quanquam opus non fuit, legum tamen auxilium imploravimus. Oldenbarneveldius in quæstione prima causas dictavit, cur Federatis proceribus in se iudicium non cõpeteret, etiam precibus poscens eas vt causas scripto complecti sineretur : quod negatum ipsi est. Post datos iudices adversum eam dationem per tres dies dictavit quę ex re putabat, iterum postulans, vt ad ipsos proceres Federatos iusta sua perscripta dare & mutationem

mutationē poscere permitteretur. Quod cum non obtineret, à datione iudicum appellavit ad Federatos proceres, & nationes à quibus ipsi missi essent. Cumque eo nihilominus pergerēt iudices, repetijt appellationem. Ego in quæstione prima antequam responderem ad interrogata dixi natum me Hollandum, ministrum oppidi Hollandiæ, captum in solo Hollandico, iudices nullos nisi Hollandos agnoscere. paratum tamen me apud quosvis defendere quæ egissem. Post datos iudices dixi proceres Federatos in me imperium summum nō habere, ac proinde iudices in me ab eis dari non posse: vsus etiam sum lege Rotterodamensi & iure quod iuxta municipes habebam: precatus sum quoque vt hęc cū suis caussis ac rationibus proceribus tum Hollandiæ tū Federatis sinerer commonstrare, sed impetrare hoc non potui. Post conditionem tuli, cognitionem super exceptione mea deferri duobus per Hollandiam iudicum consessibus, aut iis qui iudicum munere apud nos aut nationes alias fungentes ad hanc caussam iuxta cæteros delegati erant, vt quos cæteris æquiores censerem. Cum iuberer sine horū detrimento ad interrogata respondere, facturum dixi vi maiore compulsum. Puto

tantundem ab Hogerbetio factum. sed surdis fabula canebatur.

Supra quod iurisdictione carebant qui iudices dabant, obseruandum est in illis & studium partis adversæ nobis, de quo supra agere occupavimus. Nam quod hic in iudicium deducebatur, illud ipsum erat, quod adversus nationes alias nostrę nationis iussu defenderamus, ita vt plane hic in sua causa ius dicerent. Qui tum conventum Federatorum maxima ex parte implebant, infestum in nos animum multis indiciis prodiderunt. nam ipsi nos ante sententiam, ante peractam quæstionem, non visis quæ in quæstione acta erant præiudiciis gravissimis convulneraverant, primum in instrumento quo iudices dabantur, cum dicerent captos nos ad quietem reipublicæ conservandam, religionem procurãdam, rupturam federis prohibendam, ad providendum ne miles in aliud sacramentum, quam quod in verba est Federatorum, diverteretur, ad occurrendum turbis & cædibus, tanquam nos tot tantarumque rerum rei fuissemus: deinde vero in indicendo iustitio ac supplicationibus ad Deum post datos iudices. nam in literis eo pertinentibus depingimur vt ambitiosi homines, (nos qui ad munera sine

ambitu vllo, sine prensatione pervenimus, non rogantes sed impense rogati, atque ea munera abunde nobis satis arbitrabamur) accusamur privata consilia promovisse: (cum nihil à nobis factum sit, nisi eorum mandato quibus parendum habebamus) quibus superadditur periculum imminuisse, ne tota religio (quam certe secundum divinæ legis præscripta ex animo fideque optima colere studuimus) per nos eversa funditus periret, ipsaque respublica (quæ nobis vnice cordi fuit) ruinam daret: ac proinde in nos vt reipublicæ turbatores propediem legitimum iudicium ac sententiam exspectandam. Quas quidem tam atroces literas pij probique pastores nonnulli populo recitare recusarunt, potius habentes munera publica deserere, quam tantæ iniquitatis ministerio semet attaminare. Rursum postea in responso quod Bossizio & Maurerio regis Galliæ legatis datum est XXIII Martij anni CIƆ IƆ CXIX: in quo non tantum vt facinorosi turbulentique traducimur, sed additur expressius gravium criminum nos teneri; palam ac summo periculo conspirasse nos adversus rempublicam, propositum nobis fuisse per factiones & clancularios ductus fine

causa, sine accepta potestate evertere fedus, religionem, iudicia totamque vim præfecturæ, & quæ summa est, totam rempublicam perdere, ad satiandam ambitionem immoderatam pravumque consilium exsequendum. Qui ita loquuntur ante rem cognitam in miseros captivos talium ignaros, ac iudicibus (qui eo ipso tempore cœtum suum agebant) præscribunt quid de nobis sentire, quid in nos statuere deberent, credibile ne est eos in dandis iudicibus æquos nobis fuisse? Adde iam immanem licentiam quæ more pessimo & in publicum pernitioso libellis & carminibus famosis mendaciorum & calumniarum plenis vagari permissa est in nos seclusos, &, vt dixi, ad objecta, quippe ignorata nobis, respondere non valentes, tantum iritādæ in nos plebi: quæ evidentia signa sunt acerbi atque implacabilis in nos animi. Qui inde quoque apparuit, quod Moersbergius vi equitum abductus est ex solo pacato Monasteriēsi in quo nullam iurisdictionem Federati proceres arrogare sibi poterant. Dignum quoque notatu, iudicum quemque à Federatis proceribus sumpsisse cautionē signatā, ne quis ipsos huius rei ergo verbo aut factis

impeteret: quod si quis impetiſſet, id Federati proceres vt in ſe factum acciperent ac vindicarent. Qui legitime datos ſe iudices credunt, non ſolent tam cuſtodite agere.

Veniamus ad vitia ſpectantia ipſos qui iudices dati ſunt: qua in re primo conſiderandum eſt iudices eos ordinarios ſive legitimos non fuiſſe. Fac ius dandi iudices competiſſe proceribus Federatis, cur non cognitionem mandarunt alteri ex conſeſſibus iudicum Hollandiæ, quorum opera, vt quæ proximè ad manum ſit, vti frequenter ſolent etiam ad res ſuæ communitatis? Cur non Senatui federis permiſſum eſt iudicium, qui poteſtate ordinaria ius dicit, nomine procerum Federatorum? In omni libera republica odioſum eſt de capite ac fortunis civium alios dare quam legitimos iudices, præſertim ſi qui dantur (vt horum pars maxima) non in vllo iudiciali munere, ſed in civilibus conſultationibus verſentur. Inter cætera quæ Dux Albanus à legibus aliena fecit, etiam in cauſas Majeſtatis iudices dedit extra ordinem lectos, & metuens ne quæſitores legitimi ſupplicia exigere nollent, vſus ad ea eſt ſpeculatoribus quod in noſtro quoque negotio factum vidimus. Maiores noſtri conqueſti

olim ſunt hac re violari leges, quæ caverent ne quis in re criminum alios quam ordinarios iudices experiretur. Multi etiam armorum noſtrorum ius ex hac potiſſimum cauſa defenderunt.

Iam vero præterea dati iudices partem maximam (quod ſine fraude paucorum dictum volo, qui deſtinatum à cæteris in nos ictum neque conſiliis neque rationibus vllis avertere potuerunt, ſed tantum in hoc ſervierunt, vt actui ſplendorem de ſuo nomine adderent) infeſti nobis erant per inimicitias qua publicas qua privatas. Nam ex nationibus aliis iidem erant qui Trajecti cuſtodias diſſolverant, & à nobis eo nomine incuſabantur, qui nos capiendos non iure decreverant, quorum opus erat ipſum illud programma de quo diximus, reſponſum ad Boſſizium, literæ iuſtitium indicentes, atque ipſa iudicum datio: qui audientibus multis mortem Oldenbarneveldij prædixerant: ex Hollandia vero illi qui ſe ab Hollandiæ proceribus ſegregaverãt, imo cum aliis nationibus adverſus Hollandiam coierant, qui Trajectum venerãt, vt ſui præſentia alios confirmarent: qui & Oldenbarneveldio & nobis malum minati ſæpe fuerant: qui de nobis capiendis conſilium dederant multo ante profectio-

nem Trajectinam. Iudices alij etiam ordinarij quoties reformidari se vident, quanquam levibus de causis, vltro à se abdicant cognitionem. *Probi & modesti iudices*, inquit Cicero, *se solent excusare, quando manifestum est alteram apud eos partem gratia prævalere.* Hi cum ab vxore & liberis Oldenbarneveldij in conventu Hollandiæ recusati essent, cum in ipsa quæstione dictum à nobis esset, graves nobis videri nonnullos atque eos nominatim qui Trajectum ivissent, & quorum res agebatur eo quod nostra damnatione absolutionem suam quærerent, tum vero præcipue eos qui tot in nos præiudiciis latis iudicio se integros non servaverant, quique comminatione animum inimicum nudaverant, negotio religioni ipsorum à nobis permisso, volunt esse ac manere iudices de capite fortunisque civium tantis de causis ipsos perhorrescentium. vbi hoc auditum antehac?

c. quod suspecti 3. qu. v. Lib. de Oratore.

Inter Hollandos duo fuere quæsitores, id quoque contra ius patrium. Nam quæsitoris & iudicis officia apud maiores nostros adeo insociabilia fuere, vt more generali, quæsitores rerum minorum iudicare non potuerint in quæsitorum maiorum tribunali, etiamsi minores illi essent aut Feudorum possessores, aut de familijs me-

lioribus, qui omnes alioqui ad iudicia idonei habentur, quod obtinuit etiam in caussis ipsos nullo modo contingentibus. Sic & cum in Hollandia aut Zelandia Comes ius diceret quæsitores maiores assidere ei non permittebantur.

Persuasum vulgo est, quo minus Hollandiæ decederet inter iudices qui numero erant XXIV Hollandos fore duodecim: sed implendo numero inter eos duo fuere Zelandi qui suffragio Zelandiæ in consessum iudicum Hollandiæ simul & Zelādiæ pervenerant.

In eodem Hollandorum iudicum numero erat, qui occasione mutatæ reipublicæ in consessum nobilitatis penetravit: alij consulatum, decurionatum, locum inter curatores reipublicæ, in senatu Federis, in conventu Federatorum honoresve alios adepti, quorum omnium intererat tueri cœptam mutationem, quod ut fieret nobis damnatis opus erat.

Præter magnam pecuniæ summam quam ex hoc iudicio iudices abstulerunt, (nam novum hoc tribunal amplius LXX florenorum millibus stetit) etiam post id tempus non caruerunt sua aut pacta, aut sperata mercede, sive ipsi perducti ad dignitates eximias, & legationes, sive prove-

ctis liberis, ita vt in omnibus appareat hos cæteris fuisse prælatos, ne rem talem fecissent sine operæpretio.

Multi inter iudices rudes erant admodum, nulla imbuti iuris scientia, quidam nullius nisi patrij sermonis gnari, sine vlla rerum gerendarum peritia. Quo verò tandem modo homines tales apti esse poterãt qui iudicarent de summi imperij partibus ac signis, quo tota hæc quæstio redibat, quæ res à legum ac negotiorum peritissimis plane difficiles habentur, & subtilis admodum disquisitionis?

Quanquam vero non omnes causæ ob quas à nobis iudices reformidabãtur, quæque aliæ nunc certo iudicio ad tempus subticentur aperiendæ si posthac res id exegerit, speciatim à nobis additis nominibus expressæ sunt, satis erat causas illas iudicibus non esse incognitas. Nam vbi ita se res habet, tenetur iudex à se cognitionem relegare: quod si pergat acta omnia deinceps ipso iure nulla sunt: quia scilicet qui plane medius non est, eius modestiæ convenit semet excusare: vt inter alia videre est locis quos supra allegavimus ex recognitione Concilij Tridentini. Neque vero à nobis eierari iudices directe poterant, cum ipsam iudicum dationem vitij argueremus. Gl. in c. vlt. causa III. qu. 3.

Sed neque obstare nobis in hoc negotio potest, quod in quæstione ad interrogata respondimus: cum id non factum à nobis sponte sit: nec animo iudicem agnoscendi, sed compulsu ac desiderio semel exeundi carceris tædium, interposita etiam testatione cuius ante meminimus.

CAPVT XVI.

De his quæ vitio aut inique sunt acta post datos iudices.

QVod modum agendi attinet, primum iustissimam habemus conquerendi rationem, quod in formam civilis negotij causa nostra recepta non est. Est quidem mos ille ordinandæ causæ, qui extraordinarius dicitur, apud nos moribus receptus, sed in quo causarum genere? In eo scilicet vbi ipsum facti nomen omnino delictum involvit, & pœnam postulat, ita vt facto confesso pœna ex vi legum necessario sequatur. Sed vbi ambigua est facti qualitas, exempli causa si quæratur qui hominem interfecerit, idne fecerit sui tuendi causa an dolo malo, tam apud superiores quam inferiores iudices moris est ad mo-

dum civilis negotij causam expedire. Si vsquam id locum habet, hic certe habere debuit. Nam causæ nostræ iudicatio pendebat partim à iuris quæstione , partim à facti qualitate quæ erat inquirenda : puta, an quod factum à nobis erat, cum Federe pugnaret, quousque milites proceribus nationum singularum tenerentur, quę nobis mandata ab his qui imperare nobis poterant, essent data, pluribusque aliis eiusmodi. Non satis est si pauci aliquot in rebus eiusmodi dicant situm esse delictum, cum multa hominum millia aliter iudicẽt: quare id diligenter & palam atque adeo in modum litis civilis disquirẽdum est. Quod si in re nostra factum esset, tum sane populus, cuius id maxime intererat, scire potuisset iure an per iniuriam damnaremur. Alexandro regi obiectum olim est, quod vox Callisthenis carcere clauderetur. In negotiis rempublicam spectantibus, non palam auditi, non palam defensi, quasi innocentes pereunt aut damnantur. Quibuscunque aliquid est sensus, facile iudicabũt tum istum agendi modum, tum quæ secuta sunt omnia eo directa ne genus humanum vnquam ad negotij veritatem perveniret : quo pertinuit & novi moris iuramentum quo iudices semet obstrinxêre

nequid rerum apud se gestarum etiam post rem iudicatam propalarent. Modus hic extra ordinem, vt vocant, agendi adversus integræ famæ homines, super rebus de quibus non omnes idem solent censere, quales sunt res religionem aut reipublicæ gubernationem cõtingentes, est illa ipsa inquisitio, adversus quam tot querelæ tempore Caroli Imperatoris & Philippi regis institutæ sunt: quod intolerabile onus habitum est inter præcipuas belli causas. Orationes eo tempore habitæ à diversarum nationum proceribus manifeste ostendunt non tantum à proceribus improbatum genus illud causarum super quibus adversus captos per meram inquisitionem agebatur, sed ipsum quoque illum agendi modum, vt libertati ac moribus avitis repugnantem. Adde modum extra ordinem agendi introductum apud nos quo celerius causæ dijudicarentur, quæ civilis litis instar ordinatæ in longum duci solent. In negotio nostro ostendit novem mensium tempus non hoc spectatum: ac proinde nullam posse confingi causam honestam, cur clancularia ista agendi ratio placuerit.

Quod si omnino fixum stabat causam nostram ad modum civilis negotij non

diregere, (quod tamen nobis debebatur & mos habet in negotiis etiam neutiquam adeo obſcuris) certe ad repetitas toties à nobis ac noſtris preces aditus & conſilia amicorum ſubſtrahi nobis non oportuit. Omnes iuriſperiti qui de publicis iudiciis ſcripſerunt, aiunt poſt quæſtionem habitam indulgendum captivo locum laxiorem vbi cum advocatis & procuratoribus conſultare poſſit, & ea componere quæ ad cauſam tuendam pertinent. In noſtris terris quenquam per octo aut novem menſes intercludere commercio vxoris, liberûm ac neceſſariorum inauditum eſt extra tempora Albanicæ præfecturæ. Marſilius, Follerus Straecha, Bajardus.

Si ne hoc quidem concedere nobis placebat, (quod niſi iniquiſſime & novo plane exemplo negari nobis non poterat) certe danda nobis fuit plena libertas noſmet defendendi tum voce tum ſcripto. Scriptores de iudiciis criminum docent, damnari neminem poſſe, niſi cui tempus ſe defendendi ſit datum: ac dãdum ei hoc tempus etiamſi non poſtulet, etiamſi delictum faſſus ſit. Quod ipſum, vt non modo iuri civili, ſed & patriæ noſtræ moribus conſentaneum à conſeſſu iudicum ſuperiore apud nos proceribus Zelandiæ commendatum memini. In oppidis quibuſdam no-

concipi. Gnarum nobis erat quæ feceramus ex mandato à nobis facta, tum qui mandaverant, quique mandata nobiscum executi fuerāt eos ne compellari quidem: ac propterea existimabamus quæ à nobis acta essent nihil magnopere defensionis egere. Vbi quæso auditum tandem est antehac, captivis id orantibus negari potestatem recognoscendi quæ dicta sunt, vt si necesse sit, fusius sensa sua exponant? At hoc negatum est nobis. Iam ante probavimus maiorem quæstionis partem peractam ante iudices datos: cui consequens est quod tum responsum est defensionis locum habere non posse, cum defensio institui nequeat, nisi apud iudicem. Quare cum responsa ista nunquam nobis præsentibus relecta sint, neque potestas nobis data largius mentem explicandi, his sane in rebus superest indefensos nos esse. Adde multa quæ dictaturi pridem fueramus omissa à nobis, eo quod fides facta nobis esset postmodum defensionis pro arbitrio faciendæ copiam fore: quod cum secutum non sit, non hac in re iniuria tantum affecti, sed & dolo circumventi sumus. Quod iam ea quæ à nobis dictata sunt attinet, quæ plerunque consistebant in factis defensionem continentibus, aut iudices ea

vera

vera putabant, aut secus. Si vera, non poterant quod his erat contrarium sententiæ inserere: Si vt vera non acceptabant, certe tempus ac facultatem ea probandi concedere nobis tenebantur, quod ipsum à me speciatim postulatum est. Fuit etiam cum dicerem apud iudices non eam vim fuisse memoriæ meæ & per morbos & per carcerem labefactatæ, vt ad singula ex tempore quod opus erat potuerim respondere: interdum dictandi quoque libertatem aut ademptam mihi aut accisam: quapropter rogare me vt relegerentur acta quæstionis prioris, & vt ad probanda quæ pro me allegaveram aut allegaturus eram facta admitterer: præcipuè circa insumtam à me operam ad componendum quicquid in Ecclesia aut republica disconveniebat: & circa decreta facta à rectoribus oppidi Rotterodami de rebus plurimis. Cum nihil impetrarem, rursum petij vt scripto quædam complecti liceret: & cum longum per tempus ei postulato institissem, non amplius temporis indultum est mihi horis quinque pomeridianis, & chartæ folium vnum, quanquam etiam atque etiam roganti vt & tempus largius & chartæ plus paulo mihi concederetur: verum nequicquam. In hac char-

ta perſcripſi quæ mea fuiſſent conſilia, quę mens, facta defenſionem continentia breviter indicavi, (quæ talia erant vt certo norim iudicum quoſdam dixiſſe, ſi de iis conſtaret, optimo iure me niti) petij vt ea probandi mihi poteſtas fieret: qua petitione nec reiecta nec admiſſa, (quorum tamen alterum vt fieret iuris ratio exigebat) in me, ne compellatum quidem amplius, pronũtiata eſt cauſã terminans ſententia.

Quomodo vero talis agendi ratio à vitio, iniquitate, imo ab immanitate barbara purgari poteſt? Hiſpaniẽſis illa inquiſitio, adeo à maioribus noſtris tantoque iure exagitata, permittit reo colloquium & opem patroni, & ius probandi facta quæ defendendi ſui cauſa profert. Comitibus Egmundano. & Hornano Albanicæ præfecturæ temporibus tradita ſunt accuſationis capita: temporis quantum ſatis datum conſcribendæ defenſioni, quæ hodieque legitur. Permiſſum ipſis exhibere libellos atque inſtrumẽta culpæ amoliendæ, quod & diſerte narrat ſententia: quæ omnia nobis negata ſunt. Et tamen conqueſtæ ſunt Belgicogermanicæ nationes omnes de modo agendi adverſus eos Comites, præſertim circa res duas, nempe quod procuratores & advocati ipſis non eſſent auxilio

dati, & quod testium adversus se productorum notitiam non habuerint, vt eos possent refellere. Princeps Wilhelmus Arausionensis in responso suo cum à procuratore regio dies ipsi dictus esset, ait *captivitatem eorum Comitum rigidiorem esse quã ius permittat, secundum cuius regulas carcer custodiendis reis repertus sit, non adimendo eis hominem aspectui, commercio, consilioque, quæ si desint fieri nequeat vt gravis aliqua causa rectè regatur ac defendatur.* Exclamare libet:

Cernis ne hæc Amphiarae sub terram abdite?

Dum hæc peraguntur omnia, sed maxime postquam Oldenbarneveldio vita erat ademta, harum rerum artifices nulli pepercerunt labori, qua pollicendo, qua minando, servato etiam ad terrorem per dies aliquot pegmate in quo Oldenbarneveldius erat occisus, & carnificibus tribus Hagæ retentis, nempe vt his modis coniuges ac propinquos tum meos tum eorum qui præterea capti erant adigerent ad culpæ deprecationẽ, & fidem dandã silentij nostro nomine, quomodo effecturos se sperabant, vt morte vnius & aliorum oppressa voce veritas æterna nocte obrueretur: sed aliter Deo omnipotenti visum est. Quanquam enim Moersbergius, magno vir animo non minus quam ortu, cum primum

hoc consilio intellecto commotus valde fuisset ad innocentiam suam confugiens, tandem tamen vxoris miseratione & amicorum suasu impelli se passus erat, vt morem illis gereret, (quod quidem cum per illegitimos agendi modos extortum ipsi sit eis qui extorserunt prodesse non debet) tamen & mea & Hogerbetij vxor omnia potius perpeti decreverunt, quæ aliis collibitum esset facere, quam vt nulla postulatione honori nostro aut veritati iniuriam facerent. Gratiæ Deo agendæ sunt sine cuius præsente auxilio fieri non poterat, vt tot ac tam gravia tentamenta vinceremus.

CAPVT XVII.

De his quæ vitio aut inique gesta sunt circa ipsam sententiam.

VBi captura, iudicum datio & agendi ordo omnia sunt instituta condemnationis ergo quæ ante omnem causæ cognitionẽ decreto peremtorio atque irrevocabili erat decreta, nõ potest plus in cõdemnatione esse iustitiæ & æquitatis, quã in captura, iudicum datione & agendi ordine.

Anteloquium sententiæ ita ait, *quando reus confessus est, ac præterea iudicibus apparuit.* His verbis falluntur multi, existimantes quicquid in sententia legitur, vt provectas à nobis opiniones novas, nostro facto in republica & Ecclesia res vbique motas, exhaustum ærarium, & sumtus factos ad sæpe decies, passim dissidia, & diffidentiam inter Federatos & cives satam, fedus ruptum, rempublicam sibi tuendæ factam imparem, & in periculum adductam aut pactionis inhonestæ, aut pleni exitii, aliaque eiusmodi confessa à nobis: cum non illa tantum sed & multa alia capita partim ex nobis perquisita nunquam sint, partim diserte negata. An in causa extra ordinem pertractata sententia ferri possit nisi super rebus confessis, apud multos iuris nostri patrii consultos ambigitur, nec immerito, cum in actis veteribus passim videamus pro vno eodemque sumi, sententias latas super causa extra ordinem tractata, & super confessione. Certe memini superioris consessus iudices ita sentire & apud Zelandiæ proceres proloqui: sicut & illud recordor, vnum è præcipuis huius adversus nos negotij gubernatoribus vitio dedisse oppidi Harlemi magistratibus, quod quæ egissent, dicerent extra ordinem acta, cùm

tamen ſententia confeſſionem excederet. Verùm hic multo plus à recta via deflexum eſt. Nam primum in ſententia obiiciuntur nobis multa per illationem, qualia in libellis accuſatorum poni ſolebant, non in ſententia iudicum, cuius generis ſunt nonnulla quæ ſupra protulimus, item cõſilium noſtrum fuiſſe imperare militibus, vt parerent magiſtratibus etiam contra Federatos proceres & Principem: & eoſdem milites ſacramento adſtringendos magiſtratibus apud quos præſidium agerent, de ipſis tuendis etiamſi quid ab ipſis iuberetur quod aut cauſam, aut prætextum ſumeret ex religione, ſimiliaque plura. Etiam facta inſerta ſunt de quibus nihil vnquam iudicibus paruit, vt propoſitum fuiſſe cuſtodias oppidorum referre in expenſas communes Federatorum: me ea nocte quæ dimiſſionem cuſtodiarum Trajecti anteceſſit cum oppidi pręfecto conſilia ſociaſſe, quomodo prohiberi poſſet ne plus militis à Principe Mauritio in vrbem induceretur, ac de excubiis eam ob rem locãdis ad portam Amersfordienſem. Quibus de rebus certus ſum nihil ipſis apparuiſſe, cum ſciam ea omnia falſa eſſe, vt in notis ad ſententiam ſingulatim dicetur. Verùm fac etiam aliqua eos habuiſſe rerum iſtarum indicia

(quod ita non esse plane persuasum habeo) tamen non posset dici apparuisse id, super quo nec defensio nostra erat audita, neque facta nobis testes reiiciendi copia.

Præterea vero in sententiæ contextu de industria multa facta omittuntur quæ ad defensionem nostram pertinent, vt mandatum procerum Hollandiæ & oppidorum nostrorum: repetitum mandatum & auctus delegatorum numerus in negotio Traiectino, pluraque alia quę infra memorabuntur, contra iura quæ dictant non licere iudici qualitates confessioni annexas ab ipsa confessione divellere.

Bart in l. Aurelius §. idem quæsitu nu. 2 ff. de lib. leg. Clarus §. Homicidiū nu. 35. Boss. in tit. de defens. reor. nu 4.

Damnati sumus tum Hogerbetius, tum ego ad perpetuos carceres, quam pœnam passim Iurisconsulti, vt inconcessam reiiciunt. Nobilis scriptor de publicis iudiciis ait etiamsi lege aliqua potestas iudici esset facta pœnas pro arbitrio statuendi, tamen liberum ei non fore damnare ad carceres perpetuos, quia libertas illa intelligi deberet intra pœnas iure concessas. *Solent Præsides*, ait vetus Romani iuris consultus, *in carcere continendos damnare, aut vt in vinculis contineantur: sed id eos facere non oportet, nam huiusmodi pœnæ interdictæ sunt. Carcere enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.* Alius: *mandatis principalibus quæ*

Menoch. qu. 89. nu. 9. Baiardus qu. 70. L. aut damnū §. solēt D. de pœnis. L. mandatis ff. de pœn.

L. In- *præsidibus dantur, cavetur nequis perpetuis vin-*
cre- *culis damnetur, idque etiam Divum Adrianum*
dibi- *rescripsit.* Imperatorum vnus; *Incredibile est*
le ff. *quod allegas liberum hominem, vt vinculis per-*
de pœ- *petuis contineretur esse damnatum. Hoc enim*
nis. *vix in sola servili conditione procedere potest.* In Italia quidem & Hispania aliter vt fieret invaluit: at in nostris liberis terris inauditum id est, nisi quis eò referre velit, quod nuper bello flagrante cœptum est institui, vt ad remos ducendos damnentur, non alij tamen quam errones atque nebulones; aut etiam quod ergastulo includũtur quidam, neque tamen in perpetuum, sed in spem resipiscendi, ac ferme ipsis propinquis id postulantibus. Notandum insuper Iurisconsultos qui existimant ab ordinariis judicibus in causis quibusdam pœnas ordinarias posse excedi, ita tamen vt non vsurpentur pœnæ legibus vetitæ, hanc ipsam potestatem tamen non indulgere delegatis, quales nostri fuere, nam à talibus iudicibus negant pœnas posse irrogari, nisi quæ diserte legibus præscriptæ sunt: ita vt bis hic sit peccatum, primum quia delegati iudices exierunt pœnas legibus cognitas, deinde quia pœna vsi sunt diserte legibus vetita.

Res quoque est observatione non indi-

gna, quod cum nomina etiam ordinariorum iudicum poni soleant in sententiis quæ eduntur, idemque multo magis in delegatis iudicibus locum habere debeat, hi tamen iudices, cum etiam per typographos sententiam publicarint, pepercerint tamen nomina sua asscribere. Caussam coniecturis assequi facile est.

CAPVT XVIII.

De his quæ vitio aut inique in nos acta sunt post sententiam.

SI ius & æquum fuit aditum ad nos necessariis dari statim ab habita quæstione ante rem iudicatam, multo magis post rem iudicatam id factum oportuit, cum carcer duntaxat nobis custodiendis serviret, quod ipsa etiam sententiæ verba præferunt. Proinde ex propinquis nostris aliquot post latam sententiam ad nos admissi sunt, Hagæ dum fuimus: sed postea præcipui huius negotij auctores, cum viderent non sufficere carcerem solum, vt nos contra animi nostri sententiam acta ipsorum adversum nos probare cogeret, partim palam, partim clam (quia publice in ipso pro-

cerum Federatorum conventu res peragi ob ſummam iniquitatem ſine multorum contradictione non poterat) intenderunt vexationem in noſtra corpora, exiſtimationem, bona, amicos, tantum (quod & inter ipſos nonnulli fatebantur) vt nos ad deprecandam culpam adigerent, atque ita ſe domi ac peregre purgarent.

Bona quod attinet, quanquam oppida in quibus nati eramus aut quibus operam addixeramus, ac proinde ius omne municipum eramus conſecuti, antiquis legibus obtinuerunt, vt coniuges ac liberi damnatorum bonorum publicationem certa pecunia redimere poſſent, eæque leges ab oppidis etiam ſub Albanica præfectura magno ſtudio defenſæ fuerant nullorum criminum admiſſa exceptione, ac à nobis ad eas leges ſæpe provocatum erat, tamen vxoribus noſtris liberiſque legum earum beneficio frui permiſſum non eſt, ſed neceſſitas illis impoſita eſt adverſus fiſcum, durum adverſarium, inchoandi litem, de qua ne ſuper momento quidem iudicatum eſt. Quin & vxorum bonis manus à fiſco iniecta eſt. Tum mihi peculiaris querendi cauſa data eſt, quod chartæ meæ ex tablino meo abreptæ ſunt, ne facto quidem inventario, quanquam poſcente id

mea vxore, quod ipsi, vtpote ius ad eas chartas aut partem earum habenti, nullo colore negari poterat.

Postquam Lupistenum Haga abducti sumus seni patri meo nunquam mei videndi facta est copia, sicut & Hogerbetij filius multis atque indefessis precibus vix tandem extorsit, vt patrem convenire posset, à quo deinde rursum longissimo tempore abstentus fuit.

Iam vero bonis nostris publicatis, ac nobis per carcerem ademta omni rem faciendi libertate, attributi ad alimenta nostra sunt viceni quatuor asses in diem. Qui sensu communi non carent iudicare facile possunt an satis id fuerit sustentandis nobis quos familiæ onus non leve vrgebat. Sed coniuges nostræ non gravatæ nos de eo quod ipsis restabat alere nunquam eam pecuniam accipere voluerũt. Per tempus aliquod custodibus nostris mandatum erat cibos nobis dare: sed vltro institimus, vt ea molestia & quod vltra suspicari non abs re erat, liberaremur.

Vxores vero ac liberi nostri primum vsi sunt libertate adeundi nos atque à nobis recedendi.

Sed paulo post arcano ductu decretum longe aliud cusum est, vxores nobiscum

carceri includendas quamdiu adesse nobis vellent, neque vero abire permittendas ni veniam expressam eius rei impetrassent. Ex hoc decreto vxor mea, quanquam & hoc multum abnuente Daventrio qui iam imperium in custodiam acceperat, vix obtinuit, vt Hagam proficisci liceret: ibique ostendit quam grave & iniquum esset cogi se aut in ea calamitate maritum deserere, aut ipsam quoque damno valetudinis manere captivam, proiectis extra curam suam liberis natu minimis valde infantibus, quos secum in carcerem adducere non posset.

Re sæpe negata, sæpe dilata, tandem vxorum nostrarum libertas ita coarctata est, vt manendum haberent intra arcem Lupisteni, neque inde progredi, nisi quod bis intra dies septem comparando victui aut ire possent, aut aliquem mittere: quod ita mansit per tempus aliquod.

Cum vero interim ab vxore ac liberis Oldenbarneveldij, item à propinquis nostris impense laboraretur ad obtinendam bonorum restitutionem, beneficio legum redemtionem, vt diximus, indulgentium, neque id effugiendi species vlla occurreret, nisi in Maiestatem deliquisse argueremur, quod sententiæ verbis non contine-

batur, anno post eam latam à delegatis iudicibus pronuntiatum est, mentem suam in iudicando fuisse peccatum à nobis in Maiestatem. Quam circa rem advertendum est, si quo tempore lata fuit sententia ea mens fuisset iudicum, etiam exprimi id secundum mores nostros debuisse: tum vero huic declarationi non omnes eosdem iudices adfuisse, sed præter quosdam aut morte absumtos aut alioqui factos ad iudicia inidoneos, aliquammultos fuisse absentes qui perscriptam super hac re sententiam suam miserant, contra ius ac mores, cum omnes quibus in iudicio censendi ius est, vno in loco præsentes esse debeãt, vt alius aliorum rationes intelligant. Præterea quod tertiò notandum venit, mos est in patria nostra antequam sententiæ interpretatio fiat summario iudicio partes audiri: nos vero neque auditi, neque compellati sumus, quin illo ipso tempore arctissimo carceri inclusæ sunt vxores nostræ, ne quid dicere possent adversus id quod agere penitus erat constitutum, vt iam mox narrabitur. Repetitum hîc volo quod dixi ante paucos iudicum peritos iuris fuisse, multos adeo illiteratos vt vocem ipsam Maiestatis ignorarent, tantum abest vt vim eius vocis ac criminis intelligerent. Nos

vero habemus quod nos solemur multis veteribus novisque exemplis. Pætus Thrasea, quantus senator, virique alij spectatæ probitatis Romanorum Imperatorū tempore procubuerunt in reatu læsæ Maiestatis. Nostra quoq; ætate libertatis Belgicogermanicæ vindices, Princeps Wilhelmus Arausionensis, Comites Egmundanus & Hornanus, aliique damnati sunt eodem titulo. Hinc nobilis inter Romanos scriptor ausus est dicere: *Crimen Maiestatis singulare & unicum crimen eorum qui crimine vacant*. Bonus Imperator aiebat crimen Maiestatis suo sæculo cessare: admonentque Iurisconsulti veteres, *crimen hoc non habendum in occasionem ob Maiestatis venerationem: personam spectandam an potuerit facere & an ante quid fecerit*. Nos ex notissimo sensu, atque mandato eorum quibus parendum nobis erat, credidimus atq; affirmavimus, Maiestatem id est summum imperium penes singulas esse nationes. Fac errasse nos: (quod ita se non habere suprà demonstratum est) tamen negari non poterat sententiam nostram multis sapientibus ac doctis placuisse, quod quidem sufficere debebat vt crimini, præsertim tam gravi, eximeremur. Inter Romani iuris consultos egregius, *in civilibus*, inquit, *dissensionibus quam-*

L. 1. C. ad l. Iul. Ma.

vis sæpe per eas respublica lædatur, non tamen in exitium reipublicæ contenditur, quique in alterutras partes discedunt vice hostium non sunt. De sui temporis dissidio ita loquitur M. Tullius Cicero: *Erat obscuritas quædam: erat certamen inter clarissimos duces: multi dubitabant quid optimum esset, multi quid sibi expediret, multi quid deceret, nonnulli etiam quid liceret.* Neque raro locum habet Phocionis illud: *mea meliora etiamsi hæc feliciora.* Nostro ævo qui de iure scripserunt, aiunt, civiles dissensiones trahi ad crimen Maiestatis non debere: imo vbi alia suppetit coniectura, nunquam censeri commissum id crimen.

Ruin. cons. 1. num. 5. Dec. cons. 102. nu. 17. T. 1. cons. crim. Ceph. cons. 75 num. 9. & alij allegati per Bapt. Baiardum in tract. crim. §. Læsæ Maiest.

Ad id quod dicere cœperam redeo, id nempe quod vxoribus nostris istius pronuntiationis tempore contra ius ac iuris speciem evenit. dixit custodiæ præfectus mandatum sibi vxores ac liberos qui nobiscum erant captivos detinere: Rogatus documentum mandati ostendere, recusavit. cum quæreretur ex eo, an non discedere ipsis liceret, ita vt non redirent, nisi impetrata redeundi venia, negavit licere. Oratus iterum vt ad Federatos proceres scriberet, peti, vt matronarum alteri abire liberum esset, præsertim Hogerbetij vxori, quæ magna natu & iam anno toto non digressa à captivo marito vltra ferendo car-

ceri non erat, hoc quoque abnuit. Ac ne illud quidem concedere voluit, vt vxores per amicos cibos sibi emi curarent, cupiens ipse eos emere & pretium ab vxoribus nostris persolvi. Interrogatus an ea quoque de re mandatum haberet, dixit, si non haberet facturum se vt adipisceretur. Hæc cũ resciuissent propinqui nostri, multis libellis conquesti sunt de iniuria quæ vxoribus liberisque nostris fieret: neque tamen aliud impetrarunt, quam vt per amicos cibos emi & in arcem perferri curarent. Sed hoc ipsum ab ipsis proceribus Federatis decretum cum esset, præfectus custodiæ sequi noluit, gnarum sibi dicens quæ mandata accepisset. Vetabat quoque ne quis hominum vxorem aut qui in ministerio nostro erant, verbo compellaret, ne quidem si quæreretur quota esset hora: ac ne prætereuntes vlla salutandi signa ipsis exhiberent: permittens interim famosa ac plena calumniarum carmina apud fenestras nostras in nostri iniuriam cani. Interea Hogerbetij vxor, singulare probitatis ac pietatis exemplum, non satis tolerans tam severi carceris, inclinante magis magisque valetudine, tandem cum nova hæc vexatio CXL ferme dies durasset, in mariti cubiculo atq; oculis mortem obiit. Ægro-
tam

iam adhuc vxor mea officij causa adire vt posset, rogaverat; sed negatum id quoque. Ne corpus quidem exanime dimittere volebat præfectus custodiæ, ni prius Hagam scripsisset: ac postea quoque dicere eum non puduit; si non dimisisset rectè se facturum fuisse. Paulo ante huius obitum vxor mea obtinuerat veniam abeundi Lupisteno, sed non eò redeundi. Hagæ cum esset tum voce tum scripto paratam se ostendit refellendis omnibus quæ ipsi aut alij cuiquam obijci possent, vnde huius novæ maletractationis causa peteretur. Sed nemo repertus est qui causam redderet, nisi quod quidam hanc dixerunt, à me atque Hogerbetio responsum de iure super controversia feudali. Trium aut quatuor mensium interpellatione assidua vix tandem expressit vxor, vt, non bis vt ante, sed semel in septem diebus victus coemendi causa arce exire sineretur.

Cùm hunc in modum Hagæ ante sententiam per menses novem, post eam aliquammultis diebus, Lupisteni vero per annum & mēses decem in summa mœstitia ac solitudine vixissem de eo quod nobis restabat., sine vllo quæstu, sine vllo necessitatis subsidio, tandem Deus mei misertus est, atque eo ipso tempore quo nova

in me atque vxorem mala intendebantur, sparso rumore falso de funibus ab vxore coemtis & in arcem perlatis (cui mendacio refutando cum veritatis testimonium à custodiæ præfecto posceremus, obtentum ne id quidem est) viam mihi monstravit recuperandæ libertatis. Nam fortitudine atque industria vxoris arcæ inclusus, in qua libri ferri solebant, Gorinchemum portatus sum, atque inde perveni Walovicum, & porro Antuerpiam: vbi vt calumniæ materiam præciderem intra domum Nicolai Grevinchovij pastoris quondam Ecclesiæ Rotterodamensis me continui, numquam inde egrediens: atque hic cum essem, animi mei integritatem Federatis significavi hac epistola ad ipsos missa.

Sublimes ac potentes Domini:

Exspectavi iamdiu vt vestro iussu ex gravissima custodia, quæ non me tantum, sed partim quoque vxorem & liberos detinebat, eximerer. Sed comperto, quosdam mihi peculiariter infestos novos quærere obtetus, vt calamitatem meam intenderent, in eam rem iactatis etiam rumoribus, rationem ipse recuperandæ nativæ libertatis & excogitavi, & Deo iuvante, ad exitum, sine vi, sine largitione perduxi. Cum nullum viderem receptũ propiorem, Antuerpiam me contuli, dispecturus vbi potissimum sedem quieti meæ & literarum

studiis sim positurus. Valde mihi grave est, Domini, quod tam dura pati, libertatis simul & bonorum dispendio, coactus sum hactenus; & cogor etiamnum, intra intimos animi recessus mihi conscius, integerrimo affectu consilia à me suppedita quæ indicare potui utilissima medendis difficultatibus enatis antequam ego ad rempublicam vocarer, summa cum fide erga magistratus Rotterodamenses qui ministerio meo utebantur, parique obedientia erga Ordines Hollandiæ & Westfrisiæ quorum sub imperio eram. Sed nec tolerata hactenus mala, nec quicquid ultra mihi eventurum est, unquam id in me habebunt iuris, ut amorem patriæ mihi excutiant, quem semper corde gessi, & quantum meàrum fuit virium, quas exiguas agnosco, opere ostendi. Pro eiusdem patriæ libertate, tranquillitate ac prosperitate Deum semper orabo, atque adeo ut in eum finem vobis,

Sublimes ac potentes Domini, bonum ac felix regimen largiatur. xxx Martij CIↃ IↃ CXXI *Antuerpiæ.*

V. D. addictissimus
HVGO GROTIVS.

Antuerpiæ cum essem multis ab amicis admonitus sum, facturum me rectius si in Galliam irem: cui consilio morem gessi. Lutetiam cum pervenissem, Rege eius-

que consistorio ad vrbem non reperto, apud Bossizium primo, deinde apud Vicum, qui nunc sigilli custos est, post apud Ianinum, quorum omnium consiliis de republica Rex vti solebat, innocentiæ meæ reddidi rationem, simulque testatus sum constantem meum in patriam amorem, ipsos rogans vt quãtum possent apud Regem laborarent vt Rex quam pater ipsius æterna memoria dignissimus atque ipse semper ostenderant benevolentiam erga patriam meam eam nunc quoque retineret, salutemque ac tranquillitatem eius cordi sibi esse ostenderet. Ab ipsis vero amice admodum exceptus sum. Ne tum quidem cessarunt inimicorum malæ artes: quibus effectum est vt ad proceres Federatos scriberetur dixisse me apud Regis consiliarios suppliciter à me oratos Federatos proceres vt quod carcere elapsus libertati me reddidissem id ignoscerent, meque posthac curaturum qua verbis qua factis vt ipsis placerem: eamque in rem serio admonitum me ab iisdem regiis consiliariis, qui & hoc addidissent alioqui non passurum regem vt in regno eius viverem: quod si me componerem ad procerum Federatorum sententiam fore vt à Rege congiarium acciperem.

Qui rumor me iam tunc coegit rei ve-

ritatem ita vt nunc à me commemorata est publici iuris facere, atque ostendere quantum semper, etiam cum in malis summis versarer, abfuissem à culpæ deprecatione, conscius quippe mihi integri propositi & legitimarum actionum.

Ne post id quidē tempus desitum est me extorrem, bonis spoliatum, egentem amicorum calumniis insequi, quasi obtentu controversiarum de religione aut hostibus patriæ navassem operam, aut res novas quæsijssem. Deus, cui percognitum est quam non affinis sim ei culpæ, patientiam mihi suppeditet, & huic & si quid malorum restat ferēdo. Eidem grates ago quod innocentiam meam magis magisque cognitam facit, & apud Regem eiusque consilium gratiam mihi conciliavit, ita vt non tantum Rex optimus ad salutationis officium admissum me benignissime exceperit, sed & annuo donativo honestaverit: atque etiam me apprecante sublevaverit alios qui ob animi sui religionem in eodem exilio versantur.

Manet interim in durissimo carcere Hogerbetius vir eximiæ probitatis & quo candidiorem animam Hollandia non tulit, atque ibi suam senectutem & liberûm florem conterit: non impetrato levamen-

to vllo ad tot totiesque admotàs preces, quin ad hoc vsque tempus liberis eius cum paternis bonis etiam materna subtrahuntur, neque illis aut beneficio legum datur frui (quas Hollandi proceres sub Carolo Quinto ac Philippo tutati sunt etiam eorum in vsus quorum parentes perduellionis damnati erant) aut ius etiam redditur.

CAPVT XIX.

Notæ ad sententiam in me pronuntiatam cum indicatione multorum quæ ibi dicta contra rei veritatem.

QVæ dicta sunt hactenus, si recte intelligantur, valent ad solutionem præcipuarum rerum quæ sententia in me lata continet, cum inde facile collectu sit quæ facta à me sunt non privato nomine facta, sed vt à ministro tum magistratuum Rotterodamensium, tum Procerum Hollandiæ: præterea vero quicquid eius factum est ab his qui in me imperium habebant, id optimo animo & pro iure suæ potestatis factum ab ipsis. sed nequid intactum maneat, etiam particulares ad sen-

tentiam notas addam, & quid in ea verum, quid non sit, indicabo & quoties ita vsus feret reiiciam lectorem ad ea quæ suprà dicta sunt.

Quando Hugo Grotius) Huius nominis non est quod me pudeat. Gessi id nomen omni vitæ meæ tempore ac nunc etiam gero non in dedecus aut familiæ, aut patriæ meæ. At iudices nomina sua sententiæ subscribere puditum est, vt iam ante diximus.

Qui antehac assessor fuit magistratuum Rotterodamensium) Commendatione vtriusque iudicum consessus & curatorum rei fiscalis nominatus ab Hollandiæ conventu & à Principe Mauritio lectus sum ad fisci Hollandiæ, Zelandiæ & Vvestfrisiæ advocationem, quanquam valde iuvenis. Cum in eo munere aliquandiu & proceribus Hollandiæ & illis consessibus fecissem satis, atque in testimonium bene navatæ operæ auctum mihi esset salarium, & in superiore iudicum consessu promissus vltro locus, serio admodum à Consulibus & decurionibus oppidi Rotterodamensis rogatus sum accipere vacantem tunc adsessuram, nullo meo ambitu neque vllo modo oblata opera. Re in consilium missa cum amicis, accepi tandem munus, con-

fultis prius Hollandiæ primoribus, eoque munere functus ſum bona cum gratia & rectorum oppidi & municipum. Neque eo munere legitime ſum deſtitutus: atque hoc ipſo ſententiæ tempore ne à novis quidem magiſtratibus renuntiatum mihi fuerat. Neque vero poteſtatem habent abdicandi me munere, cum in pactis conventis cum oppido factis ius mihi perpetuum quamdiu ego eo vti vellem quæſitum ſit, egoque per omnia pactorum legibus ſteterim.

Nunc captivus habetur) Captus ſcilicet ab his quibus capiendi ius non erat, nulla præcedente inquiſitione, contra manifeſtas leges & iura Hollandiæ. Vide ſupra caput XIII.

Apud delegatos ſublimium ac prapotentium procerum Federatorum, quibus datum erat in ipſum habendæ quæſtionis negotium) Hi delegati, iudices non erant, ac proinde ab ipſis habita quæſtio pro iudiciali valere non poteſt: cumque ea ipſa à datis iudicibus repetita non ſit, ſequitur quicquid huic quæſtioni inædificatum eſt, nullarum eſſe virium. Vide caput ſupra XIV & XVI. Tum vero proceribus Federatis in nos iuriſdictio non competebat, ac proinde non poterat ab illis iure mandatum dari habendæ

in nos quæstionis. Vide ad hanc rem caput xv. Præterea qui delegati sunt, iniqui nobis erant & rem suam agebant vt xiv capite demonstratum est.

Ac postea apud iudices) Ambigua locutio. Id enim ita posset accipi, quasi quicquid in sententia sequitur id confitendo dictum fuisset tum apud delegatos priores, tum apud iudices, quod tantum abest vt multis de rebus apud iudices ne interrogati quidem simus. Vide ad hanc rem caput xvi. Hos autem iudices partem maximam adversarios fuisse nostros indicatum est capite xv.

Ab eisdem proceribus Federatis datos ad rem vltra cognoscendam atque dijudicandam) Hāc iudicandi potestatem secundum ius legesque publicas dari à proceribus Federatis non potuisse clare ostensum est supra capite xv.

Extra tormenta ac ferrea vincula confessus est, ac de cætero ipsis iudicibus paruit) Etiam hoc ambiguum est, cum de plebe homines id ita accipiant, quasi capita singula quæ sententia continentur, non tantum probationibus, sed & mea confessione iudicibus constitissent, cum multa sint à me diserte negata, adeo non confessa, & quæ confessus sum posita sint in hac pronuntiatione

omiſſis qualitatibus neceſſariis, adiectiſq; illationibus nulla ratione ſubnixis: præterea vero ibidem poſita ſint alia de quibus nunquam fui interrogatus: multa inſuper quæ parere iudicibus non potuerunt, cum falſa omnino ſint; vt mox ſingulatim indicabitur: cumque ego me adverſum ea defendendi, & refellendi quæ contra me adferri poterant aut teſtimonia, aut indicia poteſtatem non habuerim; qua de re vide caput XVI & XVII. Nihil hic me extra verum dicere toti humano generi conſtabit, ſi quando obtinere potero, vt quæ in quæſtione reſpondi plena edantur.

Cum licitum nemini ſit, vinculum ac leges in quibus reſpublica Federatarum nationum Belgicogermaniæ fundata eſt, ac per quas Deo aſpirante ea reſpublica contra vim arteſque hoſtium ac malevolorum hactenus ſtetit violare atque perfringere:) Lex ſumma legum omnium eſt, lex ſummi imperij quod ſemper fuit penes nationes ſingulas. Vinculum vero nationum inter ſe eſt Fedus Trajectinum, quo ſummum illud quod penes nationes ſingulas fuerat imperium non tollitur, ſed confirmatur, obliganturque ſibi mutuo nationes, vt in eo tuendo alia alij opem ferant. Ad hunc modum tum ante id fedus, tum poſt id factum feliciter reſpublica gu-

bernata est, vt solet favere Deus his qui sine dolo ac cavillatione bona fide pacta implent. Hanc legem, fundamentum imperij, hoc vinculum proceres Hollandiæ, quorum summa in nos potestas erat, rectores oppidorum qui opera nostra vtebãtur, ac nos, vt eorum subditi ac ministri, non violare, non perfringere studuimus, sed pie colere ac tueri. Vide hac de re caput primum.

Ipsum tamen ausum religionis statum concutere) Hoc vetus illud crimen est, quo probissimus quisque appeti est solitus. Vere dictum est à Vvilhelmo Principe Arausionensi eo libello quo ad diem sibi dictum à procuratore Regio respondit: *innocentissimum quemque non in suspicionem tantum vocari, sed & odio obijci posse, præconato ut hæreticus censeatur. Nam eo confecto* (inquit ibidem Princeps ille) *experietur non tantum oblivione sepulta sua bene facta ac merita, sed & æqua omnia iudicia, & quæ pro ipso facere possunt præsumtiones sibi subtrahi, ita vt ab eis nudatus in periculo sit causam dicendi de perduellione, ac seditione: ac breviter de omnibus criminibus atque delictis quæ comprehendi possunt sub nomine læsæ Maiestatis. Rursum vero cum de religione accusationes valde invidiosæ sint hoc præsertim tempore, necessarium ferme est, si quis pœnas à*

quoquam ea de causa exigere velit, neque tamen offendere aliorum animos quorum opera vti cupiat, ei accusationi velum obducere contextum ex criminibus violatæ maiestatis: quorum tamen reus frustra se purget apud eos qui suspectum se habent adulteratæ religionis. Nam cum illa maiestatis quæ dicuntur crimina vera causa non sint ob quam conquiritur, impetitur, capitur, accusatur, absolutionem sane sperare nō potest, etiamsi certissima afferat innocentiæ documenta, sed exspectandum habet vt eorum criminum titulo atque prætextu damnetur, aut si nimium manifesta sit innocentia, vt sine fine tracto negotio perpepetuam atque miserrimam sentiat captivitatem. O vera verba & vaticinium ferme eius quod nobis evenit. Idem ille Princeps, & Hollandiæ proceres multis libris ostenderunt sub obtentu tuendæ maiorum religionis hoc actum, vt libertati publicæ, & legitimæ regendi formę fraus fieret. Similia conquesti sunt Electores & Principes Germaniæ, etiã Galliæ megistanes. Me quod attinet, accusatio hæc in me intentata non tantum à vero abit, sed ne verisimilis quidem est. Sciunt omnes, antequam Rotterodamensibus operam meam addixi, cavisse me ne vllo modo controversiis de religione me insererem, cum satis haberem ornare Spartam quam eram nactus, perse-

cutionem criminum & fisci patrocinium. Sciunt & hoc omnes, antequam Rotterodamum immigravi, pastores Remonstrantium sententiæ ibi fuisse in publico munere atque vsos pro sententia sua docendi libertate: quod & in aliis oppidis locisque Hollandiæ fiebat. Colloquia apud superiorem iudicum consessum, & in ipso Hollandiæ conventu habita pridem erant: notæ vbique controversiæ: de ferenda opinionum diversitate decreta facta. quid ab eo tempore factum quo vel in speciem dici possit concussus religionis status? Nihil sane, nisi quod æquitas ferendi se mutuo observata non est, secessio Ecclesiastica primum per artes impulsa, deinde iniquis iudiciis confirmata, quorum omnium in culpa ego certè non sum. Quæ dedi consilia ea omnia congruentia fuerunt eis quæ magistratus Rotterodamenses ante ministerij mei tempus senserant dixerantque. Fac non sapientissima fuisse ea consilia: idne mihi præstandum est qui secutus sum imperia publica, & mãdata eorum in quorum eram potestate, neque vero eorum consiliorum repertor dici possum vllo modo? At contra ita sentio, meliora consilia pro temporum ratione dari non potuisse, atque ea pertinuisse ad pacandum, non ad

concutiendum religionis statum : quod multis argumẽtis atque exemplis evictum est capite supra quarto & sexto : vnde & hoc discere est, quantopere assiduo laboraverim, vt ad sententiam à nobis in conventu Hollandię discrepãtium propius ac propius accederetur, omniaque aggesserim per quę citra condemnationem & manente Ecclesiarum vnitate transigi negotium poterat. Ibidem videre est & à superiore iudicum consessu, & à Rege Britanniarum datum hoc consilium, vt ferrent se mutuo dissidentes : tum vero & à pastoribus quibusdam Contraremonstrantibus quos vocant, & ab oppidi Dordrechtani rectoribus probata decreta, & quæ meo tempore pacis caussa in medium allata fuerunt, quos proinde omnes oportet culpam sustinere perturbati status religionis si ego eam sustineo. Quæ mens mea fuerit, aperte conspicere est in oratione quam cum quæsitore Dordrechtano atque aliis habui apud rectores Amstelodamenses : ex qua liquet studium meum fuisse, vt status religionis quietem acciperet, ac turbamenta omnia orta tollerentur, & quæ metui adhuc poterant, prævenirentur in tempore.

Deique Ecclesiam graviter premere ac contristare) Imo vero sublevare Ecclesiam ab

imminente divortio, & æqua pace exhilarare studui, vt videre est capitibus iamiam allegatis. Audio quosdam malevolos mihi in hanc rem abuti locis quibusdam ex libro quo piam mentem procerum Hollandiæ contra calumnias defendi, quasi ibi contra Ecclesiam constitissem. Editus est is liber probantibus reipublicæ Hollandicæ curatoribus, ab eruditis viris compluribus domi forisque lectus & vtilis fore iudicatus. Propositum mihi fuit ostendere, immerito accusari proceres Hollandiæ quasi qui damnatis antiquitus erroribus faverent: vt ferrent se super ortis apud nos controversiis dissidentes, neque ratione carere, neque exemplo: neq; vero novum esse quod summa potestas se componendis Ecclesiæ dissidiis interponeret: neque vero decreta convenientia cum lege divina, & vsu Ecclesiæ veteris sola potestatis æmulatione sugillanda. Vt ostenderem summis potestatibus non minus iuris esse, quam illis senioribus qui apud nos assidere pastoribus solent, ostendi (vere quantum arbitror) tale seniorum genus, qui ad tempus constituerentur, neque aliam in rem quam vt presbyterio interessent, nulla de cætero functione Ecclesiastica ipsis imposita, venire ab hominum instituto (quod

tamen ego nec damnem nec reijciam) non ex vlla divina præceptione. Sane dixi etiã pastores (qui sæpe magistratuum vitia solent quantum possunt exaggerare) ne ipsos quidem semper extra eadem aut similia vitia esse positos: esse inter eos qui se non contineant intra muneris sui fines, sed negotijs civilibus & magistratuum electioni se immisceant. An hac in re verum excesserim, sciunt plerarumque apud nos nationum atque oppidorum rectores qui iudicio valent. Et tamen addidi neque ordinem totum, neque maiorem eius partem à me incusari. Reges ac Principes effugere non possunt quominus in annalibus librisque aliis spectandi exhibeantur cum suis vitiis. Quo ergo iure Ecclesiastici ordinis homines ab hac censura immunes sint? Multi ægre ferunt quod ibi dicitur, pastores in Flandria adversos se obiecisse Vvilhelmi Principis consiliis, pastoresque Hollandiæ à proceribus monitos ne æstu inconsiderato causam darent exitio Hollandiæ, quomodo exitio Flandriæ iam dederant. Sed non à me hæc in lucem protracta sunt. Libelli adversus Vvilhelmum Principem, quibus acerbè traducitur ob paçem religionis ex pactorum fide à se cultam, & ob Galliæ amicitiam, Gandavi publicati

publicati sunt. Etiam illa procerum Hollandiæ ad pastores admonitio Licestrianæ præfecturæ temporibus facta, tum seorsim vulgata est, tum in historiis legitur. Narravi rem, vt erat gesta, tum vt pastores caverent sibi ne per imprudentiam se atque alios læderent, tum vt cives cæteri intelligerent, non semper sibi ac sine discrimine sequenda pastorum consilia præ consiliis ac decretis potestatum, vnde multa sæpe sequuntur incommoda. De Ecclesia & ipso pastorum munere (quod sciam) nisi qua oportet reverentia locutus non sum.

Cui fini asseruerit, & in rem contulerit enormia & perniciosa in rempublicam effata:) Docent nos iura non esse vagandum cum periculo alienæ existimationis, sed facta singulatim exprimenda. Quare & hic effata illa nominata oportuit: nam quæ sint de quibus loquantur iudices, scire me nego. An illud forte quod dixi summæ potestati curam in res Ecclesiasticas competere? Assertum hoc, & vsu probatum est ab Imperatoribus quorum nomina exstant in Codice Iustinianeo, à Iustiniano in constitutionibus novellis quas vocant, à Carolo Magno eiusque successoribus in Capitularibus. Omnes qui de republi-

ca scripserunt, hanc curam ponunt inter præcipuas imperij partes, vt videre est apud Bodinum, Tolosanum, Arnisæum, Lipsium, Keckermannum, Althusium. Inter professores divinarum rerum Marsilius Patavinus, Bucerus, Musculus, Paræus & Anglorum doctissimus quisque idem mecum dicunt. Qui certus ea de re esse volet, videat testimonia quæ ad propugnandum decretum anni CIↃ IↃ CXIV pro pace Ecclesiarum factum ad sectionem primam allata sunt. Prudenter addidi cautiones duas: quarum prior est, sequendam potestatibus Dei legem, ac rationem quoque habendam eius quod vetus Christianitas crediderit, docuerit, fecerit: & in his quæ ad salutem æternam plane necessaria non sunt, vergendum ipsis ad moderata & pacata consilia quibus vnitas quamvis inter dissidentes contineatur. Posterior, agere me de ordinando publico Ecclesiarum statu, neque vllo modo me probare morem sæviendi in quenquam ob id quod animus ipsi bona fide de rebus sacris dictat. Hæc effata existimo non esse enormia, sed æqua: non pernitiosa, sed salutaria tum aliis civitatibus tum nostræ. Sed effata contraria quæ

in rebus sacrorum simpliciter id sequi iubent, quod proxime factitatum est, aut quod à Synodis sæpe iniquis pronuntiatum est, aut quod maiori plebis parti placet, enormia sunt ac perniciosa, & à Reformatis fortiter oppugnata sub imperio Regis Hispaniæ libris editis, habitisque orationibus.

Atque inter cætera potenter asseruerit, aliorumque animis infixerit, in publicis quoque conventibus, per scripta, orationes atque alios modos vbique vt assereretur atque infigeretur animis ullaborarit; nationi cuique intra suos fines soli ius esse de religione statuendi, neque licere alius nationibus se ei negotio immiscere:) Primum hoc factum mihi imputari non potest. Nam quod eius asserui in Hollandiæ conventu, feci id mandato magistratuum Rotterodamensium: & quod asserui in conventu Federatorum, factum id mandato atque decreto procerum Hollandiæ. Neque vero quicquam hac de re asserui, quod non asseruerint mecum alij complures qui ne compellantur quidem. Hoc amplius, antequam ad rempublicam vocatus sum, hoc ipsum defensum & facto probatum est ab Hollandiæ conventu, vt in quo ante meæ functionis tempora de rebus religionis complura facta erant de-

creta vicinis nationibus inconsultis. Imo supra capite 11. ostensum est in eadem sententia fuisse proceres Federatos, proceres Hollandiæ & Principem Mauritium anno CIↃ IↃXC, quin & post has enatas controversias fassos esse primores Zelandorum Hollandis ius esse de religione imperandi intra fines suos: neque alias nationes ius habere se ei negotio interponendi, nisi per amica consilia: sicut ibidem quoque probatum est Geldros, Traiectinos, Transisalanos de religionis controversiis constituisse quod ex vsu videretur: tum vero ius leges faciendi de gubernatione Ecclesiæ, quod semper penes nationes fuerit singulas, cum religionis imperio cohærere. Non ergo ego cum aliis idem sentientibus, mandatu eorum quibus operam addixeram, rem novam asserui, sed quod semper creditum assertumque fuerat à novis & inauditis commentis vindicavi, potenter sane, quia vt cum Sophocleo Tiresia loquar

——stat à me veritas, res præpotens.

Neque ego id aliorum infixi animis, sed quod & Dordrechtani & Amstelodamenses prius nobiscum senserant, id defendi contra obiectiones noviter quæsitas, neque iure aut vero subnixas. Si qua ad

hanc rem argumenta attuli, nihil ea in re à meo officio alienum feci. nam ideo oppidorum magistratus adsessores sibi adsciscunt, vt quod illis visum est, hi additis rationibus proferant: neque aliò spectabat hæc assertio, quam, vt pace inter dissentientes constituta consuleretur tranquillitati publicæ, adversum eos qui per iniuriam cogere nos volebant vt eò consilio absisteremus.

Probasse quoque ipsum & scriptis editis fuisse adiutorem, vt multæ opiniones novæ pugnantes cum formulis Ecclesiasticæ consensionis, ante in reformatis Ecclesiis non receptæ, neque legitime expensæ, non ordine neque ex more Ecclesiæ in Ecclesias harum terrarum importarentur atque defenderentur:) De hoc capite interrogatus non sum, tantum abest vt fassus sim quod hic dicitur. Quin id quod hic dicitur, aperte repugnat notæ veritati. Nam si hic agitur de opinionibus extra quinque capita Remonstrantium, semper quantum in me fuit obstiti, ne eæ introducerentur defenderenturve, atque hoc egi, vt staretur formulis Ecclesiastici consensus, quod decreta facta cum ego in republica essem, tum anno CIↃ IↃ CXIV tum postea, oratio à me habita Amstelodami, labor meus contra Socinum, omnesque cæteræ actiones meæ

testantur. Sin de sententia agitur convenientе cum dictis quinque capitibus, ea publice defensa erat ab Arminio coram superiore iudicum cõsessu, deinde in conventu Hollandiæ: postea à pastoribus Remonstrantibus colloquio habito in eodem conventu. Et vt ferrent se mutuo dissentientes, iam superior iudicum consessus suaserat, iam proceres Hollandiæ decreverant, antequam ego rempublicam attingerem, ita vt me adiutore facta dici non possint quæ sine me iam facta erant. Tantum decreta ante mea tempora sine me facta rectis (ni fallor) rationibus defendi, simulque operam dedi, vt illa mutuo se ferendi benignitas certis limitibus includeretur vitandis omnibus quæ modum excederent. Neque verò sententia Remonstrantium nova dici potest: primum respectu vniversæ Christianitatis, cum Christiani prope omnes primis quatuor sæculis, multi etiam serius idem senserint: etiam eorum doctores eum in modũ docuerint, qua voce, qua scripto: sed nec ratione habita Reformationis, cum eandem sententiam Melanchthon atque alij defenderint, imo nunc quoque in Anglia antistites sint qui ita sentiant, vt hæc ipsa sententia mox dictura est, cum tamen fedus olim cum

Anglia initum dicat eam quæ eſt in Anglia quæque apud nos viget vnam eſſe religionem: ſed neque dici id poteſt, ſi peculiariter patriæ noſtræ res ſpectetur, quando ea ſententia tolerata eſt in Holtmanno, Hermanno Herberti, Clemente Martini, Tacone Sibrandi apud Hollãdos, in Huberto apud Trajectinos, in Gellio Snecano apud Friſios. Receptæ ergo ſententiæ ſi intelligantur eum in modum, vt paſtores omnes ad illas adſtringerentur, id verò vt fieret non egerunt Hollandiæ proceres: neque ego eam ad rem adiutor fui. Sin recipi intelliguntur quæ feruntur in Eccleſia, dico ſententiam hãc pridem receptam eſſe, etiam in Arminio Amſtelodami. Pugnare autem hanc ſententiam cum formulis conſenſionem teſtãtibus, id vero à Remonſtrantibus negatum eſt conſtanter, qui vltro provocarunt ſæpe ad caput XVI Symboli Belgicogermaniæ, etiam ad illud in Catecheſi, Chriſtum peccata portaſſe totius humani generis, & quod verba ſolemnia excommunicationis & reſtitutionis in communionem inſinuant, poſſe aliquem ſcilicet per crimina atrocia excidere à participatione beneficiorum Chriſti, atque ea recipi interveniente pœnitentia, quæ omnia illi aiunt cum ſua ſententia ad

amussim congruere. Addiderunt iidem Remonstrantes symbolum illud Belgico-germanicum explicandum ex concentu symbolorum quę aliæ Ecclesiæ ediderunt, in quibus sunt quæ plane aiunt à se stare. Certe illud negari non potest hoc ipsum fuisse controversum, an Remonstrantium sententia cum illis formulis pugnaret, ac consequenter sub colore talis pugnæ, quæ negabatur, æquum non fuisse hanc sententiam repudiari. Legitima vero exploratio ad hanc rem non vltra erat necessaria, quam vt cognosceretur an hæc sententia religionis fundamenta subverteret, quod satis perquisitum erat in Hagiensi colloquio, compertumque etiam partium confessione non subvertere. Hoc quod actum est, perperam dici non ordine neque ex more Ecclesiastico actum, primum inde apparet, quia in Reformatis Ecclesiis, ac nominatim apud nos de hisce controversiis consensum nunquam fuit, ne inter eos quidem qui à Remonstrantibus dissentiūt: atque etiam quia nemo reperitur antehac eo duntaxat nomine exclusus ab Ecclesia quod ea senserit ac docuerit quæ nunc Remonstrantes: imo vero Ecclesia Goudana (in qua & sententia hæc & docendi libertas pridem viguit) semper membrum

habita est Reformatæ Ecclesiæ in patria nostra. Vide hac super re caput supra III & IV. Non ergo in Ecclesias importata est hæc sententia, sed in Ecclesiis retenta: neque defensa, nisi quia erat oppugnata, pastoribus quibusdam probare aggressis, pugnare hanc opinionem cum divinis oraculis & formulis consensionem testantibus. Me quod attinet, dici non potest per me controversias has aliquò pervenisse vbi ante non erant. Imo vero ad pastorale munus commendavi homines modestos, monuique pastores vt quantum eius fieri posset in publicis allocutionibus harum controversiarum tractationem defugerent, cuius rei multos Rotterodami testes habeo. Et hæc quidem dicta sint quod ad facti attinet quæstionem. Nunc ad ius vt veniam, si peccatum est in Ecclesiam importare opiniones pugnantes cum formulis consensionem testantibus, quomodo insontes haberi possunt Electores ac Principes qui Reformatorum de Eucharistia sententiam in possessionem miserunt pugnantem certè cum consensionis testimonio, id est cum symbolo Augustano? Respondent Electores illi & Principes, Augustanum symbolum exponendum, & si opus sit emendandum quoque ex divinis oraculis.

Tum vero ipsum in his rebus eousque pervectum) Quod hic ſequitur de edicto Sciano præſtare non eſt meum, neque mihi imputari poteſt citra iniquitatem maximam. Verum enim eſt (cui etiam probando me obtuli) mihi vt adſeſſori à conſulibus Rotterodamenſibus (qui oppidi ſui nomine acquiſiverunt poteſtatem quæſitoriam in agrum Scianum quę proinde mandatu ipſorum exercetur) iniunctum fuiſſe, vt conciperem aliquid in ſenſum quem continet illud edictum, vt id ipſum poſtea à quæſitore, eximiis & iudicibus agri Sciani expenderetur: à me vero diu id excuſatum, vt qui ſemper ad mitiſſima quæq; & quam minimum iritantia prono fuiſſem animo: tandem vero, cum & ſpecialiter & ſæpius præceptum id mihi eſſet, feciſſe me imperatum. Mens vero Conſulum (quam tamen vt dixi præſtare meum non eſt) fuerat, ſola comminatione prævenire tumultum & cędis etiam periculum quod à nonnullis metuebatur. Sozomenus in Hiſtoria Eccleſiaſtica de Theodoſio narrat, leges quidem ſatis ſeveras ab eo factas adverſus temerarias Eccleſiæ divulſiones, non tamen ſecundum eas leges actum in eos qui deliquerant: quia non gravis eſſe ſubditis volebat, ſed metu eos continere. Teſtium fide conſtabat qui in agro Sciano

eum in modũ coibant non fuiſſe eorum ex numero qui larem ibi habebant, (extra quindecim aut ſedecim qui alio modo deſiderium ſuum implere poterant, vt infra oſtẽdetur) ſed quoſdam à Lugduno Flandros ortu, alios à Scidamo, alios ab Amſtelodamo, quibus cur illuc procurrerent nihil erat cauſæ, cum domi aut in proximo paſtores audire poſſent ſecum ſentientes. Sed & hi excurſores immodeſtis ſermonibus alios eis locis habitãtes iritabant, aientes miſſum ſibi à rectoribus Amſtelodamenſibus paſtorem: illos facti auctoritatem præſtituros: ac ſi qua mulcta eo nomine penderetur, id de publicis vectigalibus deducturos: ſibi proinde decretum perſeverare in cœpto cum bona ſeu mala gratia quorumvis: neque multum ſe anxios etiam ſi id vnius, aut alterius vita conſtaret. Quæ iactantia verborum in magnum malum proruptura timebatur. Hæc vero in ſententia fide non optima diſſimulantur, cum tamen iudices hæc ita ſe habere ſcirent, certe ſcire poſſent, cum & ego apud illos hæc aſſeveraſſem & probationi me obtuliſſem. Sed & hoc ſubticetur quod æque probaturum me ſuſceperam, quamvis publicatum eſſet hoc edictum (de quo decretum à iudicibus & eximiis agri Sciani

factum erat me neque præſente , neque ſuaſore) operam in hoc poſuiſſe,vt nemini ob iſtam minime neceſſariam & periculo haud vacuam ſeceſſionem , imo nec ob perfractum horreum quod publico imperio obſignatum fuerat,noceretur:ſed contra vt vitandis cædibus aliiſque incommodis quæ metui poterant hi ipſi qui ſegreges cœtus habebant non minus quàm alij reciperentur in fidei publicæ tutelam : Sed & hoc inſuper verum eſt , cum poſtea à quibuſdam conſulibus verba facta eſſent , vt in Bleiſvicenſi agro,in quem iuriſdictio ad oppidum Rotterodamum ex emto pervenerat , & ſeparatim à iuriſdictione agri Sciani exercebatur , ſimilis publicatio fieret,id à me diſſuaſum. Præterea vero non ſine magna difficultate me annitente effectum,vt qui Rotterodami ab Eccleſia publica diverterant (quanquam in collatione ob eam rem inſtituta à decurionibus oppidi cauſas eius divortij ſatis graves nullas attulerant , multaſque ſatis æquas ad reconciliationem cõditiones reiecerant) intra ipſum oppidum cętus ſuos habere ſinerentur,quia ita mihi perſuadebam,acribus remediis interdum aliquid profici circa ipſa ſeceſſionis temerariæ primordia,at eandem temporis auctu adultam tutius diffi-

mulari. Tam multa consilia subinde à me data ad constituendam vnitatem & reperienda remedia, quibus omnium animi possent acquiescere eousq;, vt etiam conditio ferretur Nicolaum Grevinchovium, (qui maxime quibusdam invisus esse credebatur) sponte sua à muneris sui functione cessaturum, satis ostendunt quam à rigore alienus mihi animus fuerit. Hæc quoque probanda suscepi, sed facta mihi non est eius rei copia.

Vt cum satis sciret non esse in potestate eximiorum agri Sciani constitutiones vllas facere:) De hac re interrogatus non sum: ac proinde contra ius & æquum sententiæ inserta est, tam non percognito negotio, vt hic soli eximij nominentur, cum tamen tam civilium rerum procuratio quam iudicia agri Sciani sint penes quæsitorem, iudices & eximios. Constitutiones stricto significatu leges sunt communiter Hollandiam totam obligantes, quas facere se posse quæsitor iudices & eximij illi non ita amentes sunt, vt asserant. neque vero edictum, vt ab ipsis editum est, eo titulo inscribitur. At iura quæ in agro Sciano valeant, ab omni ævo facta sunt à quæsitore, iudicibus & eximiis agri Sciani, non minus quam à quæsitoribus & ingenuis agri Rhenani ac

Delphici quibuscum illi pari conditione censentur. Manifesta eius rei documenta præbent actorum libri, vbi & repertum iri puto leges Comitum Hollandiæ quibus Scianis potestas intra suos fines ius faciendi datur. Hoc certe scio, fisci procuratorem in lite adversus Limmanos & alios Canemarios hæc verba posuisse. *Sic & quæsitor ac feudorum possessores in agro Vorenensi, Patteno & Strideno, quæsitores etiam agri Sciani, Rhenani, Delphici, Canemarij cum suis aut feudorum possessoribus, aut ingenuis quas faciunt leges non faciunt vi suæ iurisdictionis; sed permissu Principis id est ex indultu ac privilegio dato à Comitibus Hollandiæ.* In hanc rem perquisitum certe oportuit, aut ex me intellecta quæ docere iudices poteram, antequam pro certo in sententia scriberent quæsitori iudicibus & eximiis agri Sciani ius non esse edicta faciendi, ac mihi id fuisse cognitum, quod omnino falsum est. Fac tamē quæsitorem, iudices & eximios vi ordinariæ potestatis edicta condendi ius non habuisse (quanquam res ipsa aliter se habet) tamen hac in re ab ipsis Hollandiæ proceribus acceperant potestatem decreto quod XVIII Martij die, & XXVIII Aprilis eius anni quo gesta hæc sunt, factum erat: quo decreto etiam curatores reipublicæ

Hollandicæ iubentur magistratibus, honoratis & iudicibus auxilio esse ad secessiones prohibendas, ac nominatim ne quid ex aliis oppidis, aut locis fieret, quod alibi pacem ac tranquillitatem plebi excuteret. Paulo ante decretum quod pro pace Ecclesiarum factum erat mense Ianuario anni CIƆ IƆ CXIV, cum parte legis conceptæ anno CIƆ IƆ XCI de negotiis Ecclesiasticis, missum erat non tantum ad oppidorum magistratus, sed & ad quæsitores agrarios, ac speciatim ad Scianum, quo facto haud dubiè agri rectores potestatem acceperant in suo constituendi quod interna quies exigeret.

Eorum tamen nomine fecerit atque conceperit rigidam constitutionem) Iam dixi non meum hoc esse factum, sed Consulum nisi quod ego scripsi. An vero qui alieno iussu scribunt aliquid, eo nomine causam dicturi sunt?

Quod editum est die XXI *Iunij anni* CIƆ IƆ CXV *titulo quæsitoris, iudicum & eximiorum agri Sciani*) Multo minus hoc ad me pertinet, cum decretum factum sit me neque præsente, neque suadente, vt dicere occupavi.

Qui cum non ignorarent omnes Ecclesias publicas eius territorij insideri à pastoribus infectis

novo dogmate) Quod novitatem dogmatis & consequentet infectionem attinet supra refutatum est. Ad rem vt veniam, nunquam hac de re auditus sum: quæsitor, iudices, eximij nihilo magis; tum plane veritati repugnat quod hic dicitur. Nam in vico cui nomen Novecclesia in territorio quæsitoris Sciani eo ipso tempore pastor docebat plane stans à Contraremonstrantibus, quem omnes eius sententiæ sine tumultu, sine offensa vlla audire poterant & cum eo sacra participare. Rotterodami pastor erat Henricus Niellius rectoribus oppidi commēdatus à Synodo Ecclesiæ Gallici sermonis, qui ad id tempus quid de cōtroversiis sentiret, non patefecerat. Memini cum Festus Hommius & alij in basilicam Rotterodamensem venissent advocati à municipibus Ecclesiæ segregis, nihil ab ipsis Niellio obiectum: sicut Hellero quoque nihil quod sciam vitio datum est. Sed nec qui in vico Capella pastorem tum agebat controuersiis se inseruerat. Scidami & in vico Transsciano (qui locus vterque non quidem sub quæsitoris iure, quatenus est quæsitor, sed sub eodem vt aggerum præfecto situs est) & in portu Delphico, quæ omnia loca valde propinqua sunt vicis agri Sciani, pastores erant Contraremonstrantes,

monſtrantes , vt & in vicis contiguis ad agrum Rhenanum pertinentibus. Horum publicis allocutionibus contenti eſſe poterãt, certè donec tranquillandis omnium animis (quod vnice tum agebant proceres Hollandiæ) propius aliquid eſſet repertum, ac non interim, dum id exſpectatur, novos cœtus conſtituere. Iudicent æqui omnes cum in templis publicis religio expleri poteſt, an tum rectum ſit alios facere conventus, præſertim cum experimentis conſtet vix ſanari vnquam adultum divortium. Hæc ratio Zelandos proceres impulit, vt legatis ſuis imperarent Hollandiæ proceribus conſilium dare ne Eccleſias contra Eccleſias, preſbyteria contra preſbyteria erigi paterentur: quod tamen mandatum legati illi, aliorum inſtigatu, exſequi neglexerunt. Magnus ille in agrum Scianum à Scidamo, Lugduno, Amſtelodamo concurſus ſatis oſtendebat aliud quam meræ pietatis negotium agi.

Tamen ea conſtitutione vetuerunt omnes cœtus veræ Reformatæ religionis ergo alibi quam intra eas Eccleſias:) Quod in templis publicis ex animi ſententia haberi poteſt, id extra quæri non debet.

Iubentes publicari domum, horreum, fœnile, navem, cymbam, campum locave alia vbi aliter

sacra fierent:) Convenit hoc communi iuri. Augustinus contra epistolas Parmeniani libro VII. *Imperatorum autem iustitiam legesque quæ vehementes adversus eos latæ sunt quis ignorat? in quibus vna generalis adversus omnes qui se Christianos dici volunt, & Ecclesiæ Catholicæ non communicant, sed in suis separatim conventiculis congregantur, id continet, vt vel ordinator clerici, vel ipse ordinatus clericus denis libris auri mulctentur. locus vero ipse quo impia separatio congregatur, redigatur in fiscum.*

L. Cō vēticula C. de Episc. & cler. Constitutio Arcadij & Honorij quæ in Codice exstat Iustinianeo sic habet: *Conventicula illicita etiam extra Ecclesiam in privatis cœtibus celebrari prohibemus, proscriptionis domus periculo imminente si dominus eius in ea clericos nova ac tumultuosa conventicula extra Ecclesiam celebrantes susceperit.* Inter postremas

Novell. de Eccles. titulis c. siquis Iustiniani constitutiones vna sic habet: *Siquis in sua domo aut in suburbano ecclesiasticum ministerium præsumserit, aut aliis celebrare concesserit, sine clericis sanctissimo locorum episcopo subiacentibus, iubemus hāc domum aut suburbanum aut prædium, vbi tale aliquid delinquitur, loci illius sanctissimæ ecclesiæ vindicari.*

Nov. vt in privatis domibus. Altera hunc in modum: *Et priscis sancitum est legibus nulli penitus esse licentiam domi quæ sacratissima sunt agere: sed publice sinere procedere in credulitatem & Dei culturam,*

secundum sanctionem de his sacratis actibus traditam. Et nos etiam hanc in præsenti ponimus legem, quam etiam omni cautela tenere volumus. Omnibus enim interdicimus magnæ huius civitatis habitatoribus: magis autem totius etiam nostræ ditionis, in domibus suis habere quasdam quasi orationis domos, & in his sacra celebrare mysteria. Has leges exerceri ego sane nolim, vbi sunt qui in templis publicis religionem animi sui explere non possunt. Sed, vt iam patuit, de eius generis hominibus hic non agebatur. Multo gravior pœna est carcer perpetuus in quem nunc damnantur pastores qui inviti protrusi è templis publicis aiunt, à se plebem suam pietate illæsa non posse deseri.

Etiamsi loci dominus consensum non præbuisset, cui duntaxat actio servatur in conductorem, aut eum qui cætum convocarit:) Verba hæc: *etiamsi loci dominus consensum non præbuisset* in Sciano edicto non apparent: sed illud ibi legitur: *vt salva sit domino loci actio* quod intelligendum est valere, si dominus loci rem sciverit, etiamsi non expresse consensum testatus sit. Nam verba generaliter concepta ad materiam idoneam restringenda sunt: & quæ in municipalibus legibus indefinita leguntur, trahenda sunt ad ea quæ ius civile constituit. Mos est in edi- L. 1. C. de sacrosan. Eccl. & ibi gl.

ctis magistratuum poni vt parentes ex facto filiorum, heri ex familiæ facto teneantur, etiam nulla addita exceptione, quo maior legi sit reverentia: sed & ratio & ius commune docent, edicta talia vim suam ita demum obtinere si scientia aut lata culpa intervenerit. Idem si opus esset evidenter posset probari exemplis edictorum quæ à concessu iudicum Hollandiæ aut ab oppidorum magistratibus fiunt. Quæsitor, iudices & eximij Sciani cum intelligerent ex odio sua verba sinistrorsum rapi, edicto posteriore significarũt: ***nunquam sibi in animo fuisse, vt qui coitionis ignari essent in pœnas inciderent.*** Vbi vero conscius fuit loci dominus, ibi domus aut locus publicatur ex iuris communis præscripto.

Iul. Clarus §. fin. qu. 86. nu 2. & 4.

***Adscripta insuper trecentorum florenorum mulcta in eos qui populum allocuti essent, qui mysteria distribuissent, aut aliud quicquam sacri actus fecissent: quive conventum convocassent quique habitarent ibidem quo coitũ esset.*)** Multo maior, vt referentem audivimus Augustinum, erat Romanarum legum mulcta, decem scilicet auri librarum. Iterum in memoriam revocandum est, territos hac mulcta qui in locis publicis pastores habebant suæ sententiæ: cum hi qui nunc rempublicam tenent, postquam ex publicis templis vbique deiecti sunt Remonstran-

tes, in eos qui domum locumve conventui locant, vtendumve dant, qui cœtum convocant, qui ibi docent aut explicant prælegunt ve quicquam, quive se gerunt pro senioribus aut diaconis, collectasve faciunt, pœnam constituerint ccc florenorum, cum amissione munerum publicorum privatorumque, congiariorum, stipendiorumque, ac præterea maiori animadversione pro iudicis arbitrio: inque eos qui pastores acceptant, aut stipem ad eorum necessitates colligunt mulctam ccc florenorum. omitto iam quod extra constitutionis verba, qui cœtus adeunt militum telis conficiuntur.

Cuius mulctæ ergo reus illico duci possit, neque emitti antequam mulctam sub fiducia exsolvisset:) Apud nos mos est communiter receptus, vt mulctarum ergo manus iniectio sit: Et cum quis in ipso facto deprehensus est, vt sub fiducia solvere cogatur. At novissimum edictum quod in eos factum est qui in templis publicis religioni suæ satisfacere non possunt, longè vlterius procedit. iubet enim mulctas omnes ipso facto exigi, quanquam interposita est querela aut provocatio, idque sine earum fraude.

Cum insusitatis appendicibus de agendi modo recusationem respondendi pro confessione valitu-

L. de ætate §. qui facuit ff. de Inter. act.

ram:) Hoc vero non inusitatum est, sed iuri civili congruens. In Trajectinis legibus sub rubrica x sectione xvi reperio, si quis vocatus sit, vt ad interrogationes certas respondeat, idque non faciat cōdicto die, iterum ei diem dici: cum comminatione, ni pareat, quod interrogatur pro confesso habitum iri. Caput vero cxxviii mandatorum quæ data sunt consessui iudicum Hollandiæ ait, si qui ad respondendum vocatus est adsit, neque velit respondere, tum id quod interrogatur, sive vnum sit, sive plura haberi pro confesso. Idemque præcipitur capite clxxxvii mandatorum quæ data sunt consessui iudicum superiori. Hoc ergo novum non est: sed illud magis quod nunc vsurpatur, & quidem ex decreto consessus iudicum per Hollandiam antiquioris facto die ii Septembris anni cIↃ IↃ cxix cuius verba sic habent; *Magistratus oppidorum, tractuum agri, vicorumque vbi tales* (Remonstrantium scilicet) *conventus habebuntur, aut sponte pro officio suo, aut etiam quæsitore interpellante possunt, ac debent eos qui conventibus interfuerunt, aut qui argumentis probabilibus ibi fuisse dicuntur, aut qui sub id tempus eo versus ex oppidis processerunt, ad se vocare, interrogare, ac iubere vt iuramento se purgent, an talibus conventibus interfuerint*

nec ne : qui iurare recusant in eos manum inijcere, ac captos eos impensis suis ipsorum detinere, vt eo modo sine litis figura adversus eos agatur ex edicto quod contra id genus conventiculi proceres Federati fecerunt. Vile oportet sit iusiurandum vbi quis tam levibus indiciis ad iurandum compellitur.

Et ius dicendum super dictis testium :) Edictum Scianum ait si quis confiteri nolit audiendos testes,& eo facto pronuntiandum sine alia litis forma : id est ita,vt opus non sit litis acta perscribi : sed ex dictis instruatur iudicis religio : quomodo plerumque in oppidis iudicari solet,etiam vbi nulla est contumacia,quæ hîc adesse ponitur. Quid ergo horum abit à iure aut moribus ? Sed vt clarius pateat appendices quæ hic in odium recitantur non esse inusitatas,exhibebo hîc alterum ac serius decretum consessus iudicum Hollandiæ, quod factum est nonnullis eorum præsentibus qui inter iudices nostros sederant : vnde simul illud apparebit quantum id quod nunc facto peragitur, excedat nostri temporis meras comminationes, cum tamen, vt iam monuimus, in quos nũc ita agitur divortium non vt illi concupiverint.

Consessus iudicum Hollandiæ, consultato quis agendi modus observari debeat adversus peccan-

tes in edicta Federatorum procerum quæ facta sunt die tertia Iulÿ anni CIↃ IↃ CXIX & Kalendis Februariis anni CIↃ IↃ CXX, ut eorundem edictorum effectus ita vt oportet criminaliter sive extra ordinem agendo obtineatur: Censent ac nomine summæ potestatis imperant, si quando quæsitor aut eius vicarius conventiculis per ea edicta prohibitis intervenerit, vt statim ab his quos ibi deprehendet mulctam flagitet: qua specie, sine pronuntiatione aut damnatione vlla iudicum vicanorum sive ingenuorum quos vocant, ipso facto mulctas edictis constitutas exigere licebit: quod si quis iniuriam sibi fieri existimabit, conqueri potest apud iudices vicanos aut ingenuos, qui de querela cognoscere poterunt, dum tamen prius sub fiducia, mulcta persolvatur: sed vbi quæsitores ex hoc delicto accusare volent quempiam, quem ipsi ipsorumve vicarÿ manifestarium non deprehenderint, sed alio modo crimen probare intendent, tum eis ius sit reos vocare ad iudices vel ingenuos & super facto interrogare. Si id fateantur, iudices vel ingenui incontinenti eos damnanto: quæsitor vero reipsa & nullo effugio admisso damnationem exsequitor: Si negent, quæsitor de plano & quantum potest summarie adversus eos agat, & præter testimonia aut indicia quibus interfuisse illi conventiculis significabuntur, etiam conditionem iurisiurandi ferre illis poterit, an interfuerint: &, ni iurent, eam iuris-

iurădi negationem accedentem ad testimonia aut indicia iudices vicani ingenuive pro confeßione accipere poterunt: ac quasi confessos damnare in pœnas edictorum. Quod si reorum ulli adeo sint re tenui, ut omnino solvendo mulctas non sint, tum ut mulctas earumve partem mutare liceat in pœnam aliquot per dies pane & aqua victitandi, nimirum ut partem mulctæ quantum possunt in pecunia pendant, & quod reliquum est, aut totam etiam mulctam, ubi summa est inopia, ærumnabilis victus neceßitate luant, prout res exiget, & habita ipsorum hominum accurata ratione.

Ipsum quoque captivum, ut impediret ne adversus ista:) Videntur hæc verba referri ad edictum Scianum, adversus quod nullo opus erat remedio, cùm nunquam ulla ex parte ad effectum sit perductum, quod fide non bona hîc subticetur.

Adversusque novæ istius opinionis invectionem illegitimam remedium adferretur & quod facto opus erat, fieret:) Opinionem non fuisse novam probatum est suprà. Proinde quærendum erat remedium non contra opinionem, sed contra secessionem ob opinionem nondum damnatam.

Perpetuo obstitisse quominus communis Synodus Federatarum nationum haberetur, indiceretur ve:) Hoc vero non modo fassus non

ſum,ſed negavi diſerte,& falſo dici probaturum me recepi. Revincitur hæc criminatio ex edicto procerum Hollandiæ, in quo componendo mei quoque vſus fuit: quo edicto aiunt proceres, non diſplicere ſibi, vt pro tempore inita reconciliandæ vnitatis via,ſi qua capita definitionis egere comperirentur, ea vt per Synodum communem è nationibus ad maiorem generalioremque alteram perferrentur, vt ibi tum veritas,tum neceſſitas eorum capitum ad divinas regulas expenderetur. Præterea revincitur ex conſilio quod poſtremis temporibus Principi Mauritio à me datum eſt, quod memoratum eſt ſupra capite ſexto. Verum quidem eſt, priuſquam ego rempublicam attingerem,ita exiſtimaſſe Hollandiæ proceres, abſque Synodo negotium omne tranquillari poſſe,quod & ego credidi, motus exemplis & rationibus quæ ſuprà eodem capite ſexto videre eſt: ſicut etiam arbitratus ſum, Hollandiæ Synodum recte gubernatam ad eum finem ſatis idoneam fore ob rationes eodem loco cõmemoratas. Sed & hoc verum eſt nihilominus,tantam fuiſſe æquitatem tum magiſtratuum Rotterodamenſium quibus operam addixeram, tum procerum Hollãdiæ, quorum ſupremum in me ius erat, vt ad

ſpem quoque faciendam communis è nationibus Synodi aliorum deſideriis ſe accommodarent, ſi modo placuiſſet illis aliis dirigere negotium, non ad damnationem & auctoritatem addendam occupatæ ſeceſſioni, (quorſum eam Synodum tendere paſtorum quidam diſerte affirmaverant) ſed ad conciliandas partes. Sed quomodocunque id ſe habeat, quæ tandem ratio patitur, mihi imputari ſententiam mihi imperantium quam ſum elocutus, & quam illis placuiſſe ante me rebus ſuis adhibitum, ſatis liquido conſtat? Dudum erat, cum Synodum communem Amſtelodamenſes (neſcio an quenquam eo tempore in conventu habuerint idem cenſentem) ſuaſerant, cumque ea à proceribus repudiata erat, iniquioris iudicij metu.

Cum tamen Rex Britanniarum:) Hic primum cum Hollandiæ proceribus ſenſerat, publico imperio continendos paſtores, vt ſe mutuo ferrent, vt docet ipſius epiſtola. Verùm poſtea non ex vero edoctus à quibuſdam eſt, id agi vt prodigioſa ac pridem damnata dogmata in Eccleſiam inducerentur, vt ſexto capite à nobis ſuperius indicatum eſt; ita vt in hac cauſa provocare nobis merito liceat à Rege male edocto ad Regem eundem de rebus noſtris me-

lius edocendum: præſertim cum Rex idem in Hamptonienſi colloquio inconſultum duxerit definitiones quaſdam Lambethi conceptas ſuper eiſdem controverſiis au-ctoritate donare: ac paſſim improbet in libris ſuis omnes definitiones non omnino neceſſarias. Si cum cura epiſtolam Regis poſtremam inſpicere libeat, apparebit per alias vias potuiſſe obtineri id quod Rex deſiderabat. Volebat controverſias à ſuggeſtu arceri. poterat id fieri abſque Synodo. Volebat Eccleſias noſtras cum omnibus reformatis vnitatem colere. Poterat id obtineri rectius per generalem Synodum, quæ ad tolerandam placide ſententiarum diverſitatem dirigeretur. Quod ſi illi homines, qui tanti hîc facere videntur Regis Britanniarum conſilium, etiam ſecuti eſſent conſilium ab eodem Rege datum voce legati ſui Carletoni, die XXVIII Februarij anni CIϽ IϽ CXVIII, vt de capitibus controverſis definitio fieret ſecundum normam oraculorum divinorum, Synodorum veterum, & priſci ævi interpretum, melior communis Synodi eventus ſperari potuiſſet.

Princeps Mauritius:) Hic vero per annos multos poſtquam controverſiarum paſſim didita erat fama, pacem Eccleſiaſticam in-

ter dissentientes suo exemplo confirmaverat, non tantum publice Iohannem Vtenbogardum audiēs, sed & cum ipso Eucharisticum mysterium participans, cùm is pridem iam Remonstrantibus accessisset. Etiam postquam idem Vtenbogardus cognitus erat eius esse sentenriæ, Princeps anno CIƆ IƆ CX & CIƆ IƆ CXIV ipsius tanquam domestici sui pastoris opera vsus erat in expeditionibus Resana ac Iuliacensi, & anno CIƆ IƆ CXIV, cùm Trajectini proceres ius sibi quoddam in Vtenbogardum asserentes enixe contenderent vt is sibi concederetur, Princeps rogare perstitit vt eum sibi & Hagiensi Ecclesiæ relinquerent. Mansitque in Vtenbogardi communione Princeps vsque ad invasionem Ecclesiæ claustralis. Idem Princeps tot decreta pro pace Ecclesiarum facta silentio transmisit, neque vnquam monuit proceres peccari in eo, aut publico Ecclesiarumve bono aliam viam esse ineundam. At vero non fuisse pietatis momenta quæ impulerint postea quosdam, vt Principi auctores essent, se decretis procerum obiiciendi, nimis apud nos notum est.

Ac pars nationum maior:) De septem nationibus quatuor tolerandos dissentientes censuerunt Geldri, Hollandi, Trajectini,

Transisalani. Cæteras res non tangebat quod has controversias non haberent. Inducti quidem sunt postea Geldri & Transisalani vt communi Synodo indicendæ assensionem præberent: sed mens ipsis erat, ibi sumendum laborem ad pacem componendam, non ad definiendam caussam. Vide supra caput quintum.

Cum multis insignibus Hollandiæ membris:) Dordrechtani diu nobiscum eiusdē sententiæ fuerunt, publico imperio & pace inter pastores medendum controversiis. Amstelodamum & Enchusa magni sane momenti sunt, sed non vt contra pendant ordini nobilium, oppidis Harlemo, Lugduno, Goudæ, Rotterodamo, Alcmariæ, Hornæ ac tot aliis, quæ simul iuncta plus multo duobus illis oppidis inferūt in Hollandiæ ærarium. Edami & Purmerendæ ratio haberi nulla potest si magnitudo spectetur. alioqui censendi ius habent: sed in eo nihil exstant cæteris: ita vt vere dicere liceat insignia maxime Hollandiæ membra à nobis stetisse, & in ipso oppido Amstelodami insignes multos decuriones qui in consilio publico eius oppidi partem ferme alteram faciebant. Quid si verò non membra maxime insignia, sed pars membrorum maior nostræ fuisset sententiæ,

nonne ea iure prævalere debuit? Quid si etiam Rotterodamenses, quorum eram in ministerio, propriam & ab aliis omnibus separatam habuissent sententiam? nonne ea tamen mihi fuerat enuntianda? Fac amplius, me auctorem fuisse Rotterodamẽsibus, vt consilium à Synodo communi diversum proponerent, quia ita factu optimum mihi videretur, sive rectè sive etiam errore quodam, id ne mihi vt crimen erit expiandum? Deerunt suasores, si suasisse periculum erit.

Iudicarent idipsum certum ac necessarium esse remedium sanandis malis quæ in religione erant suscitata:) Remedium hoc primo certum non fuit: nam exitu compertum est, divortium ea ratione adeo non sanatum, vt potius factum sit insanabile; qua de re vide quæ superius dicta sunt capite quinto. At nec necessarium: nam & alia erant remedia, vt pax æqua ferentibus se mutuo pastoribus, procurata vel imperio publico, vel conciliatoribus ex sacro & profano ordine, vel per Synodum Hollandicam gubernatam potestate procerum Hollandiæ, & instructam fideli vicinorum consilio. Vide hac de re & quartum & sextum caput. Ex his multa sæpe idonea

ad faciendam morbo medicinam visa sunt Dordrechtanis: imo Enchusanis quoque & Amstelodamensium nonnullis, vt eodem sexto capite demonstratum est.

Eam in rem assertum ab eo Synodos noxias esse juri summarum potestatum in his terris) Falsum hoc est, nũquam à me confessum, imo adeo negatum, vt & probaturum me receperim id quod contrarium plane est assertum à me, nimirum ita regi posse Synodos vt ius summarum potestatum per eas neutiquã læderetur. Ipse ego, in libro quo piam mentem procerum Hollandiæ defendi, diserte probatum ivi exemplis multis, complures olim Synodos convocatas incolumi iure summarum potestatum. Legatur is liber & deprehendetur per quãtam iniuriam hic accuser. Idem ego de Synodo Hollandica habenda consilium dedi, ac simul ostendi quomodo celebrari ea posset, iure potestatum non imminuto. De communi nationum Synodo, semper diximus futurum vt ea haberi posset cum spe meliore boni eventus, si pace aliquamdiu culta inter diversæ sententiæ auctores coaluissent animi. Quomodo ergo dicere potui quod hîc dixisse arguor? Hoc vero dixi, Synodi decretis vim legis tribuere, non permisso potestatibus libero

de

de eis iudicio, id vero iuri potestatum esse contrarium. Puto ab omnibus reipublicæ administrandæ gnaris, id agnosci. Etiam hoc dixi in oratione ad ordinem Amstelodamensem, sæpe Ecclesiasticos homines vbi in vnum locum collectos se vident ea facere decreta de gubernatione Ecclesiæ quæ iuri summarum potestatum damnosa sint. Verè id dictum apparet ex Synodo communi Hagæ habita temporibus præfecturæ Licestrianæ quæ eiusmodi decreta fecit de electione ad munera pastoralia, vt Hollandiæ proceres necessarium iudicaverint sua contraria decreta iis opponere. Imo hæc ipsa Synodus tanto ambitu expetita, cui quod occursum voluimus nobis pro crimine imputatur, hæc ipsa manifestè ostendit verum esse quod dixi, quandoquidem non vnius nationis proceres in eius actis non vnum caput deprehenderunt suo imperio ac potestati noxium, atque ea de causa acta nude confirmare abnuerunt.

Iure Synodi neque censendi neque sententias numerandi ius esse.) Hæc non mea sunt verba, sed procerum Hollandiæ cum frequentes in Federatorum conventum venissent, voce quidem enuntiata die XXVIII Iunij CIƆ IƆ CXVIII, Iulij vero III die tra-

dita ſcripto, quod quidem ſcriptum non à me (vt huius ſententię auctores ſibi videntur perſuaſiſſe, cum tamen ea de re interrogatus nõ ſim, multoque minus rem faſſus) ſed ab Oldenbarneveldio erat compoſitum. Rem quod attinet, cum ſenſus idem ſit qui verborum ſequentium, quod ibi reſpondebitur, hîc quoque reſponſum putator. Alioqui poſſe & cenſeri de Synodo & Synodum etiam communem convocari conſentientibus nationibus, ſemper à nobis extra controverſiam poſitum eſt.

Ac pugnaturum cum iure atque imperio Hollandiæ, ſi communis Synodus invito Hollandiæ conventui aut parti eius maiori obtruderetur:) Maior pars Hollandiæ ius habet ipſius Hollandiæ, præſertim vbi negotio adhuc agendo intercedit. Vide hac de re caput VIII Arbitrium de publico religionis ſtatu, præſertim ad pacem conſtituendam ſuper controverſiis huiuſmodi, penes nationes eſt ſingulas, vt in ſecundo capite videre eſt, vbi & illud fuit diſcere non aliam fuiſſe hac de re ſententiam procerum Federatorum, procerum Hollandiæ, procerum Trajectinorum, & Principis Mauritij anno CIↃ IↃ XC, poſt quod tempus nulla mutatio proferri poteſt. Cùm verò in his

quæ nationum singularum sunt propria, nulli nationi invitæ obtrudi quicquam iure possit; sequitur id quod à nobis dictum est manifesto iure niti. Neque reperietur antehac vlla communis Synodus convocata, nisi de communi nationum sententia. Ad me vt veniam, quicquid huius dixi in conventu Hollandiæ, id dixi mandatu ordinis Rotterodamensis, præsentibus atque ita faciendum censentibus aliis eius oppidi legatis. Quod autem dixi in conventu Federatorum, id dixi mandatu procerum Hollandiæ. Quæ ergo æquitas patitur, vt id ego præstem?

Eundem nunc captivum quo magis id impediret cum legatis oppidorum quorundam separatos cœtus habuisse, vt ibi explorarent alij aliorum sententias; eas conciliarent, atque ita coitione facta sententias in Hollandiæ conventum perferrent:) Falsum est conventus oppidorum quorundam Hollandiæ peculiares in id habitos vt communis Synodi indictio impediretur. Nam multo antequam oppida nostra inter se convenirent, proceres Hollandiæ Synodum talem negaverant, atque alias inierãt vias, ita vt peculiares isti conventus ad hanc rem neque necessarij fuerint, neque vsum potuerint habere. Sed verum est aliquammulto tempore postea-

quam Amstelodamẽses, Enchusani, Edamenses & Purmerendani inter se, quibus & Dordrechtani deinde accesserunt, conventus habuerant peculiares vt coitione facta decreta procerum Hollandiæ oppugnarent, alia oppida, & in eo numero nostra, legatis suis mandasse vt inter se de negotio conferrent, non ad coitionem faciendam, sed vt decreta procerum secundum leges facta argumentis communibus defenderetur: simulque ad consultandum quousque dissentiẽtibus Hollãdiæ membris concedi à nobis posset, sine patriæ & & oppidorum gravi detrimento. Legati oppidorum nõ quæ sibi privatim sed quæ oppidi cuiusque ordini visa erant contulere, oppidorum rectoribus rem retulerũt, rationesque & consilia sua sine vlla dissimulatione palam conventui patefecerũt. De me vere testari possum, dixique iudicibus & probaturum me recepi, neque auctorem me neque suasorem fuisse eiusmodi colloquiorum, neque aliud quam obedientiam præbuisse eorum imperiis quibus operam addixeram, ac proinde nihil esse cur ego hoc præstare debeam. Attamen dicam vt fidelis minister eorũ quibus in me potestas fuit, ex propositi diver-

ſitate conventus tales bonos maloſve cenſeri: ac bonos haberi qui ad tuendum ius ac ſalutem publicam fiunt. Lex magna data Hollandiæ à Maria Burgunda ſic ait; *Liberum eſto oppidis Hollandiæ inter ſe aut etiã cum aliarum nationum proceribus convenire, & quotieſcunque viſum ipſis fuerit conventum indicere in quemcunque viſum fuerit locum, vt ibi colloquantur de negotiis ad patriam, aut oppida communiter aut ſeorſim pertinentia: neque opus habento eam ad rem venia Comitis: neque eo facto in Comitem peccaſſe cenſentor, aut vlli calumniæ ſubjacento.* Mandata quæ ab vniverſis nationibus Senatui Federis data sũt, ſic habent: *Ne Senatores de decretis, conſiliis ac deliberationibus conſeſſus ſui conferant extra conſeſſum, niſi forte cum collegis, extra alios arbitros.* Scimus quomodo oppida quæ compendio navigationis per Hollandiam lædi ſe arbitrabantur inter ſe conſilia participaverint, atque etiam pactis conventis ſe obſtrinxerint, cum tamen res ageretur privata ipſorum, non patriæ publica. Princeps Wilhelmus Arauſionenſis Apologetico ſuo primo agẽs de cõventu nobiliũ anni CIↃ IↃ LXVI ait; *Non poſſe à ſe cõventus eiuſmodi pro coitionibus haberi, cũ qui ſe federe obſtrinxerant, in eo perſtarent, nihil ſibi pro-*

positum facere, aut attentare contra vtilitatẽ publicam. Deinde: si, ait, in hac re coitionis, aut perduellionis crimen commissum dicitur, aut id in eo positum est quod federati nobiles orabant rationem haberi eorum quæ admonebant, aut quod eadem de re vellent proceres Belgicogermaniæ consuli, aut quod generaliter ac sine vllo discrimine conventus omnes ei crimini sint affines: quorum trium nihil est (inquit) *quod mihi se probet.* Confer iam illam consiliorum participationem cum nostra. Illi qui tum participabant privati erant, non oppida, nec mandata, vt nos, ab oppidis habentes: illorum participatio nitebatur peculiari quodam ac novo federe: nostra veteri vinculo membrorum Hollandiæ, quo obligantur conservare ius corporis, peculiari pactione nulla interveniente: illi quod convenerãt, factum erat nolente Rege Hispaniæ tum Principe Belgicogermaniæ & contra eius edicta: quod nos, id congruebat cum voluntate procerum Hollandiæ, quæ summa erat potestas apud nos, & ad eorum decreta tuenda spectabat. Et tamen illa conventio à Principe Arausionensi Vvilhelmo probatur, nostra damnatur à XXIV conquisitis iudicibus.

Deinde ipsum nunc captivum iniussu proce-

rum Hollandiæ:) Verum hoc non est, si modo iussus intelligatur vt iura præcipiunt. Nam procuratori aut patrono, cui causa mandata est, simul mandatum censeri debet ea expedire quæ ad causam vtilissima iudicat, in quibus est, & nuntiationibus vti adversus actus iuri eius, cuius res agitur, damnosos. Qui à nationibus singulis ad conventum Federatorum mittuntur, generale mandatum habent tuendi ius mittentium, ac proinde etiam interponendi nuntiationes contra actus ipsis nocituros. Antequam à nobis nuntiatio interposita est die iv Augusti anni CIↃ IↃ XVIII decretum fuerat ab Hollandiæ proceribus, *non posse cōsentiri in Synodi communis indictionem, tum ne, quod secundum leges procerum Hollandiæ erat proprium, cum aliis communicaretur, tum ob alias graves admodum causas.* Die vero v Augusti in responso dato Zelandiæ legatis dictum erat: *De habenda Synodo sæpius in hoc conventu consultatum est: sed maiori parti visum est plerosque pastorum nimiis studiis teneri huius aut illius sententiæ, partim etiam decretis quibusdam ac conventionibus obstrictos esse, tum ad oppugnandam ius summarum potestatum, tum ad tuendam hanc vel illam sententiam: quibus de causis non potuisse sibi persuadere proceres Hollandiæ, hoc animorum æstu à Sy-*

modò cõmuni cõtroversias æquo iudicio disceptari & bono Ecclesiarum definiri posse. En mandatum & non assentiendi in talis Synodi indictionem, &, si tentaretur indictio, ius Hollandiæ defendendi.

Cumque ipsi de iussu procerum Traiectinorum & Transisalanorum non constaret:) Quemq; de suo mandato sollicitum esse par erat. Cum mihi constaret de mandato eorum quibus parere debebam, meum non erat de aliorum mãdatis curiosum esse. Tamen firme credo cæteros quoque mandatum habuisse. Nam Trajectini proceres ab anno CIↃ IↃ CVII Synodum indicendam negaverant, simulque affirmaverant ius de rebus Ecclesiasticis atque etiam de religione imperandi sibi intra suas terras deberi: Postquam nuntiatio, cuius hîc mentio fit, à nobis interposita est, perstiterunt proceres Trajecti in vetere sententia, etiam cum Princeps Mauritius Trajectum venisset. Neque minus nobilitas & oppida Transisalanorum nuntiationem à suis legatis interpositam iudicarunt suæ sententiæ ac voluntati congruere, ac proinde post hãc nũtiationem die XII Octobris ab aliis legatis dictum est in conventu Federatorum, quod à Daventriensibus & Hasselanis tum ore, tum scripto postulatum erat

de Synodo communi nationum, id iuri ac legibus nationis Transisalanæ adversari.

Ausum in domo Iohannis Oldenbarneveldij:) Oldenbarneveldius eo tempore affecta erat valetudine, ac proinde solebant qui in ministerio erant Hollandiæ, nec minus legati nationum qui Federatorum conventui intererant, ad ipsum domum visere & consilium eius exposcere. Idemque non minus quam ego fecerunt cæteri quibus perspecta viri peritia in civilibus negotiis. Consilium audire eius cuius potissimum consiliis Hollandia vtebatur, aut etiam concipere aliquid collegis ostendendum, estne illud illicitum? Legati nationum qui Synodum communem deposcebant, multo fecerunt amplius; cum ea quæ pro instituto suo videbantur scripto conciperent, in peculiaribus suis cœtibus, vbi & oppidorum quorundam Hollandiæ legati aderāt, quæ oppida eum in modum contra ius ab Hollandiæ corpore divellebantur.

Nomine nationum Hollandiæ, Traiectinæ & Transisalanæ coniunctim:) Imo nomine legatorum ab illis nationibus. Id vero à legatis vna ne charta an pluribus fieret, nihil intererat. Etiam legati Cislavicani & Trāslavicani cōiunctim verba fecerunt in conventu procerum Hollandiæ & Vvestfrisiæ

cum Synodum è nationibus communem commendarent. Notandum quoque nationes ſingulas ex primo capite Federis Trajectini teneri auxilio eſſe aliam alij ad tuenda imperij iura, quod ſi nationes nonnullæ in officio negligentes ſint, aut ipſæ in aliena iura involent, non eo tamen tolli obligationem inter cæteras volentes ſtare pactis conventis.

Perſcribere nuntiationem:) vbi auditum vnquam eſt nudum ſcribendi miniſterium dictante altero crimen eſſe, præſertim cùm id eo fit animo, vt ſcriptura oſtendatur conſeſſui, ac deinde id fiat quod conſeſſui viſum fuerit?

Quam etiam in conventum Federatorum Procerum intulerunt, qua pariter atque coniunctim adverſus morem in eo conventu vſitatum in modum coitionis adverſus aliarum nationum legatos teſtationem interponebãt:) Quibus idem jus eſt, hi communiter cauſam agere non prohibentur, vt leges Romanæ nos docent: neque id vlla ſpecie coitionis nomine accuſari poteſt. Pugnare hoc cum conuentus Federatorum aut legibus aut moribus, mihi non liquet: At vero Synodum communem vna natione, nedum pluribus refragantibus, indicere, neque vllis amicis compellationibus (quales factæ ſunt

complures) inde abduci, cum more conuentus plane pugnat, quando vsitatum fuit hactenus, vt etiam in minoribus negotijs, & quæ nationes singulæ non tam aperte sibi exceperunt, alij alijs obsecundarent, & ad communem gratiam cuncta dirigerent.

Fore eos auctores & causas malorum atque incommodorum per promotionem Synodi communis:) Dolendum est quod euentus ostendit, vt Cassandræ vaticinia, ita nostra tam vera fuisse quam non credita. Similes denuntiationes interpositæ olim sunt à Principibus multis adversus studia Synodi Tridentinæ: à nonnullis etiam pariter atque coniunctim, quod hic immerito per coitionem vocatur. Sed quia eiusmodi nuntiationum ratio non est habita, ideo immedicabile factum esse vulnus Ecclesiæ aiunt Protestantes.

Quam nuntiationem etiam modo insolito antea in consessum curatorum reipublicæ Hollandiæ intulerat, & prælegerat, non exspectata perrogatione quæ rite atque ordine fieret:) Prælecta est in consessu legitime coacto: & aut concordibus aut pluribus sententijs, vt lex habet consessus, perrogatum est. Atque ideo nescio quid hic sit quod factum dicatur modo insolito. Neque ante, neque

post captivitatem meam quicquam memini afferri quod eo pertineret, nisi quod à quibusdam dictum est non in sedilibus, sed ad focum perquisitas sententias. At lex consessus nostri nos sedilibus non adstringit. Totus ille locus negotiis publicis destinatus est: & vt hyeme ad focum consultetur, solet fieri, licet denique. Qui consessui interfuerunt, eorum id nemo ignorat. Siquid aliud de insolito hoc modo dici poterat, id expressum oportuit, non ita positum indefinite, vt refelli nequeat. Quod dicitur non ordine ac rite perrogatum, à vero abit: à me confessum non est: sed negatum rotunde, oblata etiam in cōtrarium probatione, ad quam admissus non sum. Et tamen hoc sententiæ inseritur. Quis iniquiorem vnquam vidit agendi modum? Qui contra decreta procerum Hollandiæ & consessus reipublicæ curatorum separatim suorum oppidorum sententias tentarunt perferre in conventum Federatorum, hi sunt qui fecerunt quod nec rite nec ordine fieri poterat. At ijdem non impune tantum id ferunt, sed gratiam & mercedem reportant.

Ipsum quoque assensisse, & cum cæteris octo oppidorum legatis perpulisse, & quo effectum daretur adiutorem fuisse; vt magno sociorum contemptu

epistola procerum Federatorum ad convocationem Synodi communis scripta ad proceres Hollandiæ non resignata remitteretur:) Non habebam ego hac in re ius dicendæ sententiæ: Sed oppidum Rotterodamense cuius tum frequentes legati Hollandiæ conventui intererant, quibus hoc duntaxat visum est, accedere sententijs prioribus, quod à me ipsorum iussu enuntiatum est verbo vno atque altero, nullá mea apud legatos Rotterodamenses eam ad rem suasione aut consilio: ita vt hic accuser tantum ob prolatam legatorum Rotterodamensium sententiam. Octo oppida hac de re nunquam consilia sociarunt. Neque ipsorum magis res agebatur quam nobilium & oppidorum extra illa octo, quibus idem visum est: nihil ergo hic perpulsum: nihil est quod ego effectum dederim: quapropter hæc narratio non modo confessionem meam excedit, sed simul pugnat cum manifesta veritate. Qui consilium remittendæ epistolæ dederunt, ab his consideratum est legatos aliarum nationum insuper habitis argumentis, orationibus atque nuntiationibus, ipso facto ire in possessionem iuris quod non ipsis, sed nationibus singulis intra fines proprios competeret: atque ea quoque in re extra controversiam imperium Hollan-

diæ ab ipſis invadi, quod litteris ſuis locum Synodi deſignarent Dordrechti intra Hollandiam impermiſſu procerum Hollandiæ quorum eo loco ſumma poteſtas erat. Refutare tam noxiam ſcriptionem ſupervacuum erat, cum quæ eo facerent argumenta & ſæpè & quantum ſatis erat prolata eſſent, neque vnquam ad ea directe reſpõſum. Recipi literas & taceri perniciosum fuerat iuri Hollandiæ, quod tuendum omnino iudicabant hi quorum ſub poteſtate nos eramus. Vt remittantur epiſtolæ per quas ius aut imperium arrogatur novum non eſt, ſed in Hollandia factitatum antiquitus etiam ab inferioribus adverſus ſuperiores, ſicut videmus eius naturæ epiſtolas in ius vocantes à conſeſſu Hollandiæ iudicium ad Machlinienſem conſeſſum remiſſas. Sed iniquitatem vide. Quod à tot hominibus pleno conventu factum eſt duobus aut tribus imputatur, cum cæteri ne appellentur quidem, quidam horum etiam in republica retineantur.

Ipſius quoque opera auxiliante conceptas literas nomine procerum Hollandiæ ad Galliæ Regē.) Verum eſt à me iuſſu conventus Hollandiæ conceptas epiſtolas diverſas ad regem Galliæ, ad Regem Britannię, ad alios Principes ac ciuitates, ad quos omnes aliarum

nationum legati nomine Federatorum procerum ſcripſerant, vt legatos Eccleſiaſticos inde acciperent ad Synodi communis augmentum, & quanquam multum rogati ab Hollandis atque aliis, deſiſtere ab eo inſtituto noluerant: quapropter conuentui Hollandiæ viſum eſt neceſſarium eos Reges Principes ac civitates edocere rerū geſtarum veritatem & ius nationum ſingularum. Literæ ad Regem Galliæ ita vt à me conceptæ erant, quarum archetypum ſervavi, ſic habebant.

Ex quo arma pro libertate ac iure publico ſumpta primum à nobis ſunt, Rex potentiſſime, duo præcipua mala nos exercuerunt. prius horum eſt, quod multi paſtorum nobis nobilibuſque & oppidorum rectoribus non permiſerunt vti eo iure quo maiores noſtri circa electiones ad munera paſtoralia, reſque alias vſi antiquitus fuerant nemine contradicente: alterum quod, orta per Eccleſias noſtras contentione de ſubtilibus rerum diuinarum controuerſiis puta de Prædeſtinatione & quæ ei adhærent, paſtorum multi alios à ſe diſſidentes ferre placide non potuerunt, cum nos iudicaremus id genus controuerſias rectius arceri à cathedra, ac poſſe charitatem coli etiam inter diuerſa placita in eiuſmodi rebus ſequentes. Spes nobis fuerat, poſtquam beneficio Regis in æternum memorandi parentis tui bello tam graui eramus liberati, tem-

pus nobis & occasionem non defuturam mala ista superandi stabilita inter cives recto ordine atque vnitate. Sed contra evenit, vt pastorum nonnulli magis magisque sibi indulgentes non tantum Ecclesias miserabiliter disciderint, verum etiam causam dederint quibusdam de plebe, externis precipuè, ne in ea quiete atque obedientia se continerent qualis desiderari ab ipsis merito posset. Et quomodo id hominum genus antehac in Synodis communibus, quas Nationales vocant, sæpe conati sunt munire sese contra ius illud rectoribus reipublicæ circa electionem ad pastoralia munera ac res alias debitum, atque etiam suos collegas in illis controuersiis aliter sentientes censuris vexare, sic nunc etiam id agunt vt maiori cum pompa propositum vetus effectum dent. Quanquam vero nationes quædam nostri fœderis quas ista incommoda minus vrgent, ad indictionem talis Synodi permoueri se passæ sunt, etiā nomine vtentes in litteris indictitijs procerum Fœderatorum, nos tamen gnari alium esse apud nos quam apud ipsas Ecclesiæ statum, tum vero fœdere quod cum aliis nationibus pepigimus, ius constituendi de publico Ecclesiarum statu nobis reseruatū, ita vt nullius imperijs ea in re teneamur; alia ostendimus remedia meliora, quæ incolumi libertate ac iure nostro ad res tranquille componendas valerent, vt videre est in oratione quæ has litteras comitatur. Quare conscij summæ beneuolentiæ,

lentia, qua pater tuus nunquam satis laudatus, tuque paternis insistens vestigiis rempublicam Hollandicam prosecuti semper estis, plane confidimus non permissuram tuam Maiestatem, ut subditorum suorum opera quisquam confirmetur in eo instituto quod iuri nostro adversum est; sed potius perstantem te in summa nostri caritate omni occasione laboraturum, ut legitima potestas nostra, te quoque sustentante, salva sit adversus factiones ac tumultus, cunctaque dirigantur ad maximam concordiam; cuius pars magna sita est in iuris cuique proprij libertatisque tutela. Quod nos super tot alia accepta à te beneficia grato addictoque animo semper prosequemur; Deumque venerabimur, Rex potentissime, ut solium tuæ Maiestatis stabiliat, tibique largiatur firmam valetudinem & florens imperium.
Tuæ Maiestati addictissimi proceres Hollandiæ ac Vvestfrisiæ.

Oratio, cuius in literis istis mentio apparet, eadem est quæ habita erat ab Hollandiæ proceribus in conventu procerum Federatorum die XXVIII Iunij & die Iulij III scripto tradita, comprehendens conditiones satis commodas ad pacem constituendam etiam per Synodos & auxilia tum domesticæ tum externæ eruditionis, cuius orationis meminimus supra capite sexto. Me postea Rotterodamum digresso

formula ista literarum, primum per eos qui id negotij acceperant, deinde à conventu recognita est, meque absente nonnihil mutatum: quantum & quibus in partibus certo affirmare nequeam: confido factum id qua oportet prudentia. cæterum id præstare non est meum.

Quibus hoc agitur vt contra rei veritatem Regi persuadeatur Synodi communis indictionem hoc habere propositum vt summis potestatibus, nobilibus, ac insignibus vasallis adimeretur ius collationis sive Ecclesiastici patronatus:) Contra rei veritatem procedit ista narratio. Placuerat enim Regi Galliæ, Regi Britanniarum ac Principibus aliis commonstrari, non indictionis Synodi hoc esse propositum, quod perinde est quasi legati nationū eò contendissent, verum, non omnes quidem, *sed aliquos pastores per communes Synodos sæpius id conatos*: quod sane verum est, & verum esse apparet ex actis omnium antecedentium Synodorum, præcipue illius quæ habita anno CIƆ IƆ LXXXII Middelburgi, quæ circa electionem ad pastoralia munera nullam magistratuum facit mentionem: tū vero & eius quæ auctore Comite Licestrio habita est anno CIƆ IƆ LXXXVI, contra quam proceres Hollandiæ speciali decreto ius potestatis suæ servaverant, vt

ſuprà capite VII narratum eſt. Dictum præterea eſt in literis iiſdem etiam nunc quorundam paſtorum conatus eo tendere. Hoc vero ita eſſe non ſoli Hollandiæ proceres iudicarunt,ſed & Tranſlavicani, qui propterea denuntiarunt nolle ſe pati vt ius patronatus apud ſe moribus receptū in controverſiam vocaretur,vt eodem capite VII annotavimus. Ibidem cōmemoratum à nobis eſt, quomodo huius indictionis impulſores (de Eccleſiaſtici ordinis hominibus intelligi me volo) libros ſcripſerint quibus rectores reipublicæ ab eo iure deijciuntur, quomodo eo ſolo nomine cœtus ſegreges inceptaverint, & ad ſimile divortium alios arcanis promiſſionibus obſtrinxerint. Quî poteſt ergo de eorū animo dubitari? Neq; vero acta Synodi ab horum hominum mente nimium diſcedere apparet ex decretis Synodi compluribus, in quibus mutationē eſſe neceſſariam gravibus de cauſis nationes aliquot iudicarunt. Verum in illis ad Regem literis præter hoc incommodū, aliud quoque nihilo levius indicatur, nempe, *propoſitum paſtoribus nonnullis collegas ſuos de Prædeſtinatione & rebus annexis aliter ſentientes cenſuris vexare.* Cur hoc ſilentio diſſimulatur, cum

etiam ſine altero hoc ſolum ſuffecerit, vt ſapientes viros omnes à Synodo eum in modum indicenda abſterreret?

Federatos proceres in eius Synodi epiſtolis indictitijs nomen Federatorum procerum vſurpare:) Dici debuit, *quaſdam nationes nomen ſibi aſſcribere Federatorum procerum.* nam quod ſententia hîc loquitur, commodum ſenſum non habet. Res ita habet. Nomine Federatorum procerum legitime perſcribuntur acta omnia, etiam quæ ex partis maioris ſententia decreta ſunt, in rebus quæ legibus federis ad conventum Federatorum delatæ ſunt: in rebus aliis idem non licet, niſi de communi nationum conſenſu. Proinde merito proceres Hollandiæ & alij cenſuerunt, ſi vellent Geldri, Zelandi & Friſij cis atque vls Lavicam Synodum convocare citra conſenſum quarundam ex nationibus ſociis, licere id ipſis, ſed proprio ipſorum nomine præſcripto, non nomine conventus Federatorum, quia ea res ad vniverſitatem ſocialem non pertinebat, vt ſecundo capite oſtenſum eſt.

Quibuſque Rex oratur non permittere vt ſuorum ſubditorum quiſquam ad Synodum veniat) Verba habent *Confidere Hollandos Regem* (idē ad Principes alios ſcribebatur) *non per-*

missurũ vt subditorum suorum opera quisquam confirmetur in eo instituto quod iuri Hollandiæ adversum esset. In epistolis ad Euangelicos Principes hoc amplius erat additum: *sed potius operam eos daturos, vt vnitati Ecclesiasticæ, quæ plerunque ex grauium controuersiarum definitionibus periclitari solet, consulatur per vias molliores, nimirum per Christianam moderationem & ferendi se mutuo æquitatem.* Etiam alia epistola concepta erat ad reformatarum Ecclesiarum legatos, qui Regi Galliæ adsunt, qua rogantur Ecclesiarum suarum consilia ad pacem dirigere. Ego vero & apud Maurerium sæpe & apud Bossizium postea, Regis Galliarum legatos, precibus institi vt idonei viri rerum sacrarum periti ex Gallia mitterentur, qui pacis spem promouerent, & quæ eo facerent reperire iuxta alios allaborarēt. Vnde promtum est intelligi, non id egisse nostros, ne periti sacrarum rerum aliunde huc mitterentur, sed ne mitterentur cum definiendi mandato, & ad conventum eo modo ac forma indictum. Cæteroqui vt externi tum Principes civitatumque rectores, tum rerum sacrarum interpretes rem totam rectius perspicerent, eoque paratiores essent ad suggerenda salutaria consilia; placuerat cum literis Hollādiæ simul ad eos trāsmitti capita

Remonſtrantium, etiam illa capita quæ in colloquio Hagienſi deprehenſa fuerant inter partes convenire, decreta à proceribus Hollandis, Trajectinis, ac Tranſiſalanis facta pacis ergo, exemplum conciliationis olim factæ in Polonia cum parte literarum quas ſimilem in finem Elector Palatinus ad noſtros ſcripſiſſet. In epiſtola vero ad Regem Britanniarum multæ aliæ rationes & exempla vetera producta erant eodem facientia, ex quibus omnibus conſtare poteſt de animo procerum Hollandiæ cùm literæ iſtæ ſcriberentur.

Sed potius vt Hollandis aduerſus aliarum nationum factionem (vt ibi appellatur) eſſet auxilio:) Manifeſta detorſio. Epiſtola agit, *de legitima procerum Hollandorum poteſtate adverſus factiones ac tumultus ſuſtentanda*. Quę ſint illæ factiones ex his quæ in eadem epiſtola præceſſerant, facile erat intellectu, vbi dictum erat, *paſtorum nonnullos magis magiſque ſibi indulgentes non tantum Eccleſias miſerabiliter diſcidiſſe, verum etiam cauſam dediſſe quibuſdam de plebe, externis præcipuè, ne in ea quiete atque obedientia ſe continerent, qualis deſiderari ab ipſis merito poſſet.* Hæ factiones (Liceſtrianis illis non multum diſſimiles) palam viſitatæ erant Veteribus aquis, Harlemi, Lugduni, Huſdæ, etiam Hagæ. An ve-

ro etiam arcana decreta de indicenda Synodo communi facta à legatis quarundam nationum, adhibitis in consilium quibusdam legatis oppidorum Hollandiæ, atque eorum perpulsio ingratia Hollādiæ & nationum aliarum contra ius antiquum, factionis nomine appellari possit, hîc non disputo, quando apertum est epistolæ verba non eo respicere. Beneficium quod his literis à Galliæ rege erat postulatum, idem placuerat postulari ab aliis Principibus civitatumque rectoribus, ad quos procerum Federatorum nomine destinatæ fuerant literæ. Epistola ad regem Britanniarum circa hæc verba desinit. *His quæ sincere, prout ipsa se res habet, Maiestati tuæ significantur, rogatur Maiestas tua animum advertere, summisque suis in hanc rempublicam beneficiis hoc adiungere, vt legitimos eius rectores in coercendis conatibus seditiosis & tuendo imperij iure adiuvet: tum vero auctoritate sua, qua merito pollet maxima, doctorumque Theologorum consiliis à secessionis præcipitatæ proposito eos avertat, qui ob controversias ad salutem non necessarias, difficiles præterea & vix explicabiles, etiam legitimis Evangelicarum monitionum gradibus non observatis, mutuas congregationes deserunt, & corpus Ecclesiæ lacerant. De Ordinibus vicissim certo spondere potest eos in suo officio segnes non*

fore, ac præsertim diligentiam adhibituros, ut adversantia receptæ veritati dogmata iudiciis Ecclesiasticis, & publica, si eam opus sit accedere, animadversione ex Ecclesia exterminetur, omniaque fiant quæ aut salutaris veritas, aut Christiana charitas exposcant.

Quæ omnia eo pertinebant, ut communis Synodus & medicina malis in religione enatis impediretur :) Mens procerum Hollandiæ, quorum eram subditus, & rectorum Roterodamensium, quorum eram minister, fuit impedire talem Synodum qualis tum agitabatur, unde nihil exspectandum erat, nisi definitio parum æqua, maior divulsio, & reipublicæ rectorum mutatio. At alia multa meliora remedia ab Hollandiæ proceribus non semel commonstrata fuerant. Vide suprà caput sextum. Proinde ex vero dictum fuit in literis ad Regem Galliæ conceptis : *alia ostendimus remedia meliora quæ incolumi libertate ac iure nostro ad res placide componendas valerent*: Et in literis ad Principes Evangelicos ; *alia remedia monstravimus quæ salvo iure nostro ac publicis legibus ad resarciendam Ecclesiæ pacem rectius ducerent.*

Ipsum quoque nunc captivum in Anglia eo fini monitu Iohannis Oldenbarneveldij animos tentasse Episcoporum, ut, si eò omnino deveniendum esset, aliqui ad Synodum adhiberentur qui

novæ opinioni non essent contrarij:) Primum apparet hinc verum non esse quod dictum est supra, me Synodo semper obstitisse. Nam obstare Synodo & aliquos tentare, vt eos ad Synodum adhibeas, res sunt pugnantes adversis frontibus. Deinde patet hinc in Anglia, cuius religio cum nostræ patriæ publica religione vna atque eadem censetur, in dignitatibus Ecclesiasticis, imo in eximiis dignitatibus, esse nonnullos Remonstrantium dogmati consentientes, quod dogma immerito hic iterum novitatis accusatur, cum ab antiquissimis Christianis magno cõsensu creditum traditumque sit, atque in Protestantium grege non paucos habuerit propugnatores. Cur ergo apud nos tantæ sunt excitatę turbæ, vt eiicerentur ex Ecclesia & ex patriæ finibus qui illud adeo in Anglia non damnatum dogma defendunt? Tertio hinc discimus qua æquitate illa Synodus sit indicta, in quam nemo admitti potuit, nisi qui Remonstrantium sententiæ esset contrarius. Ad rem vt veniamus, quod hîc dicitur non est verum, neque à me confessum, quamquam si esset nihil in eo peccati agnoscerem. Miscuerunt hic iudices duas diversi temporis narrationes, tam præcipites in ferenda sententia quam in nobis in-

terrogandis cunctabundi fuerant. Dixi anno cIↃ IↃ CXIII, cum missus in Angliam essem ob Indicana negotia, conciliante Casaubono amicitiam mihi partam cum antistitibus Anglis, meque monitu Oldenbarneveldij ipsis aperuisse quæ essent apud nos controversiæ, vt intelligerem quid ipsi auctores essent ea in re faciendi ad tranquillandas Ecclesias: ipsorum autem consilia congruentia fuisse menti procerum Hollandiæ, optimam scilicet medicinam fore, si dissentientes se mutuo ferrent. Hoc est illud tentare animos. Verum itidem est anno cIↃ IↃ CXVII literas à me scriptas ad Marcum Antonium de Dominis Archiepiscopum Spalatensem conquerentes de his quæ non vt oportebat apud nos gerebantur, in quibus & hæc erant verba: *Vtinam is cuius in manu sunt corda regum Serenissimi regis animum inflecteret, vt missis viris idoneis ad disceptandas huius generis controversias rerum nostrarum statum certius exploraret, cognito malo facile aptissima remedia inventurus*. Mea autem mens, cum id scriberem, non hæc erat, vt ad communem è nationibus Synodum aliqui inde mitterentur (nam eo adhuc tempore spes erat Synodum talem argumentorum pondere & conditionum æquitate posse declinari) sed vt mit-

ferret rex rerum ſacrarum peritos vnum atque alterum, qui habito cum doctiſſimis partis vtriuſque colloquio & controverſiarum naturam & propoſita remedia intelligerent atque ea renuntiarent, vt Rex Britanniarum deinde ex illorum atque aliorum qui apud ipſum eſſent conſilio excogitaret rationes quæ eſſent optimæ ad pacem ac tranquillitatem firmandam ſine veri ad ſalutem neceſſarij detrimento.

Cum tamen univerſæ nationes Federatæ multis relationibus :) Relationes fiunt ad deliberandum ac proinde vim non habent obſtringendi nationes.

Federibus :) Federa quæ in hanc rem producuntur, non inter ipſas facta ſunt nationes, vt alias aliis obligarent, ſed cum externis quos in religionem apud nos nullum habere imperium res manifeſtiſſima eſt. Quare illa federa ad præſentem de iure imperij circa ſacra quæſtionem nihil pertinent.

Pactionibus :) Nullæ reperientur pactiones factæ inter nationes noſtras hac de re. Poſtrema pactio eſt Trajectinum fœdus.

Decretis :) Sed nec decreta reperientur quæ mutuam inter nationes obligationem pariant. Imo contra anno CIƆ IƆ XC à Trajectinis proceribus decretum, & à primo-

ribus tum Federatis, tum Hollandiæ probatum est, arbitrium religionis esse penes nationis cuiusque conventum. Vide ad hæc omnia caput II supra.

Alia aliis promiserint capita fortunasque se obiecturas pro tutela Reformatæ Evangelicæ religionis:) Nullo vnquam tempore probari poterit talem promissionem esse factam. Videntur tralata verba ex relatione facta anno CIↃ IↃ LXXXIII, sed quam nulla nationum obligatio secuta est. Hollandis quidem placuit: *Vt Evangelica Reformata religio, cuius publice vsus fuerat permissus receptusque & quæ tum publice in vsu esset, vbique intra Federatorum fines defenderetur, neque publice docendi aut sacra faciendi secundum religionem aliam ius permitteretur.* Sed hæc sententiæ dictio obligationem non peperit, cum de eo nihil inter nationes contractum sit. Tum vero nihil ad rem hoc facit: neq; enim aut Hollandi, aut Trajectini proceres aliam religionem à reformata publice defenderunt aut defendere voluerunt, sed contra senserunt congruenter peritissimis sacrorum interpretibus controversias quales hîc disputabantur non efficere, vt alia atque alia sit religio. Vide hac de re caput III.

Vbique per has terras receptæ:) Ergo & in

oppido Goudæ & in Ecclesia Iacobina vrbis Trajecti, vbi illo ipso anno CIↃ IↃ LXXXIII dogma Remonstrantium palam docebatur, aliis nationibus nihil contradicentibus. Minime vero procerum Hollandię, quorum pars Goudani sunt, ea fuit sententia, vt decreto huiusmodi sibi adimerēt potestatem illius quod nunc Remonstrantium dicitur dogmatis pastores in imperij sui Ecclesiis tolerandi.

Neque vllam mutationem in ea facturas, fierive se passuras:) Non debebant ergo pastores Remonstrantium sententiæ ex Ecclesiis eliminari. nam ea magna erat mutatio. Omitto nunc ne posse quidem summam potestatem se obstringere, nequid mutare ipsi in religione fas sit, si religionis nomine quævis dogmatum capita intelligantur, nisi intra animum suum certa sit summa potestas omnia illa capita nullo excepto divinis oraculis consentire. Hac vero de re certos fuisse proceres Hollandiæ anno CIↃ IↃ LXXXIII, si ratio habeatur eorum capitum quæ dicantur cum Remonstrantium dogmate pugnare, ne ab ipsis quidem iudicibus nostris credi credo.

Et his consequenter anno CIↃ IↃ LXXX *sacramentum omnium præfectorum, ducum, centurionum & militum ita conceptum:*) Sacramen-

tum præſtantes obligat, non eos quibus præſtatur.

Decretumque fuerit:) Non docebitur de hac re à nationibus rite deliberatum factumque decretum. Certe inter nationes ea ſuper re contractum non eſt. Neque tamen hoc ſacramentum attingit præſentem quæſtionem, vt iam ſubiicietur.

Vt fidem iurarent proceribus communibus qui in fœdere & tutela veræ Euãgelicæ religionis eſſent perſtituri:) Ad diſcrimen communium procerum partis alterius, vt indicatum ſupra eſt ſecundo capite. Reſpicitur ergo hîc ad conſpicuas notas quibus illa religio à Romanenſi dignoſcitur. De dogmatibus Reformatæ religionis iudiciũ neutiquam permittitur his qui in hæc verba adiguntur. imo id cõfingere nihil eſſet aliud quam obſequium militare diſſolvere & illudere reverentiam iuriſiurandi. Iam diximus ea quæ rerum ſacrarum periti ex principiis certis porro per argumentationem hinc inde inferunt, non eam habere vim, vt religionis diverſitatem pariant. Ita olim ſentiebant proceres non aliquarum duntaxat, ſed omnium, ni fallor, nationum.

Et leges in quas dedita ſunt oppida diſerte contineant, vt ab eis reciperetur vſus eiuſdem religionis:) Iure victoriæ, quod ius certe ob-

tendi non poteſt adverſus proceres Hollandiæ & eorum membra, quorum opera ſimulque Zelandorum cæteræ nationes libertati ſunt reſtitutæ. At ne illa quidem oppida quæ ad leges accipiendas armis coacta ſunt, vnquam adſtricta ſunt, vt ſuper agitatis inter nos ſacrorum controverſiis partem alterutram amplecterentur. Multoque minus is ſenſus fuit nationum vt ſeſe obligarent ad recipienda ac tuenda ea omnia quæ paſtoribus in Synodis viſa eſſent. Ea enim intoleranda eſſet ſervitus. Adde iam quod ne Synodo quidem definitæ erant controverſiæ iſtæ quo tempore nos in republica fuimus.

Quomodo ea à ſociis vbique recepta erat:) Etiam Goudæ, vt dixi: etiam Trajecti in Iacobina Eccleſia. nam & hi inter ſocios erant. Evangelicam vero religionem cum tali libertate intellectam optima fide tueri propoſitum nobis fuit, multaq; bona conſilia dedimus, vt ea libertas cum modo & ſine offenſa exerceretur.

Neque intra hæc ſtetiſſe captivum, ſed auſum etiam reipublicæ ſtatum turbare, vt in ea quoque omnia ex ſua ſuorumque lubidine agerentur:) Deus mentium cognitor ſcit neutiquam mihi fuiſſe propoſitum turbare rempublicam, non magis quàm Eccleſiam. Æqui

omnes qui me noverunt antehac, ex rebus atque actionibus meis multo aliter iudicabunt quam hæc fert sententia. Res meas quod attinet, ex perturbata aut mutata republica nihil commodi sperare poteram. Hollandus eram; natus oppido Delphis, cuius maiores nuncupati Grotio & Cornetsio nomine per sæcula aliquot ei oppido cum laude præfuerant. Eadem Grotiorum domus iam olim & Hollandiæ iudicum consessui, & adsessioni magistratuum Dordrechtanorum viros eximios dedit. Per aviam paternam genus trahebam ab Hemskerckiis quæ domus antiquitus inter nobilissimas Hollandiæ habita est, cui & Iacobum Hemskerckium patria debet, qui ad Calpen fortiter faciendo occubuit. Qui me sanguine contingebant proximè, affinitatem contraxerant cum familiis valde nobilibus, qualis est Almondana veniens ex Toparchis Stridenis, & Renessia atque Vtenengana apud Trajectinos. Propinquos habebam in republica non Delphis modo, sed Lugduni quoque, Amstelodami & in oppidis aliis, atque in honoratissimis patriæ consessibus. Per vxorem filiam Petri Reigersbergij, Veriani sæpe cõsulis, qui & Zelandiæ & Nassaviæ domo non inutilem operam navaverat, eamque ob cau-

ob caussam Licestrianis tẽporibus ab inimica factione eiectus oppido exulaverat, Zelandorum potissimis eram innexus, & ibi quoque in oppidorum regimine atque cõsessibus, habebam meas necessitudines. Tum vero literarum studia & vitæ tenor honestam mihi famam circumdederant. Iam in ministerio eram præclari in Hollandia oppidi, & quod, si ratio ineatur tam maritimorum vectigalium quam aliorum, publico ærario plurimum infert secundum Amstelodamum. In eo oppido amabar tenerè nec à magistratibus tantum, sed & à municipibus vniversis. Neque tantum ad Hollandiæ mittebar conventus, sed & pars eram consessus curatorum reipublicæ Hollandicæ, à quibus mos est Federatorum quoque conventum frequentari. Quos inter honores is erat honos maximus, quod benigna hominum iudicia his honoribus non imparem me existimabant. Facultates meas reipublicæ crediderami, vt fortunas meas vndique cum patriæ fortunis sociarem. Nemo gratuitò malus est. Ergo vbi in suspicionem delicti vocatur aliquis, succurrit sapientibus Cassianum illud, Cui bono? Quid mihi tandem ex perturbata republica maius his

quæ habebam poterat accedere? Rumor quidam, invito me ortus, Oldenbarneveldio me successorem in grave illud & periculosum onus destinabat. Vere testor, & norunt propinqui, non modo doluisse me hoc rumore, sed ita iudicasse, supra alia multa ad id munus necessaria quæ in me desiderabantur, valetudinem quoque meam imbecilliorem esse, quam vt onus illud laboris perpetui, neque recreationem vllam animo indulgentis toleraret. quod si etiam eò pervenissem, nihilo meliore loco res mea futura fuerat, quam iam erat. neque vero reipublicæ perturbatio via erat quæ eò duceret. Imo si hac tentatus fuissem ambitione, iudicio communi non ego ab ea spe longius quam cæteri aberam. Quomodo igitur credibile cuiquam fiat studuisse me rebus novis? Si actiones meæ inspiciuntur, ne eæ quidem vllam præbebunt ei rei suspicionem. Ab ætate prima sectatus sum honestissimas consuetudines, & honestissimis negotiis me dedidi: cum cura legens & divina oracula & quæ alia bene formandis moribus valent. Vita probro caruit. Postquam tradita est mihi fisci advocatio, qua fide ac castitate in ea me gesserim consessus iudicum; fisci curatores & quotquot actionum

mearum inſpectores fuere teſtes compel-lo. Amor meus in patriam & præſentem reipublicæ ſtatum, inclitamque domum Naſſaviam ex omnibus libris meis cognoſcitur. Pro navigatione Indicana, pro ſervanda apud nos pannorum politura laboravi quantum alius quiſquam. Pro libero vero piſcatu in Oceano tantum, vt Carletonus regis Britanniarum legatus, cum ab inimicis meis incitatus eſſet, vt contra me iam captum aliquid publice diceret, nihil quod diceret aliud invenerit, quam me principium feciſſe ſermonum de ea libertate, vt quæ & iure gentium & omnem memoriam excedente vſu niteretur, cum tamen à me in eo argumento nihil dictum ſcriptumve fuerit diverſum ab iis quæ anno CIↃ IↃ CX Federatorū procerum legati in Britannia defenderant, atque antehac maiores noſtri etiam ante ſæcula aliquot. Et tamen aiebat is legatus, mei infortunij exemplo terreri alios debere, ne eam ſententiam tuerentur. Conſilia omnia mea quæ dedi aut Rotterodami, aut in conventu Hollandiæ, aut in conventu Federatorum ad egregium publicum tendebant, quod atteſtari poſſunt quicunque adfuerunt. Sancte & illud aſſeram, me ex

quo reipublicæ admotus sum à Principibus potestatibusve externis nec teruncium accepisse: à civibus autem quibus gratum feceram tantillum vt negare superbum fuerit. Qua specie de eo qui sic vitam suam instituerit, cogitari potest tam immane consilium quale hîc mihi exprobratur? Tantum vero absum ab hac culpa, vt & Principi & aliis significaverim, si quenquam offenderem ego aut actiones meæ (quæ omnes ad oppidi Rotterodami & Hollandiæ salutem dirigebantur) ac proinde crederentur turbæ aliquæ mei occasione posse oriri, libenter me ab omnibus honoribus exiturum: quod si id satis non esset, etiam sponte patria excessurum si vel eo modo tranquillitas publica posset redimi. Rogo omnes qui hæc lecturi sunt ne, quæ verè iam dixi, ea in iactantiæ partem accipiant, sed vt extorta defensionis necessitate.

Eundem nunc captivum adiutorem fuisse talis in republica gubernationis, vt diversi tum Ecclesiastici tum profani ordinis homines qui per iniuriam se læsos, exsules actos, excedere iussos aut aliter oppressos querebantur in iure audiri aut effectũ iudiciorum consequi nõ potuerint, sed oppidorũ magistratus obfirmati sint, ne præceptis qua

ſebant ab ordinariis iudicum conſeſſibus parerent:) Si quis fuit in omni Hollandia qui honorem habuerit iudicum conſeſſibus, eorumque auctoritatem defenſam voluerit, eum me dicere audeo. Dum fiſci patronum egi, id ipſum oſtendi, quantum mearum fuit virium, neque id ipſos iudices latet. Ad rempublicam vocatus in eodem animo perſtiti, omneſque arripui occaſiones gratum ipſis faciendi. neque id ſine cauſa. nam præterquam quod, vt id fieret, reipublicę intereſſe credidi, ipſi iudices multis modis me ornaverāt: ſuperior conſeſſus etiam me commēdaverat, vt in ſuum cœtum allegerer. Inter ipſos iudices multi mihi erant amicitia iuncti, quidam etiam propinquitate: ita vt manifeſta ratio credi cogat quicquid à me aſſertum fuit contra ipſorum aſſertiones, nō aliter à me factum quam ex officij neceſſitate. Ad rem vt veniam, primùm hęc diſputatio quæ nos cum iudicibus commiſit, ad proceres Federatos pertinere neutiquam poteſt, cum conſeſſus illi neque in miniſterio ſint Federatorum procerum, neque illis fidem iuraverint, ſed natio vnaquæque curet ius reddi ſuo nomine, niſi quod Hollandia & Zelandia conſeſſus communes habent. Ne-

Bb iij

que vero aut dixi, aut feci quicquam privatim, sed expresso iussu decurionum Rotterodamensium, aut procerum Hollandię; quantumque eius à me dictum factumve est, tantundem fecerunt oppidorum adsessores alij, qui ne appellantur quidem. In componenda demonstratione iuris, quod nos contra ea quæ à iudicibus asserebantur tum conventui procerum, tum oppidis competere existimavimus, non meæ tantum operæ vsus fuit, sed iuxta me adsessorum Dordrechti, Harlemi, Lugduni & scribæ Alcmariani. Quod de ea re perscriptum, id primum à nobis vniversis, deinde ab ipso conventu approbatum est. Nec novi quicquam defensum est à nobis, sed quod oppida antiquitus defenderāt, quodque decretis multis ante mea tempora factis erat confirmatum. Ipsi Amstelodamenses, Enchusani, Edamenses & Purmerendani in allocutione ad consessus iudicum aiunt, causarum genera quædam tum procerum conventui, tum oppidorum magistratibus præcipuo iure esse attributa. De huiusmodi causis non de aliis nos agebamus. Certusque sum, si se occasio dederit, novos reipublicæ rectores non aliud dicturos quam tum à nobis dictum est: quod quale sit quibusque rationibus nitatur hîc

non exſequar, cum præſtitum id ſit ſuprà capite XII. Quæ vero æquitas patitur, vt privatim nos luamus quod nos privatim non fecimus, ſed vt miniſtri oppidorum, aut vt negotium habentes à cõventu mandatum, neque vero ſoli, ſed pariter cum aliis quorum nemo convenitur. Multo ſpecioſius illi conveniri poterant qui in cauſa Blauhulciana miſſos ad ſe iudices prohibuerunt mandata ſuperioris conſeſſus implere. Atqui etiam inter iudices noſtros ſedit, qui fixa ab illis quos miſſos tum dixi programmata refixit. Excuſat ſe mandato eorum quos ſuperiores habebat, negatque à ſe id privatim præſtandum. Mementote ergo, ô iſti, non aliter in cauſa alterius iudicare quã quod in veſtra æquum cenſeatis. Et tamen multum intereſt inter cauſam vtramque: Nam cum Enchuſæ illud gereretur, nondum procerum Hollandiæ auctoritas ſe negotio interpoſuerat. Addam apud nos non tantum duobus illis notis conſeſſibus, ſed & conſeſſui curatorum reipublicæ Hollandicæ ordinariam eſſe de rebus multis iuriſdictionem, ac proinde qui ibi audiuntur, iis iudicium negatum dici non poſſe. Quantum attinet cauſam quorundam municipum Harlemenſium (nam ad eam præcipuè reſpicere vi-

dentur hæc sententiæ verba) Rotterodamenses ita de ea censuerunt, præcipiendum confessui iudicum superiori (quomodo factitatum antehac sæpe fuerat) acta vt transmitterent accurate expendenda, vt cognosceretur in modumne litis civilis, quod ordinarie dicitur, an ad formam publicorum iudiciorum, quod extra ordinem vocant, causa processisset: Si ad modum litis civilis aut alio quidem modo, sed non legitime actum appareret, tum vt cognitio superiori iudicum confessui redderetur: sin criminaliter & legitime fuisset actum, indicaretur id ipsum dicto iudicum confessui, neque eo minus daretur opera, vt commodis rationibus municipes illi magistratibus suis reconciliarentur. Quod vero pertinet ad municipes Lugdunenses, qui homines privati adversus magistratum coitionem fecerant, hi neque à confessu iudicum ad provocationem admissi sunt, nec quominus id fieret interdictum: sed conventui placuit, siquid postulandum haberent, faciendum id ipsis non in modum corporis (nam corporis constituendi qualitatem non habebant) sed viritim. Quoties vero iudicum confessus egressi potestatis suæ fines in ius vocarũt quenquam de causis quę secundum leges veteres appellatio-

ni non faciebant locum, ſemper oppidorum magiſtratus cenſuerunt non eſſe cur obtemperarent. Imo decretum anni CIↃ IↃ XCI diſerte continet hanc ſanctionem, *ut epiſtolæ citatoriæ contra eius decreti præcepta emiſſæ, & ſecuta diei dictio ipſo iure pro nullis haberentur, ac proinde ne quis teneretur eis morem gerere.*

Vtque alij alios hac in re confirmarent:) Rotterodamenſibus eo opus non erat. ſemper laboravi, vt cum iudicum conſeſſibus pax nobis eſſet. Semel literæ citatoriæ ſatis enormes in eos emiſſæ ſed revocatæ ſunt.

Atque procerum auctoritate totum hoc conſilium velarent:) Nihil opus erat eam in rem quicquam operæ ſumi, cum pridem edicta vulgata, decretaque facta eſſent idem iubentia quod nos poſtea cenſuimus, vt conſpicere eſt capite XII.

Ipſum captivum de eo aliiſque negotiis cum dictorum oppidorum legatis, monitu Oldenbarneveldij, cœtus peculiares ac conventicula habuiſſe:) Nũquam huius rei ergo legati oppidorum in vnum convenerunt: ſed verum eſt à pleno conventu quibuſdam & eos inter mihi id datum negotij, vt contra libellos conſeſſuum iudicialium conciperemus ſcripto quæ ex mente erant procerum atque oppidanorum magiſtratuum. Id conceptum

eum esset exhibitum est conventui, & à conventu ad oppida missum, vt si qui decepti hac in re erāt vera edocerentur. Res cæteras quod attinet de quibus oppidorum legati inter se contulerunt (quod ipsum maxima ex parte factum est me absente) & qua occasione id evenerit, de eo actū supra est. Quoties iuxta tam multos alios, quibus nulla lis eo nomine intenditur, his conventibus interfui, non monitum Oldenbarneveldij ego respexi, qui officij sui existimabat monere membra, vt ius corporis salvum prçstarent, sed iussa ordinis Rotterodamensis cuius eram in potestate.

Vt etiam ea de re alij alios audirent, atque ita coitione facta sententias in conventum Hollandiæ perferrent, ac decreta formarent è re sua:) Imo res est, antequam oppidorum legati peculiariter convenirent, atque adeo ante diem IV Augusti anni CIϽ IϽ CXVII multa decreta facta contra id quod consessus iudicum asserebant. Et vt prætereamus tam edicta quam decreta quæ facta fuerant annis CIϽ IϽ LXXXV, CIϽ IϽ LXXXVI, CIϽ IϽ LXXXVII, simulque decretum factum quidem anno CIϽ IϽ XCI, confirmatum vero anno CIϽ IϽ XCIII (quorum omnium facta est mentio capite XII) multo ante dictum diem IV Augusti anni CIϽ IϽ CXVII præce-

ptum fuerat consessui iudicum antiquiori, ne cognosceret de lite quæ de Ecclesia Vvarmenhusiæ exorta erat. Mense Iunio anni CIↃ IↃ CXIII concordibus sententiis conventus decretum & ad eundem consessum perscriptum fuerat è re nata (Abrahamus Vivenius quidam Rotterodamo exire iussus erat) ne de ea similibusque caussis cognoscere vellent. Post id die XXIII Martij anni CIↃ IↃ CXVII ad superiorem consessum ab Hollãdiæ conventu scriptæ erant literæ, quibus & illi vetabantur pati se appellari à pastoribus ministerio exauctoratis, aut ab his quos consules, rectores & ordo oppidorum oppidis migrare iussissent, neque itidem citationes decernere contra regulam præscriptam decreto anni CIↃ IↃ XCI. Cumque adversus hæc libellus à superiore consessu exhibitus conventui & ab altero cõsessu epistola ad conventum scripta esset, die XXVII Aprilis anni CIↃ IↃ CXVII placuerat, *adversarium libellum componi, quo iura ac libertas publica, itemque iura ac leges oppidorum defenderentur eumque iungi iudicum scriptis, ut simul à magistratibus ac decurionibus expenderetur: pendente vero hac deliberatione imperari consessibus iudicum, ut parerent his quæ die* XXIII *Martij ad ipsos perscripta fuerant.* Quæ omnia pluraque alia decreta

facta, literæque perſcriptæ erãt, priuſquam oppidorum legati mittentium mandatu conſilia ſociarunt ad tuendum ius publicum factaq; decreta. Quare vt multæ aliæ, ita & hæc ſententiæ pars aliud dicit quam res habet.

Vbi etiam ſummatim repetita ſunt capita de quibus ſubinde ad proceres relatum fuerat, vt de illis perrogatio generalis fieret:) Hæc eum videntur ſenſum continere quaſi ſæpius inſtituta ſit talis repetitio, cum me quidem conſcio tale nihil factum ſit niſi ſub id tempus quo factum eſt decretum diei IV menſis Auguſti anno CIↃ IↃ CXVII. Perverſe & hoc dicitur, relatum duntaxat de capitibus ad conventum fuiſſe, cum ex vero dixerim capita eius decreti omnia ſingulatim in conventu perrogata iam fuiſſe: legatos vero oppidorum collocutos, vt illa ſingula alij aliis in memoriam revocarent, nihil autem novi ab ipſis conſtitutum decretumve, deinde vero in ipſo conventu capita illa vniuerſa in vnum collecta, voce pariter perrogata, & ab Oldenbarneveldio præſentibus è conventu plurimis qui à conventu id negotij acceperant perſcripta. Huic conſultationi tum oppidorum ſeorſim, tum apud Oldenbarneveldium interfuerunt non tantum quidam de oppidis

octo, Harlemo ſcilicet, Lugduno, Gouda, Rotterodamo, Brila, Schonhovia, Alcmaria, Horna, ſed & de Delphis, Gorichemo, Medemelaca, puto & aliis. Scribundo adfuerunt etiam è nobilitatis ordine nonnulli, qui pro ſe ſententiam dixerunt, non cuiuſquam mandatu, vt ego & adſeſſores cæteri. Tamen horum nemini negotium exhibetur, ſed ſoli mihi, qui neque voce, neque ſcripto quicquam feci præter cæteros, & quantum feci, id feci primum mandatu & in prȩſentia legatorum Rotterodamenſium ex iuſſu ac mente ordinis oppidani, deinde ex imperio conventus. En vt vndique in me conquiruntur crimina.

Quod factum quoq; eſt & ab Oldenbarneveldio perſcriptum, ac collectim voce ipſius pronuntiatum) Prius pronuntiatum, deinde perſcriptum ab his quibus à conventu id erat mandatum.

Acre illud decretum diei IV *menſis Auguſti anni* CIↃ IↃ CXVII:) Morbi acres quales ſunt motus plebis temerarij adverſum magiſtratus acribus interdum remediis egent. At quiſquis cum hoc decretum alterum conferet factum die VI Februarij anni CIↃ IↃ LXXXVII, ſupra capite vndecimo recitatum, multo illud reperiet acrius. Fateor alium tunc fuiſſe exitum ſed

——*nunquam successu crescit honestum.*

Neque vero tantum est fortunæ regnum, vt ex iure iniuriam, aut ex iniuria ius facere possit.

Quo præcepta ordinariorum iudicum cum ipsorum instituto pugnantia pronuntiantur ipso iure nulla, magistratusque oppidorum confirmantur, ne iis pareant:) Iam à belli initio interdictum iudicibus fuerat in ius vocare quenquam contra decreta procerum: vnde sequitur, si quid tale fiat, censendum esse vitio factum & sine iuris effectu, ac proinde vires non adesse ad obediendum quenquam obligandi: quod ipsum diserte definitum fuerat decreto anni CIƆ IƆ XCI. Neque novum ergo hoc erat, neque præter ius. Vide caput XII.

Potestatemque accipiunt muniendi se novis hominibus armatis quos oppidatim conscriberent, atque in sua propria verba adigerent extra commune Federatorum sacramentum:) Ait decretum, *rectoribus oppidorum potestatem fieri etiam plures conducendi homines armatos, si consules & decuriones oppidorum hoc ad suam securitatem & vim arcendam necessarium indicarent.* Oppidis per se antiquitus ius fuit homines quosdam armatos habēdi sub suo imperio, vt capite decimo demonstratum est. Atq; adeo ante id decretum quod hîc memora-

tur oppida complura iam habebant homines armatos. Cuius gratia id fiebat & honestum & iustum erat, vt contra seditiones tuti essent magistratus, vt arceretur vis omnis in deiiciendis magistratibus, in extorquendis edictis, in domibus expilandis, in locis publicis invadendis & quæ alia sunt ad eum modum. Nihil hoc socios tangit. nam sicut de rebus civilibus imperium mansit penes nationes singulas, ita & imperij eius tutela, & ipsius accessio. Ex federe tenentur quidem nationum singularum proceres auxilio esse alij aliis cõtra hostem externum, etiam contra vim internam, quoties interpellantur. Sed non eo proceres aut oppidorum rectores suæ tutelæ per se consulendi libertatem abdicarunt. Iuramentum quod attinet, nusquam ea lex invenietur, ne magistratibus custodias in sua verba adactas habere liceat: neque vero hinc quicquam absurdi aut quod cum federe pugnet, sequitur. Nanque homines isti armati iureiurando obstringuntur magistratibus oppidanis, magistratus oppidani proceribus suæ nationis ad facienda imperata, proceres vero nationum sociis suis ad præstanda quæ habet fedus. Idem vsu venit in municipibus armatis oppidorum: nam & hi oppidis peculiariter iurant, non

autem Federatis, quia non tenentur operam præstare in bello quod commune est, quãquam etiam ad eam rem illorum opera vsui esse potest, volentibus oppidi rectoribus: quemadmodum tum de his municipibus, tum de conductis custodibus conspectum sæpe est, adiutos eorum opera socios extra obligationis necessitatem: quod officium nostra quoque oppida, si res id exegisset atque ab ipsis id postulatum fuisset, sociis non fuerant negatura. Censuisse ipsos proceres Federatos illicitum hoc non esse, capite decimo probatum est, vbi & hoc apparuit, tum olim, tum anno CIↃ IↃ CI à Lugdunensibus editas leges quas præscripserant propriis suis custodibus, qui fidem iurabant Consulibus oppidique rectoribus, non autem sociis, nulla cum sociorum querela.

Quoque honorati, iudices & quicunque Hollandiæ fidem iurassent vi eius iuramẽti adstringuntur anniti vt decretum illud ad rem conferretur:) Ait decretum: *Teneri vnumquemque eorum qui fidem iurarit, operamve addixerit, aut proceribus Hollandiæ, aut oppidis, interpellatione facta, ita vt oportet vsum sui præbere pro negotij conditione, tum ad defendendam potestatem procerum & oppidanorum magistratuum, tum ad vim propulsandam.* Certe arbitror superiores

periores inferioresque poteſtates omnes ita cenſere, quicunque iuramento aut addicta opera ipſis ſubiacent, eos ad talem obedientiam opemque obligari.

Præcipiturque præterea vt præfectis omnibus, tribunis, centurionibus ac gregariis ordinariæ militiæ ſerio mandetur atque imperetur, vt nationum ſingularum proceribus quibus merent:) Illud *quibus merent* in decreto non apparet. Nam milites proceribus nationis intra cuius fines degunt in paganicis negotiis omnibus obedientiam debent, etiamſi ab illis ſtipendium non accipiant: multoque magis ſi intra fines degant eorum à quibus æs ipſis numeratur.

Magiſtratibuſque oppidorum in quibus præſidium agitent:) Suo gradu ſcilicet, id eſt quatenus magiſtratus illi muniebantur decretis procerum ſuæ nationis, atque ea decreta ſequebantur: non vt adverſus ea quicquam attentare ipſis fas ſit.

Non habita ratione eius quod alij quilibet imperarent:) Procerũ nationis cuiuſque ſummo loco, ac ſecundum illos magiſtratuum ius eſt curam gerere rei civilis, vt primo capite aperte demonſtratum eſt. Sicut ergo alij qui intra nationis alicuius fines degunt, obedientiam debent ſummis primum, deinde & cæteris qui ibi ſunt recto-

ribus, ita & milites: qui etiam speciali sacramento eam in rem adigi possunt, ex Federe Traiectino & vsu subsecuto, vbicunque id expedire iudicatur. Etiam generalis iuramenti formula intellecta vt oportet & ad reipublicæ nostræ formam, idipsum exigit, vt capite vndecimo explicatum est. Hoc iuramento & obligatione nemo est qui solvere milites possit. Non proceres Federati, quibus nō modo iura nationum singularum primoribus debita invadere non licet, sed id etiam incumbit, vt interpellati eosdem primores in iure quod ipsis competit tueantur. Sed neque præfectus, vt qui pollicitus sit: *Se nobilitati & rectoribus oppidorum Hollandiæ & Vvestfrisiæ, qui earundem nationum ordines referunt, fidelem atque obsequentem futurum*: atque etiam *legibus atque imperatis procerum Hollandiæ peculiariter* (id est in negotiis eam nationem spectantibus) *se pariturum*. Quod quidam in sensum contrarium vrgent verborum ordinem, quia prius Federati proceres, deinde proceres Hollandiæ nominentur, subtilitatis est nullo iure subnixæ. Docent enim nos iura speciale generali præstare, quoties generali subiungitur: quod tunc imprimis locum habet cum specialitati

Dd in l. quoties C. famil. ercisc. & in l. Si servo manumisso ff. de

additur vox aliqua gravidæ significationis, qualis hic est vox *nominatim*. Secundo pugnat hoc ipsum cum reipublicæ nostræ natura; quandoquidem nationis cuiusque proceres in rebus regiminis civilis (sub quibus omnino comprehensa quoque est magistratuum securitas) non subijciuntur Federatis proceribus, sed vt sociis pares sunt. Tertio pugnat idem intellectus cum vsu perpetuo, & mente Federatorum procerum; qui tum in edicto quo Regis Hispani imperium eiuratur, tum in oratione habita ãnō CIↃ IↃ LXXXVII ius suum & ius nationum singularum ita distinguunt, vt illud pertineat ad negotia quæ nationes communiter contingunt, hoc ad negotia quæ nationes singulatim spectant.

peculi. leg. Canonist. in c. I in fin. x. de rescrip. in c. si adversus: de hæresi & c. quanquam XXIII. dist.

Fidem atque obedientiam præstent) Omittitur hic quod est in decreto & ad explicandam mentem procerum Hollandiæ summopere pertinet: *& promittant vim omnem se vt dictum ante est sine vlla exceptione propulsaturos.*

Addita sanctione vt non parentes missionem acciperent) Decretum memoratum antea, quod factum fuit VI Februarij anni CIↃ IↃ LXXXVII, sic ait: *Præfecti vero militares, tribuni, ductores, centuriones, qui per oppida ac*

castella Hollandiæ Zelandiæ & Frisiæ in præsidium missi sunt aut mittentur, Hollandiæ & Zelandiæ proceribus sacramentum dicent fidei atque obedientiæ: atque id quam poterit primum effectum dabitur, discingenturque qui nec parentes erunt. Missio talis sine vllo fit periculo publico, cum in locum missorum alij surrogentur implendis numeris. Notumque apud nos missionem militum decerni tam à proceribus nationum singularum earumve reipublicę curatoribus, quam à primoribus Federatis aut Senatu federis, ita vt inter eos ius sit occupandi: vt & hoc, electionem eorum qui militibus præsunt, quod distributas centurias attinet, esse penes nationes singulas.

Ex quibus consecutum est vt amplius iudicijs resisteretur:) Rotterodami factum id non est. Ideoque res hæc neque me tangit, neque eos qui proprie mihi imperabant. Alibi vero iudicum consessibus (qui tamen apud nos non soli iudicia exercent) negatam obedientiam (quòd hic resistere appellatur) in negotiis quæ secundum leges, mores & summarum potestatum decreta ad ipsos pertinebant, ne id quidem probatur.

At nomine magistratuum Harlemensium publicato edicto quod captivo conscio factum &

ab ipso relectum fuerat) Non optima fide hæc res narratur, quasi ego edicti, ita vti publicatum est, tenorem totum approbassem. At contra interrogatus dixi, meque probaturum suscepi, multa loca à me annotata quæ meo iudicio aliter rectius poni potuerant, cuius etiam rei quosdam legatorum Harlemensium à me monitos. Addidi semper, ita sensisse me, rectores oppidorum debere quidem iusta sua tueri contra iudicum consessus, sed comiter ac modeste. Sed rursum id quoque sensi semper, iudicum esse officium, vt procerum Hollandiæ subditos ac ministros se agnoscant, & vt tales se gerant.

Iudices superioris in Hollandia consessus ipsi quidem tanquàm immorigeri & qui contra iuratam fidem & honesti regulam fecissent) Hæc verba in Harlemensi edicto non reperio. sed hoc, si iudices proceribus Hollandiæ paruissent, aut reiiciendo aut inhibendo cognitionem causarum quæ ibi commemorantur, quæque asseruntur moribus antiquis & ex multis decretis prouocationem non recipere, id ipsum officio iuratæque ab ipsis fidei non contrarium, sed consonās futurum fuisse. Id vero ipsum ea occasione ibi dicitur, quod iudices iuramenti religionem pro se adferrent: quod tamen iu-

ramentum ex mente perpetua & procerum & oppidanorum magistratuum, neq; obligabat ipsos neque potestatem ipsis dabat, vt iurisdictionem exercerēt cōtra procerum decreta. Iuris manifesti est quod quis dicit iuris sui defendēdi gratia, etiamsi id pugnet cum alterius cuiusquam dignitate, aut existimatione iniuriæ non teneri: tãtum abest vt liceat cuiquam ex eo quod defendendo oppidorum iuri dictum est per illationem derivare quæ in partem injuriæ interpretetur. Multo iustius tempestate eadem Hollandiæ proceres ipsos iudices accusare potuerant, tanquam qui scriptis suis ipsos traducerent, vt plebis oppressores & perturbatores iudiciorũ, quod tamen proceres non fecerunt, sed rationem obiecerunt rationi.

Ipsorumque sententiæ vt ipso iure nulla notantur) Congruebat hoc decreto anni CIↃ IↃ XCI aliisque multis quæ capite duodecimo indicata sunt.

Ideo quod ius dixissent quibusdam qui se contra ius læsos querebantur) Si queri sufficit, semper competens erit cōsessuum istorum iurisdictio, nec quicquam reperietur quod à provocatione exceptum sit. Quæ sententia oppidi Rotterodami nomine in conventu dicta sit super negotio municipum

Harlemensium, dictum supra est. Certè mihi videntur in hoc negotio iudices superioris consessus ad præceptum conventus Hollandici tam potuisse suspendere cognitionem, vsquedum acta visa fuissent, quam in causa Blauhulciana eam suspenderant.

Cui consequens fuit vt magistratus dictorum octo oppidorum) Ne hoc quidem verum est. nam nec Brilæ nec Alcmariæ armati vlli conducti sunt. Rotterodami vero ex iure ac possessione antiqua auctus fuerat custodum numerus iam antequam decretum diei IV mensis Augusti fieret: ac proinde non quadrant in eius oppidi causam verba illa *cui consequens fuit*. Adeo supine concepta fuit sententia, quia res omnis ita composita putabatur vt nemo vnquam futurus esset qui adversus eam hiscere auderet. Sed & hoc notandum, captiose hæc verba cum superioribus necti, cum vulgo qui hæc legunt aliter ea accipere vix possint, quam vt eorum quæ continenter narrantur ego credar auctor fuisse, aut adsuasor, cum ad conducendos in aliis oppidis homines armatos neque opem, neq; consilium dederim, neque ei negotio me immiscuerim. Nam Rotterodamensis causa me quatenus tangat, quando ea de re ca-

put proprium in sententia factum est, proprio quoque loco explanabitur.

Sæpe moniti ab Iohanne Oldenbarneveldio, vt sibi caverent suæque securitati consulerent) Nimirum adversus tumultus, expilationes, & vim aliam postquam earũ rerum exempla Veteribus aquis, Amstelodami pluribusque in locis visitata erant: postquam etiam rectores passim famosis scriptis inusti erant, neque vero aut Federati proceres per edicta, aut per iudicia consessus iudicum & oppidorum quorundam magistratus ei malo occurrerant ita vt ius & rei magnitudo exigebant.

Novos homines armatos & sub vexillo ordinatos conduxerint) Quid tandem ad hanc rem vexilla? Tamen memini cum primum ea de re verba fierent, monitos à me consules Rotterodamenses omitti vexillum posse declinandæ invidiæ. Sed ipsi responderunt velle se perstare in more veteri, & antiquitus suis armatis hominibus vexillum fuisse quod in basilica suspensum mihi ostentabant. Nonne & armati municipes sua habent vexilla? Qui minus conductis custodibus habere ea liceat?

Aut ante conductos mutaverint, auxerintque) Vel hinc appareat rem fuisse, non novam. Ius numerum augendi pro temporum vsu

ſemper in arbitrio fuerat eorum qui oppidis præerant. Vere autem dici poteſt, vix vnquam maiorem incubuiſſe neceſſitatem.

In ſua propria ac peculiaria verba adactos) Nec hoc fuiſſe nouum neque incommodis obnoxium demonſtratum ante eſt.

Excluſa Federatorum communitate & Principe Mauritio, vt magiſtro militum) Aliud eſt non nominare, aliud excludere. Vt excluſio inferatur, primum poni debet ius tum Federatorum, tum magiſtri militis quod ius non extenditur niſi in milites quos communis Notitia continet, non autem in oppidorum cuſtodes conductos, non magis quam in municipes armatos. Cur hac de re conqueſti non ſunt proceres Federati anno CIƆ IƆ LXXXVII & anno CIƆ IƆ CI, cum rectores Lugdunenſes homines armatos conduxerunt & ſacramentum ab eis exegerunt, neque tamen eos ſacramento vllo, aut proceribus Federatis deuinxerunt, aut Principi Mauritio? Alienum ab hoc argumēto non eſt quod iuris magiſtri nos docent, quicquid poteſtatis ab eo qui ſummum imperium habet cuiquam conceditur, id conceſſum cenſeri communicando alteri, non adimendo ſibi, id eſt penes ſummo imperio vtentem manere ius

Chaſſ. ad cõſti. Bur. rubr. 11. §. 1. in gloſ. vlt nu. 30. Bal. in prooem. feud. verſ. expedito nu 32.

id per se exercendi quod alteri permittit.

Iussosque suorum magistratuum imperiis solis obsequi) Ego vero id vsquam factum haud scio: imo quod hic dicitur alienum à vero arbitror. Contra Rotterodami custodes, primo ac præcipuo loco adstricti sunt in obsequium procerum Hollandiæ, vt mos antiquus ibi habebat. quod si etiam expressum id non fuisset, tamen aperta erat mens magistratuum, vt qui nihil agerent nisi virtute decreti publici, & ad ius procerum atque eorum decreta tuenda. Sed odio concitãdo positum hoc eum in modum in sententia est, vt persuaderetur lectoribus id actum, vt cuiusque oppidi magistratibus summum imperium asscriberetur: quod planè pugnat tum cum mente, tum cum sæpe dictis eorundem magistratuum.

Etiam contra communitatem federis & Principem Mauritium) Verba hæc à vero abeunt. Oppidorum magistratibus nihil propositum erat extra tutelam sui & potestatis publicæ procerum Hollandiæ: non vt in Federatos proceres, Principemve Mauritium quicquam molirentur, aut ipsorum iura involarent. Quanquam vero confido, tum Federatos proceres, tum Principem, de re omni edoctos, facile intellecturos suum non esse in negotiis peculiaribus reipubli-

cæ Hollandiæ imperare quicquam contra decreta procerum Hollandiæ, tamen custodibus conductis nihil eius indicatum est, neque ea de re mandatum quicquam, quia cum primum facta conscriptio est, ad vulgi tumultus spectabatur: ac postea etiã, subortis maioribus dissidiis, in spem pacis intenti erant nostrorum animi, cui conciliandæ æqua multa sunt allata. Hoc amplius dicam; ex animo me credere; si ita exegisset rerum necessitas, libenter oppidanos magistratus concessuros fuisse, vt custodes sui pro finibus excubarent, bono Federatorum & sub ductu Principis.

Quoties dicti magistratus existimarent ab illis attentari quicquam quod ipsi suo iuri libertatiq; adversum crederent) Et hoc extra verum ponitur. Nam primum nunquam datum est mandatum eiusmodi, sed & quod dicitur alienum est à mente magistratuum, qui in negotiis nullis (ne dum in illis in quibus aut Federatos proceres, aut Principem Mauritium haberẽt sibi adversantes) quicquam agere voluissent, nisi quod forte Hollandiæ proceres servãdi iuris certi minimeque controversi, ac possessionis suæ causa rite erant decreturi, idque intra fines necessariæ tutelæ: qua etiam specie custodes conducti in nihil amplius obligantur

quam antiquitus obligati erant municipes armati. Iam vero tanta fuit magistratuum æquitas, vt etiam necessaria tutela vti pepercerint, qua si vti voluissent, quantum coniecturis est assequi,

Troiaq; nunc stares, Priamiq; arx alta maneret.

Sed illi, quod suæ administrationis temporibus libertatem sustentassent, putabant.

Sat Troja Priamoque datum:

At cum eo iam esset ventum vt

Non ex iure manu consertum sed mage ferro

res ageretur, maluerunt aliis permittere rempublicam quam eam adductam videre in maius periculum per motus civiles. Et hi viri optimi hic traducuntur, tanquam si aliquid moliti essent aut contra Federatos proceres, aut contra Principem Mauritium.

Ab ipso quoque captivo monitum illud Iohannis Oldenbarneveldij acceptum) Auditum à me verum est: nec quicquam vltra: ita vt hic iterum à vero discedatur.

Assensumque vt Rotterodami talis conscriptio fieret) Assentiri meum non erat. nam adsessores magistratuum ius sententiæ dicendæ non habent. Relatio ea de re facta est ab vno Consulum, me non præmonito. Collegio consulum primo, deinde ordini placuit custodiam in melius reformari. Qui

hoc decreverunt, eorum existimatio illæsa servatur, quidam eorum etiam in republica habentur. Ego qui ius sententiæ non habebam, qui auctor non fui, tantis malis obruor. Quis non videat quæsita vndique pigmenta sævitiæ?

Vtque vi dicti decreti Brilam legati è conventu mitterentur) Nihil ego huius intellexeram antequam in conventu agi de eo cœpit, verba facientibus rectoribus Brilanis, qui deferebant querelas de sermonibus turbidis ac minis auditis ex quibusdam præsidium ibi agitantibus. Nec quicquam ea de re locutus sum, nisi quod mandatu Rotterodamensium qui ad conventum missi aderant dixi, nos accedere sententiis ante nos dictis. Quæ tandem ratio patitur mihi id imputari?

Ignaro Principe Mauritio, militum magistro) An præmonitus fuerit de ea re Princeps Mauritius equidem nescio. præmonitum tamen arbitror. Hoc scio, decretum ipsum per legatos è conventu aliquammultos ipsi significatum, additis quæ eo facerent rationibus. Edoctus quoque sum Principem Mauritium iam ante, dum conventus habebatur, conventu inconscio, præcepta dedisse centurionibus quibusdam, quid agendum haberent si qua vis fieret ex oc-

casione controversiarum de religione: quod gravis erat exempli.

Ad cogendos in dictum iuramentum milites ibi præsidium habentes aut militia mittendos) Non memini aliud ab eo milite exactum quam pollicationem parendi proceribus Hollandiæ & tuendi contra vim Brilanos magistratus, quæ pollicitatio generali sacramento congruebat. Quanquam etiamsi peculiare eo nomine sacramentum exactum ab eis esset, iure fieri id quoque poterat ex lege Federis Trajectini & secundum morem locis multis observatum; vt supra capite vndecimo discere licuit.

Satis vero cognitum ipsi captivo fuisse novos hos milites non cõductos dũtaxat adversus vulgi motus) Ergo inter cætera etiam adversus vulgi motus conducti erãt, quod vnũ sufficit, vt iusta sit hæc sive cõductio sive potius adauctio custodiarum. Dico insuper primitivum propositum non alio spectasse: Sed cum postea exceptæ essent passim voces ordinarij militis quæ ad magistratus contemnendos pertinebant, accessit alterum, vt custodum novorum respectu impediretur si quid ordinarius miles attentare alioqui vellet contra ius procerum aut oppidanorum magistratuum.

Tum quia conducti sunt etiam Goudæ) non

principio sed sero admodum, cum magistratus causas datas sibi crederent diffidendi ordinario militi. Sed me res ista non tangit: neque inde evincitur à Rotterodamensibus auctam custodiam alia de causa quam reprimendis vulgi motibus.

Et Hornæ vbi non erat quod vulgi motus metuerentur) Hac de re interrogatus non sum: nec eam cognitam habui, credo tamen ab eius oppidi rectoribus nihil factum nisi gravibus de causis. Et quantum de rebus Hornanis ego intellexi, satis comprehendere nequeo, quo argumento dicatur vulgi motus ibi metuendi non fuisse, præsertim post tot alibi exempla, quæ concitare solent etiam sponte quieturos. Notãdumque hic est, Hornanos postremos fuisse qui custodias adauxerint, cum iam clare appareret, non casu sed de composito ac conspirato impeti magistratus qui pacem Ecclesiæ tutandam censerent, ac tum ob animi sui religionem, tum boni publici causa adduci non possent ad proculcandos Remonstrantes.

Ac Traiecti etiam qua vrbs ab anno CIƆ IƆ CX *ad comprimẽdos vulgi motus valido præsidio tenebatur*) Hac quoque de re interrogatus non sum. neque vero ad me pertinet, cum quicquid eius factum est a primoribus

Trajectinis me non consulto factum sit. Tamen illud vere profiteor ita existimare me Trajectinis proceribus easdem fuisse ita faciendi causas quæ nostris rectoribus fuerant. Agnosco post seditionem anni CIϽ IϽ CX res Trajectinas satis tranquillas fuisse, quam ad rem Oldenbarneveldij apud Federatos proceres consilia non parum momenti attulerant. sed propinquum à Veteribus aquis exemplum Trajectinos adverterat, vt crederent si quid motum fuisset à plebe quæ se ab Ecclesia publica subduxerat, adversus eam, vtpote puræ religionis titulo conspicuam, nihil rectoribus futurum fuisse subsidij in Principe & multis qui eum sectabantur. Docuit autem exitus, sub religionis nomine non tantum rectores legitimos ab honoribus deiectos, sed resuscitatas quoque partes quæ anno CIϽ IϽ CX repressæ fuerant, multosque è præcipuis signiferis tum istius, tum Licestrianæ olim factionis ad rempublicam aliaque munera provectos. Quid vero frequentius est, quam vt qui in locum legitimorum reipublicæ præsidum irrumpere volunt, puriora dogmata & religionis studium acrius venditent? Sed vt intelligantur causæ conductorum apud Trajectinos custodum, vide epistolam à proceribus

Trajectinis

Trajectinis ſcriptam ad proceres Federatos & hic ſupra recitatam capite decimo. Verum inſuper eſt Trajectinis proceribus etiam à proceribus Federatis, quanquam opus id non erat, poſt annum cIɔ Iɔ cx poteſtatem attributam militem proprium conſcribendi ſi tempora id exigerent.

A Rotterodamenſibus quoque ac Traiectinis novos milites ſuos trãſmiſſos, vt oppidum Schonhoviam, vbi duæ Centuriæ Federatorum præſidium agebant, in factionis ſuæ poteſtatem redigerent) Quid Trajectini fecerint neque me tangit neque mihi ſatis cognitum eſt. Rotterodamenſes non milites ſibi addictos Schonhoviam miſerunt, ſed quibuſdam militum ſuorum miſſionem dederunt, qui deinde Schonhoviam ſe contulerunt: idque ipſum me factum eſt inconſulto. Fac vero feciſſe eos quod hic dicitur. Quæ lex obſtat, quominus aut eiuſdem nationis, aut eiuſdem federis magiſtratus aut municipes armatos, aut cuſtodes à ſe conductos vicinis commodent quo vis à magiſtratibus propulſetur? Quod duas illas centurias attinet, quæ in oppido Schonhoviæ præſidium agebant, magiſtratus oppidani, poſtquam apparuerat quę mens eſſet Principis Mauritij ſuper vi arcenda, cauſas habebãt cur eum militem metuerent magis,

quam ei se crederent, eoque magis quia ignaris magistratibus nitrato & glandibus se armaverant. Verbum factionis quod attinet eo perverse notantur magistratus lecti secundum leges, quibus neminem munere suo aut possessione deiicere, sed publica decreta tueri & vim omnem arcere propositum fuit. Qui contra agunt, his nomen factionis iustius debetur, etiamsi religionis personam sibi induant.

Sicut ipse captivus etiam decurionibus quibusdam Delphicis persuadere conatus est ab ipsis quoque novum militem conducendum) Hac de re interrogatus vere dixi me eius non meminisse: ac ne nunc quidem memini. Siquid cum quoquam ea de re collocutus sum, factum id est differendi occasione, non suasionis modo. Fateor tamen non leves causas datas magistratibus Delphicis, quo sibi suæque tutelæ prospicerent; quia tempore seditionis ibi exortæ ob onera quædam oppidi propria, magistratibus per vim atrocem oppugnatis centuria quæ ibi agebat è militibus ordinariis non succurrerat, cum alioqui in eius potestate esset tumultum reprimere: & quia nonnulli eorum qui centuriæ isti præerant deprehensi erant concitare municipes contra magistratus, & in arcano consilia sociare cum

pastorum vno qui magistratus oppidanos solitus erat apud concionem traducere, & vulgi odiis obiicere: ad quæ accesserat quod homo externus ausus erat municipes armatos convocare inconscio magistratu, iactans id sibi à Principe Mauritio mandatum.

Tum vero ad vulgi tumultus arcendos tanto novi militis numero opus non fuisse) Neque credidi hoc, neque nunc etiam credo. omnes conducti custodes, ni fallor, ad mille octingentos non perveniebant, cum in solis oppidis duobus Harlemo & Lugduno multa essent peregrinorum millia intenta in res novas. Multo maior militum numerus nunc ad Remonstrantium cœtus disturbandos impenditur.

Neque propterea habendos illos fuisse extra sacramentum in verba Federatorum & magistri militum) Hac de re dictum ante est antiquitus custodes oppidorum non minus quam municipes armatos sacramentum nullum aut Federatis, aut magistro militum dixisse, vt qui nō bello quod est commune, sed propriæ tutelæ adhiberentur. Apparet hoc inter alia ex legibus militaribus quas rectores Lugdunenses anno ↀ ɪↄ ᴄɪ publicarunt contradicente nemine. Non ergo ratio reddi debet cur nunc

quoque ita factum ſit, ſed qui aliter fieri oportuiſſe contendunt ab his ratio exigenda eſt, quam ex legibus patriæ nũquam reddere poterunt.

Ipſum captivum pariter cum aliis conſultaſſe de impendiis novi militis inter oppida quorum res agebatur diſtribuendis) Cum audita Harlemenſium oratione Dordrechtani, Amſtelodamenſes atque alij, cauſas non invenirent quibus ius ipſum oppidorum ad ſui tutelam refellerent, tantum de impendiis moverent controverſiam ac negarent onerandum illis corpus Hollãdiæ, (quamquam Amſtelodamenſium & ſeptentrionalium oppidorum cuſtodiæ corpori Hollandiæ imputantur) Oldenbarneveldius mecum ea de re agens hunc negotij exitum propoſuit, vt oppida quorum res erat alia aliis per pecuniam mutuo datam aut alio modo ſuccurrerent, quod ego ad Rotterodamenſes retuli, à quibus nihil ea de re conſtitutum eſt. Quod ſi id decretum etiam foret non video quod in ea re peccatum argui poſſit, cum omnes oppidorum magiſtratus teneantur opem inter ſe præſtare, præſertim vbi de tuendis decretis publicis conventus agitur.

Aut etiam referendis in onera communitatis Federatorum) Hoc plane à vero alienum ae

proindea me pernegatum est. neque iudices vlla huius rei documenta habuerunt, sed tantum hoc affirmarunt pro sua lubidine. Mens eorum quibus in nos ius erat hæc fuit, iure defendi posse impendia hæc, vt quę subirentur ad publici imperij tutelam, imputanda Hollandiæ, sicut Lugdunenses pari de causa idem defenderant anno CIↃ IↃ LXXXVII. At Federatorum vniversitatem hoc onere gravare nunquam animus fuit, imo mentem contrariam & nostri rectores & Trajectini Federatis primoribus testatam fecerunt. Verum quidem est, aliquanto prius tempore consultatum fuisse de subsidiario milite conscribendo in locum Gallicarum cohortium quæ tum in Galliam discessuræ putabantur, imperio ac sumtu Federatorum. Sed ea consultatio nihil habet commune cum eo quod serius aliquanto sive ante decretum factum die IV Augusti, siue post id decretum fieri cœpit ad defendenda procerum Hollandiæ & oppidanorum magistratuum iura, vt supra capite decimo annotasse meminimus. Qui affectibus vacat, facile vel ex hoc vno discere possunt quibus artibus grassati sint qui huic sententiæ scribendæ adfuerunt.

Fatente tamen captivo non obligatum fuisse hunc militem Federatis proceribus obedire, si

magistratuum oppidanorum imperia repugnarent:) Dici debuit, si imperia procerum Hollandiæ ac Westfrisiæ & oppidanorum magistratuum repugnarent. Neque id absurdum est, quando isti custodes Hollandiæ sumtibus conducti erant, non in communes belli vsus, sed ad internæ quietis tutelam ex eo iure quod nationis cuiusque proceres & oppidani magistratus semper habuissent: ac proinde eodem loco erant quo municipes armati, qui ne ipsi quidem Federatis iurant. Attamen vt dictum antea est non gravatim oppidorum rectores, si ita res exegissent, horum custodum operam sociis commodaturi fuissent.

Ipsum quoque captivum cum aliis consultasse de Gallico milite dimittendo, aut recidendis numeris centuriarum maiorum:) Res ita habet. Cum appareret graviter premi Hollandiam prorogatione stipendiorum quæ Gallicę cohortes tres & turmæ duę accipiebāt, quia biennium aut triennium erat ex quo pecunia è Gallia nō venerat, cæteræque nationes sæpè interpellatæ de restitutione nihil darent nisi verba: vnde rationes ærarij Hollandici valde perturbabantur, quia nulla vectigalia destinata erāt ad prorogationem hanc faciendam, vt

quæ inexſpectatò eveniſſet, conſentienter Hollandiæ placuerat, apud Federatos inſiſti vt in Galliam hæ copiæ remitterentur, ac reſpublica exoneraretur impēdio quod induciarum tempore vitari poſſe videbatur, quando graviſſimis belli temporibus ſępe minoribus præſidiis fines tuti fuiſſent. Sed quia nationes quædam perſuaſæ erant vt huic miſſioni intercederent, quas ſecuti ſunt poſtea Amſtelodamenſes quoque, Enchuſani, Edamenſes, & Purmerendani, alia conſultatio conventui propoſita eſt, an ſublevari ærarium poſſet reciſis maiorum centuriarum numeris: qua de re tamen nihil perrogatum eſt. Hæc palam in ipſo conventu geſta cum ſint, hîc tamen ita narrantur quaſi in arcano fuerint conſultata.

Vt comparſa eum in modum pecunia novus miles aleretur:) Hoc vero & cum his quæ interrogatus dixi & cum rei veritate pugnat: neque vero conſentit cum eo quod dictum ſupra eſt de conſilio diſtribuendi inter oppida oneris. Vera cauſa erat, vt reſpublica Hollandica, cuius rationes magis magiſque implicabantur, quia vectigalia, vt dixi, ad has expenſas nulla erant deſtinata, & nova reperire induciis manentibus vix conſultum videbatur, eo modó ſu-

blevaretur, æquatis inter se oneribus atque obventionibus, quod Dordrechtanis non minus quam cæteris placebat. Quod si etiam perstitissent oppidorum rectores in eo quod dixerant, novum militem Hollandiæ corpori imputandum, tamen hoc onus multum à Gallicarum copiarum onere vincebatur. Custodes, vt dicere cœpi, non perveniebant ad mille octingentos. At Gallorum tres erant cohortes, turmæ duæ. Gallicæ copiæ perpetuo adhæsuræ metuebantur: custodes oppidorum non diutius, quam donec pacata essent Ecclesiastica dissidia, aut certe donec Federatorum decreto cautum esset magistratuum securitati. Amplius dicam. Fac proceres Hollandiæ turbidis temporibus pro externo milite, cui nulla reipublicæ vt alienæ cura, & quod genus sæpe ab officio abduci exempla testantur, domesticum maluisse. quid ea in re factum fuisset, aut iuris aut prudentiæ regulis contrarium?

Eundem captivum vi dicti decreti) non tantum eius decreti vi, sed & antiqui iuris morumque, edicti quoque de eiurato Regis Philippi principatu, orationum quas Federati proceres temporibus Licestricis habuere, postremo ipsius sacramēti militaris.

Eam interpretationem ordinarij militis sacra-

mento datam voluisse & vt daretur fuisse adiutorem) nunquam facto externo : neque enim cum quoquam ea de re contuli nisi Trajecti ex publico mandato : sed intra animum meum ita sacramentum interpretatus sum, vt & paulo ante & capite XI explicavi : qua de re à iudicibus interrogatus rotunde promsi quid sentirem. Quod autem sensi & nunc quoque sentio, id non habui proprium ac peculiare, sed commune cum omni, ni fallor, conventu Hollandiæ, qualis is erat meo tempore.

Teneri eos scilicet præcipuo loco nationum singularum proceribus quibus mererent) Nempe si intra fines nationis, vnde stipendia acciperent, ipsi versarentur, quæ prima causa videtur fuisse distributi nationatim militis. Cæteroqui notum est eum qui territorio imperat ius habere validius quam eum qui æra numerat.

Eorumque decretis parere atque obsequi) In rebus spectantibus ad nationis regimen peculiare, non in his quæ ad belli ductum pertinerent.

Atque etiam magistratibus oppidorum in quibus præsidium agerent) secundum scilicet ipsos proceres nationis : quod pertinet ad ea cõfirmanda quæ de mente procerum Hollandiæ super hoc negotio supra dixi, ac re-

fellendæ calumniæ qua rectores quondam nostri traducuntur, quasi plenam nullique obnoxiam potestatem asscripsissent oppidanis magistratibus.

Etiam contra Federatorum universitatem & Principem Mauritium) Dictum id à me non est: sed cum vrgerer à iudicibus, vt quæ hac de re sententia animi mei esset, promerem, dixi conventum Hollandiæ ità sensisse, quantum mihi constaret, neque Federatis proceribus neque Principi Mauritio ius esse in negotiis regimen peculiare nationis alicuius spectantibus iubere quicquam contra iussa procerum eius nationis.

Vt in popularium suæ factionis) Perperam hoc vocabulo notantur rectores legitimi. Propositum mihi fuit Rotterodamensibus, quorum eram minister, & proceribus Hollandiæ, quorum eram subditus, fidelem operam navare, quod à factioso studio longissimè abest.

Potestatem redigerent maximam partem militis intra has terras agentis, tum per istam sacramenti explicationem, tum per conductionem novi militis) Non tantum pars maxima, sed omnes omnino milites, qui intra Hollandiæ fines degebant, tenebantur Hollandiæ proceribus (qui immeritò hîc factio vocantur) obedientiam præstare in negotiis ad

proprium Hollandiæ regimen pertinentibus: vt sæpe iam dictum est. Non ergo in potestatem procerum redigere militem voluerunt eorum temporum rectores, sed retinere in ea potestate vnde contra leges ab aliis deiecti sunt. Attamen, quanquam iure proceribus Hollandiæ hæc potestas in militem suos intra fines agentem debebatur, nemo tamen adeo erat rerum imperitus, vt nesciret quam milites omnes Principi Mauritio essent addicti atq; obnoxij. ac proinde sciebant oppidorum rectores eos milites aut partem eorum maximam non vltra sibi parituros quam Principi videretur: quod ipsum, cōiūnctum cum professione Principis de vi nascente ex negotio religionis, causam dedit conducendis aut augendis peculiaribus oppidorum custodiis, vt eo modo magistratus sibi tutandis sufficerent. Alia mens hic non fuit, neque vlla veri specie fingi potest.

Ipsum captivum in ante dicto segrege conventu assensisse) Huius nihil à me factum nisi ex imperio ordinis Rotterodamensis & præsentibus aliis indidem legatis. Harlemensium legati capita quædam conceperant, quæ iuri consentanea arbitrabantur, vt de illis ceterarum conventus partium sententiam exposcerent. Audire voluerunt quid

nos ea de re ſentiremus: nos id negare amicis atque vicinis non potuimus. Quicquid à nobis illis conſilij datum eſt, pertinuit ad molliendum negotium & declinanda quæ in offenſas patebant. Interdictumne igitur eſt oppidorum magiſtratibus cōſilio adeſſe aliis alios? Id vero ita ſe non habere ſupra eſt demonſtratum.

Vt profeßio quædam à ſe Hanio & Hogerbetio perſcriberetur) Perſcripta fuit ab Harlemenſibus: aliorum vero oppidorum legati ipſos id rogantes participes fecerũt eorum quæ ſibi videbantur. Et hæc res ita hic narratur, quaſi facta eſſet à ſolis oppidorum aſſeſſoribus, cum & alij qui ab oppidis aderant ſibi viſa promſerint.

Conſilio Iohannis Oldenbarneveldij) Puto ab illo id datum conſilij, vt in profeſſione illa quam fieri poſſet pleniſſimè teſtatum fieret, iudicum conſeſſibus paritum iri in negotiis omnibus ad ipſorum notionem ſpectantibus, idque minuendæ invidiæ.

Ac nomine Harlemenſium perferretur in conventum Hollandiæ) Nempe per conſultationis modum & rogatis aliis Hollãdiæ membris, vt aut idem cenſerent, aut meliora ipſos edocerent, paratos cedere nationi. Hęc amice admodum ac benigne ab Harlemenſibus dicta ſunt.

Et ab aliis ſuæ factionis popularibus probaretur) Legati oppidorum profeſſionem ſcriptam acceperunt, retulerunt ad ſui oppidi quiſque ordinem, & ex mandato eidem profeſſioni, vt æquæ, acceſſerunt. Ac vt æqua an iniqua fuerit liberum ſit omnibus iudicium, ipſam cum ſubſecuto Rotterodamenſium decreto adſcribam.

Legati ab oppido Harlemo, cum antehac ſæpius ante perrogationem de tributis in annum hunc CIↃ IↃ CXVIII *tum ore tum ſcripto expoſuerint mandata ac mentem rectā eorum à quibus miſſi adſunt, obtulerintque ſi opus eſſet, etiam ſpecialius ſenſa ſua exprimere, tum congruenter his quæ dixerunt ante, dicunt nunc quoque Harlemenſes in principio æſtuque ſæuiſſimo belli inter primos fuiſſe qui magno animo ac conſtantia ferocem atque horribilem hoſtis communis Hiſpani exercitum ad mœnia portaſque intrepidi exceperint, aduerſos ſe fortiter tulerint, ac Deo aſpirante vim cuncta pervaſuram ſtare coëgerint, obſidionem tam difficilem ac diuturnam pertulerint, tot ac tanta pro republica perpeſſi ſint, & qui ad hunc vſque diem nullis incommodis, nullis periculis deterriti fuerint, quo minus pro virili iura ac libertatem tuerentur, tum publica Hollandiæ & Vveſtfriſiæ, tum propria partium eius atque habitatorum, ac nominatim libertatem circa ea quæ animi religio cuique dictat: ac nunc*

quoq; parati sint capita & fortunas objectare ad arcẽdam dominationem Hispanicum, inquisitionem in animos, legum violationem, vimq; aliam: atque ei fini agnoscere tributa atque onera quæ ad hunc diem exercita fuere. Ab eisdem vero intra animum suum serio expendi, quam arcto vinculo tum muneris sui, tum præstiti diserte iurisiurandi & ipsi & alij in hac patria magistratus obligentur ad tuendas leges, iura, libertatem, legitimumque reipublicæ regimen, ac nominatim potestatem procerum Hollandiæ & oppidanorum magistratuum: tum vero ad præstãdam bonis civibus atque habitatoribus securitatem adversus cædem, expilationem & aliam vim, neque patiendum ut cuiquam ob sententiam de religione iniuria fiat, noxave inferatur, ex præscripto fœderis inter oppida Hollãdiæ & Vu[?]stfrisiæ initi, ac Federis quod Traiecti inter nationes coiit. Simul autẽ non sine mœrore ab ipsis cogitari, quomodo in contemtum regiminis ac legitimæ potestatis procerum, ab aliquo iam tempore, multa decreta admodum necessaria à maiore parte rite facta per calumnias inique traducta sint, fructuque & effectu suo caruerint: libellos quoque dicto regimini ac potestati contrarios palam volitasse: Epistolas citatorias emissas contra leges & decreta dictorum procerum, etiam contra leges iura, moresque oppidorum: Magistratibus oppidorum quorũdam alibi minas, alibi vim incussam:

electionem magiſtratuum, quæ libere ex legum norma faciēda erat, per ſeditiones, minas & vim extortam: ita vt manifeſte appareat quibuſdam turbulentis factioſiſque hominibus id eſſe propoſitum, vt, ſub ſpecioſo velo pietatis ac ſacrorum, optimos ac fideliſſimos ciues, qui vitæ fortunarumque ſummo cum periculo indubitata dederūt documenta in patriam fidei, variis modis ac viis de republica deijciant: Deinde vero paſtores, plebem, bonoſque municipes perſtantes in religione reformata, ſed tantum ab aliis diſſentientes in capite de Prædeſtinatione & rebus annexis, per vim aliorum aut minas eccleſiis expelli, per vias publicas ac domi ſuæ terreri, iniuriis vexari ac male tractari, quin etiam aut fortunis ſpoliari, aut in diſcrimen adduci vitæ ac facultatum: quæ facinora barbara, atque immania ex odio religionis aut eo obtētu, cum omnium vere Chriſtianorum inſtituto, & vere Hollandorum ingenio directe pugnantia in his terris, ex quo libertas armis repeti cœpit, viſitata nunquam fuerant: ad quæ accedere, quod inquieti quidam paſtores non vereantur ſe à collegis ſuis alioqui de Prædeſtinatione & quæ adhærent idem ſentientibus ſubducere, ac triſte diuortium in Eccleſiam invehere ac fovere, hac vna de cauſa, quod iidem collegæ ac plebes, vt bonos ſubditos ex divinæ legis præſcripto facere oportet, in electione ad paſtoralia munera, ſecundum rectorum ac magiſtratuum

suorum præcepta, sequuntur legem Ecclesiasticam anni CIↃ IↃ XCI, quam ipsi Hollandiæ proceres suo nomine atque imperio exerceri voluerũt quibuscunque in locis oppidani aut agrarij magistratus ita opus factu arbitrarentur: supra quæ homines diversorum in religione institutorum qui in his terris ad hæc usque tempora quiete ac placide vixerunt, intactos à factionibus ac seditionibus, percelli iniecto exsilij metu, ut ex libello cui nomen Querela Ecclesiæ, aliisque id genus turbidis carminibus, libris atque sermonibus manifestum fit: Quibus omnibus malis obviam hactenus itum non est pœnas exigendo pro meritis aut etiam providendo ne sæpius hæc fierent, publicatis edictis, præsidiis dispositis per loca seditionibus opportuna, amotis qui causam dederant, cum tamen serio admodum postulatum id esset tum in conventu Hollandiæ tum apud Federatos idque ad vetera similium temporum exempla: Imo vero palam apparet eos qui à magistratibus pro sui imperij potestate exire iussi sunt oppidis, quo iisdem oppidis pax & quies constarent, ab aliis receptari & in turbido proposito confirmari: oppida Hollandiæ & Vvestfrisiæ procul ab hostico sita præsidiis teneri, quæ rectoribus pariter ac municipibus invisa sint, incerto an non is miles sub obtentu controversiarum de sacris aliquid sit ausurus contra magistratus & oppidorum pacem, aut si ab aliis tale quid fiat, an ipse
ad pacem

ad pacem servandam magistratibus præsto sit futurus ita ut sacramenti verba & Federis Trajectini leges exigunt. Qua potestatis publicæ dissolutione, delictorum impunitate, licentia ac temeritate hominum, quorum facta omnia evincunt nihil ipsis minus quam religionem esse cordi, cives & qui alij has terras colunt, perpetua formidine tenentur, pars etiam malo publico discessum cogitant ni prompta medicina subveniat. Quapropter Harlemenses solliciti ut cum iure ac libertate simul reditus quoque publici Hollandiæ & Westfrisiæ bono publico serventur, ac gnari, sicut subditi tenentur onera ferre quæ legitimo imperio ipsis imponuntur (quod summa cum obedientia ab habitatoribus harum terrarũ factum est hactenus) rectorum vicißim esse officium subditos tueri ac defensare: ac proinde dantes operam quo omnes boni cives atque incolæ securi de animorum libertate, de existimatione, de vita, deque fortunis tanto lætius subeant onera quæ tolerare necesse est, operæpretium arbitrati sunt à se ante pollicitationem tributorum hanc edi professionem.

Principio promtos se paratosque pro viribus defendere ius atque imperium procerum Hollandiæ & Vvestfrisiæ, Principis Mauritij ut præfecti, curatorum reipublicæ in negotijs ad pacis bellique & ærarij regimen spectantibus & quæ alia cum his connexa sunt: consessuum iudicialium in com-

muni iure dicundo, honoratorum ac magistratuum per oppida atque agros in his quæ ipsorum sunt muneris, secundum mandata, decreta procerum ac mores: arcere ac prohibere quicquid verbis factisve contra tentetur: decreta procerum quæ aut concorditer aut extra negotia tributorum, susceptionem belli ac mutationem status publici, maiori parte sententiarum perrogata erunt, effecta dare quantum in se sit.

Neque minus paratos se exsequi fœdera ac pacta conventa quæ antehac facta sunt, aut inter membra Hollandiæ & Vvestfrisiæ, aut cum socijs, ac proinde ope consilio adesse illis adversus dominationem Hispanicam, vimque omnem externam & internam, ac rupturam iuris, libertatis legumque tum publicarum tum municipalium, eamque ad rem nec vita nec facultatibus parcere, neque periclitantes deserere.

Eidem fini rectores oppidorum maiorum minorumque tueri in legitimi imperij potestate, vim ab eis propulsare, neque pati ut ad rempublicam quisquam accedat nisi secundum iura ac leges electus: secus quæ facta sunt adversus ea rem in integrum restituere.

Sacra quod attinet, paratos se publice tueri pro sua parte religionem Evangelicam Reformatam, neque tamen pati ut in cuiusquam animi sententiam inquisitio fiat, aut eo quis nomine damnum, noxam iniuriamve patiatur, utve vicina natio-

nes invitis proceribus Hollandiæ & Vvestfrisiæ ea de re quicquam imperent, quandoquidem id adversum sit iuri atque potestati procerum Hollandiæ & Vvestfrisiæ ac fœderi quod Traiecti initum est. De controversiis vero ortis per Reformatas Ecclesias super divina Prædestinatione & cohærentibus rebus; sicut antehac optassent præventum quod ea de re natum est diuortium, ita nunc nihil se malle quam vt ineantur æquabiles viæ quibus id divortium sanetur: interea vero, quod sine præiudicio in partes dissidentes fiat, templorum possessio maneat penes pastores ritè electos & earum plebem: secus facta quæ sint per vim, adversus ea res in integrum restituatur.

Promtos quoque se agnoscere ac revereri consessus iudicum in rebus ad iudicia pertinentibus, eosque consessus tueri secundum mandata & codicillos ipsis data potestatis; hac lege ne citationes decernantur contra edicta decretave procerum, aut manifestas leges moresve oppidorum, ac præsertim adversus morem Hollandiæ antiquissimum; ne à iudiciis oppidanis in causis criminum tractatis criminaliter, sive extra ordinem, ad eos consessus provocatio sit.

Publici reditus vt impendantur tum ad arcendos hostes externos, tum vt tuta sit adversus vim ac turbas vita & fortuna civium atque incolarum, etiamsi vis ea sive turba occasionem aut

prætextum sumant ex odio sententiæ cuiusquam de religione.

Vt milites qui intra fines Hollandiæ ac Vvestfrisiæ degunt, aut etiam qui alibi degunt, sed qui in numeros Hollandiæ sunt distributi, interpellatione facta teneantur ex VII capite Traiectini fœderis supra sacramentum generale etiam peculiare sacramentum præstare nationi, vrbi, oppidove vbi agunt, magistratibus se auxilio, municipibus vero atque incolis præsidio futuros adversus vim omnem quæ ipsis immineat etiamsi ea quæ dictum modò est occasione sive prætexto.

Simul profitentur censere se officij esse sui ex præscripto fœderum ac pactorum quæ facta sunt antehac, sicui rerum ante memoratarum nomine noceatur metusve inferatur, eum vel vitæ suæ bonorumque impendio defendere, & si quid secus fiat id illico demere.

Orant vero legati ab Harlemo eorum nomine à quibus missi adsunt cætera huius conventus membra, vt ante tributorum pollicitationem de rebus ante dictis palam atque apertè parem edant professionem: vt firmata fide mutua, caritate ac securitate tributa eo latius indicantur, inferanturque. Si quis vero (quod futurum non existimatur) inveniat in illis quod sibi non probetur, is quoque vt simpliciter & fide qua agi oportet inter amicos, fœderatos & vnius corpo-

ris membra, & vt antehac ſimili temporum neceſsitate cum laude ac bono publico factum eſt, animi ſui ſenſa expromat.

Conſules ac decuriones oppidi Rotterodamenſis expenſa in cœtu ſuo diligenter oratione Harlemenſium quæ ſupra ſcripta eſt, imperant legatis ſuis ituris ad conventum procerum Hollandiæ & Vveſtfriſiæ, vt in eo conventu huius oppidi nomine parilem edant profeſsionem & in eandem cum Harlemenſibus ſententiam concedant. Actum ab ordine Rotterodamenſi die XI *menſis Februarij anno* CIↃ IↃCXVIII. *Signatum eorum iuſſu Cornelius Smoutius.*

Ad hanc profeſſionem non modo ab oppidis octo, ſed & à maiore conventus parte dictum eſt, nihil ſe habere quod contradicerent, præſertim cum Harlemenſes atque alij dicerent nolle ſe vrgere reſtitutionem in integrum niſi quatenus effecta dari ſine magno negotio poſſet. Paucorum oppidorum legati in rebus eccleſiaſticis à nobis diſſentientes haud rectè, vt quidem nos iudicabamus, idem profiteri recuſarunt: neque tamen ab aliis rogati recuſationis ſuæ cauſas protulerunt, ne aut ſi aliud dicerent, appareret iniquitas, aut ſi idem, prohiberentur pridem deſtinata exſequi.

Quæ dicunt non paſſuros ſe vt ab aliis Federa-

tis nationibus quicquam fiat in negotio religionis se invitis :) Professio Harlemensium ait: invitis proceribus Hollandiæ & Westfrisiæ, atque agit de eo quod per Hollandiam imperetur. Alioqui nemo obstabat quominus intra suum facerent nationes quod visum ipsis esset. Sed vt nationes aliæ Hollandis hac in re leges darent id vero iniquum erat. Vide caput II.

Contra sua decreta à consessibus iudicum citationes decerni vetant:) Ait professio *contra edicta ac decreta procerum*, quæ ipsa sunt verba pactionis initæ inter Hollandos & Zelandos. Vide supra caput XII.

Ad ea arcenda impendi volunt reditus publicos :) Manifesta detorsio. nam verba professionis modò recitata, agunt de civibus atque incolis contra vim ac tumultum tuendis. Quis inficiari audeat pecuniam publicam hunc sui vsum præcipuè debere?

Ac iurare militem magistratibus apud quos præsidiũ acturi essent, se ipsis præsto futurum:) Hoc dicitur, militem interpellatum teneri id iurare quod dictant Trajectini Federis verba. neque tantum agit professio de magistratibus, verũ etiam de civibus atque incolis tuendis. imo quod continenter sequitur, id proximè adhæret civiũ tutelæ. Omnino enim ad id respicitur quod Remo Episcopio ex religionis odio evenerat.

Etiamsi quid ipsi imperaretur quod occasionem aut prætextum sumeret ex causa religionis) Omnino hoc à vero abit. nam verba professionis hunc sensum non continent, sed longè alium, vt miles municipibus atque incolis præsidio sit adversus vim omnem quæ ipsis immineat etiam occasione aut prætextu sententiarum de religione. Hæc quantum distent facilè videbit cui aliquid est sensus communis. Vis ex causa aut prætextu religionis cũ ipsa religione pugnat. Quare Princeps Arausionensis Vvilhelmus & eorum temporum Reformatæ Ecclesiæ privatos iconoclastarum ausus improbarunt, quanto magis improbaturi quæ nos vidimus, templorum invasionem, deiectionem magistratuum, aut insultũ in eos, domuum direptionem aliaque à pietatis regula longissimè recedentia.

Quibus illi conditionibus pollicitationem tributorum novo more adstringebant) Quicunque conventui interfuerunt, sciunt insolitum non esse, vt promissioni tributorum antecedant stipulationes quædam etiam tales sæpe quæ non ius publicum, sed oppidorum proprium spectant. Quanquam vero causa iusta non erat cur Dordrechtani atque alij parem cum Harlemensibus professionem defugerent, quãdo ea iuri com-

muni, federibus compluribus, edictis atq; decretis consonans erat, tamen, vt ante diximus, non omissa fuit ob eam rem tributorum conditio.

Aliaque oppida & membra reipsa ad novum fedus invitabant) Minime vero ad fedus novum, sed ad implenda federa pridem facta ad quæ ipsa professio digitum intendit. Nihil huius clam actum est. Dicta sententia in pleno conventu, &c, vt dictum iam est, oratum si quis contrarias rationes habere se existimaret eas audire vt liceret. Pactio illa quę inter Hollandos Zelandosque inita olim fuit diserte continet, teneri magistratus alios aliis auxilio subsidioque esse. Quid si iam quidam magistratus hac in re cessatores sint? nonne cæteri nihilominus inter se obligati manent ex pactione antiqua, ita vt nova opus non sit?

Quam professionem etiam in Gallicum sermonem transferri & in terras exteras mitti curaverunt) Hoc vero nunquam ego sum confessus. neque verum est. Ego illam professionem ad terras exteras nũquam misi. neque alium quenquam fecisse id scio. Ex iudicibus intellexi in mensa dixisse quempiam hanc professionem ad externos missam. inde hæc fabula vt videtur in sententiam ingesta est.

Eaque de re ipsum captivum cum externo legato sermones sociasse) Res ita habet. Cùm in sermone dixisset mihi Maurerius Regis Galliæ legatus traduci rectores nostros, quasi tributis intercederent, iudicia opprimerent, Principi Mauritio ius suum demtum irent, dixi certum me falsa hæc esse, & vt ipsum quoque certum facerem exhibui ei professionem Harlemēsem Gallicè redditam, quæ arcana non erat, quippe non tantum in conventu magno pronuntiata, sed iam tum typis quoque vulgata. addidi deprehensurum hinc legatum quam falsa esset illa calumnia. Hoc illud est de sermone sociato, nec vltra quicquam. Semper ita credidi, referre publice vt amici omnes præsertim Reges Galliæ & Britāniæ quam optime sentirent de consiliis atque actionibus procerum Hollandicæ nationis, vt quæ potentia & magnitudine tributorum cæteras federis supereminet. Atque ideo amicitia, quam istorū Regum legati, etiam Carletonus, mihi offerebant, vsus sum omni occasione in eum finem, sperans ipsorum cōsilio ac monitis rectius omnia componi posse si de animo nostrorum recte edocti essent. Quæcunque apud me locutus est Maurerius de controversiis nostris, ea omnia ad pacis inveniendæ rationes

ſpectabant: quod vere apud iudices dixi. Quod ego feci ad tuenda publica conventus decreta, id Amſtelodamenſium adſeſſor non omiſit etiam apud eundem Maurerium ad ſuorum magiſtratuum conſilia approbanda quæ cum publicis decretis pugnabant. Viderint alij qui nobis hoc negotium exhibuerunt, quouſque ipſorum cum externis commercia ſe protulerint. Ego hoc rigide inquirere nolo: ſed ſancte teſtor nihil mihi propoſitum fuiſſe niſi vt maneret reſpublica in eo ſtatu ſub quo eram natus. Neque vero ex quo reipublicæ admotus ſum aut dignitatem me aut pecuniam, aut beneficium vllum ab externo quoquam principe accepiſſe. Honos qui ad me pervenit, vnus hic eſt, quod legati tum Galliæ, tum Britanniæ me ſibi interdum convivam vocarunt, quod commune habui cum multis tum qui ſupra tum qui infra me erant.

Eundem captivum ſigna dediſſe offenſi animi, cum oppidum Brila inſeſſum eſt præſidio ordinarij militis Federatorum, ne novus miles ibidem conduceretur) Hac de re interrogatus non ſum: atque adeo mirum eſt poni id in ſententia. Res autem ita ſe habet, Cum nomine presbyterij ſegregis Brilani conſeſſui iudicum antiquiori libellus eſſet exhibi-

tus, hoc ferme cõtinens, appariturum brevi vtris pugni essent duriores, multaque alia turbide gesta essent, ibidem consultatum inter magistratus fuerat de alterutro horum, aut de conducendis custodibus in vsum oppidi, aut de accipiendis præsidio centuriis non ingratis, quæ promitterent tutelam magistratuum locorumque publicorum adversus vim omnem. Dum pendet hæc deliberatio, Princeps Mauritius subito itinere nocturno, insalutatis reipublicę Hollandicę curatoribus, Brilam contendit, & magistratu frustra connitente vt mora interponeretur, duas centurias immitti iussit, quarum altera magistratibus multis de causis invisa erat. Idem Princeps rogatus admodum, vt eas centurias pateretur loco iurisiurandi nude polliceri, magistratibus se parituras & imprimis vim omnem se propulsaturas, vt polliciti erant milites qui ante id oppidum insederant, dixit id sibi non placere, cęterum se provisurum nequid turbarum daretur: neque verò discessurum se oppido antequam centurię intrassent. Factum hoc non mihi magis doluit quam cæteris qui mecum in consessu erant reipublicæ curatorum: primum quia Princeps Mauritius & ante eum præfecti non solebant Haga discedere nisi salutatis

Hollandiæ primoribus reive publicæ curatoribus: deinde quia mandata tum Principi, tum curatoribus reipublicæ Hollandicæ data id cõtinent vt de præsidiis Princeps cõstituat de consilio curatorum. Scio desuetudinem quandam huius rei obtẽdi: sed Oldenbarneveldius sæpe testatus est solitum Principem de præsidiis mutandis secum conferre. Apud Frisios notum est non passuros reipublicæ curatores de præsidiis imperari quicquam se inconsultis. Puto apud Zelandos idem iuris habitum factitatumque. Tertium erat, quod in republica nostra, præsertim extra belli tempora & demto obsidionis metu, vsitatum semper fuerat, vt oppidanis magistratibus commodaretur hactenus, ne præsidio acciperent centurias nisi quę ipsis gratæ essent: quia si secus fiat, non possunt non inde offensæ exoriri. Quartum est, quod magistratus oppidani ius habent à centuriarum ductoribus exigendi peculiare sacramentum ex lege septima federis Trajectini: multoque magis deposcendi nudam pollicitationem obsequij auxiliique. Sed sine tali insessione videbatur destinata mutatio magistratuum contra leges haud æque facile processura.

Qua de re effecit ipse cum aliis quibusdam rei-

publicæ Hollandicæ curatoribus vt ad Iohannem Oldenbarneveldium literæ conscriberentur in recessu nescio quid occultantes) Ne hac quidem de re interrogatus sum. Id memini de literis ad Oldenbarneveldium scribendis verba primùm facta à Duickio scriba confessus, atque ita missas literas, vt ipse eas conceperat: ita vt ego ad eas literas nihil attulerim nisi nudam assensionem inter cæteros. Quid occultari hac in re suspicio sit quod ad Hollandiæ adsessorem missus est nuntius rei tam palam gestæ, mihi adèo occultum est, vt suspicari id nequeam.

Similiterque ad oppida Hollandiæ) Mos est reipublicæ curatoribus, oppidis significare siquid rei maioris & exempli ad oppida pertinentis gestum est.

Atque ex ipsorum numero legatì Brilam mitterentur qui Principi eo in negotio obstarent) Literę continebant, vt legati consilium Principi prębere nt secundum mandata consessui curatorum data. Mens hæc erat vt Brilæ rectores, pars fida reipublicæ, æqua omnia obtinerent. opera in hanc rem à legatis data est: sed frustra. Quid vero ea res me magis tangit quam collegas alios?

Ipsum præterea captivum, quo magis ipsorum factio muniretur cum octo oppidorum legatis) Non factiosa fuisse consilia nostra, sed id

vnum vt poteſtas cui iuramento addicti eramus ſalva eſſet, ſuprà annotatum eſt.

Concepiſſe actum mandati die XIV *Maij anno* CIↃ IↃ CXVIII *quod oppida legatis ſuis dederunt*) Huius mandati dandi conſilium à me profectum non eſt. Imo maxima ex parte conceptum eſt me abſente, cum adeſſent alij à Rotterodamo legati. neque memini vel vnum verbum à me ad eam rem collatum. Nam recordor me ex hoc opere ad aliud quoddam vniverſitatem Federatorũ ſpectans fuiſſe evocatum, & cum redirem vidiſſe me mandatum conſcriptum eodem ferme tenore quo ante annos triginta legati oppidorum acceperant.

Cuius vi ac poteſtate ipſi nulla relatione ad alios facta conſtituere poſſent) Non hoc dicit actus mandati: ſed permiſſum hoc erat arbitrio legatorum pro rerum magnitudine, prout eæ moram ferrent vel non ferrent, prout ipſis conſtaret vel non conſtaret de mente eorum qui ipſos miſerant. Atque in eum modum mandata dari ſolent miſſis ad conventum.

Per vias aut iam initas, aut etiamnum ineundas facto ipſo reſiſtendum) Actus mandati ſimpliciter ait reſiſtendum, quod fieri ſæpe poteſt argumentis atque aliter. Atque inter cætera ex hoc mandato placuit oratio-

nem ſcribi tum ad proceres Federatos, tum ad Principem pro tuendis magiſtratibus.

Omnibus illis qui Synodum communem vellet promovere, aut qui conarentur diſcingere novum militem ab ipſis cōductū, quod in neminem alium directum eſſe poterat quam in Principem & proceres Federatos qui vtrunque id negotium vrgebant) Captioſe hoc eam in formam conceptum & cum ſequentibus continuatum eſt, vt fides plebi fieret propoſitum fuiſſe rectoribus noſtris adverſus verborum conatus vim ſolidam opponere, quod ab ipſorum mente abeſt longiſſime: Sed & à verbis actus quæ primo narrant, *cœpta fieri multa quæ cum ſummo imperio ac poteſtate procerum, cum iure, libertate, legibus publicis oppidorumque ac partium, cum federibus ac pactionibus inter nationes factis pugnarent: quodque eſſet peius, ſpargi rumores de vi Hollandiæ ac VVeſtfriſiæ, ac nominatim oppidis ibi quibuſdam inferenda*: deinde poteſtas ſit reſiſtendi eiuſmodi conatibus. Revera conſilium fuit, vt teſtari poſſunt omnes qui tum conventui interfuerunt, omnia in medium adferre quæ pertinere poſſent ad componendas controverſias Eccleſiaſticas, & tutandos magiſtratus atque in iis rebus tantum concedere nationibus aliis ac Principi quantum publica ſalus ferret: cui cōſequenter mul-

tæ conditiones latæ sunt, tum in conventu Hollādiæ, tum apud Principem, tum apud Federatos. Quod si nequicquam tentatis istis omnibus ipso facto pergeretur ad destituendos magistratus atque pastores contra procerum decreta, tum vt cōsultaretur, satiusne esset defensionem aggredi (quæ habita erat legitima in Regem Hispaniæ tunc Principem harum terrarum, vt videre est tum in edicto eiurati principatus, tum in altero edicto quo Hollandiæ proceres anno CIↃ IↃ LXXXVII ius suum exposuerunt) an maioris periculi vitandi causa iniuriam pati, quod tandem prælatum est.

Ipsisque legatis liberum esset alios aliis cavere securitatemque præstare talibus promissis, ope, auxilio, damnorum susceptione) Non hoc ait actus mandati, sed *promissis opis, auxilij damnorumque susceptionis*. Hæc promissio à legatis fieri poterat, ita tamen vt consultatio de modo auxilij maneret penes eos à quibus legati venerant: Atque adeo hîc rursum res inuertitur.

Qualia ipsi necessaria iudicarent) Hæc verba in actu mandati referuntur ad sola promissa, & additur *ad defendenda iura ac libertatem publicam, servandaque federa & pactiones.*

Qui proinde actus vim habebat federis inter

ipsos

ipsos initi:) Minime vero: nam eo hic actus pertinebat vt bona fide implerentur ea ad quæ membra Hollandiæ ex præscripto primitivi federis, atque etiam ex præscripto Trajectini federis tenebantur; id est vt tuti essent magistratus contra vim & vt illegitima eorũ destitutio prohiberetur. Vide hac de re Harlemensem professionem. Nam actus hic mandati nihil aliud reipsa continet quam illa ipsa professio; multaque decreta ante eum diem in conventu facta. Similis damni communiter suscipiendi promissio facta erat anno CIↃ IↃ LXXXVII. Fac etiam novum fedus fuisse. Iam ante Wilhelmum Principem Arausionensem dicentem audivimus, non omnia nova federa illegitima censeri posse, sed ea demum quæ in perniciem iuris publici fierent. Belgicogermanicæ nationes devinctæ inter se erant vinculo pacis Gandavensis. non eo tamen minus liberum sibi iudicarunt nationum nonnullæ fedus inire propius & arctius Trajecti. Et hoc ipsum fedus Trajectinum non impedit, quo minus comprehensæ in eo nationes inter se fedus arctius faciant aut vetera federa renovent, vt apparet ex decreto facto ab Hollandiæ proceribus die XVII Iulij CIↃ IↃ LXXXIV quod sic habet: *Cum reipsa compe-*

riant proceres Hollandiæ rempublicam Hollandicam eiusque regimen bene ordinari non posse nisi prius nobiles & oppida omnino persistent in federe quod anno CIↃ IↃ LXXVII re bene expensa solemniter admodum inter Hollandos Zelandosque factum est: quo vinculo tum in tributis tum in rebus aliis eæ nationes concordes retineri possunt; testati sunt nobiles atque oppida à se dicti federis facti anno CIↃ IↃ LXXVII leges singulas probari ac ratas haberi, obligaruntque se denuo quod in se est eis legibus staturos easque servaturos, sic tamen ut opera detur ut Zelandi idem faciant atque etiam Trajectini: utque in eo federe confirmãdo diligenter ratio habeatur eorum quæ in federe Traiectino aut alibi sunt comprehensa, & ex eis augeatur idem fedus peculiare ac corroboretur, negotium datum est principi consessus iudicum cæterisque iudicibus ut cum adsessoribus conventus Hollandiæ & quos alios ex oppidanis adsessoribus ad se adsument, relegant capita tum Federis inter Hollandos Zelandosque initi, tum Trajectini atque inde formula instituatur federis inter dictas iam nationes faciendi.

Cui illigare etiam Trajectinos proceres laboratum est:) Nunquam cum proceribus Trajectinis, aut quoquã eorum egi hac de re: nec quicquam huius mihi cognitum fuit. tãtum intellexi Moersbergium ab Hogerbetio postulasse exemplum actus mandati

facti à Lugdunensibus non addito quam ob causam. Quare omnino extra verum hoc mihi imputatur. Interim illud verum est, proceres Hollādiæ & Traiectinos obligatos fuisse inter se vt legitimum regimen alij aliorum à vi defenderent, primum ex Trajectino fœdere cuius vinculo solvi non poterant cessatione aut detrectatione cæterarum nationum; quādo fedus non tantum vniversas obligat nationes; sed & in solidum singulas ad ea quæ diximus præstanda: tum vero ex aliis etiam pactionibus quæ antiquatæ non apparent: vt ea quæ facta est, cum profanum omne imperium in Carolum Imperatorem transiret: deinde altera quæ inita est, cum Trajectini post pacem Gandavensem viciniis reconciliarentur, qua proceres Hollandiæ spoponderunt se eam ad rem ipsis adiutores fore: postremo ex eo quod proceres Hollandiæ, quo tempore Principi Mauritio mandata præfecturę Traiectinæ sunt data, promiserunt auxilio se futuros vt leges mandatorum (in quibus prima est de religionis arbitrio) implerentur: vnde liquet opus non fuisse vt nova pactio vlla inter proceres Hollādos & Traiectinos iniretur.

Quorum nomine die III *Iunij anni* CIↃ IↃC XVIII *secundum vetus Kalendarum similis actus*

mandati editus est: sed magistratus urbis Traiectinae, sentientes quorsum exposceretur, assentiri noluerunt, nisi certa lege quam sequente die x Iunij addiderũt, ne legatis suis uti potestate concessa liceret eum in finem ut ad vim atque extrema veniretur, aut uti extra fedus commune novae pactiones fierent:) De eo quod hîc narratur nihil plane mihi cõpertum est, neque ad causam meam hoc pertinet. Si ita res acta est, male edocti fuerunt magistratus Trajectini de animo eorũ qui nobis praeerant, cum alioqui satis intellecturi fuissent illa lege adscripta nihil fuisse opus. Nam propositum nostris erat stare federi Traiectino, &c, si summa necessitas ingrueret, consultare an ad sui tutelam se componerent, vt clare supra commonstratum est.

Cumq; proceres Traiectini deprehẽderent alendo in longũ novo milite aerarij sui rationes labare; ac propterea mense Iunio anni CIϽ IϽ CXVIII *legatos de suis aliquammultos Hagam misissent, vt de missione dãda novo militi cum Principe Mauritio agerent, ipsum captivum cum Hanio & Hogerbetio itidem oppidorum adsessoribus venisse domum Ioannis Vtenbogardi: atque ibi ea cum Ledenbergio Traiectinorum scriba commentos; argumenta, ac rationes, quibus caeteri à Traiecto legati moverentur non aperire quod ipsis ea de re mandatum fuerat:*) In hoc negotio multa de vero subticentur: multa etiã narrantur ex-

tra verũ. Ledenbergius me atq; alios duos adsessores conventos voluerat domi Iohannis Vtenbogardi viri conspectæ dudum fidei in Ecclesias, proceres Hollandiæ & ipsum Principem, quicum Ledenbergio vetus notitia intercedebat, cum ego Ledenbergium nunquam vidissem nisi in via publica, aut in conventu Federatorum, neque vllam cum ipso amicitiam contraxissem. In eam domum ventum vbi erat, cœpit quidem Ledenbergius narrare quędam de propensione procerum Trajectinorum ad liberandos se novi militis onere, si nempe id cum securitate ipsorum procerum consistere posset. nam plene illud ac definite decretum fuisse ex eo non didici. Illud simul intellexi, non abs re proceribus Trajectinis videri, si eo de negotio Princeps compellaretur: destricte vero mandatum ne hoc quidem persentire potui. Mens esse hæc videbatur, proponere missionem novi militis hac lege, vt centuriæ militis ordinarij tum Trajecti præsidiũ agitantes (quę extra suspicionem non erãt) amoverentur, earumque in locum submitterentur aliæ, quarum stipendia à Trajectinis solvi solerẽt. Hac super re obiectæ sunt difficultates non à nobis, sed à Ledenbergio metuente ne Princeps nollet proceri-

bus & magistratibus vrbanis quantum satis esset cavere, præsertim de tuendo publico religionis statu secundum procerum constitutiones: tum ne colloquium cum Principe, re infecta, tacitum non maneret, atq; adeo magistratuum infringeret animos, simulque iritaret, tum ordinarium militem prodita in ipsum suspicione; tum novum militem missione tentata. Hæ rationes ipsius erant, quæ nobis non spernendæ videbantur. nos vero nulla in medium attulimus argumenta aut rationes quæ legatis aliis exponerentur. Imo cum abiremus à Ledenbergio, mihi ne in mentem quidem veniebat futurum, vt legatos Trajectinos hac de re conveniremus. tantum diximus, nos negotium omne renunciaturos aliis qui ab oppidis nostris ad conventum missi erant: exploraturos quoque consilium Oldenbarneveldij vt peritissimi rerum civilium.

Renuntiataque re Iohanni Oldenbarneveldio.

Vt consilium ipsius exploraretur sicut diximus, qui non multum nobis respondit, sed Ledenbergij rationes non levis momenti iudicabat, auctorque nobis erat, cum aliis oppidorum nostrorum legatis ageremus, &, si ipsis consultum id videretur, etiam cum legatis Trajectinis ad consultandum

an res Hollandica & Trajectina, tum in collatione cum Principe, tum in eo quod præterea faciẽdum restaret, communi consilio atque opera tractari posset, ad implendam fidem earum pactionum quas Hollandiæ ac Trajectinis intercedere iam diximus.

Ipsum deinde captivum cum cæteris duobus assessoribus in iussu eorum quorũ in ministerio erat, accessisse ad legatos Traiectinos in ædibus Danielis Treslŷ) Hic silentio transmittitur Langius, optimus civis & dudum spectatæ virtutis, qui non tantum nobiscum Trajectinos legatos accessit, sed etiam ipse vnà cum illis adsessoribus me compellavit, vt se comitarer, iussu (quantum intelligere memini) legatorum ab oppidis, tum nostris, tum aliis quæ causam eandem tuebantur. nam ego occupatus in consessu reipublicę Hollandicæ curatorum, conventui legatorum ab oppidis nostris non interfueram. Eos quod attinet quorum eram minister, ordinem scilicet Rotterodamensem, ei sæpe placuerat non dimittendos custodes nisi communiter. Imo ipsi de scribis suis vnum miserant Trajectum, vt ibi rectorum animos pertentaret & offerret consiliorum commercia. Quare hoc in negotio cum certam volũtatem eorum quibus suberam

(quam me probaturum quoque suscepi) secutus fuerim, immerito accusor quidquam iniussus fecisse: Nam iuris notissimi est, ministris, præsertim qui absentium gerunt negotia, non exspectandum ad singulas circumstantias mandatum speciale: sed ea quæ occurrunt regenda ab ipsis ex mandato generali & mandantium voluntate. Cum ergo Traiectini legati iamiam essent discessuri, nostrorum rectorum intererat, vt ipsi illorũ, illi ipsorum vicissim animum intelligerent: cui fini, non ad aliquod negotium contrahendum, institutũ erat istud colloquium. Talia verò amica colloquia inter ministros diversorum oppidorum aut etiam nationum, ad tutelam legitimæ potestatis factorumque decretorum, illicita esse, nulla cum ratione asseri potest; imo ne mandato quidem opus est ad colloquia eiusmodi. Sed qui huius nos incusant, ipsi viderint quomodo æquis iudicibus approbare possint, arcana illa & secreta consilia, quæ nationum aliquot legati sociarũt cum oppidis Hollandiæ nonnullis cõtra decreta procerum Hollandiæ: simulque illa arcana colloquia, quibus Amstelodamenses & alij oppida quædam in suas partes pertrahere studuerunt. In eo vero conspectissima est iniquitas, quod mihi & adsessori-

L. ad rem. l. legati § de procurat. Rom. cons. 94.

bus illis hæc res datur crimini, cum Langius, me non invidente, ne conveniatur quidem. atqui nihil dictum est nisi omnium nomine, re communiter consultata, nihil quod non communiter sit approbatum.

In hanc rem proprie congregatos) Nimirum vt nos audirent, quod nostræ dignitatis hominibus negari non solet.

Ibique vsum acribus pernitiosis & in rem ac quietem publicam nocentibus argumentis atque effatis) Iterum hîc vagatur calumnia famæ nostræ malo. Nam argumenta illa atque effata exprimi debuerãt, vt iudicare lector posset, essentne illa acria, perniciosa, ac nocentia, an vero æqua ac salutaria. Multis in partibus sententiæ iniuria mihi facta est: nusquam vero magis quam in huius colloquij narratione. Captatus est morbus meus vt hac de re interrogarer: interrogationes conceptæ sunt captiosum in modum: quæ respondi non vt volui perscripta: quamobrem huius precipue partis recognitionem apud iudices petij, affirmans certo me scire, non huiusmodi fuisse mea verba, qualia mihi imputarentur. Et tamen ne secundum illam quidem extra iudicium factam ac præcipitatam quæstionem cõcepta sunt sententiæ verba: sed partim ex renuntiatione legationis perscripta à legatis Traie-

ctinis, qui forte in largius omnia extenderunt, quo facilius eos à quibus missi erant ad retinendum novum militem permoverent, maxima vero ex parte ex privatis annotationibus vnius qui ab eo tempore decreta omnia se adiuvante facta rescindere, & proceres Traiectinos deserere constituerat, vt ex mutatione reipublicæ quæstum faceret. Ego contra provocavi ad testimonia non Hanii tantum & Hogerbetii, sed Langii quoque. Vt ergo generaliter primum quæ in eo colloquio acta sunt repetam, postulatu Hanii, Hogerbetii, Langii, legatos Traiectinos salutavi; exposui quæ in conventu Hollandiæ decreta erant aut deliberata; etiam sententiam octo oppidorum, vt exposita erat professione Harlemensi, ita vt ad eam nihil adderem. Eo autem tendebat expositio ista, vt legati Traiectini hac expensa considerarent an cum bono terræ Traiectinæ & cum mente procerum à quibus missi aderant, conveniret rem integràm servare, donec communis quædam securitatis inita esset ratio: quæ mens clare apparuit, cum antequam discessissent Traiectini legati, è conventu Hollandiæ triginta amplius, cum nobiles, tum oppidorum magistratus ad Principem Mauritium missi voce Oldenbarneveldij

ipsi ostenderunt, nihil aliud armatorum hominum conductione quæsitum, quam sui tutelam contra vim: ex legatis autem Trajectinis compertum sibi eius nationis proceribus idem esse mentis: Proinde facile componi negotium posse, si Principi placeret peregrinos quosdam milites quibus haud satis fidebatur, amovere, vrbemque Trajectum & oppida nonnulla Hollandiç, vbi id opus esset, custodire indigena milite, quod fieri posset per centurias viginti magna cum gratia tot oppidorum optime meritorum de republica. Argumenta ac rationes quod attinet, quæ à me prolata dicuntur, persuadendis legatis ne quæ mandata ipsis erant aperirent, ea vero non id quod dicitur habuerunt propositum, sed demonstrare quæ facta essent hactenus ab Hollandiæ proceribus, ea facta secundum leges publicas. Ea verò argumenta atque rationes non aliæ fuerunt, quam illæ ipsæ quæ multis scriptis editis in vulgus explicabantur, multisque decretis erant approbatæ: puta nationi cuique ius esse imperandi de publico religionis statu secundum fœdus Traiectinum, & mandata præfecturæ Traiectinæ Principi Mauritio data: ius esse nationum atque oppidorum rectoribus securitati suæ prospicere contra vim

contraque mutationem cum legibus pugnantem. iudicent nunc omnes boni cives hæc argumenta ac rationes an eiusmodi sint, cuiusmodi esse hic dicuntur.

Etiam auxilij pollicitatione) Auxilium plane nullum promissum est, sed dictum generaliter, ita nos confidere, proceres Hollandos adversum Traiectinos functuros officio fidelium sociorum, atque impleturos quæ federibus ac pactionibus continerentur. Imo cum postularent Traiectini, vt à proceribus Hollandię, aut oppidis quibusdam mutuam pecuniam acciperent, diximus nihil eius à nobis promitti posse; sed his qui nobis præerant rem renuntiandam.

Ipsos persuasisse atque induxisse) Quod dictum à nobis est, non est dictum suadendi modo, sed vt legatis ipsis expendere liceret, quid factu optimum esset. Et tamen consilium bona fide dare peccatum non est.

Ne Principi Mauritio aperirent quod mandatum ipsis erat) Imo vero quæ à nobis dicta sunt, eo pertinebant vt communiter res Principi aperiretur.

Sed Traiectum redirent) Id vero fecerunt legati nullo suasu nostro, imo ignaris nobis, vt quæ ex nobis intellexerant, tum quæ

à delegatis è conventu Hollandiæ dicta apud Principem fuerant, & quomodo is difficilem se præbuisset, suis renuntiarent.

Magno periculo ac malo reipublicæ Traiectinæ atque urbis) Contra se res habet. nam si accepta fuisset æqua illa conditio de securitate rectoribus præstanda, mutata non esset contra leges respublica Traiectina, neque eversæ leges Ecclesiasticæ quæ magno consensu tum procerum, tum pastorum perrogatæ fuerant.

In iis rationibus proceres Federatos ac Principem ab ipso notatos vt adversarios, aversos, malevolentes) Non ita se res habet. sed de industria ad me traducẽdum confusa sunt; quæ dicta à me fuerunt de pastoribus nonnullis aliisque è plebe vim ac seditionem contra rectores moventibus, vt Veteribus aquis, Husdæ, Harlemi, Lugduni: quæque dicta à me fuerunt de proceribus Federatis ac Principe Mauritio, circa negotium indicendæ Synodi nationibus quibusdam invitis, deque exauctorãdo milite novo. Certus sum, neque proceres Federatos, neque Principem Mauritium à me nuncupatos aut designatos nomine malevolentium, aut alio tantundem valente: ita vt hac in re insignis mihi facta sit iniuria.

Quibus cordate contra eundem esset atque in

id primo loco impendenda reipublicæ vectigalia) Rursum hic connectuntur quæ super diversis rebus prolata à nobis sunt. Fieri potest vt dixerim, pacem ecclesiasticam inter dissentientes super notis controversiis; vt rem Christianos decentem, animose defendi argumentisq; eo pertinentibus muniri iure posse ac debere etiam: neque minus ius nationis cuiusq; in sacra, vti à Trajectinis factum fuerat antehac, tum scriptis literis, tum voce in conventu Federatorum. De vectigalibus nihil dixi, nisi ex professione Harlemensi, oppidorum nostrorum mentem esse, impendenda vectigalia tum ad propulsandos hostes externos, tum ad tuendos magistratus ac municipes contra seditionem ac vim. Qua ratione etiam Lugdunenses nixi fuerant anno CIↃ IↃ LXXXVII, cum similiter dicerent, onus novi militis à se necessario conscripti ab omni Hollandia agnoscendum. Sed captiosum in modum concepta sunt sententiæ verba, vt fides lecturis fieret dictum à me, publica vectigalia præcipuo loco impẽdenda contra proceres Federatos ac Principem, quod neque dictum fuit à me, neque in mentem mihi venit.

Missionem novi militis additurum infestis animos) Dixi hoc præcipue respiciens ad reli-

quias factionis anni CIↃ IↃ ex Traiecti, ac secundo ad peregrinos quosdam Harlemi & Lugduni.

Ipsorumque factioni inflicturam vulnus insanabile) Satis quivis intelligere potest à me vocem factionis non vsurpatam. Dixi missionem novi militis nullo alio reperto ad securitatem præsidio (id quippe diserte additum) inflicturam vulnus insanabile, nimirum quia rectorum mutatio, quantum prudentibus cõiectare licebat, eam sequebatur Traiecti, manaturo longius in Hollandiæ oppida, Harlemum præcipue Lugdunumq; exemplo. Immerito legitimum regimen factionis nomine appellari suprà demonstratum est.

Et cum periculo coniunctam ne in discrimen maius res adduceretur) Quod dixi semel, multis hîc verbis repetitur, ex annotationibus diversis quas quisque fecit privatim, vt memoria suppetebat.

Commoturamque animos per alia oppida quotum item res agebatur) Turbaturam oppidi quietem auctu licẽtiæ. Sensus idem quem iam dixi: ita vt crebra hæc iteratio circumveniendæ plebi sit, quasi aliud quid occultetur quam nobis propositum fuit.

In ordinario milite haud satis certum esse præsidium) Generaliter hoc dictum non est. sed

de quibusdam centuriis, præsertim externis: quamobrem curam adhibendam in dilectu centuriarum, quo rectoribus securitas constaret. Dictum hoc à nobis partim secundum ea quæ ex Ledenbergio intellexeramus, partim ex periculo facto per Hollandiam, vbi ordinum ductores nonulli ita edocti erant, vt sacramentum de parendo proceribus perstantibus in reformata religione extenderent ad excludendos eos omnes qui pacem Ecclesiasticam super controversiis de prædestinatione & capitibus cohærentibus tuerentur, quasi ipsorum iudicij esset, quid de religione statuẽdum esset à reipublicæ præsidibus, quod revera erat potestatem sibi asscribere in eos quibus obsequium ex sacramento debebant. Sapientes omnes iudicent, an non rectores nationum atque oppidorum caussas habuerint cur non satis securitati suæ cautum putarent, si talia præsidia aut acceptarent aut retinerent.

Ostendendos hac in re animos) Aliis verbis iterum hic repetitum quod ante positum fuerat. De ostendendis animis dixi nihil, nisi eo sensu qui suprà explicatus est.

Oppida ac membra Hollandiæ, quorum item res agebatur auxilio ipsis futura) Hoc vero neque confessus sum, neque verum est

nova est, sed detorta repetitio eius quod iam dictum fuit, confidere nos proceres Hollandos adversum Trajectinos functuros officio fidelium sociorum, atque impleturos quæ federibus ac pactionibus continerentur. Consilium non erat oppidorum nomine quicquam cum Traiectinis agere: sed in ipso conventu dispicere, si de invenienda alia securitatis ratione cum bona omnium gratia non succederet negotium, ecquid Traiectinis commodari posset, pecunia credita, aut interposita fide.

Ac communiter rem exsecutura, & in eo perstitura, nihilque omissura quod eò pertineret:) Neque dixi hoc, neque dixisse fassus sum: sed detorta iterum explicatio est eius quod ante dictum est de federibus ac pactionibus implendis.

Hollandos ita ærario suo consulturos vt Traiectinis quoque levamen inde accederet:) Et hoc non rectè narratur. Dixi in convētu Hollandiæ actum de ita ordinandis ærarij rebus, vt eius rei consequentia etiam Traiectinis levamento esse posset. Hoc autem pertinebat ad consultationem in qua tum versabamur de Gallicis copiis dimittendis vt in Galliam irent. Quanquam enim stipendium earum ab Hollandis pro mu-

tuo ſolvebatur, tamen nationes cæteræ, & in eis Traiectini, Hollandis pecuniam pro ſua parte reſtituere tenebantur: quo onere levandi poſthac erant ſi proceſſiſſet abitio earum copiarum, quod conſentienter ſatis toti conventui haud ita multo ante placuerat. Hæc vero mea mens fuit, vt in quæſtione reſpondi.

Eoſdem de militibus ſtipendia à ſe accipientibus ita conſtituturos, vt ſcirent cui fidendum eſſet, cui nō:) Non id facturos dixi, ſed in conventu fuiſſe qui id faciendum vrgerent, quod verum erat. Multa enim oppida ita cenſuerant, percunctandum aperte ex militum ductoribus, vellentne proceribus ac magiſtratibus præſidio eſſe ſine diſcrimine, tum qui in hanc, tum qui in illam partem de ſacrorum controverſiis ſentirent. Non video quo colore id negari potuerit.

Cum tamen captivus ipſe fateatur ſe intra animum ita ſenſiſſe, expoſitionem dicti mandati idoneam fuiſſe viam qua multa mala vitarentur:) Multo iuſtius poſſem dicere, qui hæc ita concepit, feciſſe hoc contra animi ſui ſententiam, cum rem aliter ſe habere non ignoraret. Ego optima fide teſtor, mandati eius expoſitionem mihi videri futuram fuiſſe non inutilem ſi res ſucceſſiiſſet, id

est si Princeps Mauritius obsecutus hactenus esset proceribus Traiectinis vt centurias illis dedisset acceptas ipsis, easque obligasset adesse proceribus, ac rectoribus contra vim omnem; etiam quæ æstum religionis sibi præscriberet: sed quia metus erat ne Princeps huic postulato non accederet, periculum erat in mandato aperiendo, quia res procerum Traiectinorum atque rectorum post detectum infeliciter mandatum multo futuræ erant loco deteriore, ob causas quas iam diximus. Quicunque autem futurus erat eventus, tutius certe & voluntati Rotterodamensium, de qua actum ante est, congruentius erat; patefieri consilium Hollandorum ac Traiectinorum communi nomine. Hoc sensi, hoc dixi: vnde promtum est intelligi, quomodo narratio hæc instituta sit omissis rebus necessariis, meisque verbis corruptis; quasi id dissuasissem quod consultum mihi videbatur: quod à vero abest longissime.

Cumque Federati proceres à Principe Mauritio petijssent, & de suis legassent quosdam vt Traiectum proficiscerentur, ibique discinctionem novi militis, & indictionem Synodi communis è Federatis nationibus resque alias quasdam promoverent:) Notandum est, quod proba-

tum manifestissime supra est capite XIII, mandatum à Federatis proceribus datum Principi ac legatis suis de novo milite dimittendo non vltra pertinuisse quam ad amice persuadendos proceres Trajectinos vt ipsi eum militem dimitterent, non autem vt Princeps Mauritius aut Federatorum legati invitis proceribus Trajectinis militem iuberent militia abire.

ipsum captivum à paucis nobilium & trium oppidorum legatis, paucisque è republica Hollandica curatoribus, quibus id negotij à suis rectoribus datum non erat, passum se legari vt cum Hogerbetio adsessore atque aliis Trajectum proficisceretur:) Rei veritas dolose hîc tenebris involvitur. ipsa sic habet. Cum Proceres Hollandiæ mense Iulio anni CIↃ IↃ CXVIII convenissent, dieque eius mensis vicesimo quidam oppidorum legati domum abire vellent in dies aliquot, exquisitis sententiis placuit continuari conventum, rediri autem ad negotia die XXIV. Eo autem die XXIV habitus est conventus in loco maiorum, & cum à nonnullis oppidis legati abessent, curatores reipublicæ ex eisdem oppidis missi: quibus mandatum erat absentibus legatis adesse conventui, oppidi quisque sui locum occuparunt, sententiamque dixerunt prout

congruere existimabant ad rectorum sui oppidi mentem, more ante id tempus sæpius vsurpato. Vere supra diximus tum secundum leges communes, tum secundum patriæ nostræ consuetudinem, hos qui oppidorum vicem sustinent non debere, neque vero posse peculiari mandato instrui ad negotia singula, quæ sæpe improvisa ingruunt, neque differri se patiuntur: sed ex mandato generali faciendum ab ipsis quod factu optimum censent. Constabat ergo conventus ex nobilitate, ex oppidis Harlemo, Delphis, Lugduno, Amstelodamo, Gouda, Rotterodamo & Alcmaria. Alia oppida quod attinet quæ necdum advenerant, noti iuris est absentes vocatos pro præsentibus haberi, & pro subscribētibus parti sententiarum maiori. Sententiæ autem præsentium omnes concordes fuere dempta Amstelodamensi. Perrogatum est legitime ac more maiorum ab adsessore Hollandiæ, literæque confectæ à Duickio procerum scriba, qui pœnam debiturus fuerat eo nomine, si vsus esset procerum Hollandiæ sigillo ac manus suæ subscriptione ad literas, de quibus scribendis à proceribus decretum factum non esset. Præterea silentio in hac sententia prætereuntur res quædam partim ante gestæ, partim subse-

cutæ, quę plane ad intelligendam huius legationis qualitatem sunt necessariæ. Nam primum legatio hæc nostra conveniebat cum decretis prioribus, quãdo pleno Hollandiæ conventu sæpe placuerat, non esse proceribus Federatis ius imperandi de milite ad nationum oppidorumq; custodiam conducto: tum verò officium esse nationũ vt eo in iure tuendo alia alij essent auxilio. Legatio quoque nostra ter postea approbata est. Primum postridie quam digressi eramus, die scilicet xxv cum Moersbergius missus à proceribus Traiectinis ad conventum Hollandiæ iam integriorem postulasset vt ex Hollandia legati mitterẽtur, qui proceribus Traiectinis adessent: cui responsum à conuentu est, iam missos aliquos ei fini cui id poscebatur. Deinde cum die eodem xxv orationem habuissemus apud proceres Traiectinos, exemplo eius ad Hollandiæ conventum iam auctiorem transmisso, die xxviii ab ipso conventu rescriptum nobis est, quæ significata à nobis erant, atque institutum agendi modum placere, atque ita pergendum nobis ad mandata exsequenda: quod ipsum quo maiore auctoritate ac consilio pleniore fieret, collegæ nobis submittebantur Ruichaverius reipublicæ Hollãdiæ curator; &

consularis oppidi Harlemi, & Ioannes Ioannides Anglus cognomento consularis oppidi Hornani. Horum mandatum nostri mandati confirmationem continens sic habebat.

Die xxviij. Iulij anni CIↃIↃXVIII.
Hollandiæ & Vvestfrisiæ proceres legarunt ad negotia obeunda, quo proceres Traiectini iuventur in arcenda vi omni quæ ipsorum voluntati decretisque sit contraria, Vvessslium Boetselarium toparcham Asprenæ, Martinum Ruichaverium curatorem reipublicæ & consularem oppidi Harlemi, eos qui legati sunt ante hac Franconem Toxenvlitium, Rumbaldum Hobergetium Iurisconsultum, Didericum Iacobi Sconhovium reipublicæ curatorem, Hugonem Grotium reipublicæ curatorem, & Iohannem Iohannidem Anglum cognomento consularem oppidi Hornani: promittuntque ratum à se habitum iri, quicquid ab eisdem legatis ex mandato suo, decretoque aut hodie facto aut posthac faciendo ipsisque transmittendo, aut factum iam est, aut postmodum fiet. Signatum impresso sigillo.

Postremò ab itinere Traiectino reversi legationem nostram conuentui renuntiavimus, ac pro opera navata gratiæ nobis actæ sunt: perscriptumque pittacium de solvenda impensa itineris, ac laboris remuneratione. Cùm ergo manifestum sit, ne-

que semel, à conventu ipso testatum, legitime nos legatos, si quis arguere velit excessos mandati fines, id ab his qui nos legaverant, non ab alijs diiudicandum est: sin hoc dicitur, quod mandatum nobis erat id fieri ius non fuisse, non nos eo nomine, sed qui nos miserant appellandi sunt. nam iuraveramus nos cum primum in conventum admissi sumus, *legationes ac mandata nobis à conventu iniuncta à nobis pro viribus atque ingenij facultate fideliter impletum iri, & vt impleantur datum iri operam.* Quandoquidem verò omnis sævitia in nos exercita à multis imputatur profectioni Traiectinæ (quã defugere per iurisiurandi religionem & necessitatem officij nobis liberum non fuit) quam inique nobiscum actum sit, vel hinc apparet, quod Ruichaverius, Schonhovius, Anglus qui omnia iuxta nos egerunt, non conueniuntur omnino: Torenvlitius autem qui ab initio legatus est nobiscum, nobiscum profectus, post mutatos etiam rectores in republica retinetur. Quanquam vero, ob eas quas diximus rationes, sufficere nobis debebat, allegasse mandatum, tamen, Hollandiæ procerum reverentia, demonstrabimus, quod mandatum erat, id iustum & æquum fuisse.

Atque ibi proceribus & vrbis magistratibus

opem consiliumque offerrent:) nimirum pro captu nostro qui ferro pugnare non solebamus. Atque huius oblatæ opis pars erat, vt oraretur Princeps Mauritius, nequid iniussu procerum Traiectinorum agere instituerct, sed vt gratam haberet communem aliquam iri rationem qua tam Hollandis quam Traiectinis rectoribus securitatis fiducia daretur, ea enim ratione inventa nihil fore quod militis novi missionem moraretur: quæ nos omnia Principi statim vt in vrbem venerat, traditis ipsi procerum Hollādorũ literis, comiter significavimus.

Et si Princeps ac legati ab vniuersitate Federatorum conarentur novum militem exauctorare ingratia procerum Traiectinorum) quod scilicet extra mandata erat ipsis data, neque vero à proceribus Federatis per leges mandari potuerat, quando cura publicæ securitatis, vt pars præcipua imperij civilis, penes singulas est nationes.

ad id facto ipso prohibendum adiutores essent:) Noni ta: sed vt centurias Hollandis merentes procerum Hollandiæ nomine admonerent ex federe Traiectino & sacramento militari, ne sui vsum præberent ad vim vllā invitis proceribus Traiectinis, qua æquissima cautione vis omnis præveniri potuit.

Fatente ipso captiuo sibi ac collegis suis propositum fuisse Traiectinis proceribus in ipsorum proposito morem gerere:) Nempe vt proceres Traiectini retinerent quæ tum habebant securitatis suæ præsidia, donec alia consensu communi reperta essent.

Et efficere vt ab ordinarijs militibus mos ipsis gereretur:) nempe ne quid contra per vim fieret: sed vt decretis procerum Traiectinorum de negotijs ad imperium civile spectantibus parerent secundum formulam sacramenti.

Cui rei literas secum tulerant ad ductores militis ordinarij Hollandiæ merentis conceptas ab Iohanne Oldenbarneveldio, at non lectas in illo qualicũque Hollandiæ conventu:) At argumẽtum literarum voce expositum probatumque fuerat: imò hoc ampliùs decem ante mensibus à reipublicæ Hollandicæ curatoribus literæ erant scriptę ad ductores militum eodem tenore. Et post nos legatos, cum ductores alij cum Principe, aut eius accitu in vrbem venissent, similes literæ ad eos scriptæ sunt, lectæ in conventu Hollandiæ, ab eo probatæ, nobisque transmissæ.

Quibus ad eos scribebatur, officium ipsorum esse stipendiorum solutoribus atque etiam proceribus nationum singularum apud quas degerent

fidem & obedientiam præstare, & auxilium præbere, omnia decreta ipsorum obseruando & efficiendo vt obseruentur:) vox *omnia* extra literarum complexionem addita hic est, cum tamen satis constet non actum hic de decretis ad rem militarem pertinentibus, sed ad imperium publicum, tum in sacra, tum in profana, eiusque tutelam.

ita vt ipsis non liceat contra facere, aut tentare quicquã, pative vt fiat tenteturve.) certum est qui decreta alicuius seruare tenetur, ei liberum non esse aduersus ea facere, aut quantum in se est vt fiat pati. At verò mandata quæ à Traiectinis proceribus Princeps ipse Mauritius accepit, hoc continent *teneri Principem proceribus Traiectinis auxilio esse eorumque edicta decreta & constitutiones tueri, effectaque dare & curare vt effecta dentur.* Tum verò militum sacramento hoc inest, *vt teneantur fidem atque obsequium præstare proceribus nationum apud quas præsidium agitant.* Vide hac de re caput XI.

Ipsum captivum cum celeriter Traiectum venisset,) imperatum nobis erat vt iter quantum fieri posset celeraremus.

atque ibi in peculiari conventu cum Ledenbergio consultasset de argumentis ac conditionibus quæ proceribus Traiectinis proponi possent, vt noui militis siue custodis missionem non proba-

rent (sed impedirent,) Neque verum hoc est neque à me confessum. Res sic habet. Traiectum vt veneramus, Ledenbergium oravimus per nuntium, vt ad nos accederet. Cum accessisset, narravimus quorsum missi essemus, ac petiimus operam daret vt à proceribus Traiectinis quàm primum audiremur: quod ille recepit, addens gratissimum fore proceribus Traiectinis adventum nostrum. nam & missum iam Moersbergium vt legatos ex Hollandia postularet. Hoc illud omne est quod tunc actum est inter nos. En quid sit quod peculiaris conventus ac consultationis nomine notatur. De argumentis atque conditionibus dictũ nihil est: sed tantum de mandatis ita vt data nobis erant. Neque vero mens nostra hæc erat, vt Traiectini proceres indefinite missionem non probarent, aut impedirent: sed omnem amicam ac vicinalem operam ipsis navare vt res integræ manerent, donec rectorum securitati cautum de communi consensu esset, vt iam diximus. Quo clarius appareat meum meorumque collegarum circa hanc rem cõsilium, sciri oportet antequam Haga Traiectum mitterer, iniunctum mihi & aliis è conventu Hollandiæ nonnullis adire Federatos proceres, eosque orare vt differrent Traiectum

de suis legare, donec rediissent Traiectinorum ad ipsorum Federatorum conventum legati, qui tum abierant domum: quo tempore dixi Federatis proceribus, si placeret ipsis fidem dare rectoribus Hollandis ac Traiectinis de auxilio adversus vim omnem, etiam ea vi non excepta quæ nominē religionis velari posset, nihil obstiturum missioni noui militis. Sed qui aderant à nationibus legati sententiam suam super ea re promere defugerunt. Traiectum cum venissem, quæsivi ex Ledembergio, an non excogitassent proceres Traiectini rationē aliquam quæ Principi & nationum legatis placandis esset. Respondit, se iudice rectiùs ea de re in Hollandia agi posse quam apud Traiectinos. Etiam hoc proposui, cum ex colloquio cum Principe intellexissem adventum nostrum minus gratum ipsi esse, an proceres Traiectini pati possent nos abire: sed illis hoc inconsultum videbatur. Bis autem cum Principe collocuti sumus, eique memoravimus id quod in conventu Federatorum ad concordiam prolatum fuerat, sed responsum quale optabamus, nō retulimus. Contra deprehendebamus plane decretum Principi indictionem communis Synodi, & quæ porrò ad eam rem necessaria iudicabat promovere. In conven-

tum Traiectinorum procerum iterum ingressi, non sponte nostra, sed ipsorum vocatu, retulimus ad ipsos, quando rumor esset, plebi segregis ecclesiæ consilium esse de templis vnum manu facta invadere, multique ex Hollandia & in eis nonnulli ob turbidum ingenium oppidis exire iussi in vrbem venissent, quantum conijcere licebat ad eam molitionem auxilio futuri, an non ex re ipsis videretur custodiæ vrbis formam quandam præscribere & de ea cum Principe agere. Quæ omnia valde facientia ad docendum, quam longe mea meorumque collegarum mens abfuerit ab eo quod hic perverse traditur, in quæstione habita asserui, meque probaturum recepi, sed probandi copia mihi facta non est.

cum Hogerbetio alijsque criminis consortibus) Ita hic vocantur hi qui nobiscum legati erant ab Hollandiæ proceribus. Si criminis consortes fuerunt, cur non accusantur? Hoc vero manifestam arguit iniquitatem.

orationem habuisse in conventu procerum Traiectinorũ:) ita vt mandatum nobis erat. Eadem oratio perscripta est missa ad Hollandiæ proceres, & ab eis probata vt suæ menti conveniens.

Opemque & consilium obtulisse vt dictum an-

te est:) tantum respectu federis & peculiarium pactionum, vt iam mox apparebit.

Additis etiam rationibus quæ adversum proceres Federatos & Principem Mauritium nescio quid occultabant) Hic iterum vagatur criminatio, neque exprimuntur rationes illæ quas expressas oportuit. Sed vt constet quã hoc à vero absit, ipsam orationẽ ita vt apud proceres Traiectinos habita est exhibebo:

Hollandiæ & Vvestfrisiæ primores nos, quorum infra scripta nomina apparent, huc legatos miserunt, vt vobis, nobiles potentesque proceres, ipsorum nomine omnia offerremus officia quæ à bonis amicis atque vicinis exspectari par est, cum voto bene feliciterque gerendæ reipublicæ: Certosque vos esse volunt, sicut ab ipsis hactenus nihil omissum est quod ad seruandum imperium, salutem, regimenque legitimum nationis Traiectinæ eiusque partium spectans suarum virium esset, ita nunc quoque se persistere semperque perstituros in eodem benevolo ac fideli animo.

Quæ propter dolori ipsis fuit intelligere, quod cum mense Septembri anni qui exijt graves ac validæ rationes liberaliter allatæ à vobis essent de conducto milite ad tutandum statum nationis atque vrbis Traiectinæ per hæc tempora turbida ac periculosa, nihilominus nuper à quarundam nationum legatis in conventu Federatorum iterum consultari cœperit, ac decerni etiam procu-

randam eius militis missionem: cum tamen eisdem legatis ab integro Hollandiæ Vvestfrisiæque conuentu demonstratum esset, inter iura summi imperij ad nationem quamque pertinentis contineri etiam ius peculiariter prospiciendi tutelæ suæ, neque id ius fœdere Traiectino abdicatum translatumve esse, sed seruatum potius, tum lege fœderis prima sub iure ac libertate singularum nationum, tum VII & XXXII capite mandatorum quæ data sunt senatui, ac proinde fas non esse nationibus quicquam in alias nationes imperare ea de re aut impedimento ipsis esse quominus suo arbitratu agerent: manifestum quoque esse iuris istius seruati vsum ante & post belli tempora, cum ante, tum post initum fœdus Traiectinum. His vero commonstrandis etiam ex conventu Hollandiæ delegati sunt qui Principem Arausionensem convenirent, ac sententia scripto tradita proceribus Fœderatis: & cum nationum aliarum legati perstantes in proposito senatus consiliũ depoposcissent, ab Hollandiæ ac Vvestfrisiæ proceribus literæ ad senatum directæ sunt, quæ ipsos memores facerent tum quod ius esset nationum singularum, tum quid mandata ipsorum ferrent. Iterumque retractato negotio in Fœderatorum conventu ab Hollandiæ & Vvestfrisiæ legatis, sæpe serio admodum ac connixe postulatum est, ne in ea deliberatione pergerent, sed legatos vestros opperirentur, qui tum omnes à conventu aberant, sperato interim Hol-
landiæ

landiæ quoque & Vvestfrisiæ conventum, qui solutus quidem aut intermissus non erat, imo vero decreto facto continuatus, sed discessu quorundam imminutus, ad suam plenitudinem rediturum, vt negotium illud, quod duas nationes & vicinas & tot inter se vinculis colligatas summopere spectaret, considerate expenderetur. Sed quia his omnibus posthabitis lecti sunt qui ad vos mitterentur, Hollandiæ & Vvestfrisiæ proceres conscij quam ipsi non Trajectino tantum fœdere, sed & multis pactionibus vetustis obligati sint ad defendendam vestram potestatem, vestrumque regimen, simul memoria recolentes amicitiam singularem, ac bonæ fidei plenam necessitudinem quæ inter se vosque perpetuo fuit exercitata, omittendum non putarunt, quin gnaros vos facerent operæ à se hactenus navatæ, ac dubitare vos vetarent se constanter perseveraturos in proposito fideliter servandi fœderis Trajectini, aliarumque pactionum, omniaque conferendi quæ ipsorum in potestate sunt ad tuendum imperium vestrum, libertatemque, jus ac securitatem vestræ nationis, & partium eius singularum. Tum vero hoc quoque oratos vos volumus, vt hanc legationem ab optimis ac propinquissimis sociis venientem gratam habeatis, ac de nobis ita existimetis, nullam nos occasionem elabi passuros qua opera & obsequium nostrum probari vobis possint.

Dictum die XXV *Iulij anni* CIↃ IↃ CXVIII *secūdum novum Kalendarium, perscriptum vero ac traditum die* XXVII.

Quid vero hic suspectum occultatur? Sententiam nostram non obscure expressimus, ius consulendi suæ securitati à nationum singularum proceribus nunquam abdicatum diximus: quod verum esse probatum supra est capite x.

Quæ omnia eò pertinebant vt Trajectinis adderentur animi, ne sine consensu suo discingi novum militem paterentur:) Nihil ad eam rem opus erat animis additis. nam satis docet ipsa natura, nemini vt tale quid sine suo consensu fiat volenti esse. sed eò tendebat oratio, quod ipsa præfert, vt secundum imperata proceribus Trajectinis operam nostram deferremus.

Cumque eodem venisset Princeps & Federatorum legati & orationem ex mandato habuissent, ipsum captivum vsum sui præbuisse in concipienda responsione quam darent Proceres Trajectini:) Quid autem in hac re peccatum est? venit ad me Ledenbergius, satisque copiosè sententiam ac mentem procerum Trajectinorum mihi exposuit, meque rogavit vt eum sēsum scripto complecterer, quando ipsi nunc id per negotia minus vacaret, eo consilio, vt quod scripturus eram ipse cum

Trajectinorum procerum adsessore recognosceret, emendaret si opus esset, ac Trajectinis proceribus exhiberet. Morem ei gessi, ac cõceptam formulam collegis meis ostendi, qui eam placere sibi testabantur: deinde eam, si satis memini, adsessori procerum Trajectinorum & Ledembergio tradidi.

In qua ipse legatos noluit agnoscere vt legatos procerum Federatorum, qua tamen qualitate ipsi & literas fidem legationis facientes tradiderant & orationem habuerant:) Nolle aut velle hac in re meum non erat, sed feci quod velle Trajectinos proceres ex Ledembergio didiceram. Responsum tale erat: *Trajectini proceres cum cura expensis quæ in conventu suo dicta sunt à Principe Arausionensi, & ab iis qui missi ad se sunt ex numero legatorum ex Geldria cum Zuthphania, ex Zelandia, Frisia Cisflevicana, Transisalana, Transflavicana ad conventum Federatorum, primum gratias agũt*, & quę sequuntur. Apparet hinc ita temperata verba, vt qualitas quam sibi illi adscribebant directè nec tribueretur illis, nec negaretur. Cur vero directè eam qualitatem illis tribuere gravati sint proceres Trajectini, causas has fuisse suspicor. Primum, quia nomen Federatorum procerum iure præscribi posse non arbitrabantur, nisi in

negotiis ad federis communitatem pertinentibus, in quibus non est aut proprij in quaque natione regiminis tutela ac securitas, aut etiam de sacris imperium. Deinde quia decreta hæc legatio fuerat absentibus legatis Traiectinis qui pars conventus Federatorum erant; ac tum iusta de causa domum iverant, nimirum vt proceres suos edocerent ea quæ gerebantur & propiora mandata acciperent. Quamobrem, præsertim cum res hæc moram ferret (iam enim toto anno novus miles vrbem custodierat, neque vllum inde incommodum) debuerant socii aut Traiectinorum reditũ ad se opperiri, aut etiam nationem novis literis ad conventum evocare: vt habet lex XIX federis Traiectini. Tertio, quia Hollandia, quæ apud Federatos merito magnam habere solet auctoritatem, in hoc decretum non assenserat, sed postulaverat Traiectinorum reditum exspectari, quo & Transisalani initio ferri videbantur.

Ipsum captivum Traiecti cum esset operam posuisse in rebus procerum Traiectinorum) Ad id enim missi eramus vt in eorum rebus operam poneremus, offerendo quæ supra diximus, non potestatem arrogando, quod nec factum est à nobis.

Et in separato conventu aßensit vt Harteveldio centurioni imperium in novos milites daretur) Significaverant nobis proceres Trajectini aliquos à se delegatum iri qui nobiscum colloquerentur. Ex eo sæpe ad nos de proceribus Trajectinis aliqui venerunt. is hic dicitur conventus separatus inter sermones dixerunt quid facere constituissent nullo ad hoc nostro impulsu suasuve. id hic assentire dicitur, cum non possemus non audire quod dicere aliis libebat. Inter cætera dixerunt, sibi hoc visum, Harteveldio, vt qui inter centuriones primus ordine esset, ex communi consuetudine & ibi quoque seruato hactenus more, in novos milites imperium generale deberi, si quis motus ex templorum invasione aut aliunde oriretur. Id hic dicitur imperium dare. In verbis quam paucis quam multa obtorta? Tum vero quod hac in re meũ est factum? adesse & audire non est quicquam facere.

Conatum quoque ipsum priuatim vni consulum Traiectinorum persuadere vt novos milites retinendos censeret) Verum est, cum ex proceribus Traiectinis quidam ad nos convivę venissent, atque inter eos cõsul Pollio, quem audiebam anno CIↃIↃCX fidum fuisse legitimis rectoribus, sed in hac re ab aliis transversum agi, incidisse inter nos duos sermo-

nes an ex re esset dimittere novum militẽ, antequam rectorum securitati aliter satis cautum esset, quo super negotio quæ considerãda existimabam, congruenter menti procerum Hollandiæ & ordinis Rotterodamensis aperui. sperabam eo tempore breui omnia compositum iri communi cũ gratia, quia Traiecti cum essem, intellexeram Bossizium è Gallia extra ordinem legatum advenisse, virum cui fama consentiens sapientiæ, experientiæ, probitatis, bonitatisque laudem assignabat, & qui quanquam in Romanensi erat communione, apud Protestãtes tamen tam in Germaniã quam in Gallia gratiosus semper fuisset, ob quas virtutes simulque ob beneficiã quæ Rex & eius parens, cuius nunquam interitura est memoria, patriæ nostræ contulerant, plane mihi persuaseram, sicut rectores nostri parati erant accipere omnes conditiones ęquas transigendis controversiis, ita Principem quoque & aliarum nationum legatos in easdem cõditiones descensuros. Simul eidem consuli proposui quædam quæ ad ecclesiasticas disputationes sopiendas pertinere mihi videbantur. Quæ omnia cum sufficiant indicare animum meum cupidum pacis rerumque servandarum citra mutationem rectorum il-

legitimam, in quæstione dixi & probaturum me recepi.

Etiam cum præfecto vrbis consultasse quid faciendum esset, si Princeps ipso facto ad militem exarmandum progrederetur) De hac consultatione nihil mihi constat. neque hoc confessus sum. De eo addubito an percũctando dixerim: Quid est quod fieri posset, si Princeps ipso facto peragere exarmationem vellet? Ita enim iudicabam, si Princeps ipse operam in ea re sumeret, impediendi spem nullam ostendi, ob eam qua is apud milites valeret auctoritatem. Sed Principem ad eam rem copiam sui facturum non putabam ob causas multas: Primum, quia consilium datum à senatu, cui tum Princeps interfuerat, tantum hoc habebat, amice permovendos proceres Trajectinos vt militem dimitterent: deinde quia ipsum Federati conventus decretum non vlterius tendebat, quàm vt missio benigne procuraretur. Tertio, quia Princeps Mauritius, vt vicarius ac magister militum in terra Trajectina, obligatus erat proceribus Trajectinis legibus mandati inter quas hæc erat: *Princeps Mauritius, terram Traiectinam nemini subijcito, neque semetipsum quantum ad Traiectinam præfecturam pertinet, nisi Federatis proceribus & Senatui, qui pro tempo-*

re ad regimen federatarum nationum constitutus est, idque in negotiis bellicis. Iam vero hæc res ad bellum non pertinebat, sed ad propriam rectorum securitatem. Quarto Ledembergius dixerat certo se didicisse si Principis opera ad exarmandum novum militem posceretur, futurum vt se excusaret allegando quas diximus mandati leges.

Laborasse quoque ipsum vt proceres Traiectinos ad vim opponendam permoveret) Verum hoc non est, nec confessus ego hoc sum. Neque vero hoc sequitur ex his quæ proxime connectuntur.

Suadens vt ad portas curarent diligentes custodias agi, vtque securitati suæ prospicerent, simulque basilicæ ibique excubitores panerent ex municipibus armatis:) Tantum generaliter dixi expedire bene agi custodias vt templorum invasio, seditio adversus rectores visque omnis arceretur. Nam his curatis omnes iudicabamus neminem quicquam per vim cœpturum. De basilica custodienda à me verba facta non sunt: sed è Trajectinis rectoribus quosdam tale quid dixisse puto, memores eorum quæ acta erant anno CIↃ IↃ CX.

Et intellecto centurionem Harteveldium difficilem se præbere ad navandam operam contra proceres Federatos & Principem) Perperam

hoc narratur. Dictum tunc est, difficilem præbere se Harteveldium in recipiendo munere agendæ custodiæ, quæ ipsi à proceribus Trajectinis aut magistratibus vrbanis mandanda esset: quam custodiã ad vim arcendam negabam ego adversus Principem quicquam facere. Hæc à me dicta ipsi illi qui præfuerunt quæstioni ex testibus à se auditis compererunt: & tamen ita res hic describitur, quasi miratus essem ab Harteveldio operam negari adversus proceres Federatos & Principem, cum tamen notissimum sit nihil proceribus Trajectinis propositum fuisse extra sui tutelam.

Dixisse captivum, esse hoc flagitium militare ac fidei desertionem quæ neque ad decus neque ad bonum publicum pertineret: valdeque de hac re miratum esse) Verba ipsa non memini, sed in quæstione fidei testium rem permisi. Quod si dixi fidei desertionem aut flagitium militare esse, si qui per annum totũ à proceribus Trajectinis æra recepissent, nũc operã denegarent in agenda custodia, quid in ea re à vero abeat, intelligere nequeo.

Eundem captivum vt etiam ordinarium federatæ communitatis militem ad similem vim opponendam permoveret) Etiam hoc extra confessionem & verum abit. Tam verba nostra quam mens ipsa huc tantum fereban-

tur vt milites ordinarij, qui non minus Hollandiæ (cui merent) quam federatæ communitatis milites dici possunt, monerentur nihil agere adversus decreta procerum Traiectinorum in negotiis quæ non ad rem bellicam, sed ad proprium regimen nationis Trajectinæ eiusque securitatem pertinerent, congruenter mandatis quæ nobis data erant, & epistolis quas adferebamus.

Sacramentum illis suum prælegisse) Adfui cum id à legatis Hollandiæ fieret, vt mandatum ipsis erat. à me peculiariter nihil actum est hac in re.

Quod ipsum ita voluit interpretari) Ego vero sacramenti interpretationem nullam feci. tantum in peregrinorum quorundam gratiam, vt recte intelligere possent quod iuraverant, verbum verbo reddidi. Antequam vero epistolas militum ductoribus traderemus, ipsisque prælegeremus sacramentum, adieramus Principem, atque ei dixeramus distulisse nos hactenus id negotium: sed cum mandata ad nos repetita essent, ac metueremus ne culpæ nobis imputaretur segnitia, non posse rem à nobis vltra proferri. Dixi quoque militum præfectis, neque à Trajectinis, neque ab Hollandis controversiam vllam moveri adver-

ſuis proceres Federatos aut Principem, ſed id tantum ab illis curari vt ſuam poteſtatem integram ſervarent. Neque vero à nobis arrogari ius vllum imperij in ipſos præfectos militum, ſed nomine procerũ Hollandorum, à quibus ſtipendia acciperent, voce noſtra moneri ipſos, nequid tẽtarent adverſus proceres Trajectinos eorumque decreta in negotiis ad propriam ipſorum rempublicam ſpectantibus.

Non teneri eos parere communitati Federatorum ac Principi) Hi à nobis nominari hîc non ſunt.

In his quæ cum procerum Traiectinorum imperatis pugnarent) In negotiis pertinentibus ad proprium regimen nationis Traiectinæ.

Sed contra imperata ac decreta eorum quibus mererent) Nomine eorum quibus merebãt ad nulla eos imperata aut decreta aſtrinximus, neque vero attinebat id fieri. Tantum monuimus nequid in terra Trajectina facerent adverſum rectoribus Traiectinis in eo quod diximus negotiorum genere.

Et procerum Traiectinorum ipſis exſequenda, &, vt exſequerentur alij dandam operam) Militum officium eſſe adeſſe proceribus ad decreta tuenda dicebant epiſtolæ quas ferebamus. Nos tamen eouſque non proceſſi-

mus, cum satis nobis esset si a vi facienda eos abstineremus: quanquam haud dubie ad exsequenda etiam decreta obligabantur in negotiis eiusmodi, vt iam diximus.

Nec quicquam contra agendum ipsis tentandumve) Per vim. nam de eo agebatur.

Aut vt fieret patiendum) Dictum hoc à nobis non est. Et tamen congruebat hoc epistolis, federi, ac sacramento.

Comminatione addita de non persolvendis stipendiis si contra facerent) Ego tali comminatione vsus non sum. sed ab aliis collegis meis generaliter dictum puto, quid proceribus Hollandiæ faciendi ius esset, si milites hac in parte sacramento non starent, sed proceribus Traiectinis impedimento essent in exercendo quod ipsorum esset imperio.

Ipsum quoque & criminis consortes) De hac appellatione criminis consortium dictum supra est.

Non veritos præfecto vrbis præcipere ne cui nisi ipsis) Nobis parendum non diximus: neque vero opus erat, vt iam indicatum est.

Et proceribus Traiectinis pareret) In negotiis dicti iam generis & de quibus solis hic quærebatur. Nam in belli rebus diserte diximus ipsius esse officium parere Federatis proceribus Principi ac Senatui. Ego vero

nihil hac in re peculiariter dixi.

Vtque animum suum de vi opponenda plane ostenderet) Non de vi opponenda: sed de vi modis commodis prævenienda, vt dictum ante est sæpius.

Ipsum captivum pridie quam exauctoratus est novus miles literas quas habebant ad militum ordinariorum ductores tradere aggressos) Male cohærens dictio ostendit præcipitatum laborem in concipiendis sententiæ verbis, quod & supra annotatum est. Rem quod attinet ea gesta est eo ipso tempore quo facta est illa ad ductores militum admonitio hactenus memorata, ita vt causa non fuerit cur hoc factum ab illo sejungeretur. Tum vero gestum post repetita mandata, post additos nobis legatos alios, post simpliciter & aperte de mandatis edoctum Principem, quæ omnes circumstantiæ ad rem vel maximè pertinentes non recte hîc subticentur.

Saltem vt quietos se continerent) Mendose hic adscribitur illud saltem cum vlterius, aut aliud quicquam à nobis concupitum non sit.

Quod si fieret, aiebant Ledembergius atque alij facile se voti compotes futuros quippe bene disposito per novos milites negotio) Nihil aliud ipsis in voto erat quam vim omnem evita-

re resque retinere eo in statu quo per annum integrum fuerant, ad conservandum statum civilem & ecclesiasticum.

Ipsum quoque captivum secuta nocte sermonem conseruisse cum præfecto vrbis cumque eo consultasse) Hoc & quicquid cohæret extra verum extraque mihi confessa memoratur. At res sic habet. Cum intellexissent proceres Traiectini ipsum Principem ad exarmandum novum militem accingi, (quod futurum ante non crediderant) expenso periculo constituerant potius iniuriam pati, quam ad extrema descendere. Præfectus vrbis, à Principe accitus cum esset, noctu venit ad nos in lectulis cubantes, qua occasione haud satis scio, dixitque nobis iussum se venire ad Principem. Respondimus nos recte facturum si Principem accederet, & quod in se esset, id omne conferret quo res sine sanguine abiret. Deliberatum inter nos extra hæc nihil. confido præfectum vrbis Ogleium, virum nobilem, dignitatis equestris, & nostræ reipublicæ fidum, non aliud quam quod dixi dicturum.

Quibus modis prohiberi posset ne Princeps plus militis in vrbem induceret) Plane à vero abit quod hac de re cum præfecto consultasse dicimur. Neque vero credibile id est, quã-

do proceres Traiectini constituerant iniuriam perpeti.

Et de eam in rem custodia disponenda ad portam Amersfordianam) Res diversæ confunduntur. Cum præfecto vrbis eo tempore de porta Amersfordiana nihil est actum. Sed, cum primum Traiectum venimus, quibusdam procerum dixeramus videri Oldenbarneveldio, non abs re fore si custodiæ diligenter haberentur ad portam Amersfordianam, ne præsidium in vrbem induceretur nisi consciis quos conscios esse oporteret. Quam ad rem notari convenit per Hollandiæ & Traiectinæ oppida, vt quæ in limite posita non sint, moris esse centurias præsidio missas extra portas haberi, donec inspectum sit diploma attributæ sedis. Goudæ, Gorichemi atque alibi insuper portis distinentur milites, donec aut iureiurando, aut pollicitatione fidem suam oppidanis magistratibus adstrinxerint. Tum vero etiam quæ sub Rege Hispaniæ, ac postea sub Archiduce fuerunt oppida, vt Ipera, Ducissilua, atque alia, ab his quoque sæpe recusata præsidia, neque id pro crimine ipsis imputatum. Albanicis temporibus vrbs Traiectina aliaque oppida accusata eo nomine quod custodias auxissent, vnde regius procurator inferebat

regium ab ipsis militem pro hoste haberi. Hornano quoque & Egmondano obiectum quod oppidis qubusdam auctores fuissent ne præsidia admitterent: Verum super his accusationibus & illationibus, vt iniquis admodum, graves tum ortæ sunt querelæ. Adde iam in codicillis, quos Traiectini proceres Principi Mauritio dedere, hæc verba contineri: *Si necesse iudicatur vt præsidia aliqua in vrbe oppidisve locentur; fieri id nequito nisi diplomate Principis & consensu procerum aut curatorum reipublicæ Traiectinæ si Princeps intra fines Traiectinos erit. Extra eos fines si erit Princeps, tum diploma ad proceres curatoresve transmittitor, vt ab eis curetur effectumque detur, nisi quid ipsis occurrat cur aliter faciendum sentiant, cuius tum Princeps illico monetor.* Postea: *Ipse*, Princeps scilicet, *generaliter ex consilio & voluntate procerum aut curatorum, vrbem, oppida, castella terræ Traiectinæ, quæque facta sunt, quæque facienda erunt, custodito, perque homines ex legibus idoneos, quos proceres Principi nominaturi sunt, custodiri facito.* Intelligo etiam vrbis Trajectinæ nomine specialiter stipulatum ne præsidium recipiat nisi volentibus magistratibus. Ex quibus omnibus liquido apparet, nullum præsidium ignaris rectoribus (præsertim manentibus induciis & cum ab hostico

Traiectum

Trajectum longè abesset) secundum leges induci potuisse: at contra licuisse rectoribus excludere militem præsidio missum aut accitum, donec inspectis codicillis de ea re deliberatum esset.

ac vim nominasse si Princeps eam ob causam portas aperiri faceret:) Imo verò hoc tum dicebatur, velle Principem invitis proceribus & magistratibus Traiectinis portas malleo perfringere: qua occasione dixi me, si militarem & Proceribus Traiectinis dixissem sacramentum, libentius spectatorem eius rei quam adiutorem futurum. Vim an futuram id dixerim haud satis recordor. Illud scio Hollandis ingenium non esse factum ad aulam, sine circuitione rem signant suo quamque nomine: & scapham non aliter quam scapham vocant.

Quò actiones tetenderunt omnes) Facta quæ hactenus narrata sunt toties extra verum, nondum tamen sufficiebant concitando in nos plebis odio; nisi adderetur hæc atrox illatio. Si id efficere quod hic sequetur animus nobis fuit, mortem & quidem exquisitissimam eramus commeriti. Cur ea affecti non sumus, quandoquidem vt gratia nobis fieret non oravimus? Sin hoc dicitur, extra propositum nostrum im-

minuisse tamen ex nostris factis hæc mala, iam imprudentiæ rei sumus, quæ certè nec perpetua captivitate nec bonorum publicatione fuit luenda. Adde jam eadem sensisse rectores nostros ante nos reipublicæ admotos, ita vt huius rei auctores dici non possimus. Sed enim tantum abest vt ex factis nostris mala illa secutura fuerint, vt multò maiori cum ratione adversariis nostris (qui pro iudicibus se venditant) id possit reponi.

Vt non tantum vrbs Traiectina sanguine misceretur:) Verum dixit qui mihi in carcere constituto dixit: *Proceres Federati* (id est homines octo vt dictum est antea:) *te in carcerem compegerunt, voluntque civibus atque exteris causam facti sui approbare*: id est, quando eò iam deventum est aut tibi deprecanda est culpa, aut exspectandum iudicium infame. Captores nostri in illo non signato programmate, quod statim à nobis captis prodijt, vulgaverant, futurum fuisse vt facto nostro vrbs Trajectum sanguine misceretur. Dictum hoc erat: probari oportebat. Et ideo hæc verba sententiæ inserta sunt, sed plane contra veritatem. Nam bene ordinare custodias, vt factum erat antehac, & Hollandicas centurias monere nequid adversus legitimum re-

gimen Trajectinæ nationis tentarent, non ad cædes faciendas sed ad eas cavendas pertinebat. Sed ex consilio exarmandi militis invitis primoribus Trajectinis, imo etiam iniussu procerum Federatorum, ut legitimum regimen contra leges mutaretur, ex inductione præsidij in urbem non consentientibus quorum consensus requirebatur, potuerant cædes oriri, nisi bonitas Traiectinorum procerum, ei periculo prævertendo, succesisset iniuriæ.

Sed & respublica:) Rempublicam dileximus semper. Ostendunt id apertissime consilia omnia quæ unquam à me sunt data, & libri editi ad tuendum ornandumque præsentem statum. Salva republica honores, existimatio, gloria, bona, amici salvi mihi esse poterant: ea si in periculum adduceretur, & ipse simul de omnibus quæ in hac vita homines cara habent, periclitabar. Vide de hac re quæ supra ad verba de turbando reipublicæ statu notata à nobis sunt. Maiores nostri ita sunt arbitrati, rempublicam salvam esse posse etiamsi nationes aliæ Romanensem, aliæ Reformatam religionem amplexarentur: atque ipse Princeps Mauritius terram

Arausionensem pacatam regit vbi vtraque religio colitur. Et nunc respublica constare non potuit, si temperata quædam libertas super istis controversiis adhiberetur; Minusne bene in rempublicam animatum fuit oppidum Goudanum, quàm oppida alia, quia Goudæ Remonstrantium dogma laudabatur? longe aliter Vvilhelmus Princeps Arausionensis atque eius temporis proceres iudicarunt, nimio rigore in rebus sacrorum, cui nos pares non sumus, rempublicam in discrimen adduci.

Ipseque Princeps in summum adduceretur periculum) Principem colus semper & bona fide dilexi: neque vllam occasionem passus sum elabi qua id testatum facerem. Ostendunt id libri. sed & honos mihi obtigit vt in rebus privatis suis mea opera Princeps vti vellet, quam ipsi non displicuisse confido. Quod proceribus Hollandiæ & magistratibus Rotterodamensibus parui in negotijs de quibus alia erat Principis sententia, non est cur eo nomine mihi Princeps succenseat. Pars hæc est eius pro qua pugnavit libertatis. Potestatē quæ delata ipsi est imminutā nūquam volui. poterat eam retinere & nationis cu-

iusque proceribus suam relinquere. At qui sui commodi causa Principem negotiis ingesserunt adeo non apud nobiles tantum & rectores sed & apud cives plurimos odiosis, nunc vt novos milites exarmaret, nunc vt legitimos rectores deiiceret, nunc vt pastores pelleret, plebique adimeret Deum ex animi sententia colendi potestatem, hi sunt qui palam fecerunt sibi se studere, non Principi, cuius vitam sine vlla necessitate aut ratione periculis obiecerunt. Nos initio non credidimus Traiecti Principem operæ suæ facturum copiam: cum id facturum intelleximus, vt ipsi cederetur consilium dedimus. Ego peculiariter Rotterodami laborem sumsi, vt contra ius ac possessionem eius oppidi data missione novo militi gratia Principis redimeretur, (scit ipse) idque ne ad extrema truderemur. En vero quod huius facilitatis nostræ pretium reportamus.

Ex quo cæterisque ipsius coitionibus ac molitionibus secutum est) Nihil à me non palam factum est. Etiam quæ oppidorum legatis in conventu suo peculiari visa fuerant, perlata fuerunt in communem Hollandiæ conventum. ad nullam rem coivi, sed explevi officium obedientiæ quod Hollandiæ proceribus rectoribusq; Rotterodamensibus

debebam, firmo proposito bona fide observandi federa & pactiones pridem factas. Si quid vltra ea quæ obiecta supra sunt & à me refutata obiici potuit, specialiter id expressum oportuit, non iis verbis ad quæ responderi non potest, nisi hoc vnum me neque coitionem neque pravas molitiones mihi conscire, vt qui hoc vnice egerim vt egregio publico per vias quam iustissimas irem consultum. Viderint an coitionis molitionumque immunes sint, qui in cœtibus arcanis constituerunt ecclesiasticum divortium impellere, vt & pacem super controversis quæstionibus & ius magistratuum circa pastores eligẽdos everterẽt; quique in iisdem cœtibus decreverunt Synodum è nationibus communem obtinendam, vt factæ iam secessioni auctoritas circumdaretur: Quique privati cum essent contra magistratus se pactionibus mutuis colligarunt, imo magistratibus quæ vellent extorserunt, vi eos aggressi sunt ac pro libidine mutarunt; quique templa in quæ proceribus potestas erat privato ausu invaserunt.

Vt in procerum corpore proceres alij) Non potest hoc nobis imputari, quibus hic semper animus fuit, decreta procerum Hollandiæ de negotiis ad ipsorum rempublicam

ſpectantibus tueri, proceribus federatis fidelem opem præſtare in his omnibus quæ ſecundum federis leges ad ipſos ſpectabāt. Illi viderint an non in procerum corpore proceres alios fecerint, qui primi inſtituerunt, vt oppida quædam peculiariter convenirent idque ad impugnanda procerum decreta, qui alia oppida in eandem ſocietatem pellexerunt, effeceruntque vt exemplum à procerum corpore membra diſcerpendi in Hollandia cœptum ad Tranſiſalanos manaret.

Imperium in imperio) Imo vero in Hollandia vnum ſummum imperium ſecundum leges mores ac fedus retinere conati ſumus, permittentes Federatis arbitrium rerum belli. At vero oppida quædam colligere vt manu facta decretis publicis contra eatur, id vero meo iudicio eſt in imperio imperium ædificare.

Novaque federa in ipſo federe ac contra fedus erigerentur:) Diſſentaneum & hoc à vero eſt. Provocamus ad federa, tum id quod inter Hollādos ac Zelandos primo initum eſt, tum id quod Traiecti factum eſt poſtea, quorum vtroque ius ſummum imperij, etiam circa ſacra, cuique nationi ſervatur: Verba à nobis ſtant. Mutatio, quæ quidem aptari poſſit his quæ noſtro tempore con-

troversa fieri cœperunt, nulla ostenditur. Hortati sumus alij alios & rotunde sententiam exposuimus ad ea federa observanda, non ad nova facienda. Qui federa & vim eorum intelligunt, facile iudicaturi sunt, an non illi contra fedus faciant, qui invitis nationibus leges præscribunt ex quibus ecclesiam gubernare debeant: qui nationum proceres & oppidanos magistratus vetant adversus vim ac seditiones tutelæ suæ prospicere: qui sociorum in gratiam edictum facere nolunt seditiosis vocibus factisque comprimendis: qui militem ordinarium abducunt ab officio quominus proceribus nationis ac magistratibus oppidanis presto sit ac pareat in negotiis ad propriam ipsorum rempublicam spectantibus: qui edicta faciunt & in Hollandia evulgant proceribus Hollandiæ nolentibus: qui capiendos decernunt eos qui ad Hollandiæ conventum missi sunt, atque in fide publica sunt Hollandiæ, & ad eam rem præfecti Hollandiæ operam abutuntur: qui nobiles oppidanosque rectores contra leges honoribus deiiciunt, qui oppida procul à limite sita externis præsidiis insident invitis magistratibus ac municipibus, quæ præsidia militum numero vincunt quatuor illa millia de quibus Philippi II principa-

tu tanquam palam violato iure publico tam graves querelæ motæ sunt: qui iurisdictionem sibi arripiunt in cives ac ministros Hollandiæ, erecto novo tribunali contra leges & sine vllo exemplo nisi temporum Albanensis præfecturæ.

Vtque in universum status civilis & ecclesiasticus perturbaretur:) Quominus de rebus divinis alij alia sentiant, sæpe nulla vi nullaque sapientia prohiberi potest. Certè à nobis id præstari nequibat, qui ad rempublicam venimus multo post quam & ortæ erant & celebres factæ controversiæ. Sed ad præveniendas quæ inde nasci possunt turbas valent remedia à nobis indicata: interdictio obtrectandi ad exemplum Palatinatus cum hortamento ad retinendam vnitatem inter dissentientes: aut delectorum ex civili & ecclesiastico ordine labor ad transactionem, aut Synodus convocata ad conciliandas partes regente eam summa potestate, aut interpositio hominum sacra intelligentium, quibus moderatum sit ingenium, & qui se controversiis quam minimum immiscuerint. Contra vero turbis caussæ datæ sunt dum repudiantur illa remedia, dum permittuntur in allocutionibus ad populum convitia, sæpe & calumniæ, dum infessis animis definitio procudi-

tur. Statum civilem quod attinet, eum imperturbatum haberi posse, quanquam alij alia sentiant super quæstionibus controversis rerum divinarum, & ante hoc ipso capite & superius capite quarto ac sexto demonstratum est. Si regendæ reipublicæ modus aspicitur, observatio federis non mutato aut statu qui per annos quadraginta bene cesserat, aut rectoribus quorum fides longis experimentis erat probata, turbis causam præbere non poterat: sed id poterant præcipites conatus ad ancipitia & ad vim in socios, quæ agendi ratio, vt verum dicam, venenosa est & hostibus in rempublicam nostram occasiones suppeditat. Qui ergo nunc sunt qui contenti suo fuerunt & qui illi qui res novas quæsiverunt? Res manifesta est. sed semper habet lupus in agnum iurgij causam.

Cur, inquit, turbulentam mihi fecisti aquam
Istam bibenti?

Nec quicquam agno prodest respondere:

Qui possum, quæso, facere quod quereris lupe?
A te decurrit ad meos haustus liquor.

Quidam cum alterum atrociter verberasset in ius eum vocare voluit & dicam scribere, quod caput durum haberet. Si de sensu federis convenire non poterat (quanquam aperta erant verba) proximum erat

venire ad amicos communes, vt ad Reges Galliæ, Britanniæ, Sueonum & Principes Evangelicos. Speraveramus nos Bossizij adventu eò res perducendas, neque futurum vt adeo fastidiretur consilium Regis cuius tanta in rempublicam nostram merita exstarent. Sed ad vltima quæque impulsum est negotium, ne amicæ compositioni esset locus. Proinde neque per nos perturbatus est status reipublicæ, neque per nos stetit quominus exorta turbamenta placide sedarentur.

Exhauriretur ærarium ac respublica vsque ad decies non semel sumtus faceret:) Siquis fuit qui pecuniæ publicæ quęsivit parcere, quique ex ea locupletatus minime est, eum me profiteri audeo: neque metuo testes citare omnes eos qui me noverunt, etiam inimicos. Si vero hoc dicitur, profusionem tamen ex nostro aut (vt dici oportuit) ex eorum qui nobis præerant facto secutam, ne hoc quidem verum est. Impendia novi militis, quæ anno longius non durarunt, tolerata non sunt à communitate federis, sed à republica Traiectina & per Hollandiam ab oppidis, neque possunt, quantum mihi dictat memoria, pertingere ad bis centena millia Florenorum. Multum hoc abest à sæpius decies. Conventus Hollandię (nam

& quod hi crebro haberentur, obtrectatione non caruit) non reipublicæ Hollandicæ sed propriis oppidorum sumtibus sustinentur: quodque habiti sunt tam crebri, illis est imputandum quibus nulla decreta vnquam potuerunt satisfacere. Qui res patriæ nostræ intelligunt, iudicent an non causam potius dicere debeant de exhausto ærario & sumtibus factis vsque ad decies non semel, primum nationes quæ iam per annos multos tributa vt postulata erant à præfectis & senatu polliceri abnuerunt, & tamen quæ erant pollicitata non pependerunt: tum qui vetuerunt ne copiæ Gallicæ ex quo è Gallia pecunia defecit, cum honore ac gratia ad suos ire permitterentur cum id postulatum esset: oppida præterea quæ centum millia florenorum & amplius reipublicæ Hollandicæ reliquabantur: illi etiam qui auctores fuerunt colligendæ Synodi cuius impendia maxima vltro iactitant, nimirum ad multos cives optimos opprimendos, & qui contra leges tribunal instituerũt quod non minus septuaginta millibus stetit, vt alia prudens taceam.

Dissensio ac diffidentia passim inter federatos ac populares sereretur:) Pax ecclesiastica inter sententiis discrepantes, & fides de ope

mutua inter rectores, veræ erant rationes non serendæ sed eradicandæ tum dissensioni, tum diffidentiæ. Contra vero & dissensioni & diffidentiæ causa data est ex licentia declamandi apud populum etiam in magistratus, & quia obstitum est ne ei malo medicina adhiberetur: quia seditiosa ac famosa scripta vulgare impune licuit: quia de publica spoliatione ac vi alia ius dictum non est: deinde ex legationibus & colloquiis, quibus id actum est vt plura Hollandiæ oppida trāsirent in eorum partes qui se conventui, conventusque decretis opponebant.

Fedus frangeretur:) Ante ad hoc crimen responsum est. Nationi cuique salvum relinquere ius summum imperij circa sacra ac profana, tutari publicos rectores, hæ vero federis præcipuæ sunt partes. Vt vni cœtui paucorum hominum potestas omnis deferatur, federi non convenit, neque vero durabile est. Quod Carolus Burgundiæ Dux, quod ex eadem domo alij, quod Imperator Carolus, quod Rex Philippus effectum dare non potuerunt, vt scilicet per omnes nationes nostras vna duntaxat esset respublica vnumque imperium, id si hodie haud satis succedat nihil mirandum est. Amant populi omnes gubernari secun-

dum maiorum instituta.

Patria sibi tuendæ impar fieret:) Imo in hoc semper laboravimus vt fines tãtis militum copiis custodirentur, quantas necessarias esse animo concipi poterat: vtque munimenta omnia firma ac valida haberentur. Id videndum potius, an non patriam sibi tuendæ imparem faciant, qui milites tuendis finibus necessarios non in hoc impendunt, sed vt decretis Synodi vim addant, maximo cum dolore multorum millium; qui indicta ad patriam tutandam onera prompto semper animo tulerunt.

Adductaque sit in periculum aut pactionis ignominiosæ:) Quam procul hoc semper ab animo meo abfuerit, scit omnipotẽs Deus. Multos aliud scire arbitror, etiam eorum qui huic sententiæ ferendæ adfuerũt. Summum imperium libertatemq; patriæ in omnibus scriptis meis defendi: omnia mea consilia eò tetenderunt: quicquid ad patriæ rem stabiliendam augendamque pertinebat, id fide optima & animo integro procuravi. Ecclesiæ divortium, rectorum mutatio illegitima, bonorum civium oppressio, hæ vero sunt viæ quæ ad tam miserabiles exitus rempublicam solent perducere, non ecclesiæ vnitas, publici imperij defensio & in re pietatis moderata libertas.

Aut pleni exitij :) Absit hoc à nobis qui incolumitatem nostram in patriæ salute positam habuimus. Qui à prima ætate vitam suam inquinarunt, hi suspecti esse possunt, ne rem eò perducant, non qui à pueritia honestis studiis ac proborum hominum consuetudini se dediderunt. Deum veneror patriam vt sospitet. Quod si quid ei impendet mali ob cōtemtam veritatem salutiferam, ob ruptas leges iuratas ac fœdera, ob effusum sanguinem innoxium, illos non tenebit culpa qui perseverare voluerunt in statu publico quem Deus tamdiu secundaverat, qui æquissimas ad concordiam conditiones tulerunt, qui nihil fecerunt nisi publico vocatu, postremo qui vt sanguini parceretur, ad ferendam iniuriam se composuerunt.

Ac proinde in bene constituta republica toleranda non sunt; sed punienda vt aliis exemplo sint :) Concedo, imo etiam morte punienda. Hæc enim illatio iure sequeretur, si vera essent quæ proxime antecesserunt. At ea nihil minus quam vera sunt. Iudicabit suo tempore is cui perspecta sunt omnia.

Ob eam rem dicti iudices) Adversarij nostri contra leges in nos iudices dati, vt demonstratum supra est.

Exacto consilio visis expensisque omnibus quæ

ad causam pertinebant quæque ipsos movere poterant:) Demto quod maxime erat necessarium, nostra scilicet defensione vt videre est capite XIV & XVI.

Ius reddentes nomine ac vice procerum Federatorum Belgicogermaniæ:) Imo vero iniuriam facientes eorum nomine quibus in nos iurisdictio non erat, & quorum præterea causa agebatur, vt discere est ex capitibus XIII & XV.

Captivum eundem damnarunt, damnantque ad carceres perpetuos:) Ad pœnam legibus moribusque adversam vt capite XVII probatum est. Sed nimirum id quoque faciendum ita fuit, vt crederet vulgus nullam nobis factam iniuriam ab illis qui nos per menses novem in tali custodia detinuerãt, qualis apud nos post Albanica tempora audita non erat. Est quod nos solemur magnis exemplis. Iosephus Iacobi filius ad adulterium sollicitatus cum esset, diu in vinculis fuit, quia id facinus noluerat committere, tam insons eius criminis quam nos stupri in Hollandiam, quæ virginis habitu apud nos pingi solet. Elector Saxo & Hassiæ Comes diu in carcere habiti sunt tanquam Germaniæ perturbatores, ideo quod Concilio Tridentino intercessissent: nos quia eorum qui nobis præerant mandato

dato Synodum Dordrecthanam probare non potuimus. Miltiades qui pro Athenarum libertate tam fortiter fecerat, in carcere exspiravit. Qui vnquam fuerunt viri præclare de patria meriti in liberis præcipue civitatibus (quam tamen gubernationis formam non ideo aspernor gnarus esse & aliis sua incommoda) qui non aut interfecti sunt, aut vincti, aut in exsilium eiecti? Publicam libertatem animose tueri quicunque vis, scias minoris id non constare quam tuæ periculo.

Eoque fini deportandum in bene custoditum locum assignandum à proceribus Federatis atque ibi per omne vitæ tempus habendum asservãdumque:) Hic adscriptum non est ne pater, frater aliique necessarij ad me adire permitterentur. ita tamen vsurpatum est. Vide caput XVIII.

Bona vero eius publicanda pronuntiant:) Bona certe exigua, quæ aut ex annuo salario meo & reditu vxoriæ dotis comparsa sunt, aut magno cum labore operis forensibus quæsita. Hoc saltem hinc apparuit quam ego ex publicis muneribus rem non auxissem. Iam pridem peregre oblati mihi fuerant honores non aspernandi, nec infructuosi. sed patriam semper prætuli. nec eam incuso, quando hæc mala, non patria

inferente, ſed pro patria & cum patria fe-ro.

Actum in iudicum cœtu) Cœtu novo atque inaudito. Deus ſimiles à patria avertat.

Hagæ Comitatenſi:) Quo in loco illorum, quibus nos ſecundum leges parueramus, ſummum imperium ac poteſtas erat.

Pronuntiatumq; die XVIII *Maij* CIƆ IƆ CXIX.) Serius nono menſe poſt me captum: ipſo pervigilio Pentecoſtes, quo die ante annos LI à conſeſſu, quem ſanguinarium vocamus, ſententia in Comites Egmundanum & Hornanum pronuntiata fuerat.

Iuſſu dictorum iudicum ſignatum H. Potſius.) Hoc vnum nomen eſt quod ſententiæ ſubſcribitur, eius qui tum ad lites procurator erat Principis, ſed ad hanc cauſam ſcribæ vſum præbebat, atque eo merito factus deinde eſt ſcriba conſeſſus iudicum Hollandiæ vetuſtioris. Iudices noſtri (de parte maiore loquor) ex hac re plus emolumenti quam gloriæ ſperarunt, atque ideo nomina ſua, quod fieri ſolet, ſententiæ non addiderunt. Vide caput XVII.

CAPVT XX.

De mea notitia cum aliis pariter damnatis.

CVm Oldenbarneveldio notitia mihi aliqua, non familiaritas intercessit, antequam in adsessionem Rotterodamensem fratri eius successi. Quicunque in republica erant, sapiente eius consilio vti solebant: præcipue oppidorum adsessores. Ego quoque oblata occasione vsus sum, non vt ex eius amicitia quæstum facerem (neque vero feci) sed vt quod peritiæ per annos mihi deerat, id supplerem ex institutione ipsius qui oppido Rotterodamensi per annos novem, reipublicæ vero Hollandicæ plus annis xxx in adsessoris officio operam navarat, in expeditionibus fuerat sæpe, legationes obierat maximas, reditus publicos auxerat, societates cum externis egregias publico nomine contraxerat, domique ac foris magnam prudentiæ famam erat consecutus. Eo autem cupidior huius amicitiæ fui, quod sermones eius omnes ad potestatem procerum Hollandiæ tutandam pertinebant; eumque animum,

quem & in me esse sentiebam , omnibus occasionibus testatum faceret. Credidi eo ipsum melius mihi velle quod ita me animatum conspiceret. Mos agendi quo in conventu vtebatur erat admirabilis, tum ob honorem quem habebat conventui, tum ob lenitatem, qua sententias dissidentes audiebat, rationum momenta ponderabat & ad concordiam reducebat: quod & plerunque feliciter ei successit, extra postremas de sacris controversias ob perpetuam adversationem. Quos mecum privatim de iis controversiis sermones habuit, ij à publicis non differebant, de tuendo imperio procerum quibus ministrabat, de ferenda sententiarum diversitate super controversiis, de prædestinatione & cohærentibus, adhibita commoda explicatione ac limitum designatione , de præveniendis aliis rerum divinarum quæstionibus. Sæpe mihi dixit post factum fedus Trajectinum ita passim habitum, ita factitatum, vt nationibus singulis ius esset de sacris non minus quam de aliis negotiis civilibus imperare ad suam quietem: oppidis hactenus non motam controversiam de sui tutela: Semper hanc nationum fuisse sententiam, officium esse militum in rebus ad belli dispositum pertinentibus parere proceribus Fe-

deratis, senatui, præfectis: at in negotiis ad nationis oppidorumque regimen pertinentibus parere proceribus cuiusque nationis & post eos oppidanis magistratibus. Sæpe admodum contulimus inter nos quo potissimum modo exortæ controversiæ transigi possent salva legitima reipublicæ constitutione & ecclesiastici corporis vnitate. Vnde etiam ab ipso & à me diversis temporibus varia consilia sunt data, quæ ego intra mentem meam & æqua & temporibus apta fuisse iudico, sed quæ ab aliis perpetuo sunt repudiata. Motum vllum in ipso fuisse animi, quo Hispanis aut iis qui Hispanicarum sunt partium gratum faceret, neque ex actionibus eius neque ex verbis comperire potui. atque ideo valde mihi doluit cum in carcere meo à nonnullis qui tum quæstioni præerant, ac postea inter iudices consederunt, affirmatè admodum mihi diceretur, in manibus se habere documenta earum rerum quæ continerentur libellis nuper in Oldenbarneveldium editis, quibus nomen *Prævia detectio, Dissertatio necessaria, & Hispanici consilij artes*, ac speciatim pecuniæ quam ab Hispanica parte clam accepisset, quo tempore induciæ contrahebantur: cuiusmodi sermones eodem tempore ab aliis quoq; habiti sunt ad Prin-

cipes ac legatos. Quod si ita fuisset, merito sane suspectas reddidisset omnes ei' actiones, quas alioqui benigne interpretari par erat, non modo ob communem æquitatis regulam, verũ etiam ob summam caritatem in patriam quam ille etiam privatus, vt Harlemi obsidio solveretur in militiam profectus voluntariam, postea confectis se suasore tot decretis, in corpus vnum redactis Indicanis societatibus, atque in eius corporis negotia prono studio, splendide testatam fecerat. Didici postea, sicut in tractatione causæ nostræ multa per obliquas artes gerebantur, ita & istud repertum vt ad defendendam causam bonam animus mihi excuteretur. Apparuit id primum ex sententia quę tale nihil ipsi obiicit: deinde epistola post sententiam edita, tantũ vt falsus rumor, quo tamdiu circumventa plebs fuerat, post mortem quoq; ipsius aleretur; quæ epistola nomen quidem præfert procerum Federatorũ, sed opus erat quorundam è iudicibus qui tum convẽtui Federatorum intererant; neque enim huius rei amplius quicquam scire poterant proceres Federati quam iudices ipsis renunciaverant. Hæc ergo epistola à maxime infestis Oldenbarneveldio hominibus conscripta non de probationibus repertis lo-

quitur, ſed de ſuſpicione, nec quaſi hoſtem reſpexerit, vt gratũ ei faceret (qua etiam in re non addito) ſed quaſi eum reſpicere potuerit. Nam quod aſſcriptum eſt, tormentis abſtentum ob gravem eius ætatem, minime eſt probabile, cum illi ipſi ſenectutem eius adeo non ſint reveriti, vt paucos annos, qui ei reſtare poterant ad vitam in miniſterio publico detritam, lictoris manu præſciderint, ſpretis etiam Galliæ regis precibus, cuius amicitiæ patria noſtra tam valde indigebat. Vtilitas publica (quæ & ipſa obtenditur) longè aliud exigebat. nam eius vel maximè intererat, vt cum hoſte commercia (ſi qua fuiſſent) penitus recluderentur. Non leve profecto peccatum eſt, cui vitam ademeris eidem bonam quoque exiſtimationem adimere falſo rumore tam horrendi criminis. At certè ſi quis iudicio imperturbato rem hãc penitus inſpexerit, inveniet ne veri quidem ſpeciem adeſſe huic calumniæ. Namque Oldenbarneveldius honores maximos, neque mediocres divitias obtinebat. domum quoque ſuam præclaris affinitatibus fundaverat. Qui ita ſunt, hi res novas quærere non ſolent. Tum vero nationes apud nos plures ſunt, oppida multa quæ corpus federis conſtituunt: in his nonnulla in quibus Oldenbarnevel-

dius neque auctoritatem, neque amicos habebat. Solus rem tantam exsequi non poterat. Eorum qui honoribus nunc demoti sunt (quorum haud dubie opera indiguisset) nemo eo nomine accusatur. imo omnibus sua existimatio illibata relinquitur. Ipsum Oldenbarneveldium sanctè semper asserentem audivi, quod & edita oratione & iamiam moriturus, tum apud pastores, tum apud mortis suæ spectatores testatus est, intactum se plane huius criminis: nihil in arcano sibi cum hoste actum: nulla inde ad se munera pervenisse nisi palam iuxta cum aliis nostrorum legatis quo tempore induciæ fiebant. Quod ipsam induciarum pactionem attinet, ea cum fieret, admodum eram iuvenis: neque me immiscui negotio ad meum munus non pertinenti. Neque vero ita percognitæ mihi sunt opes viresque tum quas Rex Hispaniæ eo tempore, tum quas nostri habebãt, vt certo iudicare possim quid in ea re vtrisque boni malive situm fuerit. Hoc tantum scio, ex duabus sententiis quæ tum magnis argumentis magnisque auctoribus se tuebantur, eam quæ erat mitior & humano sanguini parcebat, vtiliorem etiam visam, non Oldenbarneveldio tantum, sed & summis reipublicæ nostræ sociis Regibus

Galliarum ac Britanniarum , postquam in ipsorum consistorio res erat ampliter tractata. Manifestum & hoc est post factas inducias præclaris societatibus munitam ornatamque rempublicam & oppida exsoluta quæ pignoris nexu tenebantur. Sed & illud Oldenbarneveldio fuisse consilij , vt imperium patriæ externo cuipiam transcriberet , neque comperire neque credere potui : quia sermones ipsius , tam domestici quam publici omnes ad servandum penes proceres imperium pertinebant: quibus hoc addebat , si quæ insignes Hollandiæ partes existimarent è re esse publica vt Principi Mauritio potestas maior tribueretur , paratum se ea de re ad conventum referre , vt negotium hoc ritè atque ordine & animis concordibus pertractaretur. Verum est , accepta ab ipso munera , non tantum ab Henrico Galliæ Rege , qui operam rebus suis adversis navatam iam regni plene compos regia liberalitate repensare voluit , sed & à Rege Britanniæ, tum per se, tum per liberos suos , sed nondum erant ea de re in republica nostra leges scriptæ : adde quod alij non minora acceperunt. Semper illum dicentem audivi , omnes amicitias ac societates diligenter colendas, præcipue autem Gal-

tum eius opus esset, in suam fidem ac tutelam receperunt. Tertiò, post orta sacrorum dissidia similibus malis redardescentibus denuo in fidem publicam receptus tum eius muneris ergo quo fungebatur, tum ob diu fideliter navatam operam consciis non tantum proceribus ipsis sed vniverso genere humano, vt habent decreti tum facti verba. Neque vero tam gravis fuit eius auctoritas, vt non & ego & alij sæpe ab ipso diversum censeremus. Si quis plenius cognoscere avet res eius gestas atque animum, is interim videat orationem ad proceres Hollandiæ scriptam ab ipso, & editam anno CIↃ IↃ CXVIII, historiam carceris eius vulgatam anno CIↃ IↃ CXX cui insertæ etiam sunt literæ ipsius quas clam diversis temporibus è custodia emisit, ac de cætero exspectet quod generi liberique eius, vbi commodum erit, pro memoria ipsius edendum iudicabunt.

Hanium noscitare primitus cœpi in Hollandiæ conventu, hoc pluris eius amicitiam faciens quod passim testimonium ei redderetur probitatis testatæ primum cum consessui curatorum rei maritimæ in oppido Roterodamo scribundo adesset, ac postea cum magistratibus Harlemensibus adsideret, ad id munus ab ipsis,

vocatus. Quæ dicta sunt ab eo aut mihi aut in oppidorum colloquio, ea congruebant cum his quæ publice in Hollandiæ conventu Harlemensium nomine dicere iubebatur, pertinebantque ad pacem Ecclesiasticam retinendam inter pastores & populos vtriusque sententiæ, tuendamque potestatem procerum ac magistratuum. Sed & hoc ex Harlemensibus missis ad conventũ plane intellexi, quicquid huius, aut in conscribendo libro apologetico adversus acta consessus iudicum superioris ab eo factum est, id omne factum mandatis rectorum. Innocentia eius hinc quoque conspicitur, quod & liber iste apologeticus, & professio Harlemensis & actus mandati datus oppidorum legatis (quæ ferme sunt capita quorum accusatur) omnibus nota erant, vt quæ typis vulgata essent ante nos captos. Et tamen ipse post nos captos permissus est venire in conventum Hollandiæ: quin post mutatos quoque magistratus per menses duos liber incedere, nemine ipsi negotium exhibente. At postea cum spes esset illam immitem nostri custodiam ad ipsum ne se sisteret terrendum valituram, edicto citari cœpit: quo intellecto ipse ad laudatum exemplum Principis Arausionensis periculo se subduxit, scripto

interim complexus causas quibus ostenderet tum se ad iudicem non suum vocari; tum nullius se criminis teneri , speciatim etiam refellens quæ tum falso spargebantur, de coitione facta, de collegio oppidorum in quibus ipse atque alij vicibus præsiderent, de auxilio Trajectinis promisso, atque alia quæ supra ex vero & ita vt ab ipso factum est à nobis sunt refutata. Addidit solennem testationem nunquam se ab Oldenbarneveldio, nunquam à nobis intellexisse quicquam quod non esset pro iure publico. Tamen effugere non potuit, quin exsilio in annos quindecim & bonorum partis dimidiæ publicatione mulctaretur. Et quanquam omnes qui iudicio valent facile intelligunt eam pœnam neutiquam respondere crimini læsæ maiestatis, tamen ipse non minus quam nos anno pòst comprehensus fuit in ea pronuntiatione qua non Oldenbarneveldius tantum, sed & alij cum eo damnati eius criminis convicti dicebantur : ac nunc cogitur cum vxore, cuius pater olim libertatis ac religionis ergo exsulatum ivit, cumque liberis quieti suæ sedem quærere in locis exteris, ne hoc quidem ipsi concesso vt eo iure fruatur, quod lex notissima Harlemēsibus indulget (quæ lex nullo delictorum discrimine etiam Al-

banicis temporibus exercita est) de redimenda bonorum publicatione. Non dubito quin dux Holsatiæ, qui nunc eum in honorato ministerio habet, eandem in ipso fidem ac probitatem sit reperturus quam patriæ oppidoque Harlemo præstitit.

Angor animi cum ad Hogerbetium venio, cuius vincula ac mœror hoc magis me cruciant, quod supra officia multa quæ liber libero fecit, etiam in Lupesteniana custodia, prohibito nobis conspectu mutuo; solatus me sæpe est literis, indubitatis testibus tum probitatis ipsius, tũ in Deum pietatis, quas virtutes tum ipse, tum vxor ipsius (quæ captivitati coniugis immortua est) omnibus vitæ suæ partibus ostenderunt, vt vsurpare de illis Claudiani illud liceat:

Ceu sibi certantes sexus quid posset vterque
Hunc legêre thorum.

Digni ambo maioribus suis, quos ille habuit præcipuos ac rectores oppidi Hornani, illa vero Dordrechtanorum genere clarissimos. Ipse, postquam causas egerat, adsessor factus est Lugdunensium, deinde in consessu supremo iudicavit per annos viginti, ea sanctitate, vt perfectissimi iudicis exemplum haberetur. Extrema hac reipublicæ necessitate oratus ab oppido

Lugdunensi vt vacuum adsessoris locum iterum impleret, assensu procerum Hollandiæ eò se adduci passus est, neque longius octo mensibus id munus obiit, intra quod tempus iudicio horum hominum, quos affectus sui excæcarunt commeritus est carcerem perpetuum & bonorum publicationem, cum tamen omnibus notum sit res præcipuas quæ ipsi obiiciuntur decretas fuisse antequam ipse ad rempublicam rediret, etiam novos milites Lugduni conductos. Alia gesta quod attinet mihi cum ipso communia, (id vero ego in non exigua laudis parte pono, virum eum iudicans probitate cedentem nemini eorum quos in Hollandia novi) de eis supra responsum est. De tribus rebus quæ ipsi specialiter obiiciuntur tantum est quod intellexi. Actum mandati legatis suis ad Hollandiæ conventum datum à consulibus Lugdunensibus, sed vi decreti antecedentis facti ab ordine, quod eundem sensum continebat quem actus mandati. De negotio Wordano nihil aliud quam dissertatum inter rectores Lugdunenses, si magistratus Wordani impares se crederent ad vim (quæ ipsis speciatim comminata fuerat) propulsandam, rectius facturos si se pro tempore propriis custodibus munirent

ex

ex decreto facto IV Augusti die anni CIↃ IↃCXVII, quam si maius præsidium exposcerent, quando appareret ordinarios milites difficiles se præbere in iuvandis magistratibus contra vim quæ religionis nomine velaretur: ei autem sermoni causam fuisse ex cura quam antiquitus rectores oppidi Lugdunensis pro oppido Vvordano gessissent, quod eius quies ob vicinitatem ad se quoque pertineret: neque tamen ex eo sermone secutum quicquam aut consilia cum magistratibus Vvordanis sociata: Super subito neque prius significato Principis Mauritij adventu Lugdunum, deliberatum quidem inter magistratus Lugdunenses præsente Hogerbetio, sed antequam ille in ipsorum esset ministerio: sub idem tempus à custodibus exaudita verba quorũdam minacia, quibus impulsos rectores ad oppidi pacem tutandam municipum corpus armasse, constituto etiam, mittendos ad Principem suo de numero, qui benigna nuntiatione curarent ne ipse hanc rem acciperet sinisterius. Verùm quia Princeps non Lugdunum, sed alio iter deflexit, ideo id non peractum. qua in re rectores Lugdunenses invenire non posse quicquam à se peccatum, cum ex actis publicis discant à maioribus olim

suis Carolum Burgundum Principis filium & missum à patre qui vice eius rempublicam regeret, porta interclusum, quod metuerent ne præsentia exsulum qui ipsum comitabantur, oppidi quies turbaretur: neque eos tamen eo nomine reos actos criminis, quia quod in rebus eiusmodi bona mente fit, ad cuiusquam contumeliam accipi non debet. Qualiscunque vero hæc res habeatur, certe Hogerbetium, vt & multæ aliæ, non tangit.

Apud Iohannem Vtenbogardum habitavi adolescens per annos aliquot, sollicitis parentibus meis vt in Dei cultu educarer, quamobrem Lugduni quidem apud Franciscum Iunium, Hagæ vero apud Vtenbogardum me collocarunt. Gratias illi magnas debeo tum Christianæ institutionis, tum quod vitæ exemplo mihi præluxit. Nec postea desij tum allocutionibus eius ad populum interesse, tum inchoatam amicitiam fovere, mirari solitus tum ingenium eius, tum eloquentiam quæ à Deo eximia acceperat, quorumque nomine iuxta virtutes alias ita placuerat Principi Mauritio, vt non tantum in aula & castris illo pastore sibi gratissimo vteretur, sed & privatis eum rebus suis (vt intellexi) vellet admovere, quod ab ipso comiter excusa-

tum est. Ex sermonibus factisque eius nihil aliud comperi, quam dogmati Remonstrantium ex animo eum esse addictum, vt quod non tantum divinis oraculis consentire crederet, sed & ad promovendam pietatem magni esse momenti: simul tamen paratum fide optima cum pastoribus aliter sentientibus fraternam vnitatem servare, ferreque eos & ab eis ferri. De republica ostendit semper se mecum & cum alijs multis credere, proceres Hollandiæ sibi colendos vt summam in se potestatem eorumque imperatis parendum secundum divina iussa, quod & perpetuò fecit. Colloquio, quod domi eius Ledembergius nobiscum habuit, non adfuit continenter: sed ingressus & à Ledembergio rogatus nobis adesse quietum se cõtinuit, nihil ad rem quæ agebatur locutus quod ego meminerim. Cæteras res quod attinet quarum accusatur, de ijs se defendit libris editis, reddito etiam testimonio quid de nostris consiliis ex ore nostro intellexisset. Tamen hic quoque nobiscum damni ac probri consors fuit, multis calumnijs petitus, edicto vocatus ad iudices, actus in exsilium, bonis insuper publicatis: quodque plus, secuta post sententiam pronuntiatio ipsum quoque crimini Maiestatis involvit.

Cum alijs multis eiusdem sententiæ pastoribus, qui itidem nunc ob sententiæ suæ professionem coguntur patria carere, aut clam eam vsurpare perpetui carceris periculo, notitia mihi intercessit: atque eos inveni viros eruditos, pios & magistratuum suorum reverentes. Semper auctor illis fui vt dogma de cuius veritate ac vtilitate persuasi in animo suo essent super prædestinatione & rebus cohærentibus ad frugem bonam & semota acerbitate proponerent, atque vlteriores controversias declinarent, quo pax ecclesiæ, vbi supererat, retineri, vbi luxari aliquatenus cœperat, hoc facilius restitui posset.

Danielem Treselium, qui primus fuit inter operas scribæ Federatorum, vix novi antequam exsilio coniungeremur. Cum hic speciatim exemtus sit ab eorum numero qui in maiestatem deliquisse arguuntur, satis intelligere non possum, quibus rebus vocatio ad iudices & sententia in eum lata (nam causam nõ continet, vt nec illa Hanij & Vtenbogardi) nitatur. Quod sermonis ac literarum commercium habuerit cum his qui ad conventum Federatorum missi erant, in quibus erat & Oldenbarneveldius, eosque certos fecerit de his quæ de die in diem gerebantur, id ve-

ro nec scribam Arsenium, nec ceteros eius conventus participes latuit: neque ei interdictum vnquam est. Id scio non adfuisse eum colloquio quod domi ipsius inter nos & legatos Traiectinos habitum est.

Iamque expleto officio quod mihi, quod coniugi, quod liberis, quod aliis debebam, in monumentum & nostræ & venturis ætatibus, Deum optimum precor, vt quicunque in me aut alios peccarunt iis id clemens ignoscat: patriam meam mihi dilectissimam sospitet adversus pernitiem internam externamque: Principi Mauritio indulgeat vt eam patriam feliciter cum civium caritate & gratia gubernet: dogma ad pietatem pertinens intra hominum mentes fœcundet; meque & alios eandem ob causam dura sustinentes aura cœlesti fulciat, vt crucem qua nos honestat non tantum feramus patienter, sed & ea exciti vitam nostram emendemus magis magisque, ac tandem immensa ipsius miseratione ex hoc lachrymoso ergastulo vindicati partem accipiamus eius gloriæ quam Dominus noster, vnicus salutis auctor, nobis peperit.

FINIS.

Summa Priuilegij.

LVDOVICI XIII. Galliæ & Nauarræ Regis, cautum est Priuilegio ne quis intra decennium typis mandet, neve vendat librum cui titulus est, *Apologeticus eorum qui Hollandiæ præfuerunt, &c.* Authore HVGONE GROTIO I. C. præter Nicolaum Buon Bibliopolam Parisiensem, qui secus faxit, pœna mulctabitur, vti latiùs patet in ipso Diplomate dato 27. Iulij 1622. subsignato

GOISLARD.

Ad rectius intelligenda ea quae pagina 29. & pag. 154. dicta sunt, pertinet hoc recens edictum factum a proceribus Frisiae.

IVBENT proceres Ostergoae, VVestergoae & Septemsiluanae, moti iustis rationibus atque edicunt, ne qua Synodica decreta vim aut effectum habeant priusquam a nationis proceribus approbata fuerint.

Cumque pastores nonnulli subinde, ac nuper etiam in Bolsuerdiensi Synodo ausi sint regulas Ecclesiastici regiminis in communi Synodo Dordrechtana constitutas in hanc terram introducere & ad vsum cōferre, cum tamen eae regulae his in locis ad effectum perduci nequeāt, multisq. in partibus pugnent cum legibus publicis, atque adeo in conuentu nationis huius solenni decreto trium membrorum reiectae sint: quae res damnum contemtumque & ignominiam adfert ipsis proceribus.

Eam ob rem vetant atque interdicunt diserte proceres omnibus pastoribus ne dictas regulas Ecclesiastici regiminis in vl-

Mm

lo Synodico aut vicinali cætu proponant, conentur vel introducere aut aduersum cōferre. Siquis proposuerit, aut tale quid machinatus fuerit, eum volunt haberi turbatorem pacis publicæ, & pro negotij qualitate puniri. Procuratori autem publico iniungunt in hanc rem intentum esse, & ius publicum nationis aduersus peccantes tueri. Quod si ad hæc euertenda delegati reipublicæ curatores sollicitentur a delegatis Synodi aut alijs, iubentur eidem reipublicæ curatores huic decreto obsequi. Actum decretumque in hoc stato conuentu procerum in basilica procerum Leouardiæ, x. Iulij, CIƆ IƆC XXII.

Errata.					*Sic reponenda.*
In Epistola.					
Pag.	7.	lign.	10.	ieiecere	eiecere
Pag.	14.	l.	13.	in fallor	ni fallor
P.	4.	l.	7.	Itaque	Ita plerique
P.	10.	l.	3.	aliorum	aliarum
P.	41.	l.	17.	sui	suæ
P.	62.	l.	6.	eis	eius
P.	67.	l.	9.	lect.	sect.
	ibid.	l.	19.	& omnis	omnis
P.	73.	l.	12.	fuerit	fuit
P.	75.	l.	1.	Affricano	Arausicano
P.	76.	l.	8.	tolerabiles	an tolerabiles
P.	82.	l.	11.	sic	hi
P.	84.	l.	25.	vtrumque	vtcumque
P.	86.	l.	13.	pecatorum	pacatorum
P.	93.	l.	2.	Ecclesias	Ecclesiæ
P.	94.	l.	9.	Paulin.Mediol.	Paulin⁹ Mediolanẽsem
P.	113.	l.	24.	eam	tam
P.	115.	l.	25.	inter	intra
P.	116.	l.	25.	tentorio	tutorio
P.	118.	l.	19.	mea opera	meæ operæ
P.	119.	l.	13.	maxima	maximo
P.	123.	l.	15.	agere	egere
P.	129.	l.	8.	edixissent	edicerent
P.	144.	l.	7.	ne in	in
P.	147.	l.	22.	curam	vitam
P.	151.	l.	18.	A moliends	A moliendis
P.	154.	l.	1.	multa	multum
P.	155.	l.	8.	iũs	vis
P.	158.	l.	23.	retinet	retineat
P.	163.	l.	7.	consentiũm	censentium
P.	167.	l.	19.	se	de
	ibid.	l.	29.	ac	at
P.	170.	l.	22.	Episcopi	Episcopij
P.	174.	l.	21.	ferreret	ferueret
P.	175.	l.	19.	perdidiscerat	perdidicerat
P.	181.	l.	29.	nequeu	neque
P.	242.	l.	16.	omnes	omne
P.	254.	l.	28.	soluij	solui
P.	267.	l.	11.	intest	inter
P.	292.	l.	10.	nulla	vlla
P.	351.	l.	7.	sentenriæ	sententiæ
P.	464.	l.	29.	a	ac noua
P.	473.	l.	6.	gratam	gratum
	ibid.	l.	7.	iri	iniri
	ibid.	l.	23.	Nonita	Non ita
P.	487.	l.	16.	qua	quia
P.	500.	l.	15.	colus	colui
P.	505.	l.	29.	infessis	infestis